

91-4
L 156

**MELNS
UZ
BALTA**

Liedojers:
Jānis

J. & Z.L. MIEZĪTIS
9 TEALBY GROVE
SEELY PARK
BIRMINGHAM
B29 7RJ
TEL: 0121 472 3234

* M E L N S U Z B A L T A *

M E L N S

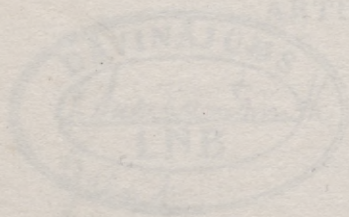
U. Z.

B A L T A

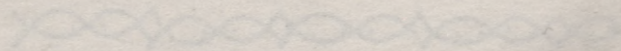
JURISTU JESKATI

Artsi izlasi redi... un Komisijas

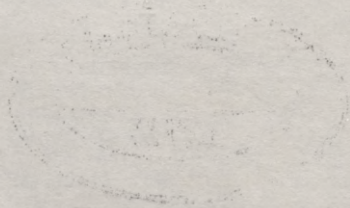
ARTURS PLAUDS

1 9 2 8

161615

L 91-4
L 156

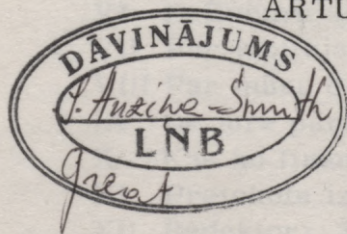
L
9

M E L N S
U Z
B A L T A

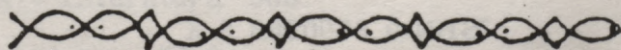
JURISTU IESKATI

Vēstulu izlasi redigējis un komentējis

ARTURS PLAUDIS

1 9 A 8 8

D.B-1
L-3

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0302016464

Šis ir registrēts izdevums, kas brīvā tirgū neparādīsies.

Šai grāmatai 42...numurs un

tā pieder

(Birminghams P.V. nodaļai)

Tagad pēdējā reize 10.205.1954.g.

Published by J.A.J. Memorial Fund in Australia

ISBN 0 9590263 8 X

S A T U R Ā

Ievadam 6

Herberts Vilks 7 - 47

Konstantins Ozoliņš 48 - 61

Trimdas kopība 52

Jēkabs Kalniņš 62 - 189

Tautas pārstāvniecības jautājumi 64 u. c.

'Brīvība' un žīdi 76

Alfreda Bērziņa bēgšana 89 - 111

Pommera lieta 111 - 121

Rīgas Filma 122

Latvijas zelts 146

Padomju Savienība un žīdi 156 - 187

Anna Dauge 190 - 240

Noslēgums 241 - 248

Pielikumi 249 - 308

I Par sakariem ar tautu Latvijā 249

II Latviešu kolonija Baškīrijā 250-264

III Liepājā vācu laikā 265

IV J. A. Medņa stāsts 266

V Rīgas Filmas valde sūtnim K. Zariņam 272

VI E. Žubura stāsts 273

VII Par jubilejas filmu 279

VIII Par mūsu disidentiem 282

IX De jure pārkāpumi 283

X Kas ko finansējis 285

XI Protokolu izvilcumi 298

XII Redaktori 304

XIII Kultūras fonds 307

XIV Literatūra 308

Indekss 309

IEVADAM

Šai grāmatā sakopotas vēstules un maz izplatītu publikāciju teksti par tādiem jautājumiem mūsu tautas un īpaši trimdinieku problēmās, kādas ne prese, ne grāmatniecība necilā. Materiāls bija pa gadiem sakrājies, sarakstoties ar četriem mūsu juristiem, un biju to paredzējis noguldīt Vesterosas archīvā, bet, tā kā pēc K. Ozoliņa aiziešanas viņa iekārtotais iestādījums tika nojaukts, tad, lai šī sarakste neizputētu, nebija citas izejas kā vien publicēt to un tad izkaisīt grāmatu pasaulē. No manas puses šī ir arī piemiņas zīme saviem mirušajiem draugiem, kas visi aizgājuši pēdējā gadu desmitē.

Krājumu sastādot un redigējot, brīžam nespēju atvairīt depresiju, kas mācās virsū. Tādēļ brīdinu lasītāju, ka nekāda jaukā palasīšanās te nebūs, jo cilātas tādas problēmas, kas metušas garas ēnas. Pie tam runāts valdsirdīgi bez kādām ārējo apstākļu uzspiestām aizrām, sekojot sirdsapziņai un juristu amata uzliktam pienākumam atsegt patiesību.

Vēstulēs skartā tematika ir tik dažāda, vispusīga, ka nelāvās nekādā sistēmā iekļauties. Tādēļ vienīgais iedalījums ir pēc autoriem un laika secības vēstulu datējumā, tematisko sakarību saistījumus atstājot lasītāja ziņā.

Īsi paskaidrojumi novilkti ar zvaigznītēm lappušu apakšā, bet ne par pazīstamākajām personībām, par kādām izdotas grāmatas (monografijas, biografijas). Protams, normālos apstākļos, kad pagātnes avoti viegli pieejami, daudzi te dotie paskaidrojumi būtu lieki. Garākie papildinājumi numurēti un novietoti kā pielikumi grāmatas beigās. Tekstā iestarpinātie komentāri ietverti dubultiekavās, apzīmējot to autorus ar iniciāļiem tur, kur par piezīmju piederību varētu rasties neskaidrības. Tāpat īsuma labad iniciāļi norāda vēstulu autorus: HV - Herberts Vilks, KO - Konstantins Ozoliņš, JK - Jēkabs Kalniņš, AP - Arturs Plaudis, izņemot pēdējo Annas Dauges posmu, kurā saīsināta atkārtota kāda mana eseja un kur nekādu teksta identifikācijas problēmu nevar būt.

A. Plaudis

HERBERTS VILKS

(7.10.1908. - 21.1.1977.) dzimis Rīgā, 1932. g. beidzis Latvijas universitātē juridisko fakultāti. Darbojies kā miertiesnesis Viesītē un Rīgas Jūrmalā. No 1944. g. trimdā Vācijā, vēlāk Francijā.

AP 23.3.1976:

Nupat 'Latvijā' izlasīju Jūsu vēstuli par trimdas un tagadējās Latvijas problēmām. Tā kā Jūsu domas sakrīt ar manējām, tad, pēc paša pieredzes spriežot, Jums ar saviem uzskatiem būtu jābūt stipri vientuļam cilvēkam. Dabīgi, ka šādas garīgas izolētības apstākļos tāds tādu meklē, un es būtu nodevis pastā Jums kādu eseju, ko laižu pa pasauli kā 'samizdat', jo izdevēji jau tādu pretī neņemtu. Taču neesmu drošs, vai 'Archīvā' atzīmētā ir Jūsu pareizā adrese, kādēļ vispirms peilēju ar šo vēstuli. Ja atsauksaties, nosūtīšu Jums rakstu ieskatam un eventuālai domu apmaiņai.

Vai esiet lasījuši advokāta Jēkaba Kalniņa rakstu 'Trejos Vārtos' par Latvijas valsts tiesisko stāvokli? Manuprāt gaišas galvas risināta analīze ar skaidriem secinājumiem beigās, iztiekot bez jebkādiem aizspriedumiem, kas trimdas sabiedrībā reta parādība.

*

HV 6.4.1976:

Pirms dažām dienām saņēmu Jūsu vēstuli. Mīļš, mīļš paldies! Tā mani netikai patīkami pārsteidza, bet jutos morāliski gandarīts un arī pagodināts. Es zinu, ka neskatoties uz 32 gadu trimdu, vēl arvien ir kāds latvietis, kas domā tāpat kā es, bet necerēju, ka Jūs tik atklāti nostāsaties manā pusē, kaut arī pazīstu Jūs kopš 1973. gada! Kā? Redzat, 1973. g. viesojos savas vecākās meitas un Dr. Dzintara Svenes ģimenā Anglijā un, rakņājoties pa veciem žurnāliem, uzdūros 'Tilta' 1970. g. 104. numuram un tanī iespiestajam rakstam 'Trimditis'. Tas man tā patika, ka ar saimnieka atļauju paņēmu žurnālu līdzī uz Franciju, kur rakstu pārfotografēju un izsūtīju tiem saviem draugiem, kas pēc maniem ieskatiem domā tāpat kā es. 'Draugam rakstītājās vēstulēs' Jūsu domas ir arī manējās. Savādi! Starp citu Jūs rakstāt: 'No 1944. g. ir pagājuši 22 gadi...' Tātad tas ir bijis 1966. gadā. Un taisni tanī pašā es

nosūtīju laikrakstam 'Latvija' iespiešanai savu 'Vēstuli maniem 6 bērniem', bet to saņēmu atpakaļ ar Kalēja piezīmi, ka viņš esot bijis par, bet Centrālkomiteja pret iespiešanu. Tā nu tā tika publicēta žurnālā 'Mēs' 1966. g. 22. n-rā. Kā varat konstatēt pēc pielikuma (sk. pielikumu I 249. lpp.), tad mūsu domas par dzimtenes apciemošanu nav bijušas tikai līdzīgas, bet identiskas. Nu jau 10 gadu pagājis, un es varu tikai nožēlot, ka jau toreiz mūsu kontakts nenodibinājās, jo tad - 1966. g. - mūsu šīsdienas 'ilūzija' būtu varējusi kļūt arī reālitate!

Katrā ziņā Jūs varat uz mani palauties. Es neesmu ne hipokrits, ne demagogs; šo 'luksu' es nevaru atlauties kāda franču sakāmvārda dēļ - 'Noblesse oblige'. Kaut arī neesmu pārāk 'ticīgs', varbūt tomēr man drīz vien jau nāksies atbildēt kā sava tēva, tā sievas tēva priekšā. Mans tēvs pēc Viļņas karaskolas beigšanas 1904. g. piedalījies japāņu un pirmajā pasaules karā. Uz fronti aizejot atvadoties, viņš man teica: "Dēls, neaizmirsti, ka mūsu lielākais ienaidnieks ir vācietis!" Viņš varbūt kļūdījās, tā spriežams par visiem vāciešiem (nav tikai labas vai tikai sliktas tautas), tos vērtējot pēc Baltijas baroniem. (Starp citu barons Wolfs izsita manam vectēvam - Naukšēnu pagasta Ozolu māju saimniekam, kas nebija griezis ceļu - ar pātagu aci!). Par savu pārliecību, ka latvietis vācu gūstā nepadodas, tēvs samaksāja ar dzīvību: viņu, ievainotu, vācu karavīri nosituši ar šauteni laidēm. Nē, man nav naida pret šiem karavīriem, jo katrs pildījis tikai savu pienākumu, un karš paliek karš! Kas attiecas uz manu sievas tēvu, * tad, neskatoties uz saviem 'grēciņiem', no kuriem lielākais varbūt bija Latvijas-Padomju Krievijas miera līguma parakstī-

* Kārlis Pauļuks, dzimis 24. 5. 1970. g. Lielsesavas Gavēnos. Beidzis Jelgavā reālskolu un gimnaziju, Maskavā juridisko fakultāti. Darbojies kā advokāts, bijis Tiesu palātas priekšsēdis, 1919. - 1920. tieslietu ministrs. Tautas padomes, Satversmes sapulces un saeimas loceklis.

Šana, ar ko Krievija atteicās no Latvijas uz mūžīgiem laikiem, viņš kategoriski noraidīja iespēju izbraukt no Jelgavas ielenkuma un pamatoja savu nostāju ar norādījumu, ka ne tikai Vācija ir karu zaudējusi un uzvarēs Padomju Savienība, bet ka pats ir vecs un ka viņa vieta ir dzimtenē! Liktenis viņam kā vienīgajam no ģimenes par to piešķīra tiesības gulēt savā zemē - Jelgavas Nikolaja kapos. Kā redzat, mans tēvs gul Vācijā un māte Francijā, bet sievasmāte Sibīrijas ste-pē. Svainiene pēc 7 gadu izsūtījuma Omskas apgabalā 1956. g. atgriezās dzimtenē. Mana sieva, dzimusi Pau-luka, pagājušā rudenī bija mājās. Bet par visu to un arī personīgi par sevi kādā no nākošajām vēstulēm.

Šodien es nožēloju, ka mēs esam tik tālu viens no otra. Mana dzīve ir bijusi diezgan raiba un varbūt būtu daudz kas, kas arī Jūs interesētu, bet uzrakstīt visu nevar. Vai mēs arī kādreiz tiksīmies? Katrā ziņā, ja esat Eiropā, tad atcerieties, ka mūsu lauku mājā (ne mājās) Jūs vienmēr tiksāt gaidīti un arī mīļi uzņemti. Mums ir bijuši viesi no ASV, Kanadas un arī Austrālijas. Mūsu draugs nelaiķis Dr. med. K. Juvars * ar kundzi pat divas reizes! Otra nelaime, ka esmu pēdējos divi gados kļuvis vecs, ļoti vecs un ļoti apātisks, ka pat neticu vairs, vai vēl redzēšu savu zemi, savas īstās mājas, kaut arī svainienes (divas) aicina un bērni saka - tēti, tagad tava kārtā.

Jums visu labāko vēlēdam un cerēdam, ka domu izmaiņa tagad nepārtrūks, gaidīšu solīto 'samizdat'.

N. B. Lūdzu ievērot, ka ne visi trimdinieki pārvalda angļu valodu, kādēļ būtu vēlams citātiem pievienot klāt tulkojumus. Tāpat lūdzu paziņot, vai varu lietot krievu valodas izteicienus bez tulkojuma.

Mana atbilde 'Dzelzs jaunavai', kaut arī ļoti mērenā tonī, liekas, nebūs tikusi 'cenzūrai' cauri. Žurnāla 'Treji Vārti' man nav, materiālie apstākļi neļauj visu iegādāties.

* Kārlis Juvars (Īēkabsons), dzimis 2. 3. 1904. g. Bērzmuižā; 1930. g. beidzis Latvijas universitātē medicīnas fakultāti, praktizējis Liepājā un Melburnā kā nervu ārsts un psihiatrs.

AP. 25. 4. 1976:

Jūsu vēstuli lasīju pacilāts un gandarīts savā pārliecībā, ka kautkur vēl jābūt cilvēkiem, kas arī meklē patiesību, bet ka nav mums vienīgi kontakta citam ar citu.

Dienu vēlāk pienāca tas 'Latvijas' numurs, kurā kāda Dzelzsjaunava noklājusi garu rakstu pret Jums. Izskatās kā uz redakcijas pasūtījumu šī retoriskā parodija. Izsmiet jau var kurš katrs muļķis un visu ko. Godīga un neatkarīga doma šai uniformitātes laikmetā būtu bijusi jāsaudzē, nevis jārīda prom. Mana nelaime tā, ka avīzīti saņemu tikai pēc pāris mēnešiem, kad par vēlu reagēt ar protestu, jo citi lasītāji publikāciju jau aizmirsuši. Tādēļ līdzīgos skandalozos gadījumos esmu laidies virsū vainīgajam personīgi adresētā vēstulē, bet šādā reizē, kad autors slēpjas aiz segvārda, kam tu zini laisties! Tā savā laikā tiku saskrējies ar Andreju Eglīti, ar Pāvilu Klānu, ar Olgertu Liepiņu, taču ne jau pēc tam starp mums bija kādi naidi. Saprotu, ka Jūs būsiat reagējuši uz Dzelzīgās uzbrukumu, taču tā numura man vēl nav. Iespējams, ka Jūsu atbilde būs nolikta lasītāju vēstulēs petitā.

Pirms runāju tālāk, liekas, te būtu vietā, ja īsos vārdos Jums iepazīstinātu sevi. Izcelsmē: kalpu kārtas, un Latvijas skolās-par tautas naudu. Gadus 7 noskolmeisterējis Liepājā, nosvēros uz rakstniecību un kļuvu aktīvs literārajā kritikā, kas nu velkas man līdzīkā ēnā, kaut esmu to atmetis jau vairākus gadu desmitus. Vācijā sakārtoju un redigēju rakstnieku autobiografiju krājumu 'Trimdas rakstnieki'. Esmu rakstījis šo to šur tur (arī tulkojis), galvenokārt par mākslas, literatūras, arī par vispārīgām laikmetīgām problēmām. Tās sāku risināt arī romānu ciklā 'Kaina bērni', kā pirmā daļa ar aplam uzliktu nosaukumu iznāca pagājušā gada rudenī, salicēja un korektora nepiedodami sakropļotā veidā. Latviešu burtlicis, gramatikas neprazdams, būdams bez valodas izjūtas un tās kultūras vispār, bij šo darbu tad pārrakstījis pats pa savai

modei, dodams tam arī citu nosaukumu. Pašlaik driķējas manis redīgēts Latvijā palikušo tuvinieku vēstulu kopoјums, kas apsūdz režīmu par mūsu zemes, lauku izpostīšanu, tautas pārpūlošanu. Klaušinu izdošanas iespējas tikko nobeigtajai monografijai par literatūrvēsturnieku prof. Dr. phil. J. A. Jansonu.

Austrālijā strādāju fizisku darbu kā amatnieks tepiku nozarē un tikai par tik, par cik tas nepieciešami eksistencei (esmu neatkarīgs: pats kungs, pats kalps), pārējo laiku izmantojot lasīšanai un punktierēšanai. Abi ar sievu (ģimenes nav) dzīvojam uz puspūrvietas zemes pašu celtā mājiņā patālā Melburnas nomalē, kalnainā, mežainā apvidū, kur pārsvarā priedes - ļoti vientuļi, izolēti, bez jebkādas saskares ar vietējo 6000 latvietību īpaši pēc tam, kad ar savu brīvo domu esmu kļuvis vadībai neērts. Garīgu tuvību jūtu pie šādiem autoriem: literatūrā - Skalbes, Tolstoja, Eksiperī, Kazancaka, Šveicera; psiholoģijā - Junga; filozofijā - Bergsona; reliģijā - esmu kautkur vidū starp kristiānismu, panteismu un budismu (ar cienīgtēviem nav diez cik sapasējis). Latviju atstāju 29 gadu vecumā, tagad - jau pāri 60. Svešvalodas - tikai vācu un angļu (krievu stipri padzisusi, kādēļ jāņem palīgā vārdnīca). Kā redzat, no pāris teikumiem ir iznācis pavisam pamatīgs curriculum vitae, no kā varat slēgt, ka man piemīt tieksme aizrunāties, kas parasta vientuļnieku pazīme.

'Trimditi' un kādu citu rakstu (par mākslas uztveri) 1966. g. tiku uzrakstījis 'Jaunajai Gaitai', kad tā atkārtoti bija mani aicinājusi līdzdarboties. Rakstus nodevu ar norunu, ka vai nu iespiedīs bez grozījumiem, vai arī, ja tādi būtu nepieciešami, sazināsies ar mani vai arī atgriezīs tos atpakaļ. Kaut arī redaktors, ar kuru kārtojos, ziņoja, ka raksti saņemti 'ar atplēstām rokām', tie apgulās. Nākamā gadā man ienāca prātā tur šo to papildināt un tādēļ lūdzu rakstus atpakaļ. Nu tikai atklājās, ka 'Trimdītis' bija viņus tur tā sakaitinājis, ka aiz atriebības bija pārtaisījuši manu eseju par māks-

las jautājumiem tādā veidā, ka tā, iespiesta, būtu padarījusi mani smieklīgu. Darbus man atgriezta tikai pēc piedraudējuma ar tiesu un kad vietējais redaktors aiz protesta no redakcijas izstājās. Biju pēdējā brīdī izsprucis no lamatām. Un tad vēlāk abus šos artiķelus paņēma 'Tilts'. - Protams, "Trimdītis" ir drusku bravūrīgi uzrakstīts ar tendenci šokēt, jo domāju, ka ar pusmigušo trimdinieku ir tāpat kā ar vecu pulksteni: jāsakrata. Tur ir gan daudz kritikas, noliedzošā, bet trūkst pozitīvā, ko vietā likt. Šo pēdējo tad esmu domājis dot ar citu rakstu - 'Par tautas kopības principu', ko nu esmu palaidis pasaulē kā 'samizdat', ko tad nosūtu arī Jums.

Mūsu domas sakritušas arī laika ziņā. Gribētos pieņemt, ka līdzīgi domā daudzi, tikai nav mums savstarpēju sakaru īpaši vēl tādēļ, ka 'sakaru dienests' atrodas nedomātāju rokās. Cilvēki tad vairās pacelt balsi, lai netiktu izsmieti. Bet patiesībā mēs varbūt pārstāvam veselu slāni, paši tā nemaz neapzinādamies. Uz tādu iespēju norāda tas, ka šo pēdējo rakstu pārķēra jaunieši un veselu gadu nomocījās savā 'Informācijā', un nesen tiku saņēmis vēstuli no veco strēlnieku pārstāvja P. Dardzāna, * kurš raksta tā: 'Ar jurista Jēkaba Kalniņa laipnību saņēmu Jūsu rakstu 'Par tautas kopības principu'. Uzskatu, ka šis ir interesants, laikmetīgs un pārdomu ierosinošs raksts, un es būtu ar mieru to ievietot nākošā 'Strēlnieka' kopsējumā'.

* Pēteris Dardzāns, tautsaimnieks, pulkvedis-leitnants (18. 5. 1889.-1. 4. 1985.) dzimis Biržu pagasta Spuldzeniekos. Beidzis Rīgas politehniskā institūta komercnodaļu un Kazanā karaskolu. Kā viens no pirmajiem latviešu virsniekiem iestājies latviešu strēlniekos un piedalījies Ziemsvētku un citās cīņās. Sākoties krievu pilsoņu karam, 1918. g. 15. oktobrī viņš parakstījis 1. pavēli 1. Latvijas atbrīvošanas bataljonam Troickā, kas vēlāk kļuva pazīstams kā Troickas pulks un veica 6000 km pārgājienu cauri visai Āzijai, līdz 1920. g. atgriezās dzimtenē. Latvijā Dardzāns bija Iekšlietu ministrijas preses daļas vadītājs, Rīgas pilsētas krājkašes un lombarda direktors. Darbojies Latviešu veco strēlnieku biedrībā. Trimdā Čikāgā. Ilggadīgs izdevuma 'Strēlnieks' redaktors.

Kad nu simpātijas pret te paustajām idejām tiek izrādītas no mūsu dažādo paaudžu pašiem galējiem spārnieniem, tad taču būtu jāpieļauj, ka tādām vajadzētu atrasties arī pa vidu. *

Pēc 'Trimditis' publicēšanas sagaidīju, ka nu man bruks virsū no visām pusēm, bet dīvainākais tas, ka notika taisni pretējais - palika absolūts klusums, un nu Jūs esat p i r m a i s, kas par to atsaucas.** Tikai pēc kāda laika bija vērojams, ka notiek rosmes taisni tur, kur biju stiprāk apšaudījis. Sagadīšanās? Taču skaidrs gan viens: jo mazāk vairīsimies runāt par tiesību, jo vairāk būs tādu, kas pacels balsi, un jo labāk tad tas mūsu kopējai lietai.

Paldies par laipno aicinājumu ciemos. Skaisti jau būtu kādreiz vēl redzēt veco Eiropu. Bet - kas nu to dos! Pārāk dārgs prieks tādām kā man.

Jūs pieminat Juvara ciemošanos. - Cik savādi, tepat vienā pilsētā dzīvojuši, nekad netikām tikušies. Pazinu viņu no Liepājas laikiem, kad vēl saucās Jēkabsons. Tad reiz izlasījis viņa rakstu 'Idejas un domas par cilvēka būtni', kas bija uzņemts citādi tam nepiemērotā krājumā, piezvanīju viņam un pateicos par simpātisko eseju un lūdzu mani kādreiz apciemot, ko viņš arī apsolīja, bet netika izpildījis. Sacītās esam stipri saguris, un drīz pēc tam dzirdēju, ka miris.

Ar 'Trejiem Vārtiem' ir tā. - Esot bijis itin labs žurnāls, kad to vadījis Dr. Karps. Kad es to dabūju redzēt, tur gan pa vidu netrūka labu lietu, bet daudz bija arī jēlkulas, un skaidri bija jūtams lietpratīga saimnieka trūkums. Nu redakciju pārņēma atkal cits.

Lasu Jūsu vēstuli un pārlasu. Kā vienas pašas ģimenes likteni, pāris skopās rindās pateikti, rāda, cik eksplozīva gan bijusi mūsu mazā, šķietami tik idilliskā zemīte. Kur ģimenes piederīgajiem nācās atgulties

* Šī raksta fragmentu par Austrumu trimdu bija publicējis sociāldemokratu izdevums 'Brīvība' Stokholmā (1973-4/5).

** Olgerts Liepiņš savā Bostonas 'Vēstnesī' tika pastāstījis, cik iespaidīgi latviešu presē ir tikusi praktizēta noklusēšanas metode.

dzimtas kapos savā novadā, tie izkaisīti pa visādām zemēm Austrumos un Rietumos. Tāpat daļa manējo laužu aizgāja postā sarkano jukās - cits 17. gadā, cits vēlāk Sibīrijas trimdā, cits lielajās tīrīšanās. Kas noticis ar viņu pēcnācējiem, vai tie vēl dzīvi, neviens tā nezina. Un virsū mācas jautājumi, uz kuriem nav atbilžu. Kāda jēga šim diaboliskajam postam? Vai cilvēks, tādās ciešanās un iznīcībā ārdēts, kļūst labāks? Jeb degenerējas un asimilējas ar velnišķo? Jeb polarizējas ar skaidrību un ļaunumu kā pretpoliem? Un tad? - Sadalīsies cilvēce vai apvienosies? Un kas tad būs tas vienotājs spēks - dievišķais vai sātāniskais? Šai kolosālajā, nepārredzamajā rūgšanas procesā atsevišķais indivīds var uzstādīt tikai hipotēzes, zīlēt, jo viņa mūžs ir tik īss, ka, līdzko sācis ievērot dažas sakarības, paredzēt problēmu rezultātus, jau viņa laiks ir apkārt un un jāšķiras no šīs pasaules, lai tie, kas nāk pie viņa, atkārtotu uz mata to pašu - meklētu un maldītos, jautātu, bet atbildes nesaņemtu. Un šajā lielajā mistērijā mēs vēl lūkojam cits citu apmānīt ar tik bērnišķīgi muļķīgiem niekiem, kādus mums priekšā servē īsredzīgie - birokrāti, tehnokrāti, politiķāņi, 'dzelzsjaunavas'... it kā dzīves jēga pastāvētu nevis patiesības atklāšanā, bet tās piesegšanā.

Pastāstiet, lūdzu, kā dzīvojat, kā panesat Franciju un frančus. Saulīte nu sveras uz Jūsu pusi, bet mums tuvojas 'ziema' ar ilgu drēgnumu un sēnēm mežā.

*

HV 5.5.1976:

Kā vēstuli, tā samizdat saņēmu. Izlasīju, pārlasīju un pasvītēju svarīgākās vietas. Saprotu, ka neviens 'godīgs' laikraksts neuzņemsies iespiest Jūsu domas par tautas kopību un jo sevišķi trešo daļu - rietumu trimdu. Tikai jauniešu 'Informācija' to iedrošinājusies. Jā, tā mums iet! Uzrakstīju pašķidru atbildi 'Jaunavai', negribējās ielaisties strīdū ar man nepazīstamu personu.

Dzert jau Latvijā dzer. Un te? Priekš kam tad tie daudzie DV klubīņi? Mans znots bija aizgājis ar sievu,

manu vecāko meitu, un vecāko dēlu uz DV Londonas klubu, un tur sanācis tāds lembasts, ka kluba pārzinis bijis spiests nākt atvainoties.

Pagājušo oktobri mana sieva apciemoja Latviju, nu krāju naudu, lai darītu to pašu. Man tur bez divām svainēm (sievas vecākās un jaunākās māsas) ir vēl brālēns ar ģimeni un veci labi draugi no skolas laikiem. Esmu beidzis Rīgas 2. vidusskolu, kur kā skolotāji darbojās arī K. Kārklīšs un Edv. Gulbis (Anderss), kas uzņēmti Jūsu 'Trimdas rakstniekos', kur arī Ludis Bērziņš. Viņa grāmatā 'Mūža rīts un darba diena' pieminētas arī mana pēdējā Latvijā dzimušā dēla kristības Jaundubultos (nodaļā 'Tāli ceļi'). Gluži tā gan nebija, bet par to citu reizi. Piezīmēšu, ka neesmu no literātu aprindām, kādēļ mana valoda nebūs tik gluda un gadīsies arī pa gramatiskai kļūdai, pie tam nemīlu savas vēstules pārlasīt, jo tad kautkas nepatīk un ir jā-sāk no gala. Tā kā mans tēvs, virsnieks, negribēja, ka arī es ietu to ceļu, tad 1927. g. iestājos universitātē un arī korporācijā Lettonia, kaut gan piemērotāka man liekas būtu bijusi Austrums vai Zemgalijs.

Nākošā vēstulē apstāšos pie Jūsu raksta atsevišķiem punktiem. Gan domāju, ka viss par vēlu! Vajadzēja sākt, kad bijām kopā Vācijā pirms 30 gadiem. * Viens no maniem pirmajiem rakstiem 'Latvijā' bija par palikšanu Eiropā, bet tad sākās izceļošana, un visi steidzās pa galvu pa kaklu prom. Kāds sabiedrībā labi pazīstams pulkvedis, arī rakstnieks, aizbildinājās, ka gribot uzaudzināt vienu no saviem dēliem par ASV prezidentu, un tas tad atbrīvošot Latviju! Tautas kopība sajuka un izjuka. Kā IRO juridiskais padomnieks Badenē varēju viegli izkārtot savas ģimenes izceļošanu vienalga uz kuru zemi. Manam vecākajam dēlam bija tikai 10 gadu un jaunākajai meitai - 2, un es ticēju vēl, ka atgriezīsimies! Aizbraucot, protams, mūs veda par

* Tad to bija sācis bij. tiesnesis Konstantīns Ozoliņš, taču viņa iesniegums Latviešu Centrālajai Komitejai tautu nesasniedza, jo komiteja to noglabāja archīvā neapsriestu.

brīvu kā strādniekus, bet kā būs ar atpakaltikšanu?
Bet iznāca citādāk - vecākajam dēlam nu ir 37 un pat jaunākajam, kas dzimis Francijā, jau 18. Klūdījos, žēl. Bet, ja būtu zinājis, ka jābrauc uz neatgriešanos, nebūtu braucis. Palika sievas tēvs un māte, divas māsas. Palika Jelgavas ielenkumā savās mājās Biļļos un atteicās izbraukt, kaut arī pakal tika nosūtīta smagā mašīna līdz Staļģanes tiltam (tikai 3 km no viņiem). Jau 1941. g. Ziemsvētkos sievastēvs izteica savas domas: "Uzraksts 'Mitau Juden frei' Jelgavai godu nedara. Ja Vācija domā tā rīkoties, tad viņa sarīdīs pret sevi visu pasauli, un pret to cīnīties nespēs viņu armija". Ir ļoti interesanti fakti no viņa darbības laika, tiku tos iedevis Jurim Lecim sakarā ar viņa rakstu 'Kārli Pauļuku pieminot', kas iespiests 'Universitas' 25/1970, bet arī tur ir bijusi cenzūra! Te nu mēs nonākam pie atziņas, ka nav tikai labas un tikai sliktas tautas un tālāk pie krieviem un Krievijas. Jā, cilvēki nesaprot, ka krievi un bolševisms nav viens un tas pats. To uzsver arī Solžeņicins, un pareizi uzsverat arī Jūs, ka krievu intelligence varētu arī būt mūsu sabiedrotā. Tā vienmēr ir bijusi ļoti liberāla. Bet, ja mēs bez apstājas blausim 'krievi tādi un krievi to', tad galu galā arī intelligentie sašutīs un iespītiesies. Tādēļ personīgi cenšos lietot vārdu Maskava un ne krievi. Ne Džugašvili, ne Berija, ne Deržinskis, ne arī Višinskis bija krievi, un mana vecākā svaine, kas 7 gadus (1948-55) bija pavadījusi Sibīrijā, tiekoties bija sievai sacījusi: "Neviena cita nav tā cietusi kā krievu tauta". Krievu arī ir tikai 40% visas lielās masas, un tādēļ es Krievijas vietā saku Padomju Savienība. Un tur mums droši ir vairāk sabiedroto nekā šai pusē. Saka gan, ka tā esot tautu cietums, taču no cietuma vēl izredzes izklūt ārā, turpretī no sakausēšanas katla nekad! Mūsu vājums ir un paliek mūsu niecīgais skaits uz 66 000 kv. kilometriem, salīdzinot ar Beļģiju vai Holandi. No tiem vēl dažus tūkstošu desmitus aizveda uz Sibīriju, daudzi

krita karā kā vienā, tā otrā pusē, 150 000 aizbēga paši. Vēl ir tādi, kas aicina 'ārā no sprosta', un mēs šodien tos uzņemam kā varoņus un slavējam, jo viņu rīcība it kā atvieglina mūsu sirdsapziņu: mēs nemākam dzīvot ceļos! Protams, arī stāvus mirst mēs negribējām, mēs dezertējām, lai 'cīnītos' šodien aizmugurē! Bet fronte ir tur. Nekad, nekad nevajadzēja atstāt savu zemi. Tagad pēc tam, kad sieva bija atkal mājās, kur satika māsas, draugus un radus, rētas ir atkal uzplēstas un sāp.

Sievu ar bērniem nosūtīju uz Vāciju 18. augustā uz Šverinu, un pēc mana lūguma mana māmuļa viņu pavadīja, jo sievai ar 4 bērniem vecumā starp 4 mēneši un 5 gadi vienai būtu bijis pārāk grūti. Pats Rīgu atstāju 10. oktobrī un savu iecirkni Rīgas Jūrmalā 11. oktobrī, kad sarkanarmija bija jau pie Ķīšezera un šaipus Baldones. Braucu ar divriteni un no Tukuma 2. ar kara ešalonu uz Liepāju. Izvedu Miertiesas Latvijas karogu un lielo Latvijas karti. Liepājā, saņēmis ziņas par Rīgas krišanu, 16. oktobrī uzkāpu uz kuģa, kas brauca uz Neufahrwasseru pie Dancigas. Dzīve bija beigusies, sākusies dzīvošana. Bet visā visumā mums laimējās, arī man personīgi. Jau 1918. g. augustā man vajadzēja atrasties Melnās jūras dibenā kautkur starp Novorosijsku un Kerču. 1917. g. martā 'nogāzām' ķeizaru, mani pieteica Ķijevas (evakuēto) kadetu korpusā (uzņēma tikai virsnieku dēlus pie visa brīva - apstākļi spieda). Oktobra revolūcijas laikā vecākos kadetus apšāva, mazākos pēra, un tā bēgot, es nonācu Anapā, kur gimnazijas beidzamajā klasē mācījās manas mātes jaunākā māsa. Māmuļa strādāja Minskā un, vāciešiem to ieņēmot, bijām no viņas atgriezti. 1918. g. ceļā uz mājām nonācām Novorosijskā, ko tai pašā naktī ieņēma vācu flote. Tā veda mājās gūstekņus un vācu ģimenes. Kāds austriešu virsnieks uzdeva manu 18 gadu veco tanti par savu sievu un mani (9 g. vecu) par dēlu! Tā mēs izglābāmies. Pasažieru kuģis, kas izgāja divas dienas vēlāk, uzskrēja uz mīnas un nogrima ar visiem braucējiem.

1918. g. augustā beigās caur Odesu un Brestu ieradā-
mies vācu okupētajā Rīgā. Redzat, cik raiba bērniņa,
un vēl daudz interesanta arī par Latvijas laikiem -
1918-1940-1944 gadiem.

Šo Jūsu rakstu pavairošu un izsūtīšu saviem diviem
bērniem, kas vairāk vai mazāk interesējas par tādiem
jautājumiem: vecākajam dēlam Alģerdam ar sievu Sar-
mīti (dz. Endzelīna) Kanādā un vecākajai meitai Artai
un znotam Dzintaram Svennem Anglijā. Arī viņš bija.
Rīgā, bet tikai 3 dienas.

Šodien varu tikai nožēlot, ka Jūsu idejas netika popu-
larizētas tad, kad vēl bijām 'čupiņā' Vācijā. Mums nav
un nebija neviena, kas ar savu autoritāti būtu varējis
tās iedzīvināt. Pat mans draugs prof. K. Kundziņš *
(mani iesvētīja, laulāja un kristīja bērnus) atstāja Ei-
ropu, lai dotos uz ASV. Viņš, protams, bija morāla au-
toritāte, bet ar to nepietiek klūt par trimdas resp. tau-
tas vadoni. Tā jau ir, ka 1918-1920. g. Ulmanis bija
Latvija un Latvija Ulmanis. Tādu vīru trimdā mums
nav. Personīgi jūtos kā partizāns, kas, zaudējis cerību,
vienaldzīgi iznāk no meža un padodas.

*

AP 23. 5. 1976:

Bez L. Bērziņa tad mums vēl kopēji paziņas bijuši
K. Kārklīņš un E. Gulbis (Anderss). Liekas, te klāt
pieskaitīt varētu arī Jūsu vārdā neminēto pulkvež-
leitnantu-literātu, kas manuprāt varētu būt tikai Ed-
vīns Mednis. (Tavu traku teicamo: uzaudzināt dēlu par
Amerikas prezidentu, lai tas atbrīvotu Latviju! Tad
prātā nāk kāda cita groteska fantazija, kādu palaida

* Kārlis Kundziņš, jun., Dr. theol., profesors (12. 4. 1883. - 9. 8.
1967.) dzimis Smiltēnē. Beidzis Tērbatas universitāti, bijis vidus-
skolas direktors Rīgā, docents Tērbatas universitātē, kopš 1919. g.
Latvijas universitātē filoloģijas un filozofijas fakultātes, vēlāk te-
oloģijas fakultātes dekāns. Daudz rakstījis par teoloģijas un sadzī-
ves jautājumiem. 1944. g. nonācis Vācijā, vēlāk emigrējis uz ASV.
Īsu laiku bijis latviešu trimdas ev. -luteriskās baznīcas archibīs-
kaps.

vecais strēlnieks un Latvijas atbrīvošanas cīņu dalībnieks Andrejs Iksens kādā pār mēru bezgaumīgā poēmā, ko tika apdalījis kā dāvinājumu literātiem un kur bija tēlojis kādu latvieti-seksa gigantu un kā tas atbrīvo mūs no boļševisma, visai morbidā veidā kremlī nositot Staļinu).

Ar Latvijas atstāšanu jau kļūdījāties daudzi. Neviens nebrauca prom uz neatgriešanos, un visi pievīlāties. Arī manas domas ir tādas, ka šejieniešu bagātīgi apdalītā uzslava tiem, kas izbēg tagad, nav īsti vietā. Tagad nav vairs to briesmu, kādas draudēja Staļina laikā. Tautai ir jāturas kopā. Protams, var būt izņēmumi, kā vajātie baptisti, viens otrs mākslinieks, kas tur 'dzīvs aprakts'.

Ideju, kas manā rakstīnā, īstenībā sākām jau cilāt Augsburgas drupās, meklēdami pēc tādas organizatoriskas formas, kas nebūtu bijušās valsts organizācijas kopija, bet atbilstu trimdas prasībām. Debatējām, strīdējāties, galvenokārt domu centrējot ap mūsu skolu, tās programmu, bet drīz pārejot tālāk, skarot kultūru vispār, kā arī aprūpes jautājumus, īpaši domājot par invalīdiem. Bijām tur skolotāji, gleznotāji, rakstnieki, žurnālisti. Nekas skaidrs vēl neizkristalizējās, izņemot dažus punktus, kuros bijām visi vienprātīgi, kā 1) jaunajai sistēmai jābalstās uz demokratiskiem principiem, kur nekādai 'vadonībai' nav vietas; 2) prese nedrīkstētu būt privātpelņas avots, jo kā komunikācijas līdzeklim tautas daļai svešuma klaidā tai jānoturas uz augsta ētiska līmeņa, kāds iespējams būtu tikai tad, ja žurnālu un avīžu izdevniecības būtu tautas kopības īpašums ar vadību, demokrātiski izraudzītu. Šo to viens otrs no mums tika publicējis arī presē, bet tādi raksti palika neievēroti, jo Centrālkomiteja bija aizņemta ar iekšējo berzi ap jautājumu - kurš būs trimdas vadonis?

Tagad mēs varētu sacīt, ka laiks vēl nebija nobriedis, ka tās idejas bija nākušas par agru, ka nebija vēl

mums pietiekamas pieredzes. Tagad mums ir šī pieredze, tagad droši vien daudzi domā tāpat kā Jūs un es, bet nu tauta ir izklīdusi un mēs vairs netiekam tai klāt. Būs pa šo laiku radies arī liels nobirums, kad, aktīvai tautas kopībai nepastāvot, sākusies asimilēšanās. Bet - no otras puses - pirmie t. s. asimilētie sāk atgriezties atpakaļ. To var vērot starp veciem, var starp jauniem. Jauneklis, savas valodas vairs neprazdams, Rīgā pēkšņi sajūt kādu mistisku gaisotni ap sevi, jūtas kā mājās atgriezies, kaut citādi ir tai vietai nepiederīgs.

Īstenībā asimilācija ir ļoti sekls, virspusējs, mehānisks process - gluži kā apvilkt svešas drānas un iekļukt pūlī nepazītam. Tas var būt izdevīgi veikala interesēs, eksistencei vispār. Bet ārējā pielaikošanās nav vēl pārtautošanās, kas gauss un ilgs process un prasa paaudžu paaudzes. Katrs mēs zemapziņā nesam kādu noslāņojumu, ko pēc Junga sauc par kolektīvo zemapziņu un kurā 'programmēts' glabājas mūsu rases, tautas, cilts, ģimenes gadu tūkstošos izkristalizēties garīgo vērtību kodekss. Un tas tur paliek, vienalga, kādās drānās vai kādā svešā ādā mums labpaticis ielīst. Neesen gadījās izlasīt amerikāņu rakstnieka M. J. Arlena darbu 'Passage to Ararat', kurā viņš stāsta par apciemojumu Armēnijā. Pats armēņu sakņojuma būdams, dzimis Eiropā, kur tēvs, angļu vārdu pieņēmis, vairījies visa armēniskā un pasargājis no tā arī dēlu, laizdams to angļu skolās. Vēlāk jaunais pārcēlies uz Ameriku, kļuvis amerikānis un izveidojies par sekmīgu amerikāņu rakstnieku. Šādas tādas sagadīšanās ierosināts, viņš sadomā aizbraukt uz Armēniju paskatīties, kāda tad ir tā zeme, kur kādreiz cēlušies viņa senči. Skeptisks, rezervēts, kritisks viņš uzsāk savu ciemam paredzēto mēnesi Armēnijā, ne vārda vietējās valodas neprazdams, bet tad ir pārsteigts un apjucis, kad sāk just kādas dīvainas pārvērtības sevī un - saņemot īsi - viņš atgriežas uz Ameriku kā armēnis, kas beidzot atradis to, kā visu laiku viņam bija trūcis.

Tādēļ asimilācija nav pārāk nopietni vērtējama. Būtībā tā ir negatīva rakstura parādība un bez cietiem pamatiem apakšā. Gudra mītnes zemes valdība nekad asimilāciju neveicinās, jo tādā ceļā tiktu gan radīts pūlis, bet ne veidota nācija. Pārpūlošanas iezīmes jau visspilgtāk parādās lielvalstīs, kas uz asimilēšanos taisni spiež. Mūšu trimdā asimilācija tikusi veicināta arī no pašu puses netieši ar visaptverošas tautas kopības trūkumu organizētā veidā, kā arī ar materiālo interešu akcentēšanu, kultūrālo novārtā pamešanu. Var jau izrādīties, ka notikusē asimilēšanās bijusi kā nofiltrēšanās, kad atdalījies nost nestabilākais elements, paturot (varbūt arī saņemot atpakaļ) tos, kam iekšējā balss stingra diezgan, lai noturēties pie savējiem.

Šie varētu būt pretargumenti Jūsu konstatējumam, ka kopības ideja nākusi par vēlu. Reizēm jau tā licies ir arī man, šaubas un neziņa jau liela, bet - vai šāda ideja vispār varētu būt kādreiz laikā, ievērojot mūsu trimdas birokratisko pildījumu? Katrā ziņā šai argumentācijā slēpjas kāda neuzrakstīta nodaļa par to, kādēļ mums jāturas pie savas tautas svešumā arī tad, kad nav nekādu izredžu atgriezties pie pamattautas dzimtenē.

Vēstules beigās Jūs citējat Andersonu, ka valsts tapšanas laikā Latvija bijusi Ulmanis un Ulmanis Latvija. Būs maz latviešu, kas pret šādu formulējumu iebilstu, bet nožēlojama kļūda paliek tā, kādu viņš 1934. g. pielaida ar apvērsumu. Ja nu tas viņam bija licies tik neatliekams solis, kādēļ tad neizstrādāja tūlīt attiecīgi uzlabotu satversmi un neatgriezās pie tās, kā pats sākotnēji tika solījis un uz ko viņu visu laiku bija skubinājis paša vecais draugs Miķelis Valters? * Tā 'vadonība', kāda saplauka viņa valdīšanas

* Miķelis Valters, dzimis 7. 5. 1874. g. Liepājā. Studējis Bernē, beidzis Cīrihes universitātē valsts zinību fakultāti ar Dr. gradu, jau 1900. g. izteicis prasību pēc Latvijas neatkarības un cīnījies par tās iegūšanu. Bijis iekšlietu ministrs Pagaidu valdībā, vēlāk sūt-

gados, paātrināja mūsu galu. Tā nostiepj garu ēnu pār trimdu vēl šodien. Šķietamā 'vienotība' jau bija neīsta, mākslīgi uzpūsta, kad slavināja iztapīgie bet kritiskajiem domātājiem bija aiztaisītas mutes. Literatūra, māksla, skola, kultūra vispār dabūja maisu galvā. Tauta tika padarīta par paklausīgiem sekotājiem. No šīs līnijas neesam atkāpušies joprojām par lielu postu visiem mums.

Savā laikā (1939/40), kad mūsu zemei draudēja briesmas, uz laiku es kļuvu par Ulmaņa atbalstītāju, bet tas notika aiz izmisuma, kad vairs nebija jēgas šķirot iekšējās problēmas, bet bija jābūt gataviem pret postu no ārpuses un kad Ulmanis bija tas, kam valsts stūre bija rokās. Bet vēlāk visu pārdomājot, atskatoties un izvērtējot, jāsaka, Ulmanis izdarīja smagu kļūdu, lielā mērā līdz tam neviena neapstrīdēto reputāciju apskādēdams. Žēl, cilvēks, kas savu mūžu bija ielicis mūsu valstī, beidzot izputēja tik tragiski. Un dīvaini, ka taisni viņš bija tas, kas tautai aiztaisīja muti un pieradināja to pie aklas paklausības, tā sagatavodams mums bargāku kungu valdīšanai. Un šiem bargajiem, kad pienāca kritiskās dienas, Ulmanis tik ļoti atviegloja pārejas operāciju, jo simtgalvainā saeima jau sen bija nolikvidēta. Ko izjūtam vēl tagad, ir tas, ka viņa laiks pacēla uz augšu iztapoņas, un mums joprojām liels ir tolerances trūkums, brīvai domai joprojām nav vērtes un atklātas simpātijas 15. maijam tiek identificētas kā patriotisms.

*

nis Romā, Parīzē, Varšavā, Briselē. Rakstījis par nacionālajiem valsts jautājumiem, 1914. g. izdotajā grāmatā 'Mūsu tautības jautājums' prasījis agrārreformu. Darbojies arī dzejā, drāmā un literatūras kritikā, parakstīdamies ar pseudonīmu Andrejs Paparde. Tuvāk par viņu trimdas izdevumos: 'Trimdas rakstnieki I', 1957, Kempenē; Miķelis Valters, 'Atmiņas un sapņi', 1969, Daugava Stokholmā.

HV 25.6.1976:

Paldies par vēstuli, grāmatu un 'Treju Vārtu' pielikumiem. Pieklājība būtu prasījusi atbildēt tūlīt, bet Jūsu pašu vaina - materiāli tik plaši un interesanti, ka nevarēju atturēties vispirms neizlasījis, arī grāmatu ar aizkustinošo ierakstu. Ja rakstu aerogrammu, tad ne jau tādēļ, ka nebūtu ko teikt, nē, taisni otrādi, atbildot uz visu, būtu jāraksta grāmata, bet - negribas vilcināties. Savādi, ka mūsu domas iet paralēli. Vietām lasot sajūta tāda, ka būtu no Jums nošpikojis, bet tā nav! Kaut tas pats par dzimtenes apmeklēšanu, ka nav sliktas un labas tautas, bet ir tikai slikti un labi cilvēki. Tikai divos jautājumos man iebildumi: ne jau Ulmaņa autoritārais režīms paātrināja mūsu galu. Arī partiju 'diktatūras' laikā atrastos cilvēki, kas gribētu stāties Kirchenšteina vietā. Vai esiet lasījuši Cielēna memoārus? Kāds esot teicis, jāsaucot Feliksiņš mājās, lai nākot glābt Latviju. Feliksiņš atbrauca un aizgāja pie Spures, lai aizņemtos naudu! Varbūt tiešām nebijām vēl izauguši līdz valstiskai domāšanai. Kaut arī autoritārā režīma iecelts miertiesnesis, neesmu nekad bijis tā 100% piekritējs. Vai nebija smieklīgi: 46 partijas un tad vēl tāda kā '18. marta cietušo'. Kļūdīties var katrs, arī Ulmanis, un, ja man bērni prasa, kurš bijis Latvijas lielākais valstsvīrs, tad es saku - pirmais ministru prezidents un pēdējais. Mūsu likteni noteicis mūsu mazums: 1,5 milj. uz 66 000 kv. kilometriem.

*

HV 28.7.1976:

Jūs neesat aizmirsts, bet vasara ir tik karsta un sausa kā Austrālijā, un es to labi nepanesu. Juvara kundze gan jūtas kā mājās. Viņa atveda kā dāvanu arī Jūsu redīgēto L. Bērziņa dzeju grāmatu. Mīļš paldies, bet nevajaga mani tā lutināt, jo nevaru no savas puses revanšēties. Žēl, ka nevaram personīgi tikties. Droši, ka saru-

nās sameklētu vēl daudzus citus kopējus paziņas. Tā Jonass Miesnieks ir ne tikai mans konfilistrs, bet arī mans pirmais latviešu valodas skolotājs krievu skolā tad, kad atgriezies no Kaukaza.

Jūsu grāmatu izlasīju vienā rāvienā un pārslasīju vēl tāpat kā visu citu. Patiesībā 'samizdatā' Jūs attīstāt to pašu domu ko grāmatā, kurai pievienojos, jo tā ir arī manējā. Bet, ja nevarējām vienoties toreiz pirms 30 gadiem, tad to nepanāksim arī šoreiz. Ir jau pareizi, ka psaule ir 'sarāvusies', un tomēr ne visi var atļauties tāduš ceļojumus kā Juvari un citi. Uzturēt ciešus kontaktus sarakstīšanās ceļā būs grūti, pat neiespējami. Personīgi domāju, ka trimda savu uzdevumu zaudēja tanīs gados, kad sākās skriešanās no 'bada Vācijas pēc treknāka kumosa'. Taisni m a t e r i ā l i s m s ne tikai mūs izkaisīja, bet arī sašķēla. Bagātākie Latviju aizmirsa, trūcīgākie zaudēja cerības, un bez cerības grūti dzīvot. Nedomāju, ka tie, kas šodien ziedo \$ 1000 'jumta organizācijām', būs tie, kas cīnīsies par pamattautu vai Latviju vispār. Tā tas bija arī Latvijas brīvības cīņās - kamēr strādnieki, studenti un skolnieki sargāja Daugavu, tikmēr daudzi citi skaitīja ne tikai cara rublīšus, bet arī kerencas un atteicās ņemt pretī Latvijas naudu. 1972. g. biju ASV un Kanadā un pārliecinājos, ka tā tas būtu arī šoreiz. Tie ir tikai latviskas izcelsmes amerikāņi vai citi, arī Dzezsjaunava. Protams, ir arī izņēmumi, bet, kā saka franču paruna, 'izņēmums apstiprina likumu'. Patiesībā arī mans 'Novēlējums 1976. g.' nāk daudz, daudz par vēlu, tam bija jānāk pirms 20 gadiem. Maskavas interesēs nevar būt šodien stiprināt latviešu skaitu dzimtenē, un tā nedos neko par to, kas jau viņu nagos. Runa šodien varētu būt tikai par individuālu akciju. Taisnība bija manam sievastēvam, kas, atsakoties atstāt dzimto vietu, paredzēja, ka 'trimda būs gara un smaga'. Un vai tā nav? Sirds smaga, ļoti smaga. Savus sešus bērnus esam audzinājuši Latvijai, ne ārzemēm. Vecākajam dēlam jau 37 gadi (vecāks par mani, kad atstāju dzim-

teni). Jaunākajam 18 (abi ar jaunāko meitu dzimuši svešumā). Visi pārvalda mūsu valodu, bet kā būs ar 11 mazbērniem? Vecākais dēls un vecākā meita precējies ar latviešiem, 2. meita ar kroātu, 2. dēls un 3. meita ar frančiem. Lūk, mīlais draugs, tā ir mana problēma. Kas attiecas uz latviešu kultūru trimdā, tad arī tā neies kopsolī ar to, kas dzimtenē, jo būs ar internacionālu piegaršu. Trimdas problēma nav viņu problēma dzimtenē, viņi jau šodien mūs nesaprot, vai pareizāk mēs viņus. Mēs nedrīkstējām bēgt no savas zemes, savas tautas. Trimdā lolojam tikai ilūzijas, kamēr reālitate ir tur un tikai tur. Jā, vēstures rats griežas gan, bet tikai uz priekšu. Te varam sacīt: 'Dzimtene, nāvei nolemtie tevi sveicina!' Bet tur: 'Cīņa nav galā un nebeigsies!' Tas nenozīmē, ka jāmēģina nest to, ko nevar pacelt. Šīsdienas lozungs, pārfrazēts: Brīvu Latviju brīvā Padomju Savienībā! Sabiedroto mums netrūks arī 'brālīgajās republikās', un tie būs drošāki nekā 'brīvajā pasaulē'. Kas pārdeva čekus Minchenē? Franči! Kas pameta somus vienus? Zviedri! Dievs, pasargi mūs no tādiem draugiem! Mūsu vājums nav nemāka, bet mazums. Nāk prātā anekdots: Varšavā valsts svētkos rumāņu sūtnis brīnījies, ka baltiešiem neesot aristokratijas. Igaunijas sūtnis sašutis atbild, ka mēs visi esot aristokrati. Uz rumāņa jautājumu, kas tad strādājot, nāk atbilde: poļi! Jā, toreiz poļi, tagad - baltkrievi un citi. Daba necieš tukšumu. Tādēļ latviešu 'nacionālkomūnistam' es spiežu labprātāk roku nekā 'internacionālkapitalistam'!

Mazs, bet raksturīgs, pat vai neticams fakts: ja 1940. gada decembrī, atstājot savu miertiesas iecirkni, man izdevās paglābt kā lielo valsts gērboni, tā karogu, tad pateicība pienākas arī Rīgas Jūrmalas milicijas priekšniekam Krūmiņam. Un kas Krūmiņš bija Latvijas laikā? Smagais ūrmanis, un vismaz divas reizes tiku viņu sodījis par dzeršanu un trokšņošanu! Sarkano laikā viņš apprecēja tiesas apkalpotāju. Pret mani izturējās pieklājīgi un nekad neatriebās. Karogs man līdz arī sve-

šumā. To pašu piedzīvoju arī, strādājot no 1941. g. februāra līdz 30. jūnijam Provodņikā pie lidmašīnu fabrikas būves. Ak, kaut mēs visi būtu tik lieli latvieši, kādi bija mani darba kolēģi - ostas strādnieki. Arī viņu priekšā es dzīli paklanos un saku paldies. Strādnieku vidū solidaritāte bija liela, un tur nebija nodevības. Pulieris Trejs bija izdibinājis, kas esmu bijis 'Latvijas suverenās tautas vārdā' un, kad sāka pietrūkt materiālu, kas bija jāgaida no Maskavas, teica: "Strādnieki raks būvbedres, bet tu tāda darba neesi radis. Dod man savu numuru, es pakāršu un noņemšu, nezaudēsi ne kapeikas, un pēc nedēļas nāc atpakaļ!". Sarkanais lakatiņš viņam karājās līdz jostas vietai. Es noriskēju, uzticējos un... nevilos! Ja 1. maijā ravēju rozes, tad arī tikai pateicoties savai grupai (7 cilvēki). Gājienā gāja 'kadri' un divi nesa uz pleciem Ļeņina bisti. Kāds žīdu tautības pilsonis noskatījies un sacījis: "Jā, katram savs krusts nesams". Manā dzīvē bijis daudz tādu gadījumu, sanāktu vai vesela grāmata, taču - neesmu rakstnieks.

Sakarā ar manu rakstu radās man arī kāds cits draugs Anglijā. Pievienoju te viņa vēstuli, ko arī 'Latvija' atteikusies iespiest tāpat kā manējo protestu pret cenzūru. Stāvoklis tur pasliktinās, un laikraksts kļūst par LCK un DV rīkojumu lapu. Nav nozīmes rakstīt, kad neiespiež, un patiesībā šie protesti arī nekā negrozītu.

Braucu uz Angliju, bet sieva dodas tālāk uz Kanādu, no kurienes būs atpakaļ septembrī. Lūdzu rakstiet. Ir patīkami zināt, ka ir pasaulē cilvēki, kas nedomā kā Dzelzsjaunkundze.

*

AP 9. 8. 1976:

Jauki, ka sūtījumi Jūs sasnieguši. Mūsdienās jau ar šāda tipa lasāmvielu ir tā, ka devējs var būt laimīgs atradis kādu, kas to arī izlasa. Mūsdienu cilvēks, īpaši laikam televīzijas iespaidā strauji analfabētizējas, un to virzienu apliecina arī t. s. 'komiki', kur vēstī-

jums (gaužam primitīvs) ir ietērpts zīmējumā, ne tekstā. Kad biju nodevis pastā, pašam bija mazliet neērta sajūta, ka esmu bijis pārāk strauji uzbāzīgs. Bet tā kā Jums teksti lasījušies ar interesei, tad mierinu sevi, ka varbūt tik traki nav.

Tikai lai tie 'Treju Vārtu' izgriezumi nerada Jums aplamu iespaidu! Kaut pa vidu var tur atrast vienu ot-ru labu un interesantu rakstu, žurnāls visumā paliek diletantiskā līmenī, kaut viņu rīcībā visas modernās ierīces. Diemžēl, nav tur neviena, kas prastu tās intelligenti izmantot. Tas pats apgāds izlaidis A. Dravnieka * 'Latviešu literatūras vēsturi', ko nupat man kāds piesūtīja kā kuriozu. Tad ta vēsture! Konfūzas galvas iejaukta putra tā ir, ne vēsture. Ka autors cieš smagas sklerozes sekas, tur viņam nav nekas pārmetams, bet nožēlojams, ka liktenis tā piešķīris, bet - kur paliek izdevējs, kur apgāda redaktors? Labi noproto, kas par jucekli tai darbā sagaidāms, viņi tika tur brīdināti (arī pats to tiku darījis), taču nav tur neviena paša, kas tādus brīdinājumus spētu saprast. Acīmredzot lietpratēja redaktora tur nemaz nav, apgāds darbojas tikai kā ienesīgs uzņēmums gluži kā kurpnieka darbnīca vai maizes ceptuve. Šis tragikomiskais gadījums ir tikai epizode nepārtrauktā sērijā, kas liecina par kādu masveida parādību turīgajā Amerikā, kur intēligence it kā sairst, cilvēka gars vulgari-zējas, top banāls, bet paši it kā nespēj šī procesa ievērot un uz to, kas to norāda, savā turības apmierinātībā pasmaida kā uz dīvainu kukaini. Jo ilgāk, jo vairāk nācies tāspuses cilvēkus kontaktēt zināmai sadarbībai, jo spēcīgāk virsū mācas sajūta, it kā man jādārās būtu ar būtnēm no citas planētas. Man nav te izskaidrojuma, uz jautājumu 'kāpēc' nevaru atbildēt, esmu varējis tikai konstatēt, kā tas ir. Daudzi mani veci draugi

*Arvīds Dravnieks, skolu darbinieks(31.12.1904. -22.9.1977.) dzimis Pampāļos. Beidzis Rīgas skolotāju institūtu, studējis Latvijas universitātē, darbojies kā skolotājs, skolas pārzinis un tautskolu direktors; mācību grāmatu autors. Emigrējis uz ASV.

tur mainījušies it kā pašā substancē. Ar tiem, kas palikuši Latvijā, kas gājuši cauri daudz smagākai dzīves skolai, ar tiem varu saprasties pusvārdos.

Kas attiecas uz manā grāmatā skartajām problēmām, tad esmu vairāk mēģinājis tās tikai pacelt, ne atrisināt, vairāk jautāt, ne atbildēt. Īstenībā tās ir esesjas romāna formā, izmantojot veco Sokrata metodi - dialogu. Pats savus ieskatus esmu atturējies paust. Lielajā personāžā ir apmēram tā: cik cilvēku, tik viedokļu. Kurš manējais vai tuvākais man, nav svarīgi. Vienā vietā tas var būt vienam, citā citam. Personām nav prototipu, taču dzīve pati ir tik bagāta, ka laikam neesošu raksturu nemaz nav iespējams radīt - vienmēr atradīsies kāds, kas saskatīs tur kādu 'pazīstamu'. Tā vienu vakaru kāds paziņa man piezvanīja un tielējās, lai taču pasakot, kurš esot domāts Erps. Visus citus esot atpazinis, tikai to vienu nē. Neticēja man, palika neapmierināts, ka nesakot taisnību. Tāpat ar Edžu. Jums var tā likties, ka tas raksturs tuvs man. Ikvienā jau būs kāda daļa no autora paša, nemaz citādi nav iespējams, vienā būs vairāk, otrā mazāk, bet tā tad arī būs visa 'radniecība'. Mans nodoms bija problēmas ierisināt, lai tās tālāk turpinātu lasītājs pats pēc savas izvēles, kādā virzienā.

Vai esiet dzirdējuši, ka mūsējie Tobago salā ceļot pieminekli? Paskat tik, cik lepni esam uz vācu grafa koloniālo varu! Viena sieva pat no Melburnas bija aizšāvusies uz pamatakmens likšanu. Ir un paliek tāda sajūta, ka mūsējiem kautkur kāda skrūve vaļā.

Pielieku te klāt dažas lapiņas par to, kā es redzēju to jezgu, kāda te izcēlās ap Latvijas de jure jautājumu. Patiesībā mēs Latvijas vārdā tikai trokšņojam, ne strādājam. Pareizi, pareizi, kā Jūs sakāt, ka atbrīvošana var nākt tikai no iekšas, ne āra. Ne militāri, bet garīgi ar humanitāro vērtību celšanos augšā visā plašajā krievzemē un nobīdot nost barbariskās metodes. Krievu cīņa ir arī mūsu cīņa. Neviena cita tauta nav tik briesmīgi cietusi kā krievu pašu. Ne

Helsinku deklarācijas, propagandai izšķiestās summas var mums ko dot, tās var tikai maldināt, novirzīt neceļos, kurināt naidu, aklību. Mums ir jāstrādā un jācīnās apmēram tādā garā, kādā cīnījās pirmie kristieši. Bez ieročiem. Ar garu, ar cilvēcīgumu. Protams, mūsu mazums nav mūsu stiprums. Bet fiziskais vājums nav šķērslis koncentrēties uz garīgo sfairu, uz humānitāti pār visām lietām. Tur fiziskais svars nav vairs izšķirējs.

Jūs pastāstāt interesantas lietas no savas dzīves pieredzes. Bieži ir tā, ka vienkāršajam cilvēkam ir reti veselīga dzīves izpratne. Tā varētu sacīt par to ormani, tā par toreizējiem darba biedriem - būvstrādniekiem. Un tomēr jāargās vispārināt. Nav grūti sameklēt arī pretēja rakstura ilustrācijas. Latvijā tagad bieži esot tā, ka krievs šo to nebūtu uzzinājis, ja pašu pakalpiņi nebūtu pienesuši. Bet - kad pienes, ir jārīkojas.

Mūsu zemes atstāšana, no visas tautas interešu viedoļa skatoties, visā visumā bija nelaimīga pārsteidzība. Un tomēr ir pamats domāt, ka šim likteņa piešķīrumam būs arī kāda dziļāka jēga. Jautājums vienīgi paliek - vai esam, vai būsīm mums uzlikto misiju godam veikuši vai arī kapitulējuši pārticības priekšā? Ir taču tā, ka kultūras lietās Latvijā ne viss ir iespējams, bet tai pat laikā viegli veicams te. Mēs varētu būt vieni otru papildinājums, kad šķirti turpinām savu veselumu, ja vien sapratīgi savas problēmas saredzētu un godīgi iztiktu kā brāļi. Trimda būtu lieliski izmantojama daudzu mums Latvijā nepieejamu vērtību bagātināšanā. Trimda varētu būt mūsu tautas svētība, ja vien mēs gribētu un prastu to izmantot un lietā likt. Nelaipe, ka mēs triecamies pakal labklājībai, domājam materiāli, un tad trimda var izvērsties par sodu, tapdama bezjēdzīga.

Manuprāt komūnisms un kapitālisms, abi materiālisma pasaulē laisti, ir brāļi, un abiem tiem jānoiet no skatuves, lai viņu vietu ieņemtu cildenāka uz humani-

tātes bazēta sadzīves iekārta. Cilvēkam ir jālabojas vai jāaiziet bojā.

Paldies par atkārtoto aicinājumu iegriezties ciemos, kad iznāktu būt Eiropā. Bet - kas nabagam dos ar lielgabalu šaut! Nekādu, itin nekādu tik pasakainu cerību! Eiropu nekad man neredzēt. Bet paldies šā vai tā, ir tik jauki izjust laipnību, draudzību.

Piedodiet steigu. Esmu apņēmies nodot vēstuli pastā šodien, un tā stunda tuvojas un nevaru atlikt.

Jauki, ka L. Bērziņa grāmata Jūs tomēr aizsniegusi. Pēc tam, kad biju to nolīcis pie Juvara kundzes durvīm brīdī, kad viņas pašas nebija mājā, vēlāk ienāca prātā tāda doma, ka nez vai biju pareizi ievērojis numuru un vai nebūšu grāmatu atstājis kādas citas mājas priekšā. Bet nu labi, ka viss kārtībā.

Te ziņo, ka Francijā esot tāds sausums, ka dienvidos sākusies plaša mežu degšana.

*

HV 13.10.1976:

Septembra sākumā atgriezies no Anglijas, atradu pastā Jūsu vēstuli. Liels paldies par to un pielikumu. Tā kā pārbraucot biju ne tikai vientuļš - sieva aizbrauca tālāk uz Montreālu pie bērniem - tad biju iedomājies, ka varēšu nokārtot savu iestāvējušos pastu, bet kas tev to dos! Sanāca visādi praktiski darbi, bij jārūpējas par apkurināmā sagādi un arī ražas novākšanu, un tā tas laiks ir aizgājis. Septembra beigās, paldies Dievam, pārradās mājā arī sieva, un tā viss atkal iegāja atpakaļ ierastajās sliedēs.

Tad nu pie Jūsu vēstules. - Kas attiecas uz to piemiņekli Tobago, tad jāsaka ar krievu sakāmvārdu: 'Vai nav vienalga, ar ko bērns spēlējas, ka tikai neraud'. Daudz idiotiskāka man liekas ir doma par trimdas saeimas vēlēšanām un trimdas valdības iecelšanu. Vai tad kungiem vēl nebūtu diezgan to amatu? Tad jau var iet vēl tālāk: saeima taču vēlēja arī valsts prezidentu. Vai tad kandidātu trūktu? Tas varētu pieteikt Maska-

vai karu! Trimdinieki, protams, cīņā neies. Lai karo tie, kas mājās, un tad, kad krievi būs aiz Zilupes, jā, tad mēs nāksim! Jābrīnās, kā tādas domas var perināt cilvēki ar akadēmiskiem gradiem. Prātiņ, nāc mājā! To pašu var teikt arī par Austrālijas varoņepu. Un vai te iet labāk? Jūs jau lasāt trimdas avīzīti 'Latviju'. Ar redaktoru maiņu tur nu pie stūres Zviedrijas konservatīvie latvieši un Podsdamas komitejas vīri Vācijā. Mīlie baroni un voni - Hassels un Hāns - apciemo Minsteres gimnaziju un piedāvā savu 'mīlestību' un palīdzību, un mēs to izceļam ar sajūsmu, aizmirstot reichsministru Rozenbergu un citus tādus pašus. Man katrā ziņā nav ar tiem pa ceļam. Ja Kalēja laikā vēl kāda brīvāka doma varēja parādīties vismaz lasītāju vēstulēs, tad tagad tas galīgi izslēgts! Podsdamas komitejas un DV cenzūra darbojas labi. Man pašam ir sava galva un kā vidzemniekam cieta - uzteicu abonementu ar 31. decembri. Lasot mulķības, man tikai jākreņķējas un kreņķējoties pāriet miegs - 'denk ich an Lettland in der Nacht, so bin ich um den Schlaf gebracht' un jādzer miega zāles, bet otrā dienā sāp galva. Nezinu, kādu latviešu laikrakstu nu lai pasūtinu. 'Laiku'? Tur vismaz daudz nāves sludinājumu, var redzēt, kā daudzi draugi aiziet. Jeb varbūt tā skaļā nosaukuma avīzīti 'Latvija Kanādā'? 'Londonas avīzi' pašķirstīju, Anglijā būdams, un uzdūros polemikai par generāļiem Dambīti * un Kļaviņu ** (abi tēva Viļņas karaskolas biedri) - tie esot nodevēji un avantūristi.

* Roberts Dambītis, generālis, dzimis 2. 5. 1881. g. Trikātā. Beidzis Viļņas karaskolu un Pēterpils intendantūras akadēmiju; cīnījies latviešu strēlnieku pulkos, darbojies nacionālo spēku organizēšanā, nodibinājis Latvijas aizsardzības ministriju, cīnījies pret bermontiešiem, apbalvots ar Lāčplēša kara ordeni par nopelniem brīvības cīņās, 1941. g. okupācijas varas iecelts kara ministrs.

** Roberts Kļaviņš, generālis, dzimis 10. 11. 1885. g. Grašu pagastā. Beidzis Viļņas karaskolu, studējis Nikolaja kara akadēmijā. Vadījis latviešu strēlnieku cīņas Nāves salā, pie Mangāļiem, Tīreļpurvā u. c. Latvijas armijā kopš tās proklamēšanas. Apbalvots ar Lāčplēša kara ordeni. 1941. g. okupētajā Latvijā iecelts par armijas komandieri.

Aizrakstīju vēstuli ar jautājumu: 'Vai Latvijas ģenerāli bija nodevēji?' un pirmajiem diviem pieskaitīju klāt arī ģen. Bangerski un ģen. Dankeru (arī tēva draugs). Kādu ceļu mana vēstule ņēma, paši sapratīsat! Būs jāpasūtina 'Brīvība' vai vēl labāk - 'Dzimtenes Balss'.

Jūsu 'samizdatu' atstāju Anglijā savam znotam Dzin-taram Svennem. Kaut arī ārsts pēc profesijas, viņš par tādām lietām interesējas, lasa arī Latvijas izdevumus. Savācis kopā daudz interesantu izgriezumus un salīmējis kopā klades veidā. Tīri interesanti, lasīju, līdz palika dulla galva. Jūsu domas atrada par svarīgām arī mana vecākā meita Arta. Kā jau esmu rakstījis, arī es tām piekrītu, tikai esmu skeptisks, ka būtu kas reālizējams. Nokavēts! 32 trimdas gadi mūs atsvešinājuši vienu no otra un vēl vairāk no Latvijas pašas. Bet tie, kas domā vienādi, arī nevar sanākt kopā, lai arī pasaule 'sarāvusies'. Jūs nevarat atbraukt uz Eiropu, es netieku uz Austrāliju. Sarakstīšanās ceļš nav tas pats kā tieša domu izmaiņa. Ir jāraksta konspektīvi, un tas var radīt pārpratumus.

Manas domas īsumā:

1) Atrāvušies no dzimtenes krasta, mēs peldam 'nāves ēnā'.

2) Vienīgais glābiņš - atpakaļ - bet kā un vai nav arī par vēlu?

3) Jālūko nest to, ko var pacelt; labāk zīle rokā nekā mednis kokā.

4) Mans lozungs - brīva Latvija brīvā Padomju Savienībā, un tas jāpanāk sadarbībā ar 'brālīgajām republikām' evolūcijas ceļā.

Cita ceļa nezinu un neredzu, bet esmu par vecu, lai cīnītos. Man ir pat savādi ap dūšu braukt uz mājām kā tūristam. Cīnieties tālāk! Vēl pirms gadiem 7 arī mana dūša bija lielāka.

AP 12. 11. 1976:

Gatavojot monografijas izdevumu prof. J. A. Janso-
nam, man ir iznācis pārbaudīt mūsu trimdas 'valdīša-
nas' kultūras politiku un tās spēju un nespēju. Tā kā
darbs ir tādas dabas, kas nevar solīt plašu tirgu un
profītu, tad izdevējiem tāda grāmata neinteresē. Tā-
pēc nodibināju viņa piemiņas fondu, vācu kopā sub-
skripcijas un labvēļu bez-% aizdevumus, lai ar savāk-
tajām naudām izdotu tikai minimālo iepriekš pieprasī-
to eksemplaru skaitu, atstājot brīvo tirgu malā, jo ie-
guldījums tur saistīts ar risku, bet tādu līdzekļu, spe-
kulatīvu, mums nav. Šādā sakarībā tad tiku griezies
pie visādiem maziem un lieliem fondiem, pie Kultū-
ras fonda Austrālijā, Amerikā, pie Latviešu fonda
Amerikā u. t. t. Un esmu atklājis, ka tā visa ir viena
liela nabagmāja. Tur ir globālas komitejas un valdes,
kas apdala apmēram viena cilvēka gada algu pasau-
les mērogā, tātad pietiekami, lai kundziņiem būtu ie-
mesls skaitīties kautkādā amatā. * Šķiet, ka lielākais
atbalsts, kādu varētu izspiest, būtu viņiem rezervē-
jams eksemplaru skaits skolu, bibliotēku u. c. sabied-
riskām vajadzībām. ** Paskatoties, kam Kultūras
fonds ir piešķīris t. s. godalgas, rādās diezgan lieli
brīnumi. (Tādu, piemēram, ir saņēmis kāds latviešu
avīzītes īpašnieks un redaktors par ievadrakstiem,

* 'Noturēt katru ALAs valdes sēdi citā pilsētā ir ļoti aizkustino-
ši no ciemošanās viedokļa: . . . Nelaikis Rietumkrasta pārstāvis H.
Mindenberg stāstīja, ka īsā laikā 'nolidojis' 1200 dolaru. Pēc viņa
domām daudz ko varētu atvietot vienkārša vēstule par 13 centiem.
No citas puses aizrāda, ka arī pārējos fondos esot līdzīga kārtība,
un pārvaldes izdevumiem izejot 96%, bet statutos paredzētajiem
cēlajiem mērķiem - apm. 4% .

Kaut gan mums ir dažādi turīgi fondi, Kultūras fonda godalgas
aizsniedz tikai 500 dolaru, kas tagadējā dārdzībā ir neliela summa.
Arī Tautas balva (1000 dolaru) vairs saņēmējam nespēj dot jūtama
atbalsta. Zīmīgi, ka arī citi fondi patiešām saņēmēju vajadzībām
izsniedz tikai dažus procentus, viss vairums aiziet pārvaldes apa-
rātam'. (Vēstnesis, 15. 3. 1978)

** Tas tiešām izdevās, un Kultūras fonds savām vajadzībām pa-
ņēma 4 eksemplarus! - Tuvāk par to sk. 'Brīvā Latvija' 23. 2. 1987.
Lasītāja vēstuli 8. lpp.

kas kultivē autoritārā režīma vadonības garu un ir at-
radis to par izdevīgi ienesīgu). Tā teikt - 'sīki mazi
žagariņi, paši pūta, paši dega'.

Bet nu paklausieties, kas lemts PBLA kongresā To-
ronto: '...neviens no padomju iestāžu izdotiem liku-
miem nav saistošs nevienam latvietim - vienalga, kur
arī tas nedzīvotu. Latvietim nav jāpilda neviens no ne-
likumīgi izdotiem rīkojumiem, ražošanas plāniem un
noteiktās izstrādes normām rūpniecībā un lauksaim-
niecībā. Sadarboties ar okupantiem nozīmē tos tikai
stiprināt'. Tāds ir teksts vēstījumam tautai Latvijā...
Un šodien no Ņujorkas saņemtā vēstulē lasu, ka ALAs
kongresā Filadelfijā debatēts par to, kā pacelt Latvijā
dzimstību...

Pēdējā man pienākušā 'Treju Vārtu' numurā lasu
vēsturnieka Andersona šādu uzsaukumu: 'Izbeigsim
tukšās un mums bīstamās runas par verdzības laiku
vācu jūgā. Tāda nemaz nebija'. (Nr. 51. -8. lpp). Šis
pats kungs recenzēja kāda sava kolēģa politisku pamf-
letu, publicētu Austrālijas iekšpolitiskajām vajadzī-
bām, un novērtēja to kā ievērojamu zinātnisku pētīju-
mu. Kur te vairs akadēmiskie principi? Pirms kādiem
gadiem man iznāca debates vēstulēs ar kādu citu vēs-
turnieku, un viņš domāja, ka trimdas vispārējo sairu-
mu diez vai izdošoties apturēt, bet izteica cerību, ka
izveidošoties inteligences kodoli, kas ar zināmu masu
apkārt vēl palikšot savā tautībā neskarti vairākas pa-
audzes uz priekšu. Var jau būt, ka viņam izrādīsies
taisnība.

Ar avīzīti 'Latvija', bijis diezgan ciešos sakaros
kopš tās dibināšanas, laikam tad mana draudzība iz-
beigsies. Negribētos jau bozties, bet jaunais kungs
man liekas dikti jocīgs. Avīzīte nu ir kā sīkumtirgus
telts, kur visādiem niekiem uzsprautas lielas galvas.
Manus artiķeļus pirmo reizi 30 gadu laikā vairs ne-
ņem pretī, pat iebildumus lasītāju vēstulēs vairs neie-
vieta. Līdz šim visus garos gadus avīzi man piesūtīja
kā līdzstrādniekam, abonementu sedzot ar līdzdarbību.

Tagad piesūtīts rēķins atpakaļejoši, bet honorāri aizmirsti, tāpat aizmirsti raksti, kas tur apgulušies. Tātad - cauri. Naidīga gaisotne.

Dīvaini arī ar 'Brīvību'. - No vienas puses būtu liela demokratiskās brīvības aizstāve, un būs grūti atrast numuru, kurā nebūtu nosodīts 15. maijs. Bet kad Austrālijā pērn konservatīvie ar Wallstreet'a interesēm aizmugurē iztaisīja līdzīgu puču, vazājot demokrātiju aiz deguna, mūsu sociāldemokrātijas izdevums klusēja, kaut arī zaudētāja partija bija viņu pašu krāsas. Kad aizsūtīju viņiem par to vēstuli, pastāstot arī par latviešu visai grotesko iejaukšanos šai lietā, nesāņēmu ne atbildes, ne arī raksts parādījās avīzītē, bet vārds gan tika dots korespondentam, kas pārstāvēja pučistu intereses. - Viendien kāds pilnīgi svešs cilvēks iegriezās pie manis kādās praktiskās darīšanās. Vārds pa vārdam, nonācām pie pērnā trača, un es klausījos un pie sevis priecājos, kā viņš to izskaidroja no sava viedokļa: skanēja tā, it kā viņš atreferētu manu rakstu (taču viņš pat nezināja, kādi varētu būt mani ieskatī, ne arī ko par kādu rakstu). Kā redzat, ļaudis te itin labi zina, kā tas notika. Tikai no atklātības tiek slēpta patiesība. Un dīvaini, ka arī 'Brīvība' soļo to pašu 'oficiālo' bungu taktī. Tur jābūt kādam āķim. Jeb vienkārša ignorance?

Jūs domājat, vai nepasūtīnāt 'Laiku'. Var jau pamēģināt. Man gan pietika ar pusgadu. Tur pārāk uzkrītoši lasāmais materiāls piegriezts tirgus interesēm. Iespiež to, kas ļaudīm patīk. Kā jau katra bagāta nama atkritumu tvertnē būs tur pa visu dražu arī kas derīgs un lietojams. Bet pamatā dzinējspēks tur nauda.

'Latviju Amerikā' nepazīstu, bet visas zīmes liecina par superkonservatīvu izdevumu. Tāpat 'Londonas Avīze' man sveša. Nav jau mums brīvas preses. Sen nav vairs bijis un laikam vēl ilgi nebūs. Kādreiz Austrālijā ar kādu mākslinieku, nu jau mirušu, abi vientulību ciezdami, ar to vēl nesaraduši, izlaidām paši savu žurnālu vienā eksemplarā (īstenībā tā bija neparas-

tas formas vēstulu apmaiņa): es savu numuru piesūtīju viņam, viņš savējo man. Kad nu pēc gadiem paskatos, kas viss tur nav ticis pārcilāts (ilustrācijas vis), var lasīt kā jaunumu. Būs jāsāk taisīt sienas avīzi vai...

Jūs zūdāties par vecumu. Tai pašā vilcienā jau esam mēs visi, tikai kurā nu katrs vagonā - cits priekšējā, cits pret vidu, cits tālāk uz beigām -, bet visi mēs braucam tai pašā virzienā un ar to pašu ātrumu. Manuprāt cilvēks tapis vecs tad, kad zaudējis interesi par dzīvi. Bet kamēr vēl nemierā un šķendējas par nepilnībām, vēl pilns ir jauneklīguma. Un tāds man liekaties arī Jūs. Dzīvīgs, garīgi aktīvs cilvēks jau nemaz nenoveco. Tādēļ vecums nav nekas cits kā vien vairāk vai mazāk progresējusi jaunība, tātad relatīvs lielums. Nolietojas gan ķermenis. Man ir jau 62. uz muguras, jūtu šur tur padilumu, bet tam tiek apkārt, attiecīgi pielaiķojoties, pārorganizējoties. Nevar vairs tā paskriet, nevar padarīt agrākajā straujumā, bij jāatmet pīpis, jāpiesargās ar ēšanu, jo ne visu vairs drīkst, u. t. t. Bet tas viss vēl neapgrūtina cilvēku garīgā ziņā. Kustību ierobežojumi taisni spiež ātrāk traukties domai, un cilvēks taču ir cilvēks tikai par tik, par cik viņš ir aktīva garīga būtne. Jaunie, kas tā vēl nesaprot, tad tos, kas jau labi gados, bīda nost no ceļa, lai nemaisās pakājām, un tas var radīt sarūgtinājumu, rezignāciju pat tādā pakāpē, kad cilvēks var sažūt tīri vai kā koks. Bet tā nav atraidīto vaina, tā jauno īsredzības vaina. Īpaši šai materiālisma laikmetā visai tipiska parādība, jo fiziski nevarīgs, ražot nespējīgs tiek identificēts ar dzīvei nederīgu. Bet tas nav ne gudras galvas, ne skaidras sirds, bet stulbuma radīts uzskats. Tas mūsu idiotiski pārgudrā laikmeta ieskats, pārejošs, kaut pašu-reiz sāpīgs.

Tas viss jau pareizi, ko Jūs sakāt par izkliedētību, par trimdas grupas sairumu, par korespondences nepilnībām. Un tomēr te jāliek pretī daži punkti. - Pirmkārt, tas trakums, kādu parāda organizētie trimdotāji, nav vispārējs, bet tāds tikai liekas, jo ir organizēts,

tiek nests kā karogs visiem pa priekšu, un tikai šo izceļ mūsu avīzītes. Bet noklusēts tiek saprāts, kas stāv nomaļus un šai cirkū tikai noskatās. Tādēļ tas, kas nāk uz āru un lec acīs, nav mums būtiskais. Kāds tas ir, grūti nosakāms, jo lielā mērā nezināms. Bet ka mūsu vidū ir vēl daudz gara potenču, skaidras domāšanas un sirds tīrības, par to gan man šaubunav. Tikai šie avoti ir tikuši ignorēti, patiesībā trimdas birokrati no tādiem taisni vairījušies. Uz šo veselīgo daļu es tēmēju, uz to lieku visas cerības. Tas viens. Otrs svarīgs punkts - mēs neizmantojam pietiekami satiksmes tehniku, pirmā vietā pastu. Mēs neuzturam kontaktus tur, kur tādi būtu dabīgi nepieciešami. Šāds stāvoklis rada izolētības, bezcerības sajūtu, depresiju. Es esmu diezgan savā mūžā driķējies, bet reti kad esmu saņēmis protesta vai atbalsta vēstules publiski izteiktajām domām. Reti, reti kāds ir papūlējies reagēt. Ja nu man ir bijis kas uz sirds, ko esmu izteicis, bet nesaņemu nekādas atbalss - kas notiek? Rodas sarūgtinājums, paliek sajūta, ka runāts tukšā gaisā. Un tomēr, kā vēlāk nejauši gadījies dzirdēt, ir bijuši lasītāji, kas savās domās sirsnīgi mani atbalstījuši. Tad varam pieņemt, ka būs bijuši arī tādi, kas tikpat sirdīgi būs nostājušies pretī, taču ne vieni, ne otri nav papūlējušies autoru attiecīgajā punktā kontaktēt. Latvijā tas nebija tik svarīgi, tad tādas lietas izkūlām kafejnīcās, māju saietos, tad sabiedrība bija kompakta un kontaktu netrūka. Trimdā, turpretī, apstākļi ir tādi, kas spiež vairāk pārslēgties uz rakstiem, taču nav tas īsti saprasts un netiek pietiekami praktizēts. Te es gribētu liecināt, ka korespondence var lielā mērā personīgos kontaktus aizstāt. Jau gadu desmitus es dzīvoju dubultā trimdā - bez saskares ar vietējo tautiešu sabiedrību, tikai retumis kādu no viņiem sastopot. Visa mana sabiedrība ir pastnieka tašā. Bet šo stāvokli man nenāk ne prātā grozīt uz vietējās sabiedrības pusi, pieslēgties tai un uzdot korespondenci. Kaut arī vēstules nekad pilnā mērā personīga kontakta aiz-

stāt nevar, tām tomēr ir arī tādas priekšrocības, kādu runātajam vārdam nav. Es gribētu uzsvērt, ka cilvēkiem, kam ir kas kopējs garīgi, vajadzētu uzturēt sakarus ar vēstulēm.

Pie Jūsu 4 punktiem arī gribētu piebilst pāris vārdu. Liekas gan, ka mūsu dzimtenes cerības pastāv tikai Krievzemes pārvērtībā, tās liktenī, un gribētos pieņemt, ka attīstība tur varētu veidoties tikai uz labo, ne ļauno, kas taču ir jau pārdzīvots kā briesmīgs bieds. Tādēļ cilvēkiem būtu jātiecas prom no tā uz humanitāti. Aplam domā tie, kas daudzina 'Latvijas atbrīvošanu' saprot ar ieročiem, ar karu, ar tankiem un bumbām un citiem dzelžiem. Šoreiz tai nav cita ceļa kā vien no iekšas ar evolūciju, garīgu izaugsmi. Ja tā izstieptos pārāk gausa, tad var mums klāties slikti.

Kas attiecas uz valsti, tad tā jau nav viss. Tā ir kā pašam sava māja, sava saimniecība, zināmas ērtības un priekšrocības. Bet cilvēki iztiek arī rentētās mājās, dzīvo labi citiem piederīgās. Tauta - tā gan ir viss. Uz to nu mūsu domām un darbiem vajadzētu tiekties. Tautas labā mēs daudz ko varam trimdā darīt, kā jau esmu par to runājis 'Akcentos' un 'Pretmetos'. Cits jautājums, vai mēs gribam to darīt, un, kas attiecas uz vadošo birokratiju, tad tai nav ne jausmas par mūsu tik svarīgajiem kultūras jautājumiem. Tie gadatirgi, kādus dziesmusvētku vārdā sarīko un tad izjānojas pie pilnas bufetes, jau nu nekāds pienesums mūsu kultūrai vis nav, ir tikai vāja kādu spožu momentu atblāzma, imitācija. Ja es būtu augstā KGB dienestā un manā uzdevumā būtu izputināt latviešu trimdu Rietumos, es visu to būtu stūrētu taisni tādā virzienā, kādā tas tagad slīd.

Un atkal es gribētu iebilst Jums pretī, kad Jūs mēģināt nolikt sevi malā kā 'vecu'. Saprāts nemēdz novecot, ne arī sirdsapziņai skādē laiks. Gadu pulējums šīm kvalitātēm var dot tikai vairāk kristaliskas skaidrības. Mums, vecīšiem, ir jābiksta jaunie, kas garīgi nemaz tādi neliekas, jādod tiem padoms. Tas mūsu pienākums.

Mēs jau nesaucam uz ielām, uz barikādēm. Mēs aicinām uz skaidrāku redzēšanu, domāšanu, saprašanu. Šai ziņā trimdas vecīgajai jaunatnei palīdzība ļoti nepieciešama. Man te piesūta jauniešu izdevumu 'Informācija'. Skumji paliek tās lappuses pārskatot. Kāds tukšums un nevarība! Kāda poza, kāds garīgs nespēks, kāda gara neklātiene aiz šīm bārdām un prastībām, kādas tad palaiž kā lielu 'brīvdomību'. Šiem 20-30 gadīgajiem onkulīšiem dikti vajadzīgs kāds spieķītis, uz kā atspiesties, un, ja mēs varam tādu piedāvāt, kādēļ nedot. Protais, ir vēl jautājums, vai viņi to maz ņems pretī. Bet tas nekā neapgāž, vienīgi pasvīturo problēmas nopietnību. Galgalā tas tukšums, tā garlaicība ir mūsu pašu paaudzes viņiem piepotēta. Varbūt viņi būtu labi barikādēm. Bet tas laiks ir pāri, mums jācīnās ar gara ieročiem, bet tādai cīņai viņi nav spējīgi. Mums jāiet viņiem palīgā, un attaisnojuma atturībai nav te nekāda, lai arī cik katram to gadiņu jau uz muguras. Gadi no šī pienākuma nevar mūs atbrīvot, tie to mums taisni uzspiež. Ar prieku lasu, kur Jūs stāstāt par savu dēlu un meitu dzīvē un viņu uzskatiem, kuros skaidri samanāma Jūsu ietekme. Gara mošums nav nejaušība. Jūtos, it kā man būtu radies vairāk draugu, kaut arī viņus ne pazīstu, ne arī laikam kādreiz iepazīšu. Kad rakstāt uz Angliju, Kanādu, sveiciniet no svešā 'austrālieša'.

Pēc garas un mitras ziemas un auksta pavasara te beidzot iestājies mīļīgs laiciņš. Dārzs aug griezdamies, un nu jau kuro dienu un nakti dimdinādams apkārt braukā pērkons. Nav vairs jāgādā malka, nav jākurina kamīns, var logi un durvis stāvēt vaļā.

*

HV 20. 11. 1976:

Te nekā jauna. Nāk ziema. Sieva septembra beigās atgriezās no Kanādas. Ar braucienu ļoti apmierināta. Mums ir 11 mazbērnu un decembrī būs taisni ducis. Es jūtos tikpat vientuļš kā bijis un liels pesimists.

Bet optimisms jau esot glēvo bruņas. Ar sievu man nav domstarpību, taisni otrādi - mēs esam vienis prā-tis, ka nekādos apstākļos nedrīkstējām atstāt savu ze-mi. Dažu acīs gan esmu kļuvis ne tikai nacionālkomū-nists, bet īsts internacionālists. Lai! Starp citu tā Dzelzsjaunava ir Mirdza Čuibe. Viņa tomēr nav vienī-gā, kas smagi cietusi 1941. gadā.

Vakar klusi atzīmējām 18. novembri. Domājām par pagātni un nākotni. Nekādas svētku sajūtas jau nebija - kā gaišā saules dienā ēnas ir visasākas, tā 18. no-vembris trimdā visdrūmākā diena gadā. Jā, tādas Lat-vijas, kāda tā bija 1940. gada 17. jūnijā, nekad vairs ne-būs. Ne jau tādēļ, ka mēs būtu nespējīgāki par citiem, bet tādēļ, ka ģeografiski atrodamies Eiropas krustce-ļos un esam par maziem, lai savu zemīti nosargātu. Ja vācieši lietoja saukli 'Volk ohne Raum', tad mēs varētu sacīt 'Raum ohne Volk', un no visiem valsts esamības pamatnoteikumiem tauta ir tā galvenā. Var-būt tādēļ pirmā doma bija 'brīvu Latviju brīvā Krie-vijā', bet vēlāk, apstākļiem iegrozoties mūsu labā, sat-versmē rakstīja, ka suverenā vara pieder 'Latvijas', ne 'latviešu' tautai, un es tās vārdā arī spriedu tiesu. Varbūt kādreizējam Latvijas ģenerālkonsulam Norvē-gijā Vanagam bija taisnība, ka brīvība mums bijusi ti-kai kā aklai vistai grauds. Latviju de jure atzina tikai tad, kad beidzamais 'baltais' ģenerālis bija sakauts, bet sabiedrotajiem vajadzēja 'cordon sanitaire'. 1939. g. augustā Vācija mūs pārdeva Maskavai un 1945. g. februārī Jaltā sabiedrotie šo līgumu ratificēja. 20 ga-du neatkarība mums maksāja apm. 10-15% kritušo un tikpat daudz mēs paši aizbēgām. 20-30% zudums mūsu 1, 5 milj. tautai tiešām ir smags asins zaudējums. Sa-protams, ka 20 neatkarības gados mēs nevarējām ma-nāmi dzīvo spēku palielināt, patiesībā mēs arī neko nemēģinājām darīt šajā virzienā. Mums likās, ka 'mū-su nākotne teļos', jo izdevīgi materiāli. Laukos pieau-ga poļu strādnieku skaits, un tas nenāca mums par la-bu. Kad savā Viesītes iecirknī man dažkārt iznāca iz-

braukt apskatei uz vietas, tad tieši turīgākajos un latviskākajos pagastos - Neretā un Saukā - mani bieži sagaidīja saimnieks-vecpuisis ar saimnieci-lietuvieti un kalpu-poli. Labāk jau nebija arī bagātājā Zemgalē. Atceros konfilistru Dr. Kraustu, kas sūrojās, ka nevarot sameklēt savai meitai vīru, kas būtu ar mieru saimniekot lielajās mājās. Un kad vācieši, sekojot Hitlera saucienam 'zurück zum Reich' devās ceļā, tad daudzās Kuldīgas apriņķa mājās arī ražas palika nenovāktas. Jā, toreiz strādāja poli, bet tagad viņiem pašiem liela valsts un zemes diezgan un viņu vietā Latvijā nu strādā 'krievi', pareizāk - citu republiku pilsoņi. Mums jau gan pat Staļins * un Berija bija krievi! Interesanti, kas apstrādās laukus, kad 'krievi' būs atpakaļ pāri Zilupei un mēs kā kungi - mājās?

Sievas dzimtenes apmeklējumā viņas vecākā māsa (atgriezusies no Sibīrijas un strādādama sava vīra bijušajās mājās Vecsvirlaukas Vētrās, tagad Kaļiņina kolhozā; viņa bija studējusi Rīgā, Grenoblē un Nottinghamā) bija teikusi, ka kolhozi nebūšot vairs iznīcināmi: vecās saimniecības esot sabrukušas un to robežas aizartas; nebūšot vairs tādu, kas gribētu vest mēslus no kūts ar zirgiem un tos ārdīt ar dakšām. Esot arī zināmi labumi, un daži kolhozi saimniekojot teicami, kā Lāčplēsis Lielvārdē, kur priekšnieks Edgars Kauļiņš, vecs saimnieks ar galvu, uz Maskavu daudz neklausoties; tā kā kolhozs ražojot divreiz vairāk nekā citi, tad kungi liekot viņu mierā.

Ka saimnieciskajā un kultūras laukā esam spējīgi laudis, to nevar noliegt, taču ar to vien nepietiek. Politiski vēl esam bērna autiņos un visu laiku tiecamies nest to, ko nespējam pacelt. Tā arī trimdā daudz tādu dziedātāju un dancotāju - parādīsim sevi! - Bet kurp tas ved?

Man nav viegli, nezinu, vai būšu sava tēva un sievas tēva cienīgs, vai būs man spēka riskēt ar savu dzīvību par savu pārliecību un atgriezties uz savu zemi, uz savām īstajām mājām. Nu krāju naudu, lai es varētu * Staļins-Džugašvili nav vis bijis gruziņis, kā tika iestāstīts. Viņa vecāki, no portugāļu kolonijas Āfrikā izraidīti, bijuši karaimu sektei piederīgi sefardim-žīdi, kas Grūzijā pieņēmuši gruziņu uzvārdu.

pabūt tur un pateikties tiem, kas iztur un nedezertē. Abas svaines, kas dzīvo tur, kategoriski atsakās dzimteni atstāt, jo viņām pienākums svarīgāks par 'brīvību'. Ja Maskava prasīs, lai parakstu lūgumu pēc pases, es to darīšu. Var jau būt, ka tad kā padomju pilsonim man būs tiesības ilgāk uzturēties dzimtenē un apciemot ne tikai Rīgu. Pārāk liels jau tas risks nebūs, jo mans ceļš jau tā kā tā gandrīz galā.

Tā kā man nav nekādu izredžu aplamības atspēkot un negribu arī klusu ciešot tās akceptēt, tad esmu 'Latviju' uzteicis. Ja ir kāds Jūsu rakstiņš vai kas cits svarīgs, lūdzu mani painformēt. Man, atklāti sakot, ir apnicis kasīties. Esmu kļuvis vecs un nervozs.

*

AP 11. 12. 1976:

Mūsu vēstules izmainījušās ceļā, jo Austrālijā tiek paguldinātas kā ienākušās, tā izejošās, pasta darbiniekiem atrodoties tādā kā pusstreikā, kad strādā, kā te saka, 'pēc priekšrakstiem'.

Ak tad Čuibe tā dzelzīgā! Viņai jau fanatisma un naida allaž nav trūcis. Bet tie ir bīstami reibinātāji, kas spējīgi tragiku pārvērst komikā.

Jūs pieminat trimdas dziedātājus un dancotājus. Tagad akcents no pirmajiem pārsvērīs uz pēdējiem, Kur vien skaties, visur danco. Šķirsti, kādu izdevumu gribi, visur lec tautiskos lindrakoš. Izskaidrojums laikam būs tāds, ka dancot var arī bez valodas prašanas. Tā kāda austrāliešu jauniešu grupa nesen apbraukāja Eiropu un Ameriku ar saviem priekšnesumiem, paši savā starpā sarunādamies angļiski, un kāds atsauksmes rakstītājs bija nosūkstījies, ka programmas pieteikumī izdarīti ļoti sliktā latviešu valodā. Bet dīvainākais tas, ka danco arī Rīgā. Vismaz 'tautas prieku' pasvītrodami, periodiskie izdevumi šādas deju bildes izplata bieži un plaši. Pie mums atkal, pēc presītes spriežot, izskatās tā, ka kungi tikai spriež par Latvijas atbrīvošanu, bet tauta tikai danco. Darbdienas nemaz, tikai svētdiena vien.

Redzu, ka Jums smagi krent šī trimdošana, ir apnikusi galīgi. Bet nez vai pārmetums par Latvijas pamešanu būtu tik bargi pret sevi vērsams. Aizbrauciet un apskatieties, varbūt tad ciemošanās dos izlīdzinātāku spriedumu. Savā laikā mana māte man rakstīja, ka viņa dzimto pusi neatstās, bet tai pat laikā pateicās Dievam, ka esam tikuši no zvēra nagiem paglābti. Taisni tā viņa rakstīja. Kaut arī domāju, ka masveidīgā dzimtenes pamešana, kā tā notika aiz vadības trūkuma, bija kļūda, daudzos gadījumos bēgšana bija nevien nepieciešama, bet vērtējama kā pozitīvs solis tautas interesēs, kad bēglis no ārpuses tās labā varēja vairāk ko darīt nekā no iekšas, kur tas sevi kā upuri būtu nodevis austrumu varas rokās. Kā 'vainu mīkstinošus apstākļus' es gribētu minēt šos divus: bīstamu personīgās drošības apdraudējumu un iespēju savai tautai vairāk palīdzēt no Rietumiem. Cits jautājums, par cik tādas iespējas esam izmantojuši. Kā visur dabā arī šais mūsu likteņa apstākļos nav skaidras taisnas līnijas novelkamas, nav izšķirams ar vienkāršu jā vai nē. Bez tam manuprāt nav lielas jēgas zūdīties par reiz spertu soli, kur nekā vairs nevar grozīt. Liekas, ka katra mūsu pienākums ir dzīvē izmantot to, kas ticis piešķirts. Nez vai nebūs kāda jēga arī tam, ka Jums tagad jādzīvo Francijā, ne Latvijā. Man tādas aizdomas, vai Jūs, vecs tiesnesis būdams, nu pašu bargāko tiesu nespriežat pats sev. Bet ja nu, trimdu ilgāk izturēt nevarēdams, Jūs izšķirtos par došanos uz Latviju 'uz neatgriešanos', es saprastu to tā, ka, izvēloties starp trako māju un cietumu, esat priekšroku devis pēdējam. Padomi jau te neder. Vienīgi varētu ieteikt aizbraukt un apskatīties, pirms izšķiraties. Liela teikšana tad sirdij, kas diezko uz prāta apsvērumiem neklaušās. Un kas gan var apgalvot, ka nedrīkst tai klausīt?

Attiecībā uz avīzi 'Latvija' tad esam vienos iesakos. Arī es pieteicu, ka noslēdzami konti. Pateicu arī, ko domāju par pēdējā laika pārmaiņām, kad līmenis

stipri krities, apvārsnis sarucis, bet cauri jūtama kāda uniformēta 'vienprātība' un iztapība organizāciju gēķībām. Tādi nu tur ir tie 'zvedru laiki'. Un es gaidīju svaigākus vējus.

*

I. Vilks 14. 2. 1977:

Kā jau Jūsu nojauta būs brīdinājusi, saņemot vēstuli ar svešu roku rakstītu, tā arī ir - noticis nenovēršamais un Jūsu drauga vairs nav. Šķiet, viņš arī nespēja atbildēt uz Jūsu pēdējo vēstuli, kaut zinu, ka rīkojās to darīt. Tas nāca mums visiem pavisam negaidot un neiedomājami pēkšņi. Viņš mira no asins izplūduma pēc klepus lēkmes 21. janvārī agrā rīta stundā. Nekas viņam nekaitēja, nebija ne slimis, ne saguris. Vēl iepriekšējā dienā bija ar auto aizbraucis uz 8 km attālo pilsētiņu kārtot darīšanas bankā, pastā un atceļā vēl iegriezies vietējā pagasta valdē. Bija saticis daudz cilvēku, ar daudziem runājis, un tā neviens nākamā dienā viņa nāvei nespēja ticēt. Visiem tas bija liels sitiens, kā man, tā bērniem. Par laimi man tuvumā brīnišķīgi bērni, dēls un vedekla, kas visu rīkoja, visu kārtoja un kārto vēl tagad, jo administrācijas lietas dikti sarežģītas un prasa daudz laika un pūļu. Ja nebūtu bērnu, būtu pazudusi franču likumu labirintos, bet jākārto ir, bez naudas dzīvot arī nevar, vēl jāgādā arī par jaunāko dēlu, kas pēdējo gadu skolā. Tā dzīve vienā mirklī ir izmainījusies, bet jāsamierinās ar likteni, no kā neviens nevar izbēgt. Man vienīgais mierinājums ir tas, ka viņš aizgāja mūžībā, kā bija vēlējies - ātri, pašam neapzinoties, bez slimībām, bez ciešanām. Kā paredzēdams, pēdējā laikā daudz runāja par nāvi, deva norādījumus par savu pēdējo vēlēšanos, ko tad arī izpildījām. Izvadījām nākamā dienā ļoti vienkārši bez kādām ceremonijām. Tā kā viņa draugs mūsu mācītājs Lappuķe pats jau gadu atdusas smiltājā, tad nekādas reliģiskas ceremonijas nebija. Nospēlējām kādu viņa mīļāko ska-

ņuplati un noslēdzām ar mūsu tautas lūgšanu. Aplāts ar paša izvesto Latvijas karogu, nu guļ līdzās savai māmuļai vietējos kapos.

*

I. Vilks 3. 5. 1977:

Laiks aizsteidzies un tikai tagad tieku pie atbildes Jums, lai pateiktos par sirsnīgajiem vārdiem, ko veltījāt Herbertam aizejot mūžībā un par grāmatu, ko man atsūtījāt. Gan sirds kļūst smaga, Jūsu mātes vēstules lasot. Smags liktenis piemeklējis daudzus no mūsu mīļajiem, kas palika dzimtenē. Un tomēr man jāteic, ka labāk bijusi tur un pacietusi grūtumus nekā nīkstu te svešā zemē. Man jāsaka kā Herbertam - tad būtu vismaz zinājusi, par ko cīnos, un dzīvei būtu bijusi kāda jēga. Tur mūsu pēcnācēji visi būtu palikuši latvieši, te ar nožēlu mums jānoskatās, kā vairums aiziet sveštautiešos. Un nevar viņiem nekā pārnest, jo tā mūsu vaina, ka aizvedām viņus prom no savas zemes. Diemžēl, tā tas ir gandrīz visur trimdā, lai arī kādā zemē. Mani bērni vēl runā samērā labi latviski, prot lasīt un rakstīt, bet no mazbērniem tikai divu vecāko bērnu ģimenēs saglabājušies īsti latviski, jo abi vecāki latvieši, kamēr pārējo jaukti, un to bērni gan uz mūsu zemi atpakaļ vairs neatbrauks, kaut tā būtu brīva. Turpretī skaidrs, ka manas māšas bērni un bērnu bērni visi būs latvieši. Un ideologijai, kādu tur mēģina ieaudzināt, nav nekādas nozīmes, tā tikai tāda ārēja čaula.

Kaut arī tās 5 dienas, ko pavadīju Rīgā, biju īsti laimīga, esot kopā ar savējiem savā zemē, tomēr nezinu, vai būtu iespējams iekļauties turienes dzīvē pēc tik ilgas prombūtnes svešumā, kā Herberts domāja. Diezin, vai arī pašam būtu bijis pa spēkam palikt tur un atstāt bērnus uz neredzēšanos.

Nu jau 3 mēneši pagājuši, kopš esmu viena un dzīvoju pa savu Moreiksu. Ja labs laiks, varu strādāt dārzā, un dienas paiet ātri (pie mums taču pavasaris), bet ja lie-

tainas, tad daudz jādōmā un tad sirds bieži vien smaga. Bet jāpierod vien ir arī pie vientulības. Pa Liieldienām bija ciemos meita ar ģimeni no Parīzes un vasarā - jūlijā - būs atkal te, tad neesmu viena. Arī jaunākais dēls pa nedēļas nogalēm te, otrs arī nav tālu, tā pavisam atstāta neesmu.

Jāsamierinās vien ir un jādzīvo tālāk. Ziemā gan te viena lauku vientulībā negribu palikt. Iespējams, ka braukšu pie meitas uz Montrealu. Arī dēls Kanādā, vēl daudz senu draugu tur, sevišķi Toronto, un tā patiesībā nav man sliktas nākotnes izredzes. Neesmu tomēr viena, kad ģimene liela.

*

KONSTANTINS OZOLIŅŠ

26.6.1902. - 16.2.1987.

dzimis Rugājos, Latgalē, piebaldzēnu ģimenē. Mācījies Latviešu izglītības biedrības, vēlākajā Rīgas pilsētas 2. ģimnazijā, 1928. g. beidzis Latvijas universitātē juridisko fakultāti un 1932. g. ieguvis mag. iur. gradu. Pēc tam apgabaltiesas loceklis Daugavpilī, Rīgā, vēlāk Daugavpils apgabaltiesas priekšsēdis. Zviedrijā izdevuma 'Latviešu Juristu Raksti' redaktors un latviešu nodaļas nodibinātājs un pārzinis pie Vesterosas pilsētas bibliotēkas.

Ar Konstantīnu Ozoliņu man ir pastāvējusi ilggadīga vēstulū apmaiņa, un mūsu pārrunu centrā visu laiku ir palikušs kultūrvēsturiskās dokumentācijas apzināšanas, savākšanas un uzglabāšanas problēmas. Viņš bija tas, kas pie Vesterosas bibliotēkas izveidoja arī archīvu, par kā uzturēšanu un katalogizēšanu rūpējās bibliotēka, bet kā īpašuma tiesības paturēja Latviešu palīdzības komiteja.

Viņš, bijušais tiesnesis, bija ļoti rūpīgs un akurāts, īsts bibliotēkārs-archivārs, un varēja just, ka šis darbs bija viņam ne tikai pašuzņemts pienākums, bet ka viņš tam nodevās ar visu sirdi, ka tas bija kļuvis daļa viņa dzīves, kā to labi liecina šie vēstulū izvil-kumi:

KO 2. 12. 1976:

Es Jums pilnīgi piekrītu, ka vēstules, rakstītas no dzimtenes vai Sibīrijas, būtu jāvāc kopā un rūpīgi jāuzglabā. Es vispār uzskatu vēstules par vērtīgākajiem dokumentācijas avotiem. Bet tieši tamdēļ, ka tās satur pārāk daudz patiesības, neviens negrib laist ārā no savām rokām. Nelīdz arī aizrādījums, ka vienmēr pastāv iespēja noteikt laiku, līdz kādam krājumam nodotie materiāli nav atklātībai pieejami.

Kur būtu drošākā vieta kultūras vēstures materiālu uzglabāšanai, to arī es nezinu. Bet man liekas, ka patreiz svarīgākais ir materiālu apzināšana, lai tos paglābtu no pazušanas. Tas bija pirmais, par ko mēs domājām, ievadot Vesterosas bibliotēkā tā saukto 'Latviešu grāmatu un dokumentu krājumu'. Pielieku šeit klāt uzsaukumu 'Latviešiem Zviedrijā', kurā ir visas ziņas par šo krājumu, kas domāts vienīgi pētījumiem. Līdztekus tam bibliotēka pērk latviešu grāmatas lasītāju vajadzībām. Tādu grāmatu ir jau tuvu pie 800.

*

KO 9.7.1977:

Mani īpaši interesē dokumentācija. Velta Rūķe-Draviņa sūdzas (J. A. Jansona rakstu krājuma 119. lpp.), ka daudzi fakti aiziet zudumā tamdēļ, ka netiek 'fiksēti'. Tā tas ir. Bet ļaunākais tomēr ir tas, ka arī 'fiksētie' fakti pazūd uz visiem laikiem, nevērīgi apejoties ar piezīmēm, vēstulēm u. t. t.

Kā ir ar mūsu trimdas dzīves dokumentāciju? Protokolēts, aprakstīts, piezīmēts, filmēts, skaņu lentās ieskaņots tiek daudz kas katru dienu. Cik daudz no visa tā nonāk krātuvēs? Ļoti maz. Agri vai vēlū viss aiziet mēsleinē.

*

KO 30. 10. 1979:

Krājums vispirms bija jāveido tik plašs, lai par to varētu droši teikt, ka tādu nevar vienkārši likvidēt. Ļaužu rezervētība bija par cēloni tam, ka tas pārāk lēni auga. Otrkārt, man stāvēja priekšā pensionēšanās, un es nebiju drošs, vai man atļaus sākt darbu turpināt. Bet viss izkārtojās labi. Jau desmit gadu pēc pensionēšanās esmu regulāri pie šī krājuma strādājis un šinī laikā paspējis to izveidot tādu, ka tam jau nopietna vērtība.

Bet ar to vien vēl nebija izšķirts pats svarīgākais jautājums - kas notiks ar krājumu pēc manis. To pacēlu es pats jau vairāk kā pirms gada, kad mana ārstēšanās slimnīcā bija palikusi bez sekmēm. Panācu apspriedi ar augstāko noteicēju personu - Bibliotēkas pārvaldes priekšnieku, kas ir arī visas šīs pašvaldības kultūras lietu padomnieks. Saņēmu apstiprinājumu, ka pašvaldība ir ieinteresēta paturēt krājumu Vesterosā un ka pūlēsies pieņemt bibliotēkas dienestā bibliotekāru latvieti, kas tad varētu mani nomainīt. Šis solījums tagad ir izpildīts. Es vēl piepalīdzu savu pēcnācēju darbā ievadīt, bet cik ilgi vēl varēšu strādāt, to gan nezinu. Kādu laiku vēl gribētu, lai pats no-

beigtu tos darbus, kādus esmu apsācis. Ceru arī, ka tagad atliks vairāk laika tieši materiālu vākšanai. Tas jau ir pats galvenais uzdevums. Kārtošanu un katalogizēšanu var izdarīt arī vēlāk.

*

AP 7. 9. 1985:

Mani joprojām biedē latviešu sabiedrības vienaldzība pret vēstures pēdām, kultūras rosmju pierakstiem. Bez tam - Jūsu archīvs ir pašvaldības paspārnē, bet pašvaldībām nemēdz būt lielas tālredzības, to mērķi tuvi un konkrēti. Ja latviešu sabiedrība pati neizrāda lielas intereses, ko tad varētu pārņemt kādai Zviedrijas pašvaldībai, ja tai pēc gadiem latviešu krājums liktos par lieku apgrūtinājumu? Un tomēr, ciktāl pārredzu, ārpus Latvijas Jūsu archīvs un Herdera institūts liekas vienīgie, uz kuriem var vēl cerēt. Būs man savi krājumi labi jāpavēta, lai neapgrūtinātu Jūs ar lieku makulatūru, pirms sūtu ko prom. Tikai Sarmas* gadījumā nebija ērti iejaukties, kādēļ atradīsiet starp viņa papīriem diezgan daudz nenozīmīga.

*

((Tā arī iznāca, ka ļaunā nojauta piepildījās. Konstantina Ozoliņa labi organizētā pāreja tomēr neizdevās. Pieņemtā darbiniece vēlāk atrada citu atraktīvāku darbu, neveicās ar viņas atvietošanu arī pēc tam, un tā Ozoliņš palika strādāt bibliotēkā līdz pēdējam un šķīrās no šīs pasaules, savam archīvam turpinājuma nenodrošinājis.

Jau pusgadu pēc viņa aiziešanas krājums tika nojaukts. Kamēr bibliotēkas latviešu nodaļas publiskā daļa ar lasīšanai izsniedzamajām grāmatām vēl paliek

* Jānis Sarma (īstā vārdā Kalniņš; 21. 2. 1884. - 21. 5. 1983.) savu archīvu nodeva man, lai es izkārtotu tā nodrošināšanu. To izšķīrojās, lielumu nosūtīju J. Mišņa krātuvei Rīgā, bet pārējo (vairumā draugu, tuvinieku vēstules, ģimenes fotografijas - papildinātas ar viņa vedeklas Līksmas Ķirpes paskaidrojumiem - , kā arī daļu viņa dienasgrāmatas fotokopijās) nosūtīju K. Ozoliņa vadītajam archīvam Vesterosā.

turpat, archīvs ir sapakots kastēs un nospīķerēts pagrabos Vesterosā un Stokholmā, pārņemts Latviešu Palīdzības Komitejas ziņā. Ja arī krājumam nekas ļauns nenotiktu, ja nebojāts tas kādreiz atkal nonāktu citās drošās rokās, uzticība ir zaudēta un ir jāšaubās, vai to jebkad vairs varētu atjaunot. Izputināts liels nozīmīgs darbs.

Vecumvecā trimdas nelaime, kad birokratija nespēj aptvert kultūras darba jēgu un svarīgas lietas izšķir pēc tā brīža praktiskajiem apsvērumiem. Salīdzinot ar viņa kolēģi Herbertu Vilku, Konstantins Ozoliņš, savam darbam pilnīgi nodevies, likās, bija nodrošinājis sev cietāku pamatu zem kājām. Taču šī pēdējā rūgtā vilšanās nebija viņam bijusi pirmā trimdā »).

*

KO 27. 8. 1985:

Paldies par Jūsu 'Kalna māju'. Izlasīju ar lielu interesi. Mani saistīja Jūsu notēlotu cilvēku raksturi un izdarības. Bet visvairāk beigu daļā izteiktie iesaki par trimdas kopību. Par šo jautājumu - no tiesiskā viedokļa - es savas domas izteicu jau trimdas sākumā. Bet atsaucību neguvu. Mans iesniegums, ja pareizi atceros, aizgājis taisnā ceļā uz latviešu archīvu Huvera institūtā. Bet labprāt gribētu, lai Jūs to izlasāt. Pielieku klāt kopiju no 'Latviešu Juristu Rakstu' 10/11. burtnīcas.

LATVIEŠU TRIMDAS KOPIĒBA

Kad pirmajos pēckara gados Vācijā plaši debatēja un sprieda, kā vislabāk apvienot latviešus-trimdiniekus, tad arī no Zviedrijas mag. iur. Konstantins Ozoliņš izteica savas domas par trimdas kopības pamatprincipiem. Vai un cik rūpīgi K. Ozoliņa iesniegums toreiz tika apspriests, tas nav zināms. Tagad tam ir vairs tikai vēsturiska dokumenta nozīme. Bet kā vēsturisks dokuments tas tomēr var interesēt mūsu žurnāla lasītājus. Tādēļ sniedzam šeit K. Ozoliņa iesniegumu nesaīsinātā veidā.

Redakcija

I Latviešu trimdas kopība ir publiski - tiesiska apvienība.

1) Šis publiski-tiesiskais raksturs izriet no sekojošiem apstākļiem: a) emigrāciju izsauca pret Latvijas tautu un viņas suverēnitāti vērsta svešas varas agresija, b) pārvietošanās notika masveidīgi un turklāt tādos apmēros, ka emigranti sastāda ievērojamu daļu no visas Latvijas tautas, c) emigrācija notika nolūkā pasargāt tautas nacionālo eksistenci un d) emigrantus vieno kopēja griba turpināt piederēt pie Latvijas tautas un atgriezties Latvijas teritorijā savā valstī tūlī pēc okupācijas izbeigšanās. Visi šie apstākļi liek runāt par Latvijas emigrantu masu kā par tautu, kas nes sevī suverēnitātes apziņu.

2) Tas apstākļis, ka emigranti patreizējā stāvoklī pakļauti arī svešas valsts likumiem, gan attiecīgi ierobežo trimdas kopības organizatorisko funkcionēšanu, bet negroza viņas tiesisko raksturu. Bez tam arī neviena no patvērumu dodošo valstu varām nenoliedz Latvijas tautas, arī emigrācijā dzīvojošās daļas, dabiskās tiesības cīnīties par savu suverēnitāti.

II Trimdas kopību sastāda visi Latvijas pilsoņi, kas atrodas trimdā.

1) Piederību pie trimdas kopības nosaka Latvijas pavalstnieka statuss. Tas notiek ex-lege. Tamdēļ nav vajadzīgs ne konkrētas personas, nedz arī kopas gribas izteikums. Bet līdz ar to nenākas runāt par 'ieslēgšanos' trimdas kopībā (sal. Projekta LCK ārkārtējam lēmumam par latviešu trimdas kopību un tās institūcijām 3. d.; vārdu 'ieslēgties trimdas kopībā' vietā varētu teikt 'ieslēgties trimdas kopības darbā').

2) Piederība pie trimdas kopības nevar tikt stādīta atkarībā no kādiem pienākumiem, piem., no uzlikto nodevu samaksas (sal. Noteikumi par iemaksām trimdas kopībai l. p. '... iesaistās šai kopībā, regulāri iemaksājot ...').

3) Latvijas pilsoņi attiecībā uz piederību pie kopības nav šķirojami pēc tautības. Apzīmējumā 'Latviešu trimdas kopība' vārds 'latviešu' nav jāsaprot nacionālā, bet valsts nozīmē kā Latvijas tautas apzīmējums. Šādā izpratnē vārds 'latviešu' minētajā apzīmējumā tomēr ir īstā vietā, jo tas reizē ar to norāda arī uz Latvijas tautas nacionālo minoritāti un šīs tautas tieši trimdā esošās daļas nacionāli-polītiskiem uzdevumiem.

4) Par Latvijas pilsoņiem, it īpaši šinī gadījumā, jāatzīst visi, kam bija Latvijas pavalstniecība 1940. g. 17. jūnijā. Pavalstniecības maiņa resp. citas pavalstniecības iegūšana pēc šī datuma varēja notikt vai nu piespiesti, piem., kā tas pa daļai ir bijis ar 1940. g. 'repatriantiem', vai arī, lai emigrācijā nodrošinātu savu fizisko eksistenci, kas patiesībā ir viens un tas pats, kamdēļ, trūkstot brīvai gribai (katrā gadījumā jāpresumē arī reservatio mentalis), jaunas pavalstniecības iegūšanai nav to tiesisko seku, ka ar to būtu zaudēta Latvijas pavalstniecība. Likums par Latvijas pavalstniecību šajos gadījumos nav ņemams vērā, jo šā likuma iedarbība apstājās 1940. g. 17. jūnijā, turklāt ne tikai tanī ziņā, ka pēc šī datuma nevarēja notikt uzņemšana Latvijas pavalstniecībā (izbeidzoties likumīgai valsts varai, tas faktiski vairs nebija iespējams), bet arī attiecībā uz pavalstniecības zaudēšanu. Aiz minētiem apsvērumiem, vērā ņemot trimdas ārkārtējos apstākļus, par Latvijas pavalstniekiem turpina palikt arī tās sievietes, kas iestājušās laulībā ar citu valstu pavalstniekiem. Bērni, kas piedzimst trimdā, arī tikko minētajās jauktās laulībās, uzskatāmi tāpat par Latvijas pilsoņiem, kaut arī pēc attiecīgas valsts likuma viņi skaitītos par šīs valsts pilsoņiem. Tāda pieeja pavalstniecības jautājumā, kāda izteikta Noteikumu par personas apliecībām 2. p., nav saskaņojama nedz ar likumu, jo Lik. par Latvijas pavalstniecību iedarbība, kā teikts, ir apstājusies jau 1940. g. 17. jūnijā, nedz arī ar latvju tautas nacionāli-polītiskām interesēm.

5) No trimdas kopības nevar nevienu izslēgt jau vienkārši aiz tā iemesla, ka nav augstākas varas, kam būtu tiesība atņemt kādam viņa Latvijas pavalstniecību (sal. Noteikumi par sabiedriskām tiesām 34. p. 'g' pktu). Ārkārtējos gadījumos varētu būt runa vienīgi par kādas zināmas aprūpes liegšanu.

III Vienīgi paši trimdinieki ir tie, kas sastāda trimdas kopību. Viņi tur ieiet tieši, bet ne caur privāttiesiskām organizācijām.

1) Pats par sevi saprotams, ka trimdas kopības dalībniekiem ir tiesība organizēties biedrībās un pēdējām savukārt savienībās, atbilstoši trimdas noteikumiem. Bet šādas organizācijas nevar būt tiešs trimdas kopības dalībnieks, un tāpat nevar pārstāvēt šādus dalībniekus.

2) Ja kādas patvēruma dodošas valsts likumi atļauj trimdiniekiem darboties vienīgi privāttiesisku organizāciju rāmjos, tad trimdas kopības lietu kārtošanai un kopības pastāvēšanai nodibinātās privāttiesiskās organizācijas jāuzskata tikai par izpildu orgānu, kam jādarbojas saskaņā ar visu trimdas dalībnieku kopējo gribu. To ievērojot, šādas ārēji (bet ne pēc būtības) privāttiesiskas organizācijas statutos nedrīkst paredzēt noteikumus, kas kaut kādā veidā, piem., ar pienākumu maksāt 'iestāšanās' vai 'biedru naudu', var ierobežot trimdas dalībnieku tiesību izteikt savu gribu (sal. Satzung des Vereins 'Lettische Volksgemeinschaft im Exil' 4. un 3. paragr.).

IV Trimdas kopība ir viena nedalāma vienība.

Šis vienības princips izriet no trimdas kopības publiski-tiesiskā rakstura. Tas nozīmē, ka kopībai jātiek vadītai no viena centrālā augstāka orgāna. Bet tas arī neizslēdz iespēju, ka šīs centrālās vadības ietvaros dalībnieku līdzdarbība un viņu aprūpe tiek iedalīta pēc autonomiem apgabaliem.

V Trimdas kopība, lai gan idejiski joprojām saistīta ar visu Latvijas tautu, tomēr ir tikai tās viena daļa un tamdēļ uz ārieņiem nepārstāv visu tautu.

1) Trimdas kopības stāvokli varētu pielīdzināt tam, kāds, piemēram, ir kādai pašvaldības vienībai. Arī pēdējā, kaut gan tā ir publiski-tiesiska apvienība, ir kompetenta izkārtot tikai savas lietas. Tas apstāklis, ka mūsu gadījumā tautas pārējā daļa ir zem okupācijas varas un nav spējīga izteikt savu gribu, dod trimdas kopībai tiesību visus jautājumus kārtot patstāvīgi, bet tikai attiecībā uz sevi. Tas, protams, neizslēdz tiesību iestāties un cīnīties par visas tautas brīvību; gluži otrādi - tas ir trimdas kopības pienākums, tāpat kā tas ir ikviena pilsoņa pienākums tiklab dzimtenē, kā arī trimdā.

2) No šīs tezes arī izriet, ka sūtņu un 1922. g. satversmē paredzētās augstāko valsts organu tiesības pārstāvēt visu tautu paliek neskartas. Bet skaidrs arī tas, ka šai reprezentācijai jābūt saskaņotai arī ar trimdas kopības interesēm un trimdas kopības dalībnieku gribu, ciktāl reprezentācija attiecas uz trimdas kopību.

VI Trimdas kopībai kā idejiski vienotai ar visu Latvijas tautu ir tie paši mērķi un uzdevumi, kādi ir visai tautai.

Aktuālākie uzdevumi patreiz, protams, ir Latvijas atbrīvošana un tautas saglabāšana. Bet pats par sevi saprotams, ka trimdas kopībai reizē ar to iespējamību robežās piekrīt arī ikvienas tautas sūtības pildīšana, proti - nacionālās kultūras veicināšana vispār. Centrālā vieta cīņā par nacionālo eksistenci pienākas jaunatnes nacionālai izglītībai, jo tieši jaunatne ir visvērtīgākā trimdas kopības daļa, bet arī visvairāk apdraudētā.

VII Kā publiski-tiesiska organizācija trimdas kopība resp. tās organi izkārtot visus jautājumus saistoši visiem trimdas dalībniekiem.

1) Trimdas kopības organi tātad var izdot noteikumus, kam ir spaida raksturs. Tas ir vissvarīgākais punkts visā trimdas organizācijas uzbūvē un tieši šinī nolūkā ir nepieciešams pieņemt un aizstāvēt trimdas kopības publiski-tiesisko raksturu. To pierāda un attaisno samērā labie panākumi Vācijā, kur trimdas kopība kā publiski-tiesiska organizācija ir spējusi atrisināt tiklab nacionālās izglītības, tā arī citus mūsu nacionālai eksistencei tik svarīgus jautājumus, un pieredze, piemēram, Zviedrijā, kur vēl līdz šim laikam nav pienācīgi organizēts papildskolu tīkls, liekas, tikai tamdēļ, ka nav neviena, kas šo jautājumu varētu saistoši visiem izkārtot. Kas bija nepieciešams Vācijā, kur trimdinieki dzīvo kompaktās masās, tas ir vēl nepieciešamāks pārējās zemēs, kur personīgais kontakts starp trimdiniekiem ir samērā mazs, un tamdēļ idejiskā vienotība daudz grūtāk uzturama.

2) Kas attiecas uz pielietojamiem spaidu līdzekļiem, tad šeit runa varēs būt gan vienīgi par morāliem spaidiem - brīdinājums, rājiens, sabiedriskā nicināšana un taml., bet tā pilnīgi pietiek, lai principā varētu runāt par spaidu normām. Daudzos gadījumos tas būs pietiekami arī praktiskā pielietošanā.

VIII Trimdas kopības organizātorisko uzbūvi nosaka trimdas satversme.

1) Šāda satversme būtu vajadzīga, lai trimdas kopība visur būtu organizēta pēc vieniem un tiem pašiem principiem, jo tikai tad varētu runāt par vienu nedalāmu vienību.

2) Liekas, būtu lietderīgi, ja iniciātors izstrādātu un deklarācijas veidā pieņemtu galvenos principus trimdas kopības organizācijai. Saskaņā ar šiem principiem pēc tam katrā zemē, kur dzīvo pietiekams skaits trimdinieku, sastādītos pagaidu nacionālās komitejas, kas tad savukārt izraudzītu delegātus augstākam, centrālām organam - Latviešu Nacionālai Padomei, kas sākumā arī būtu tikai pagaidu, līdz satversmes izstrādāšanai.

3) Projekts Latviešu Nacionālās Padomes deklarācijai un lēmumiem par LNP reorganizāciju nav pilnīgs tanī ziņā, ka tur tieši trūkst principu, ar kuriem būtu noteikts trimdas kopības publiski-tiesiskais raksturs (sk. augstāk minētās tezes I un sek.).

IX Ar demokratiskām vēlēšanām tiek nodrošināta trimdinieku līdzdalība kopībā un tās darbā.

1) Demokrātiskās vēlēšanas ir vispilnīgākais veids sabiedriskās domas noskaidrošanai. Trimdas kopībā tā ir vienīgā iespēja, jo prese un privāttiesiskās organizācijas, kas normālos apstākļos var dēvēties par sabiedriskās domas izteicējām, trimdas apstākļos spēlē šinī ziņā niecīgu lomu. Bez tam nevar noliegt, ka vēlēšanu tiesības ceļ dalībnieku interesi uz kopēju darbu un līdz ar to arī gribu piederēt kopībai. Šim pēdējam apstāklim ir izcila nozīme, jo trimdā, trūkstot ārēji vienojošiem elementiem - valsts varai, vienotība var balstīties gandrīz vai vienīgi uz trimdinieku brīvu gribu. Tādēļ demokratiskām vēlēšanām jābūt trimdas kopības organizācijas pamatā.

2) Priekšnoteikums vēlēšanu izvešanai ir iespējami pilnīgas trimdinieku kartotēkas sastādīšana. Tas prasīs daudz pūļu un arī līdzekļus, bet šis šķērslis jāpārvar, jo vairāk ka minētā kartotēka tik un tā ir absolūti nepieciešama aprūpes darbam.

3) Aizklātas vēlēšanas ir iespējams izvest arī korespondences ceļā, kā tas pierādījies, piem., ar Nacionālā Fonda vēlēšanām Zviedrijā.

4) Vietējo komiteju vēlēšanām jābūt tiešām, bet centrālajam organam tās var būt arī divpakāpju.

5) Vispārības princips, protams, prasa, lai vēlēšanu tiesības netiktu stādītas atkarībā no kādām iemaksām vai citu tamlīdzīgu pienākumu pildīšanas. Vienīgi ar sabiedriskās tiesas spriedumu var kādam atņemt vēlēšanu tiesības. Vecuma cenzu varētu pazemināt līdz 18 gadiem, jo šādā vecumā trimdas apstākļos jau jā-

būt sagatavotam patstāvīgai eksistencei un bez tam ļoti vēlams, lai jau šinī vecumā jaunietis tiktu ciešāki iekļauts trimdas kopībā. Satversmes sapulces vēlēšanas un tāpat trimdas organu vēlēšanas Vācijā jau uzrāda šāda vecuma cenza precedentu

X Piederība pie trimdas kopības uzliek pienākumu pakļauties kopējai gribai, būt savstarpēji palīdzīgiem, godam nest latviešu vārdu un kopējiem spēkiem cīnīties par tautas brīvību un valsts suverēnitāti.

1) Iekšējā disciplīna ir priekšnoteikums kopēju mērķu sasniegšanai. Ja organizācijas pamatā ir demokrātiskas vēlēšanas, tad pret šo disciplīnu nevar būt nekādu pamatotu iebildumu.

2) Savstarpējai palīdzībai jābūt kā materiālai, tā arī morālai. Tas ir ikviena kristieša pienākums pret savu tuvāko, bet trimdas apstākļos tā ir arī nacionāla goda lieta būt vienmēr izpalīdzīgiem pret savu tautieti. Tas ir mūsu nacionālās eksistences priekšnoteikums: jo lielāka būs savstarpējā palīdzība, jo lielāka būs arī vēlēšanās piederēt pie kopības, bet pēdējais savukārt mazinās pārtautošanas draudus.

3) Trimdā no katra jāprasa vēl augstāka morāla stāja, nekā tas varētu būt normālos apstākļos, jo šeit, starp svešām tautām dzīvojot, mēs katrs reprezentējam visu savu tautu. Šim principam jābūt ne tikai deklaratīvam, bet vajadzības gadījumos tas būtu jāizteic arī saistošās normās.

4) Trimdas kopības organiemi piekritīs atrast veidu, kā vislabāk iesaistīt ikvienu trimdas kopības dalībnieku cīņā par savu tautu un valsti.

5) Materiālā nasta kopēju mērķu sasniegšanai guls tas, protams, uz visiem trimdas dalībniekiem. Trimdinieki apliekami ar nodevu atbilstoši ienākumiem un ģimenes stāvoklim. Līdz ar šādas nodevas ieviešanu atkristu daudzās privāto organizāciju rīkotās ziedojumu vākšanas.

XI Tiesas vara trimdas kopībā piekrīt sabiedriskajām tiesām.

1) Katrā atsevišķā apgabalā būtu dibināmas divas zemākās tiesu instances. Trešā, augstākā tiesu instance varētu būt viena - kopīga visiem apgabaliem. Pēdējā instancē lietas nonāktu tikai sevišķos principiālos gadījumos.

2) Tiesas būtu organizējamas pēc Vācijas trimdas kopības sabiedrisko tiesu parauga (sk. Noteikumi par sabiedriskām tiesām).

Mag. iur. Konstantins Ozoliņš

*

((Tas tik bija pārsteigums! Kas to būtu varējis iedomāties, ka kāds jau pirms turpat 40 gadiem ir domājis tās pašas domas, kādas esmu pūlējis paust pēdējos 20 gadus! Kamēr es tautas kopības principu esmu tikai skaidrojis, te tas ir jau ticis izmantots skaidrā konkrētā priekšlikumā. Un tomēr šo pamatīgi pārdomāto un rūpīgi formulēto darbu trimdas birokratija noklusēja kā nebijušu! Prieks un sarūgtinājums jaucās kopā, ar šo traktātu iepazīstoties. Prieks par lielisko darbu, rūgtums par noziedzīgo tā noklusēšanu, kas jau ir nodevība pret tautu. Cik pavisam citāda būtu trimda tagad, būtu kopības ideja iedzīvināta. Tagad mums ir tikai nekam nederīgas neīstas 'priekšstāvības', kuras neviens nerespektē, un trimda ir kā plostis bez vadības svešos ūdeņos. Kāds noziegums ir pastrādāts, noklusējot šo iesniegumu!

Un bija jādomā arī par autoru pašu, kādu dziļu vilšanos pārdzīvojis būs viņš, un par iespējamu gandarījumu, lasot mana romāna nodaļu 'Nurkst niekuļi pret lielvīriem' un atrodot savas idejas dzīvas un dzirkstošas tur rādīto tēlu disputā. Un bij man jādomā par nelaiķi draugu Herbertu Vilku, kas arī tās bija sevī nesis, nekā nezinādams par sava kolēģa jau izstrādāto darbu)).

*

AP 7. 9. 1985:

Kāri Jūsu rakstu izlasījis, jūtu lielu gandarījumu, ka neesmu viens, un ceru, ka varbūt ko līdzīgu izjutāt arī Jūs, nodaļu par trako saietu lasot un atklājot, ka ir vēl ļaudis pasaulē, kas atbalsta Jūsu uzskatus, paši tos nepazīnuši. Būtu šī Jūsu ideja publicēta toreiz, varbūt būtu ieguvusi plašāku atbalstu un visa trimda būtu pagriezusies citā veselīgākā virzienā. Žēl, gaužam žēl, ka Jūsu darbs tad ticis vispārībai noslēpts. Ja pie viena un tā paša slēdziena nonākuši divi cilvēki, kā telpiski, tā laika ziņā tālu viens no otra, tad tas norāda tikai vienu: viņu domas p a r e i z ī b u . Bet tas, ja tā nav pieņemta, atzīta, nav viņu vaina. Liels, liels paldies Jums par šo lielisko darbu!

*

JĒKABS KALNIŅŠ

(13.12.1889. - 1986.) dzimis Aizputes apriņķa Klosteres pagasta Kalniekos. 1905. g. nemieru dēļ viņa brāļi Pēteris un Fricis izceļojuši uz Ameriku, kur 17 gadu vecumā tiem sekojis arī Jēkabs un apmeties pie Friča Čikāgā, kur nobeidzis juristu skolu, 1914. g. ieguvis tieslietu magistra gradu un darbojies kā advokāts. Pēc I kara atgriezies Latvijā. Strādājis Liepājas apgabaltiesā un advokatūrā. 1944. g. ar ģimeni - kundzi Emīliju, diviem dēliem un meitu - devies uz Vāciju, kur pēc tās kapitulācijas darbojies kā amerikāņu militārās pārvaldes advokāts, aizstāvēdams kara noziegumos apvainotos, kā arī amerikāņu gūstā nonākušos latviešu legionārus. 1949. g. atgriezies Čikāgā, bet vēlāk apmeties pie bērniem Oregonā, kur miris, sasniedzis 97 gadu vecumu.

Jēkabs Kalniņš Liepājā bija pazīstams kā spējīgs advokāts ar asu mēli, kas nevairījās sarkasma, kā pats esmu bijis liecinieks tādām situācijām. Savas simpātiskās vienkāršības, taisnīguma un atklātības dēļ viņš bija sabiedrībā ļoti iecienīta personība.

Vēlāk trimdā iegadījās būt ar viņu atkal vienā pilsetā - Augsburgā, un tajos beztiesīguma un melnā tirgus gados viņa slava bija pieaugusi jau legendāra. Viņš panāca arī ģenerāļa Dankera atbrīvošanu no apcietinājuma. *Tomēr tuvāka iepazīšanās ar viņu man sākās tikai tad, kad bija jau pensionējies un dzīvoja Oregonā, sācis pētīt un šķetināt vaļā mezglainas problēmas, risināt mīklas, kādas, sabiedrībā aktuālas, bija palikušas miglaines bez skaidras atbildes. Viņš bija sācis arī publicēties, un tai sakarā ar laiku mums izveidojās dzīva vēstule apmaiņa nevien aiz tā iemesla, ka mūsu intereses un viedokļi stiprā mērā sakrita, bet jo vairāk tādēļ, ka vēstule bieži palika vienīgā domas, atziņas raidījums, jo prese neērto jautājumu vairījās kā uguns.

Tematikas daudzpusības dēļ šī sarakste neplūst rāmā dialogā, pamazīt attīstoties, ejot dziļumā, plašumā, bet notiek pēkšņiem pārlēcieniem no problēmas uz problēmu, kā tās nākušs priekšā, un tā te atradīsim atskaņas par Rīgas Filmas afēru, par Alfrēda Bērziņa negaišo darbošanos, par archibīskapa Jāņa slepkavību, par žīdu jautājumu pie mums un Padomju Savienībā, par tautas kopību un citām problēmām.

*

* Oskars Dankers, ģenerālis (26. 3. 1883. - 11. 4. 1965.) dzimis Lielaucē. Beidzis Viļņas karaskolu, cīnījies Galīcijā, kritis austriešu gūstā. Atbrīvošanas cīņās ziemeļu armijā; 1919. g. novembrī vadījis kara darbību pret bermontiešiem Liepājā, vēlāk ar paša nodibināto Zemgales divīziju piedalījies Latgales atbrīvošanā. Kurzemes divīzijas komandieris un Liepājas garnizona priekšnieks. Vācu okupācijas laikā 1941. - 1944. g. vecākais ģenerāldirektors Latvijas pašpārvaldē. Trimdā Vācijā un ASV, kur miris.

AP 8. 3. 1976:

'Trejos Vārtos' izlasījis Jūsu rakstu par Latvijas tiesisko stāvokli, jūtu vajadzību Jums par to pateikties. Skaidra problēmas analīze, patieso apstākļu atsegšana un reizē arī prioritāšu iezīmēšana cīņā par Latviju, pasvītrotot etniskās vienības saglabāšanu. Mūsu tukšās politizēšanas laikmetā, kad imitējam lielvaras ar to fražainību un propagandu, tādi raksti kā Jūsējais ir ar dziedinošu spēku. Tādēļ Jums liels paldies par to.

Nosūtu Jums ieskatam kādu savu rakstu par tām pašām mūsu liktenproblēmām, tikai citā aspektā tvertām.

Pagājušo gadu mūsu avīzītes varenī izrakstījās par Austrālijas valdības launo izrīcību, it kā atzīstot padomju varas suverenitāti Baltijas jūras piekrastē. Diemžēl, šie vēstījumi bija vienpusīgi, tendenciozi, pilnīgi noklusējot sākotnējo pašu vainu, neglīti pārcenšoties austrāļu vēlēšanu kampaņā un fanātiski liekot visu uz vienas kārts. Sekojošā 'atzīšana' tad bija toreiz visai impulsīvā premjera mums dota plauka par rupjo izturēšanos. Bet par pašu īsredzību mēs nemīlam runāt. Pat tad, kad plauka bija dota, kas īstenībā bija tikai drauds neatzīšanas atsaukšanai, savā aklumā mūsējie darīja visu, lai nekas netiktu izlīdzināts, un ar troksni un gaviļiem sevi pārdeva konservatīvajai opozīcijai, kurai mēs bijām tikpat izdevīgi kā olas un tomāti, ar ko apmētāt pretējo pusi.

*

JK 16. 4. 1976:

Paldies par piesūtīto apcerējumu, kas rāda, ka daudz par tautas kopības jautājumu ir ticis domāts un daudz stundu pie tā pavadīts. Pārskats ir aptverošs, problēmas izceltas. Tas izvadā līdz mūsu tautas liktenīgajām plašajām Krieviju un Sibīriju, pa nometnēm Vācijā un klaidā pa patvēruma zemēm pasaulē. Liek ar rūgtumu piedomāt pie tiem grūtajiem dzīves apstākļiem, kas dzina tālāk bēgļu gaitās, bet ar sašutumu pret apspiedējiem un verdzinātājiem. Nepatīkamas ir nesaņķas, savtīgums, nelietības un noziedzības pašu star-

pā. Simpātisks ir priekšlikums un mēģinājums kopības organizēšanu nostādīt mērķtiecīgi un tās darbību ievirzīt lietderīgi.

Bēgļi sāka organizēties tūlīt pēc Vācijas kapitulācijas. Augsburgā nodibinājām novada komiteju un pakļāvāmies Minchenes komitejai, to organizējot par apgabala komiteju ar prof. A. Švābi * priekšgalā. Spriedām, ka pa apgabaliem kopā izveidojama centrālā organizācija. Bet drīz dabūju dzirdēt, ka atbraucis A. Valdmanis ** un aizvedis Švābi sev līdzī kā Vācijas bēgļu Centrālās Komitejas locekli. Tikai daudz vēlāk iznāca iepazīties ar Gotas protokolu par to, ka Valdmanis un Alfreds Bērziņš meklē bēgļu tautai vadoni.

Turoties pie ieskata, ka dzīvojot nometnēs Rietumu demokrātiju aizsardzībā, ēdot viņu doto maizi un zirņu zupu, pīpējot viņu izsniegtās cigāretes, mums būtu pienākums parādīt, ka esam demokrātiski, iestājos par mūsu organizēšanos no apakšas uz augšu, nevis gaidīt kādu vadoni, kam pakļauties. Reiz komitejas sēdē Fišbachā lūdzu vārdu kopējās organizēšanās lietā. Priekšsēdis, aizbaidinājies ar aizņemību, ļāva man 5 minūtes laika. Nebiju vēl lāga pateicis, ka mūsu apgabalam nav jāiet pa autoritāro vadonības ceļu, kad priekšsēdis mani pārtrauca un sāka strostēt, ka es esot dīkdienis, kas nekā nedarot, tikai braukājot apkārt un norejot tos, kas ko dara, un tādā garā apstrādāja mani daudz ilgāk par 5 minūtēm tā, ka bija jātaisa sēdes pārtraukums.

* Arvēds Švābe, vēsturnieks (25. 5. 1888. - 28. 8. 1959.) dzimis Lielstraupē. Beidzis Latvijas universitātes tiesību nodaļu; 1932. g. profesors juridiskajā, no 1936. g. vēstures nodaļā. Rakstījis par folkloras un vēstures jautājumiem, publicējis dzejas, stāstus, romānus. Trimdā Vācijā aktīvs sabiedriskajā darbā, vēlāk Zviedrijā, kur miris.

** Alfrēds Valdmanis, advokāts (11. 9. 1908. - 11. 8. 1970.) dzimis Ziemupē. Beidzis Liepājas vidusskolu un Latvijas universitātes tiesību nodaļu. Darbojies kā juriskonsults finanšu resorā; 1938/39. g. finanšu ministrs; vācu okupācijas laikā kādu laiku tieslietu ģenerāldirektors. Pēc kara Vācijā aktīvs trimdas sabiedriskajā darbā; izceļojis uz Kanādu, kur Ņufondlendā bijis augstā amatā kā saimnieciskais darbinieks, bet, iejauktam kādā korupcijā, spožā karjera beigusies katastrofāli.

Nespēju saprast, kādēļ man tā uzbrūk, kad starpbrīdī klāt pienāca komitejas loceklis Rutmanis un teica: "Nē jau visi domājam, kā runāja mācītājs Turks, * Valdmaņa švāgeris."

Nācu pie slēdziena, ka tāds mācītāja gars valda tik plaši, ka diezgan bezcerīgi karot pretī. Bez tam man darba ar aizstāvībām un mūsu kara gūstekņu lietām bija tik daudz, ka biju spiests savu darbību apgabala komitejā ierobežot. Turklāt cīņas augšgalā par vadoņa posteni tā saasinājās, ka neviens tai godā netika, un Centrālajai Komitejai bija jāsamierinās, ka vairāk kārtos bēgļu lietas, mazāk valsts. Taču autoritārais raugs turpināja darboties un vadonības princips netika atmests.

Šai sakarībā varu norādīt uz savu rakstu 'Treju Vārdu' 1975. g. 47/48. n-rā. - Bijušie ministri toreiz lūkoja nodibināt vadonību, parlamentārieši meklēja sev legalitāti, un bijušie senatori atzina, ka bīskapam Rancānam, kādreizējam saeimas priekšsēža biedram, saskaņā ar 1922. gada satversmi būtu tiesības pildīt valsts prezidenta funkcijas. Advokāta Kārļa Vanaga izdotajā 'Tiesībniekā' (1947-49) parādījās raksti, kas atzina, ka šī satversme vēl spēkā, jo nav tikusi atcelta, ka valsts varas nesēji ir parlamentārieši trimdā, ka valsts teritorija un suverēnas varas izlietošana nav būtiski elementi, ko pierādot eksilvaldības, ka suverēnā vara piederot tautai visumā, tātad arī tās daļai, ka 18. novembris stāvēt pāri visiem tiesību aktiem.

Neiedziļinoties tais prātojumos, bija skaidrs, ka te kas nesaskanēja ar patiesību, un uzmetu asu vēstuli ar saviem iebildumiem. Tagad pie šī jautājuma atgriezos tāpēc, ka neviens vēl kautcik objektīvi nav šo jautājumu apskatījis tāpēc, ka joprojām publiskas runas noslēdzas ar apgalvojumu, ka mūsu valsts tiesiski pa-

* Jānis Turks, mācītājs, dzimis 16. 3. 1906. g. Lielmēmeles pagastā. Beidzis Latvijas universitātē teoloģijas fakultāti, bijis mācītājs Blīdenē, Vecaucē, aizsargu organizācijā. Trimdā Vācijā un Amerikā rosīgs sabiedriskā darbā.

stāv un ka jāpanāk vienīgi šo tiesību atzīšana, ka mums jāatgūst atpakaļ mūsu valsts tāda, kāda tā bija 1939. gada sākumā un ka par to cīnīsimies. - Mans raksts jau ir tikai tāds domu savirknējums, ne kāda teorētiska ekspozīcija (treatise), un man prieks dzirdēt, ka esat atraduši to par labu.

Pārrunājot tautas kopības jautājumu, Jūs parādāt, kā tauta, svešzemju vakumā nonākusi, sadalījās, nodibinot visādas biedrības un, kā vienības ilūziju radot, grotesku virsbūvi jeb t. s. jumta organizācijas. ASV daudzi sastājās jau pastāvošajās veclatviešu biedrībās (Bostonā, Čikagā, Filadelfijā u. c.). Es pazīstu un varu izteikties vienīgi par ALA. Tiku 1950. gadā izbraucis uz tās dibināšanas sanākumi Vašingtonā, D. C., kur liku priekšā šo organizāciju apvienību organizēt ar valdi un kongresu ik pārgadu, pie tam, lai pārvalde būtu tuvāk pamatorganizācijām, apvienojoties pa apgabaliem ar trīs vai pat četriem skaitā. Bet priekšlikumam nebija piekritēju. Statutu izstrādāšanu atlika. Vēl pa pastu tiku saņēmis projektus, bet tad pienāca gatavie. Skaidri nezinu, bet liekas, ka vadlīnijas būs devis nelaiķis J. Feldmanis * varbūt ar R. Šilleru ** un A. Bērziņu kā padomdevējiem. Uzrakstījis jurists Pauls Lejiņš, sr. Kas iznāca?

Nenodibināja organizāciju, bet latviešu apvienību, ne ALOP, bet ALA. Ne jau nosaukums izšķirošais, būtiskais meklējams tiesībās, darbībā un darbības kontrolē, iestāšanās noteikumos, pārvaldē. Ko nu mēs tur atrodam?

* Jūlijs Feldmanis, Latvijas sūtnis (21. 7. 1889. -16. 8. 1953.) dzimis Nīgrandā. Beidzis Kuldīgas skolotāju semināru un Maskavas universitātes juridisko fakultāti. Darbojies I kara bēgļu organizācijā; kopš 1919. g. Ārlietu ministrijas dienestā dažādos amatos, bijis sūtnis Šveicē, Dānijā u. c.

** Rūdolfs Šillers, Latvijas konsuls, dzimis 12. 3. 1896. g. Rīgā. Studējis Rīgas politechnikumā un Latvijas universitātē. Darbojies Ārlietu ministrijas dienestā, bijis vicekonsuls Vīnē, konsuls Leņingradā, Ņujorkā.

Iestāšanās katram ļauta, tikai jānopērk biedra karte, kādas pārdod biedrības, draudzes, visādas kopas, pilnvarnieki. Var pirkt divas, trīs kartes, ja patīk. Var iestāties arī grupas, draudzes, biedrības. Tiesību individuālajiem biedriem nav nekādu, ja neskaita iespēju lūgt kongresa protokola un gada pārskata norakstus. No kādas biedrības dzīves nav ne smakas. Ir labi, ja kāds dalībnieks ir redzējis vai pazīst kādu no saviem 7000 biedriem. Organizācijām un grupām - atkarībā no maksāto nodevu lieluma - ir tiesības sūtīt delegātus uz kongresu, un dalībnieku skaitu nosaka maksājumu lielums. Balsīm nav vienlīdzīga svara. Par darbību zinām no rakstiem 'Laikā', kur redzamas arī vadoņu bildes un lasāmi to vārdi. Visu lemj un dara valde. Kontrole par valdes darbību piekrīt kongresam, kā sastāvs iepriekš nav zināms, delegāti ir gadījuma ļaudis, kas par darbību zina to, ko ceļtiem priekšā. Revīzijas komisija gan pārbauda naudas apgrozījumus, bet neviens kongress nav lēmis par kādu kontrolorganu, kam jāvērtē būtu darbība un jāsniedz atzinumi un ieteikumi.

ALAs nolūks ir bijis panākt visu latviešu apvienošanu un būt tiesīgai runāt visu ASV dzīvojošo latviešu vārdā, jo, lūk, visiem esot iespējams pie tās piederēt. Īstenībā šāds plašs nenoteikta sastāva pūlis ļauj ieviesties ja ne autoritārai, tad pusautoritārai pārvaldei. Valde, tās sēdeklis un visi locekļi ir no austrumu piekrastes. Tad arī kongresi un tās locekļi ir tai piekrastē. Galvenais uzdevums ir pēc iespējas lielāku biedru naudu iekasēšana, iesaistot tai darbā biedrības un grupas. Ziedo un ziedo, nauda un nauda, kā to izdos, par to gādās valde.

((Kāda tautas kopības karikatūra, salīdzinot ar K.Ozoliņa projektu! Cik ļoti tas viss atbilst to interesēm, kas mums labu nevēl! Kad gaišākās domātājas personības bija piesaistāmas kopējo prpblēmu risināšanā, te nu redzam, kā nedomātāja karjeras kārā birokratija atraida, atbrīvojas no tiem, kam galva uz pleciem: tā tas

bija ar K. Ozoliņu, tā J. Kalniņu Vācijā un ASV, tā arī ar H. Vilku, kad viņa viedoklis nesaskanēja ar LCK un tās laikrakstā 'Latvija' pausto. Turklāt visi vēl juristi! - AP))

Zīmīgāko liecību par ALAs pārvaldi dod pirmo 20 gadu personālais sastāvs un tas fakts, ka pučists, valsts iekārtas sagrāves līdzdalībnieks un deputāta zvēresta lauzējs, tātad smags noziedznieks, ir šīs organizācijas goda priekšsēdis. Skaidrs, ka ALA ir organizēta tā, lai diktatūras piekritējiem tur būtu noteikšana.

Par Austrālijas jumta organizāciju nekā nezinu. Bet Kanādā un Zviedrijā, kaut šķiet tur pieņemamāks organizēšanās veids, kas dod demokrātiski izraudzītu un kontrolētu pārvaldes kārtību, arī daudz diktatūras draugu, kas nemaz citādi nevar būt, jo bēgļu gaitās devās galvenokārt mantīgā šķira un valsts pārvaldes organu špices.

Mēs karojam par zaudētu lietu: emigrantu paaudzei ir jāiznīkst, ja tā netiek regulāri papildināta ar jauniem iecelotājiem. Velti mēs vainojam vecākus, skolas, mācītājus, kas visi dara, ko spēj. Jaunajiem dzimtene ir te. Te uz ielas un skolā ir viņu biedri, valoda, idejas, paradumi, patriotisms - itin viss. Un pāri tam stāv 'conformity' - iekļauties barā, sekot bara vadonim. Tas dibinās uz pašuzturēšanās instinkta sugas pastāvēšanas cīņā. Asimilēšanās nav novēršama. Mūsu etniskās kultūras paraugus varam uzglabāt muzejos; valoda būs jāuztur rakstos, bibliotēkās valodniekiem. Šie ir pesimistiski vārdi, bet tie apliecina to, ko vēroju sadzīvē. Tas, kā tautiešu ģimenes cīnās par saviem mērķiem, to apstiprina.

Šķiet, ka uz kādu jaunu sekmīgu pagrieziena tautas kopības organizēšanā nav izredžu.

Tuvināšanās ar pamattautu ir akūts jautājums. To derētu apcerēt no dažādiem viedokļiem un iztirzāt visas iespējas.

Ļoti labi atceros i Liepājas, i nometņu laikus, tikai sīkumi aizmirstas. Riepu lietā, * šķiet, iejaukts bija

* Tolaik pastāvēja melnais jeb maiņas tirgus. Laikraksta un grāmatu apgādam 'Latvija' Gūnzburgā bija vajadzīgs krietni daudz papīra, bet papīrfabrika pretī prasīja vecas riepas, jo tikai pret 69

nelaiķis Mindenbergs un Berlings. Ar Mindenbergu tikties iznāca šinī pusē, kad viņš Portlandē teica runu; savu laiku bija ALAs pilnvarnieks un sirdīgi spieda, lai iepērkas biedru kartes.

Vai Jums savā laikā nebija nepatīkšanas ar Liepājas komisāru? Jeb varbūt ar von Zasu? Vai Vinteru? Man par tādu lietu reiz stāstīja O. Upīte (vēl dzīvo Augsburgā, pensijā, atraitnis un pusakls).

*

AP 12.5.1976:

Paldies par laipno atbildi, par piezīmēm pie mana raksta, par interesantajām atmiņu ainām par to, kā trimdā esam organizējušies. Gribētos Jūs skubināt savas atmiņas uzrakstīt, ja neesat jau to izdarījuši, lai paaudzēm pēc mums paliktu patiens, neviltots mūs-laiku pieredzes materiāls, īpaši vēl, kad apgrozībā pārāk daudz izskaistinātu pasaku.

Amizanti bija lasīt, kā divi lielkungi meklējuši vadoni, katrs pats par tādu gribēdams tikt.

Bērziņš pirms pāris gadiem bija atkūlies arī uz Austrāliju, bija noturējis priekšlasījumu, mudinādams uz brutālāku uzstāšanos. Viņam jau liela piekrišana, jo līdzās dabas dāvanām tekoši runāt viņam piemīt vēl tās brīnišķās spējas nekā nepasacīt. Tā kā viņa misija iekrita laikā, kad te pie stūres bija strādnieku partija un zināmas aprindas Amerikā aiz ekonomiskās stratēģijas darīja visu, lai panāktu šīs valdības gāšanu, kas beidzot, izmantojot pārbaudītus pučistu trikus, arī izde-tādām tā varēja saviem transportvāgiem iegūt jaunas. 'Latvijas' vīri - vai nu pret kafiju vai kādiem UNRRAs produktiem - franču zonā bija sameklējuši veselu auto kravu tādu riepu. Bet transportu bija pārķērusi policija, mantu apķīlājuši un lietu nodevusi Augsburgas tiesā, kur J. Kalniņam tomēr izdevās aizturēto kravu atbrīvot. Tā kā manta bija jāizņem steidzami un es biju vienīgais apgāda darbinieks Augsburgā, tad šis pienākums piekrita man, un es riepas ievedu Hochfeldas nometnē un novietoju kādā pagrabā. Kaut bez maiņtirdzniecības neiztika neviens, šāda apmēra acīmredzama spekulācija tomēr bija bijusi pārāk smaga pārbaude nenovīdībai, kas tad par notikumu bija paziņojusi nometnes policijai. Tā nu nāca virsū man un, lai pašai neiznāktu kādas nepatīkšanas, pieprasīja neka-vējoties riepas no nometnes izvākt. Tikai ar J. Kalniņa palīdzību izdevās kārtības dienesta vīru prātus nomierināt, līdz izdevās no-organizēt transportu uz papīrfabriku.

vās, tad ir jau iespējams, ka Bērziņa ierašanās nav bijusi tikai akla sagādīšanās.

Tas bija vēl 50-os gados, kad kādā savā publikācijā tiku trimdai licis priekšā pāriet uz karaļnamu ar pašiem savu ķeizaru, ap ko tad varētu drūzmēties t. s. trimdas 'aristokrātija' (šis vārds, no angļiem patapināts, te pašu starpā visai dzīvi apgrozībā), tiku arī ieteicis apbalvojumu vietā pāriet uz ordeniem (lētāk un smukāk) un vecajiem kanakiem atjaunot dienesta pakāpes, uz svētkiem piešķirot paaugstinājumus...

Pēc Jūsu vēstules nu skaidrāku ieskatu guvu par to, kā Amerikā izveidota t. s. 'jumta organizācija'. Salīdzinot ar šejieni, tie paši vēži citā kultūrē. Tāpati rosīšanās tikai rosīšanās labad, tā pati neproduktīvā mašīnērija. Un grūti pasacīt, kur 15. maija saulīte spīd spožāk. Man liekas, ka te, kur par tās spožumu īpaši rūpējas vietējās avīzītes īpašnieks un redaktors (vienā personā), pats tajā uzaudzis kā Zemnieku savienības vadoša darbinieka dēls un paša Ulmaņa īstens krustdēls.

Tālāk par asimilēšanos. - Bet, pirms par to runāju, mazu atkāpi ar dažām piezīmēm attiecībā uz manu rakstu vispār. Kā jau paši redzējāt, tā nav izsmeloša trimdas apstākļu analīze, ne arī raksts balstīts uz pamatīga faktu materiāla (patiesībā tāda mums nemaz nav). Mans nolūks bija tikai ierosināt šai virzienā domāt, pamudināt uz tādām analīzēm citus, kamēr savos spriedumos esmu turējies tikai pie paša vērojumiem, pieredzes. Tādēļ arī rakstā ieturētais tonis paass, ne piedienīgi atturīgs, jo šādā gadījumā bija jārikojas pēc principa: jo vairāk dadžu, jo labāk līp.

Mana pamatdoma ir šāda: tā kā pašreizējā kārtība ignorē svarīgāko, par ko mums jārūpējas - kopējo -, tad jārada tāda sistēma, kas uzdevumu veiktu, aptverot visus latviešus (ne šādas tādas biedrības!); tai jādarbojas uz demokratiskiem pamatiem un bez jebkāda vadonības piejaukuma, un tās darbības mērķiem būtu jābūt atniskās grupas saglabāšana, izvēršot palīdzību kā kultūras un izglītības pasākumu veicināšanā un

uzturēšanā, tā arī sociālajā palīdzībā cietējiem. Citas izejas vienkārši nav, ja gribam pastāvēt citu svešu tautu vidū. Protams, ir ļoti iespējams, ka nekā tāda mēs nedarīsim, bet turpināsim vien tālāk to pašu veco. Nu, tad drīz vien arī izputēsīm. Pastāvošā kārtība drīžam galam ir taisni kā radīta (un apsveicama arī no KGB puses). Mūsu birokrātiem jau patīk tēlot valsts politiku, saucot cīņā par Latvijas 'atbrīvošanu', sitot bungas kaut vai Helsinkos - taču savs blīkšķis un tābrīža glorijs klāt, kamēr šī ierosinātā kopības sistēma nozīmētu tikai strādāt klusībā bez kāda ārēja spožuma. Bet gluži tik traki jau nebūtu, jo krievu lāci viņi paērcināt varētu joprojām, darbodamies politiskajās partijās vai tādā biedrībā kā Daugavas Vanagi.

Paliekot lietišķa darba robežās, iztiekot bez kāda politiskas klaigāšanas, domāju, kopības sistēma varētu arī labāk attīstīt un kārtot sakarus ar tautiešiem dzimtenē. Ja par šo svarīgo lietu kā mums te, tā tautai dzimtenē netiku tuvāk izteicies, tad viegli saprotams, ka tas darīts aiz piesardzības neatklāt kartis tiem, kam mūsu pastāvēšana nepatīk.

Aiz līdziņiem apsvērumiem citā virzienā netiku skāris arī preses jautājuma, kas līdzās pastāvošajai 'Ver-einsmeierei' ir otrs lielais trimdas ļaunums, un tur īpaši izceļas Amerikas 'Laiks' un 'Austrālijas Latvietis'. Šie izdevumi kultivē visu ko, kas vien izdevīgi pār-dodams. Es te nedomāju apsūdzēt Rudzīti, kas ir tikai septinieks ar septinieka morāli, mentalitāti, bet pārmetums vēršams pret žurnālistiem un viņu biedrību, jo tie jau ir tie, kas tās lappuses aizpilda, jo tikai ar to pielaušanos tāda prostitūcija var pastāvēt. Gadu gadā, gadu desmitiem izplatot puspatiesības, melus, visu ko tikai par naudu, ir nodarīts milzīgs neizmērojams ļaunums. Es nezinu nosaukt neviena paša žurnālista, itin neviena, kaut pazīstu tos itin labi, kura balsi būtu bijis vērts uzklausīt, kurai varētu ticēt. Laikā, kad laikrakstiem, šiem nozīmīgajiem kontakatiem izklīdināto trimdinieku starpā, bija stingri jāiztur savas profesijas ēti-

ka, mēs redzam zemu morālo līmeni ('mans un mana kunga maks').*

Tālāk atpakaļ pie Jūsu piezīmēm. Jūs sakāt '... imigrantu paaudzei ir jāiznīkst, ja netiek regulāri papildināta ar jauniem iecelotājiem. . . Asimilācija nav novēršama. . . Tas, kā cīnās daudzas ģimenes, sacīto apstiprina'.

Tas, ka ģimeņu cīņa šajos mūsu sabiedrības pašas iedibinātajos ietvaros ir visai bezcerīga, nav noliedzams. Daudzi šo cīņu jau zaudējuši. Asimilāciju, ko galīgi novērst laikam nebūs iespējams, mēs tomēr varētu krietni piebremzēt ar citiem līdzekļiem, kas ārpus atsevišķu ģimeņu sniedzamības. Bet to, ka šai imigrantu paaudzei būtu jāiznīkst tādēļ, ka nenāk tai klāt jauni papildinājumi, es gribētu apšaubīt. Vispirms - jaunu trimdinieku pieplūdums nekā negrozītu, ja pienākšana notiktu šai pašā nekam nederīgajā sistēmā, jo pienākušie sekotu priekšgājēju pēdās. Tāpat tas, ka asimilācija ir sairdinājusi arī cittautu trimdiniekus citos laikos, nekā nepierāda, jo nav dzirdēts, ka kāda etniska grupa būtu sev izstrādājusi kādu nopamatotu un funkcionālu organizātorisku paš aizsardzības sistēmu un tādai arī sekojusi. Vienīgi žīdi sev apkārt uzcēlušī augstu mūri ar Talmudu, balstītu uz negatīva spēka - naida (antikristiānisma, citu kultūru sagrauves, iznīcības, antisemitisma), kas mums svešs un absolūti nepieņemams. Kamēr nav izstrādāta saprātīga sistēma etniskas grupas paš aizsardzībai citas tautas vidū, trūkst mums īsta pamata slēdzienam, ka asimilācija būtu kas neatvairāms. Te varē-

* Šai pašā jautājumā, tikai pretēju viedokli paužot, 'Laika' 1987. g. 12. decembra numurā vārdu bija ņēmis tā izdevējs H. Rudzītis, vērsdamies pret kādu neatbildīgu publikāciju 'Literatūrā un Mākslā' (1967. g. 25. septembra numurā) un sašutis citājis manas rindas par žurnālistiem, ņemtas no vēstulēm Pāvīlam Klānam. Te varu norādīt uz paša 'New York Times' bijušā redaktora Džona Svintona (John Swinton) kādā Amerikas Preses biedrības gadskārtējā sanāksmē sacīto: 'Nav tādas lietas kā neatkarīga prese. . . neviens no jums neuzdrošinās izteikt savus uzskatus. . . Žurnālista pienākums ir melot, nozākāt un lišķēt mamona priekšā. . . mēs esam marionetes. . . viņi manipulē auklas un mēs dancokam. . . mēs esam intelektuālas prostitūtas'.

tu vēl piebilst, ka pasaulē var sameklēt daudz tādu etnisku grupiņu, kas saglabājušās bez kādas palīgsistēmas, tikai turoties kopā un kopjot pašām savas tradīcijas un valodu.*

Cik asimilācijai patiesībā sekls sakņojums, rāda tie gadījumi, kad aizgājušie atkal atgriežas atpakaļ. Jau nieši, kas vairs nerunā latviešu valodu, kas dzimuši svešumā, Rīgā iebraukuši, atplaukst un izjūt to kā savas mājas, kādu neizsakāmu tuvību tur. Vai epizode, kādu savā darbā 'Passage to Ararat' attēlo amerikāņu rakstnieks M. J. Arlen's, kā senči bijuši armēņu izcelsmes, un kā viņš, kosmopolīts, ciemodamies Armēnijā tikai mēnesi, pašam par lielu pārsteigumu un brīnumu, jutis sevī atmostamies armēni. Vai Menūhina stāsts autobiografijā par to, kā izjutis atgriešanos vecāku dzimtajā pusē. Tādas 'pārvērtības' ir dabīgas un saprotamas un atbilst tai teorijai, kādu psiholoģijā iedibināja C. G. Jungs ar t. s. kolektīvo zemapziņu, pēc kuras katrā no mums ir savs zemapziņas slānis, kurā 'programmēts' mūsu senču ētisko, estētisko u. c. garīgo vērtību kodeks un kas ir ikviena garīgais pamats un nosa-ka piederību pie vienas vai otras cilts, tautas vai rases. Tā sauktā asimilēšanās ir tikai virspusēja pielaiķošānās bez dziļāka noenkurojuma. Pāriet kādā citā tautā nenozīmē tikai piedzimt tās apdzīvotajā zemē, uzaugt tur, runāt tās valodu. Pārtautošanās ir pakāpenisks un ilgs process paaudžu paaudzēs, ne vienkārša mēchanika, kāda ir asimilācija un kas asimilētos noved tikai pie pārpūlotajiem, kad cilvēks vairs nekur nejūtas krietni piederīgs, kad noticis vērtību sajukums un zaudēti pieturas punkti orientācijai. Diezgan tipiska parādība Rietumu lielvalstīs un arī Padomju Savienībā kā rūpnie-

* Armēņu kolonijas Vidējos Austrumos (īpaši Lebanonā), Amerikā u. c., ķīniešu kolonijas Austrālijas lielpilsētās u. c. pasaulē vai mazās tautiņas Eiropā, piem., pašā Vācijas vidū tikai kādus 100 km dienvidaustrumos no Berlīnes Sprē upes līdzenuma baseinā dzīvo un savu slāvu atzara valodu runā sorbi. Vai mūsu pašu latviešu kolonija Baškīrijā, kas pastāv jau vairāk kā 100 gadu (sk. pielik. II-250).

cības dzinējspēks - iekšēji neapmierināta, nenosvērta, nervoza, destruktīva ļaužu masa.

Tā kā strauja pārtautošanās būtībā nav ne iespējama, ne arī vēlama, tad tādai pretī strādāt būtu nevien sīko etnisko grupu, bet arī katras mītnes zemes sabiedrības pienākums. Tikai lēnā attīstības ceļā, paaudzū paaudzēs risinātā procesā, tikai dabīgā kārtā notikusi saplūšana ar citu tautu var mūsu pēcnācējos saglabāt iekšēju harmoniju, pie kuras pieder arī tolerance pret svešo.

Tikai šajā aspektā - ne aiz sentimenta vai kāda šovīnistiska nolūka - ir jēga runāt par turēšanos pie savas tautas, kad nav paredzama atgriešanās senču zemē. Un tikai šādā nostatījumā mums vēl iespējams saprātīgi turpināt mūsu kultūras īpaši to daļu, kas pamattautai Latvijā tagad liegta, tā vienai pusei otru gudri papildinot. Bet, kas attiecas uz mītņu zemēm, tad gan godīgs latvietis tur būs labāks pilsonis nekā cita biksēs ieleicis pašlabuma meklētājs, pūļa tips.

Īstenībā te slēpjas vesels paragrafs, kas izlaists manā rakstā vienkārši aiz telpas apsvēruma, lai jau tā pārāk garais izklāsts neizstieptos vēl garāks.

*

JK 29. 7. 1976:

No epizodes par Unamu * man atmiņā tik daudz, ka otrā rītā man Otto Upīte noprasiņa, vai pareģis esot vai. Nesaprotot, kas viņu spiež tā vaicāt, Upīte paskaidroja, ka iepriekšējā vakarā es esot piemetinājis, ka pēc tādas runas Unams laikam nolēmis aizceļot, kas agrā rītā stundā esot arī noticis. - Par Jūsu saskriešanos ar Vinteru man jau Liepājā pastāstīja Upīte, bet būtība pagaisusi. Kad par to ieminējos Krīgenam, tad dabūju atbildi, ka tas vārējis būt aiz tā iemesla, ka Vinters

* Žanis Unāms, publicists, dzimis 19. 6. 1902. g. Sesavas pagastā. Beidzis Jelgavas klasisko ģimnaziju, studējis Latvijas universitātā teoloģiju un tieslietas, darbojies kā skolotājs, redaktors, bibliotēkārs, publicējis grāmatas par tautisko kustību. Vācu okupācijas laikā Kultūras un sabiedrisko lietu departamenta direktors. Trīmdā Vācijā publicējis politiska rakstura apskatus un atmiņas.

stāvējis tuvu Zasam komisāriātā. Rīkojot dziesmu svētkus, Vinteram pašam izgājis slikti, Latvijas karogu pacēlot, par ko tad ticis vajāts. (Sk. pielikumu III- 265)

((Šai vēstulei pievienota JK 18. 7. 1976. 'Brīvībai' adresēta raksta kopija; raksts nav publicēts))

'Brīvības' š. g. jūnija numurā ir T. raksts 'Aplamā brošūra', kurā atstāstīta žurnālista J. Gordona atbilde J. Lejiņam * par minētajā brošūrā rakstīto. Lejiņš savukārt ir atbildējis uz bijušo Latvijas žīdu 1971. g. Izraēlā izdoto grāmatu 'The Jews in Latvia' ** īpaši uz Makša Kaufmaņa rakstu tajā, kas latviešu tautu apvaino par žīdu slepkavošanu un aplaupīšanu. Kā bijušais Latvijas parlamentārietis Lejiņš ir uzskatījis par savu pienākumu aizstāvēties pret šādu uzbrukumu. To vajadzēja darīt arī otram tautas tribūnam 'Brīvības' šefredaktoram B. Kalniņam, bet tas paslēpies aiz T. un piepalīdz ķengāšanā. Kā latviešu tautas loceklis arī es esmu nostādīts par žīdu slepkavu un aplaupītāju tāpat kā katrs cits latvietis.

Neesmu žīdu grāmatas lasījis, ne arī Gordona raksta Telavivas avīzē, bet gan Lejiņa brošūru un atradis to atturīgu, iecietīgu un objektīvu. Izlasījis arī T. rakstu, ieguvu iespaidu, ka 'Brīvības' redaktori ir karsti cionisti vai tīri kā Golda Meir.

Ko tad Gordons būtu rakstījis? - Vispirms, apšaubot iznīcināto žīdu 6 milj. skaitli, Lejiņš parādot, cik aplami viņa ieskati. Kāds 'knifelīgs' arguments: netici 6 miljoniem, un tev pašam tad vairs nevar ticēt!

* Jānis Lejiņš, agronoms, dzimis 11. 12. 1897. g. Ļaudonā. Beidzis Voronežas lauksaimniecības skolu un Latvijas universitāti. Bijis aprīnča agronoms Jēkabpilī, ģimnazijas skolotājs Talsos, 4. saimmas loceklis (Zemnieku savienība). Trīmdā Kanādā. Publicējis atmiņas, arī 'Latvian Jewish Relations'(1975).

** 'The Jews in Latvia' izdevusi 'Association of Latvian and Estonian Jews in Israel' 1971. g. Telavivā. Grāmatā 384 lappuses ar 15 autoru rakstiem, kurus noslēdz M. Kaufmans ar savējo, kas pilns melu un naida pret latviešiem.

Te nu T. parāda savu 'ēzeļa kāju', apliecinot, ka 6 miljoni esot daudzu valstu oficiālu iestāžu atzīts skaitlis, tikai nenosauc tās atzinējas vārdā. Atkārtoti jau tas tā tiek minēts un daudzinašs, tikai bez jebkāda apstiprinājuma. Tas viegli saprotams. Pilnīgu 'konclāgeru' sarakstu nav. Daudzus pirms kapitulācijas iznīcināja, pie tam iemītnieki tika svaidīti no vienas vietas uz otru tā, ka arī pilnīgi saraksti nedotu skaidrības. Skaitli nenoteica arī Nirnbergas tribunāls, lai gan pie tā strādāja inteligenti žīdi, bijušie 'koncnieki'. *

Tālāk Gordons teicis, ka Lejiņš uzbrūkot Kaufmanim, kas minētās grāmatas rakstā sacījis, ka latvieši par līdźdalību žīdu spīdzināšanā un šaušanā esot tagad saņēmuši vēsturisko atmaksu padomju okupācijas un pārkrievošanas veidā. Kaufmaņa ieskats gan esot nepareizs, jo nevarot uzvelt kolektīvu atbildību par noziegumiem, ko pastrādājuši atsevišķi šīs tautas pārstāvji, visai tautai. Bet viņš ieteic saprast Kaufmaņa naidu un piedot to, jo tas nākot no cilvēka, kas pārdzīvojis šausmas.

Divkosīgs ir šis Gordona paņēmiens. -Kad Lejiņš aizstāv latviešu tautu pret Kaufmaņa apvainojumiem, ku-

* D. Reed'a darbā 'The Controversy of Zion' lasām:

'The number of Jewish victims was in proportion to their ratio of population' - 310. lpp.;

'150 000 White Russians, Ukrainians and Jews at Kiev changed to 150 000 Jews' - 397. lpp.;

'... thousands of Jews were being murdered in places where only hundreds lived; soon these thousands would have become millions, one... two... six millions' - 500. lpp.

A. M. Lilienthal's, pats žīds, apšaubu populāro mitu par vienpusīgo vainu žīdu masveida iznīcināšanā - sk. viņa darbu 'The Zionist Connection' XIII nodaļu 'The Holocaust: Stoking the Fire' 460-485. lpp., bet savā darbā 'The Hoax of the Twentieth Century' A. R. Butz's žīdu-uzdoto upuru skaitu ar faktiem un aprēķiniem pierāda par absolūti neiespējamu (tad visus kara gadus bez pārtraukuma būtu bijis jānogalina un jāpārpelno 3000 cilvēku ik dienas jeb 125 stundā (kad pat modernā krematorijā liķa pārpelnošana prasa 30-45 minūtes). Norādījis, ka tādu gigantisku ceplu kompleksa uzturēšana vien prasītu milzumu līdzekļu un degvielu, tik nepieciešamo kara mašīnērijai, viņš šo žīdu palaisto pasaku nosauc par briesmīgiem meliem.

rus Gordons pats atzīst par nepareiziem, viņš tomēr pastāv, ka Lejiņš uzbrūk! Viņš augstsirdīgi ieteic īsto uzbrucēju Kaufmani un tā naidu saprast, t. i. neteikt ne vārda par ķengāšanos par visu latviešu tautu. Ja nu arī Kaufmanim kā garīgi cietušam piedotu, kā lai piedod un nesaka ne vārda par tiem, kas tādu apmelojumu un naida pilnu grāmatu izdod un izplata? Vai šo izdevēju naidis arī jāpiedod klusu ciešot? Jāpieņem šīs grupas paštaisnā loma?

Vēl Gordons pieraksta Lejiņam ieskatu, ka žīdi paši pie savas bojā ejas vainīgi. Nekā tāda brošūrā nav, bet tāds varētu būt secinājums pēc tā, ka Lejiņš žīdiem pārmetis sarkanarmijas tanku apsveikšanu Rīgā 17. jūnijā 1940. g. Kas par argumentāciju: pierakstīt pretiniekam ieskatu un tad ņemties to apgāzt. Lejiņš jūsmīgo apsveikšanu pielīdzina nodevībai, jo tā nāca no Latvijas pilsoņu puses. Gordons saka, ka apsveicējiem lieciet, ka sarkanā armija atnesīs sociālās taisnības valsti un novērsīs briesmas Hitleram sagrābt Latviju. Ja jau žīdi gaidījuši, ka iebrucēji Latvijā nodibinās 'sociālās taisnības valsti', tad tas apstiprina tieši to, ko Lejiņš pārmetis - nodevību. Citādi varētu skatīties uz tiem, kas cerēja, ka sarkanā armija tos paglābs no Hitlera nagiem.

Vācu armijas apsveikšana Rīgā 1. jūlijā 1941. g. nevar tikt salīdzināta ar to, kādu žīdi veltīja sarkanajiem 17. jūnijā. Te nedrīkst no acīm izlaist to, ka starplaikā bija pārlaists 'Baigais gads' un iebrūkošā armija nozīmēja atbrīvošanu no tā šausmām. Hitlera plāni par latviešu iznīcināšanu un telpas kolonizēšanu nāca gaismā tikai pēc kara.

Tālāk Gordons prasa, kāpēc Lejiņš tagad, pēc 35 gadiem, nevarot piedot šiem jaunekļiem viņu toreizējo 'naīvo sajūsmu'. Pārmetums ir ķecerīgi adresēts. Tas viss bija piedots un aizmirsts. Arī Kaufmaņa grāmatā 'Die Vernichtung der Juden Lettlands' tika palaista bez atbildes, bez protesta. Pats eksemplaru nodevu biedrības grāmatu krātuvē, lai gul. Gordonam to jautājumu

pienāktos prasīt ne Lejiņam, bet tās grāmatas izdevējiem, kas pēc 35 gadiem atzina, ka ir jāatjauno par naidīgiem un netaisniem atzītie apvainojumi. Kāpēc?

Gordona apgalvojumam, ka Rīgā pēc vācu ienākšanas 'pirmajās dienās latviešu labējie ekstrēmisti sāka uz pašu ierosmi lielā steigā nogalināt žīdus - viņu dzīvokļos, uz ielām un parkos... pirms vācu virspavēlniecība bija sākusi rīkoties', ir grūti noticēt. Sarkanarmijai atkāpjoties, daudz žīdu evakuēja un daudzi bēga paši. Pirmajā laikā reti kad kādus parkos vai uz ielām redzēja. Tauta bija neapbruņota. Ja kādam bija paslēpts ierocis, tad viņš slepkavot varētu dzīvokļos, bet - cik plaši?

Zinu pēc man stāstītā, ka slepkavībās piedalījušies pēkonkrustieši, studenti, bet mazāk no vienkāršās tautas. Uz Kuldīgu no Rīgas izbrauca grupa, to starpā viens vai divi studenti, kam 14. jūnijā deportēti vecāki, apšāva žīdus un aizbrauca. Uz Aizputi tāpat - apšāva žīdus, apdzērās un aizbrauca. Daugavpils akcijā piedalījies kāds students, kas jau sastāvējis SD rindās un kam vecāki deportēti 14. jūnijā; visu laiku bijis alkohola tvanā (to stāstīja man kāds kolēģis), teicis, ka vecākus atriebis, bet raudājis, ka dzīve izpostīta. Kad atgriezies Rīgā, strīdū ar vācieti-SD to nošāvis un tad nošāvis pats. Šīs nelietības nāca uz rudens pusi, ne pirmajās dienās.

Ko labu vēl Gordons teicis? - Ja jau Lejiņš gribot raknāties pagātnē (ko Latvijas žīdi negrib, bet dara), kāpēc tad noklusējis latviešu strēlnieku lomu padomju diktatūras nodibināšanā? Kāpēc noklusējis latviešu daudzo čekistu izdarītās masu slepkavības Krievijā un sarkanās armijas uzbūvē, kas 1940. g. iebruka Latvijā?

Atkal viena tipiska cilpa! Lejiņš izlaiž brošūru, lai atspēkotu 1971. g. izdotu grāmatu par notikušo otrā pasaules kara laikā, bet Gordons to atspēko ar prasību, lai raksta par 1918-20 gadiem.

Ja nu Lejiņš būtu Gordona vēlmi pildījis, tad viņam būtu bijis jāraksta par sarkanarmijas dibinātāju žīdu Trocki, bolševiku kara ministru. Pēc J. Vācieša īslai-

cīgās virspavēlniecības viņu nomainīja Kameņevs, tāpat politiskie komisāri vairumā bija žīdi. Čekas latviešu laika sākuma posmā pastrādātās vardarbības ir tikai zieds pret vēlākajām, kad valdīja Jagoda. Ja latviešu strēlnieki nebūtu 'baltos' generāļus un admirāļus sakāvuši, padomju diktatūru nostiprinājuši, tad, 'baltajiem' pie varas tiekot, atgrieztos arī žīdu pogromi un pie tam vēl nepieredzētos apmēros. Lejiņš 'pagātnē rakņājies' tikai tiktāl, ciktāl rakņājušies bija Latvijas žīdi ar savu 1971. g. grāmatu.

Vēl Gordons esot teicis, ka Lejiņš savā brošūrā apšaubījis kādā žīdu laikrakstā izteiktās simpātijas latviešu tautai. Nekā tāda brošūrā nav. Gordons: 'Varu jums apliecināt, ka šīs simpātijas ir īstas un patiesas. Šo simpātiju mums nav pret jums, Lejiņa kungs, bet gan pret latviešu lielo vairumu tiklab dzimtenē kā svešumā, kuru rokas nav aptraipītas ar asinīm un kuru sirdsapziņa ir tīra'.

Šie divi teikumi nepārprotami ierindo Lejiņu to skaitā, kuru rokas aptraipītas ar žīdu asinīm un kā sirdsapziņa netīra. Gordons apvaino Lejiņu līdzdalībā žīdu slepkavošanā un aplaupīšanā - cita iztulkojuma tiem nav.

Savu atbildi noslēdzot, Gordons vēl esot teicis: 'Un es nepārtraukšu aizstāvēt tautu pašnoteikšanās tiesības - to skaitā arī latviešu tautas tiesības'. - Pašnoteikšanās tiesības pieder katrai tautai, tās universāli atzītas un nekādas aizstāvības neprasa. Ja kādai tautai šīs tiesības ir ņemtas, tās zeme ir okupēta un pati tauta apspiesta. Tad par šīm tiesībām jācīnās. Vai Gordons grib šai cīņā palīdzēt? Tāds piedāvājums būtu nopietni ņemams, ja mēs zinātu, ka viņš pieder pie tiem Izraēlas pilsoņiem, kas aizstāv arī Palestīnas arābu pašnoteikšanās tiesības.

Tiktāl Gordons. Tālāk Lejiņa sunīšanu pārņem T. - Iesāk ar āķīgu jautājumu: 'Kāpēc BPLA izdevusi šo bleķi?' Tāds jautājums būtībā ir slepens kājas spēriens. Laikam jau nepietiek sajēgas brošūru kritiski vērtēt.

Otrs tāds: 'Vai mums (kas ir tie 'mēs'? - JK) tagad vajadzēja celt augšā kontroversālas pagātnes lietas un darīt to tik aplamā veidā? ' Svētā Lestene! Mēs drīkstam gan strīdēties par latviešu tautas līdzdalību Hitlera žīdu iznīcināšanas akcijās, bet - no Dieva puses - ne tagad! Okupanti 1940-os gados drīkstēja mani saukt par 'Judenfreund', bet Gordons un T. drīkst mani ierindot pie tiem, kuru rokas asinīm aptraipītas un sirdsapziņa netīra. Bijušie Latvijas un Igaunijas žīdi drīkst šos apvainojumus atkārtoti uztiest pēc 30 un vairāk gadiem, bet atbildēt uz tiem - lai Dievs pasarga - ir aplami un bleķis. Can you beat it !

'Brīvībai' un tās šefredaktoram Izraēlā ir draugi, abonenti, nāk simtiem vēstuļu, ko nedrīkst zaudēt, un tāpēc mums visiem jāpacieš apvainojumi un noķengājumi bez iepriekšēšanas.

*

AP 28. 8. 1976:

Nu redzu, ka netīši esmu savārījis putru, savu rakstu no 'Trejiem Vārtiem' atsaukdams. * Lieta tāda, kad Dardzāns bija ar mieru, ka to pārņem 'Treji Vārti', tiku rakstu pārstrādājis un aizsūtījis redaktoram Irbem ar nosacījumu nekā negrozīt. Viņš, rakstu saņēmis, atbildēja, ka būšot šis tas jālabo. Tad lūdzu manuskriptu atgriezt man atpakaļ caurskatīšanai. Kad to saņēmu, atbildēju, ka raksta žurnālam nedošu.

Savus rakstus mēdzu nostrādāt pietiekami rūpīgi, un ne redaktoriem, ne korektoriem tur nekādu bēdu nav, izņemot, ja iebildumi pret tur paustajiem uzskatiem. Ne arī esmu tik iedomīgs, ka savas rindas uzskatītu par kādiem 'svētiem rakstiem', kas neaiztiekami. Misesķļi var gadīties, un tie ir jānovērš. Bet nelaime ar redaktoriem ir tāda, ka visumā viņi ir tikpat visgudri cik pavirši. Tādēļ notiek visādi brīnumi, bet kam sūdzēsies, kad iespiests melns uz balta? Lai no tādiem

* JK ierosināja rakstu 'Par tautas kopības principu' iespiest 'Trejos Vārtos' publiskām debatēm, kurās piedalītos arī viņš.

pārpratumiem izvairītos, palieku pie prasības tekstā neiejaukties. Ja ar mieru to pildīt, labi. Ja nē, tad bez manis. Un tā tas iznāca arī ar Irbi. Nebija viņš tomēr varējis atturēties šo to manuskripta pirmajā daļā nepārtaisījis. Nekāda liela nelaime jau nebija nodarīta, taču grozījumi bija nevietā, mainīja domu. Galvenais, tas man parādīja, ka nevaru uzticēties, ka raksta otrā pusē, problēmu piesātinātājā, tāda iejaukšanās varētu būt pašam nepatīkami. Tādēļ manuskriptu aizturēju, lai izmantotu varbūt kur citur, ja tāda iespēja rastos. Vārēs atpakaļ dabūt Dardzāns, ja gribēs.

Kas attiecas uz manām vēstulēm, ko Jūs ar tām darāt, tas Jūsu pašu ziņā. Ka esmu tur pastipri izteicies, nekā negroza. Patiesība vien ir sacīta. No vienas puses esmu jau tai vecumā, kad nav no tās vairs jāvairās; no otras, kam tā būtu netīkama, ir ar tik biezu ādu, ka nemaz nav tik asu vārdu, kas kostu tai ādai cauri. Varat publicēt, varat dot tālāk, man iebildumu nav.

Paldies par raksta kopiju 'Brīvībai'. Nu cerēsim, ka Br. Kalniņš to savā avīzītē ievietos. *

Ar Liepāju vairs sakaru nekādu. Sudmalis, ** ar ko kādas vēstules iznāca apmainīt sakarā ar kokačelnieku Pankoku, arī vairs neraksta. Ir jau viņam 89 gadi. Ta-

* Tas nekad nenotika. Izrādījās, ka Br. Kalniņam pārāk cieši sakari ar Izraēlu. Par kādu viņa apciemojumu tur Bostonā iznākušais 'Vēstnesis' (1980. g. 15. marta n-rā) ziņoja tā: 'Kad B. Kalniņš ieradies Telavivā, viņu apsveikuši bijušie Latvijas žīdi, Bunda (žīdu sociāldemokratu) locekļi. Viesim izkāpjot no lidmašīnas, tie špalerā stāvēdami nokliegušies: "Cīņai sveiks!", nezinādami vai piemirsuši, ka tas bija Kalniņa polītisko pretinieku pārkonkrustiešu sauklis. SSS sveiciens skanēja 'Brīvi sveiks!'. ((Te varētu jautāt, kāda tur liela starpība? Pārkonkrustieši bija latviešu nacionāli fanatiķi, cionisti - žīdu. Tie paši vēži kā nekā... AP)).

** Jānis Sudmalis, gleznotājs un etnografs (28. 11. 1887. - 21. 5. 1984.) dzimis Elkuzemes pagastā. Mācījies Stiglica zīmēšanas skolā Pēterpilī, Strādājis kā skolotājs Liepājas Lietišķās mākslas vidusskolā; ilggadīgs (1924-58) Liepājas mākslas un vēstures muzeja direktors. Pēc viņa metiem pagatavoti Latvijas armijas karavīru tērpi. Piedalījies daudzos senvietu izrakumos. Viņa lielākais publicētais darbs - 'Latvju raksti'. Pēdējos gados strādājis pie darba par Liepājas seno arhitektūru.

ču pēc pēdējām vēstulēm likās žirgts, gleznojot un jo-projām strādājot pie jau sen aizsāktā darba par Lie-pājas agro architektūru.

Ceļojumi? Grūti iedomāties, ka man varētu kādas naudas nokrist no gaisa, lai tādu luksu atļautos. Tagad jau braukā gan daudzi uz priekšu un atpakaļ, kad nav to naudu kur likt. Bet ar mani ir otrādi - esmu iesalis uz vietas. Pat, ja būtu līdzekļi, kur lai atstāj sunīti, kaķī-ti? Tāpat ar māju, dārzu būtu klapatas. Te jau nav kā Eiropā vai varbūt arī Amerikā, kur cilvēks ar cilvē-ku saietas, kaimiņš kaimiņam izlīdzas. Te stipri izolē-ta dzīvošana. Kādreiz ar sievu spriedām, ka mēs te varētu nomirt un satrūdēt un neviens par to ne zinātu, ne manītu.

No savas puses te piemetu klāt dažas lapas par to, kā tas īstenībā bija ar t. s. de jure skandalu. Nu dzird, ka viens otrs no tiem, kas bija līdzī aizrāvis, pavisam 'atšālējies': neesot jau no tām politiskajām partijām nekā, tikai tik ilgām draugi lieli, kamēr vajag piepalī-dzēt. - Tad ta Amerika atklāta! Arī ar šo rakstu varat rīkoties pēc paša ieskatiem un bez kādas atļaujas pra-sīšanas man.

*

JK 5.10.1977:

No Ābelītes kundzes, Tirdzniecības bankas Ābelīša atraitnes, saņēmu ziņu, ka O. Upīte (Ulrichs, dzimis 4.10.1889.) miris 22.4.1977. Augsburgā. Abi bijām Aizputes aprinča skolas audzēkņi, gan katrs savā kla-sē. Mūsu draugs bija NAZI piekritējs, domāju, ka Vāci-jā bija partijas kandidātos, gan galvot nevaru. Ar visu to bija sirsnīgs un uzticams draugs un labs tautietis. Laikam mūs abus pie Alnora * aizstāvēja un paglā-ba no nepatīkšanām. Lai viņam vieglas smiltis, tikpat vieglas, cik esot bijušas viņa beidzamās dienas šai saulē.

*

* Kurzemes apgabala komisārs vācu okupācijas gados, kas nekau-nējās sev uzcelt māju Liepājas pilsētas jūrmālas apstādījumos lī-dzās gulbju dīķim.

AP 6.11.1977:

Atceroties tos gadus, kad iznāca ar Otto Upīti sadarboties, kā mīkla paliek viens: kādēļ daudzi kolēģas viņu neieredzēja? Īpaši kaimiņskolu pārziņi. Laikam jau vainīga būs bijusi tāpatī vecā latviešu suniskā nenovīdība. Upīte savu skolu bija nostādījis vislabāk, un tas laikam skauda. Esmu strādājis pie viņa, esmu strādājis citās skolās, vēlāk pats vadījis savējo, un visās situācijās satiksmē ar Upīti man nav neviena slikta vārda par viņu ko bilst. Taisni otrādi, esmu viņam palicis daudz pateicības parādā. Kā jau Jūs sakāt, viņš būs bijis tas, kas vienu otru no mums paglābis vācu laikā. Viņam bija takts, prasme izlīdzināt, samierināt. Ar citām kultūrām saskāries, viņš nebija tik zemnieciski smags un kautkā dalījās ārā no citu skolotāju pulka. Iespējams, ka arī tādēļ viņu skauda.

Laikam jau meita Oļā vēl joprojām ir Vācijā (savā laikā arī viņa bija turpat Augsburgas tuvumā) un būs tēvu vecumdienās pieskatījusi un aprūpējusi. Dēls Šura laikam pazuda karā. Un simpātiskā ukraiņu tautības Upītes kundze laikam bija mirusi jau agrāk un arī atdusas turpat Augsburgā.

No vecajiem liepājniekiem šogad miruši režisors Nikolajs Mūrnieks (Latvijā) * un Ištvars Gecs (Memmingenā), ungārs pēc tautības, bija beidzis Mākslas akadēmiju Rīgā un strādāja manis vadītajā skoliņā. Bija simpātisks cilvēks - kluss un sevī noslēdzies, bet, kad vēra vaļā muti, aplinkus nerunāja. Viņa sieva Auguste, arī skolotāja Liepājā un krietna darbiniece katoļu draudzē, īpaši trūcīgo bērnu aprūpēšanā, mira dažus gadus agrāk, kad zobārsts aiz pārskatīšanās bija iešļircinājis kādu nepareizu šķidrumu.

Nosūtu Jums kādu savu grāmatiņu, kas pērn iznāca Zviedrijā.

*

* Nikolajs Mūrnieks, aktieris un režisors (14. 9. 1904. - 26. 4. 1977.), dzimis Mēdzūlas pagastā. Mācījies B. Skujenieces un J. Jurovska studijās. Darbojies Intimajā, Strādnieku, Dailes, Liepājas teātros.

JK 29.4.1978:

Paldies par grāmatu! Piedodiet novēloto apstiprinājumu - bija jāsaugaida atsauksmes no lasītājiem. Vispirms paši izlasījām, tad dēls un vedekla, pēc tam vedeklas māte, vidzemiece no Dzērbenes apkārtnes, Leonīda Breikša tuva radniece. Tad vēl citi lasītāji pa visu Kaliforniju. Tagad vairums ir sakopots, varusniegt 'consensus'. 'Mirušie apsūdz' mūs visus aizkustināja. Patreiz vēl grāmata Santa Rosā kādai, kas slimības gultā, kad lasīšana neiet tik ātri. Grāmata uzbur ikdienas grūtības acu priekšā, rūpes un pūles, kas panesamas un ciešamas vienkāršajam lauku cilvēkam ilgstoša un postoša kara noslēgumā, kad jaunā vara ieved savas, mums svešas sadzīves formas, kad jācīnās nevien ar pārtikas trūkuma draudiem, bet vēl jo vairāk ar slimībām pie lielā ārstniecības līdzekļu trūkuma, kamēr to mazumu, ko varētu no ārvalstīm piegādāt, cietsirdīgi aizliedz. Sāpīgi lasīt, kad jāstāp tik daudz nenovīdības, cietsirdības un naida pēckara tautiešos. Par to būtu nevien jāskumst, bet arī jākaunās, ja vien nelasītu arī par daudziem līdzjūtības, palīdzības, pat pašai dziedības gadījumiem svešu cilvēku starpā, arī starp ieredņiem. Liels paldies no vairākām pusēm.

((Šeko izvilkumi no JK rakstītām vēstulēm, no dzimtenes saņemtajām, kas gan apstiprina tikko publicētajās stāstīto, gan arī paver spraugu skatam uz jaunu 'turīgo klasi', kas dzīvo augsti. Tās esmu izmantojis romānu ciklā 'Kaina bērni')).

Vēl par mūsu nelaiķa draugu Upīti (sākotnēji saucās Otto Ulrichs; bija Maskavas Ulricha brālis). Par skolo-tāju strādājis un apprecējies Ukrainā. Izaudzinājis meitu un dēlu, kas karā zudis. Meita, precēta Graef, izaudzējusi vienu bērnu - meitu.

1972. g. rakstīja vēl uz mašīnas, ka redze esot slikta un manas vēstules pats izlasīt nespējot, tādēļ lai rakstot vāciski, tad vieglāk esot atrast kādu, kas izlasot priekšā, jo latviešu palicis maz. Meita dzīvojot Wilhelms-hāfenā, mazmeita Gøteborgā Zviedrijā. Mitinās vienistabas dzīvoklī ar apkuri un ērtībām. Pusdienas piegā-

dājot kāda vecāka šlēziete. Staigājot ar nūjiņu līdz 2 stundām dienā.

Te daži izvilcumi no viņa vēstulēm arī par Liepājas laiku. - 'Krievu okupācijas gadā mani atlaida no visiem amatiem bez tiesībām uz darbu. Pēc kādiem pāris mēnešiem mani vidusskolā pieņēma M. Grīnbergs par krievu un vācu valodas skolotāju.

Daudzi Liepājas un Rīgas NKVD darbinieki bija žīdi, kas arestēja, spīdzināja un nonāvēja latviešus, ar ko pret sevi visi žīdi ieguva naidu, kāda agrāk Latvijā nebija. Daudzus, arī virsniekus, nošāva 'zilajā brīnumā' un cietumā; kad gāja prom krievi, tad aizveda un nošāva cietuma priekšnieku Kr. Bušu un kādus uzraugus.

Kad 1941. g. vasarā ienāca vācieši, tos tauta apsveica ar ziediem kā atbrīvotājus. Drīz viņi noorganizēja savu policiju, arī SD, un viens no ļaunākajiem bija Kūglers. Radās arī denuncianti, un viens no tiem bija skolotājs V. Uz viņa denunciacijas pamata mani noturēja cietumā divas dienas. Kad atbrīvoja, iestājos darbā Gebietskomisariātā, skolu daļā, pie barona von Zasa (Sass). Tur iepazinos ar komisariāta darbu vadītāju Eckhardu un kļuvām labi draugi. Abi tie bija gan partijas biedri, bet ne krasī 'naciķi'. Šī pazīšanās man deva iespēju paglābt Mārtiņu Grīnbergu ar kundzi no izsūtīšanas uz 'konclāgeru' (par to, ka krievu laikā Mārtiņš bijis skolas direktors un kundze veselības - vai bērnu - nodaļas pārzine). Tāpat varēju paglābt Jūs pašu no 'konclāgera' par piederību Rotāriešu klubā.

(Te faktiskā piezīme: Liepājā O. Upīte man minēja arī, ka esmu pierakstīts kā 'Judenfreund'. Ieteica aiziet uz vācu-latviešu tuvināšanās vakaru un sarīkojumu, kur būs arī SD, partijas un kādi no militāriem, uz ko man sagādāšot aicinājumu. Tā arī izdarīju. -JK).

'Mani par izpalīgu Gebietskomisariātā bija ieteicis prāvests Sanders. * Draudzība ar v. Zasu un Eckhar-

* Visvaldis Sanders, dzimis 15. 11. 1885. g. Pēterpilī. Beidzis Tērbatas universitātē teoloģijas un Minchenes universitātē filozofijas fakultāti. Liepājā Annas draudzes mācītājs. Trimdā Vācijā Virchurgā, kur arī miris.

du ļāva man paglābt arī kādu komūnisti, kas bija strādājusi Izglītības nodaļā. Vēlāk pieņemu viņu par skolotāju. Atminos, ka braucām kopā ar S/S Donau uz Gotenhafenu un uz kuga lasījām utis no apkakles. Visi aizbraucām uz Pasavu ar nolūku tur apmesties.

Kad ienāca amerikāņi, tad mani apcietināja un satūrēja ieslodzījumā 14 mēnešu. Piedraudēja mani izdot krieviem, lai repatriētu. Atņēma visus dokumentus un papīrus, kurus vairs neatdeva. Ar lielām grūtībām paglābos un nokļuvu Augsburgas tuvumā kādā ciemā. Atmiņa palikusi tik vāja, ka ar lielāko piepūli nespēju izpildīt prasību par savu piedzīvojumu uzrakstīšanu.

Šo garāko vēstuli saņēmu 1974. gadā. Pēc tam nāca vienīgi pastkartes vai īsas vēstulītes. Vienā no tām, šķiet 1976. g., ziņoja, ka bērni ir atkal atpakaļ Wilhelmshāfenā.

*

AP 2. 7. 1978:

Skatos, ka ar kādu nākamo grāmatu sūtījumu būs jāaizlaiž arī kāds jauns 'Miruso apsūdz' eksemplars, jo šis jau būs 'salasījies', caur tik daudzām rokām gājis. Pa šo laiku esmu klāt dabūjis vēl citas mātes vēstules, kādai draudzenei uz Ameriku rakstītas, kurās viņa izsakās vēl atklātāk un stāsta, piemēram, par nodevībām, aizvešanām, attēlo pat kādu apcietināšanas ainu, labāk izskaidro arī veco ļaužu likteņus (gadās, ka uziet kādu vientuļā mājā jau sen mirušu un satrūdējušu). To visu esmu iestrādājis papildinājumos izdevumiem vācu un angļu valodās. Tika man piedāvāts izdevums arī zviedriski, bet no tā bija jāatsakās, jo tad man origināli būtu bijuši jādeponē bibliotēkā Zviedrijā, ko nevaru darīt, jo tad katrs tur varētu atklāt, kas slēpjas aiz grāmatā lietotajiem segvārdiem. Biju cerējis, ka varbūt organizētā latviešu sabiedrības daļa būs ieinteresēta pasaulei parādīt, kā izputināta tiek maza tauta, bet mūsējie jau iztieka ar frazēm vien. Tiku rosinājis, lai kopā vāktu trimdinieku piederīgo vēstules no dzim-

tenes, jo tajās saglabāti mūsu tautas posta un ciešanu pieraksti, kas būtu vēlāk apstrādājami, sistematizējami un kopā tad veidotu skaidru un plašu pārskatu par norisēm mūsu zemē un būtu smaga apsūdzība 20. g. s. koloniālajai impērijai Austrumeiropā un tās mežonībām. Bet viņiem, kam esmu šo projektu lūkojis rosināt (rakstniekiem, vēsturniekiem, garīdzniekiem, skolotājiem) ideja kautkā neregistrējas viņu saprašanā un sajūta tāda, ka es būtu izteicies kņiniski.

Paldies par interesantajiem vēstulū izrakstiem. Savā laikā no Augsburgas uz Latviju aizbrauca Nīcas pagasta saimnieks Tupesis, svēti nosolīdamies, ka raktīs, bet nekā par viņa likteni vairs nedzirdējām. Varbūt mājās nemaz netikā, bet ceļš veda taisni uz Sibīriju. Esmu dzirdējis, ka Kursas stūris ap Nīcu, Bārtu un Rucavu vēl cieši turoties pie sava un svešajai uzbāzībai tik viegli nepaļaujoties.

Par Upīti dzirdot, kļūst skumji. Nez kādēļ viņam bija jādzīvo vienam, aklam un nevarīgam, kādēļ meita nevarēja ņemt viņu pie sevis. Taču jau laikam būs bijušas kādas nesaprašanās.

Ak tad V. ir bijis tāds gnīda, ka viņu denuncējis! Nesaprotu, kādēļ tad viņš būtu bijis jānoēd. Taču nekā ļauna darījis nebija nevienam ne Latvijas laikā, ne krievu gadā. Bet pats V. gan bija tas, kas man uzbāza nelaimi kaklā ar to divkosi, kas iepriekšēju gadu bija izrakstījis komunistu avīzē, zāķādamies par veco laiku un slīpēdamies klāt sarkanajiem. V. gan labāk vajadzēja zināt, kas tas par putnu, jo bija skolā bijuši vienā klasē. Bērnu vecāku priekšā tas bija notēlojis mani par vācu kalpu un latviešu lietas nodevēju, bet vāciešiem ziņojis, ka esmu viņu nīdējs, žīdu draugs un sarkans pēc krāsas. Man priekšā luncinājās pārspīlētā laipnībā, bet neatlaidīgi jauca skolas darbu, jo bija viens no tiem nelaimīgajiem, kas bija pats savu iedzimu trūkumu upuris. Kas mani intrigē, ir motīvi, kas nosacījuši V. rīcību.

Jūsu pieminētais vācu-latviešu tuvināšanās vakars nu ataust arī man atmiņā. Liekas, tas notika tehniskuma zālē, un Upīte tulkoja vāckungu runas. Arī man laba izskata pēc viņš ieteica sanāksmi apmeklēt, ko tad arī izdarīju.

*

AP 14. 7. 1978:

Vispārējā aina dzimtenē liekas 'normalizējusies', ja nesacītu polarizējusies. Tie, kas vēl spēcīgi un jaunajā sistēmā iekļāvušies, pelna labi, iztiek labi. Kur liksi naudu? Krāsi bankā, lai nodevalvē 1:10, kā tas tur laiku pa laikam notiek? Īpašumos ieguldīt arī nevar. Nu, tad palaiž lielo plostu kāzās, bērēs, kas no kāzām atšķīroties tikai ar to, ka pie galda par vienu dzērāju mazāk. Bet tie, kas slimi un veci, kas neder vairs 'celtniecībai', tie var kārt zobus vadzī, un viņu vēstules neatšķiras no tām, kādas rakstīja mana māte. Kāda brutāla attīstība! Tikai ne komūnisma virzienā, bet pretējā. Un tā tas šķiet visā Krievzemē, visos slāņos. Mani biedē materiālistiskā pieeja, domāšana, savtīgās izšķiršanās un ignorētā morāle, kas tautas garīgajā sejā var atstāt savus nospiedumus. Īpaši bail par jaunatni. Tā stipri brutāla. Ir jau arī pa izņēmumam, bet kopējā tendence ved lejup.

Pašulai ar lielu interesi un patiku lasu Miķeļa Valtera atmiņas. Stāsta par jaunības laiku Liepājā. Nepazināt viņu personīgi? Man ar viņu iznāca diezgan pagara vēstulu apmaiņa Vācijas gados, kad gribēja, lai izlaižu viņam kādu grāmatu, bet 'Latvijas' apgādā, kur toreiz darbojos, kungi nebija ieinteresējami.

*

JK 15. 10. 1978:

Nosūtu savas piezīmes par ministra A. Bērziņa 'bēgšanu'. Pēc 'Labajiem gadiem' atstāstīju pēc iespējas ar viņa paša vārdiem. Pa starpām īsi komentāri. Apbrīnojami veikli Bērziņš ir čekistus aprājis, pamācījis,

savaldījis, piemānījis un tad aizlaidies. To visu izdarījis divu dienu laikā, pie tam vēl 2 stundas izrunājies ar Ulmani pilī, nokārtojies valūtas, ceļanaudas, auto šofera, līdzbraucēja un robežas pārejas jautājumus. Fantastisks numurs! 'Burvīga' personība. Pats raksta, ka baudījis pusotra gada reālskolas, bet Švābe enciklopēdijā liecina, ka beidzis. * Pēc demobilizēšanās ir darbā Polītikajā pārvaldē pie Martinsona un uz laiku agentūras vadītāja vietas izpildītājs. Ieliek (caur savu agentu) vilto tu naudu arodbiedrības naudas skapī (arī literatūru - komīnistu, protams) un drīz kratīšanā to 'atrod'. Dermani Satversmes sapulce nodod tiesāšanai, tad apmaiņā izdod Padomju Savienībai, kur tas saņem lodi pakausī. Arī kreiso studentu mītnē noliek komūnistu literatūru, tad krāta un 'atrod'. Seko aresti un tiesāšana.

Iekšlietu ministrs ir adv. Pēteris Bergis, ** kas Bērziņu un Martinsonu par daudzajām provokācijām atlaiž no vietas kā valsts dienestā nederīgus. A. Bērziņam tas nāk tikai par labu - viņu Zemnieku partijas dienestā pieņem Ulmanis. Amati aizsargos un partijā sagādā

* Ž. Unāma sastādītajā biografiskajā vārdnīcā 'Es viņu pazīstu' par A. Bērziņu atrodamas šādas ziņas: dzimis 21. 10. 1899. g. Jeru Liesumos kā saimnieka dēls. Beidzis vakara vidusskolu pieaugušiem Rīgā un Latvijas karaskolu. Piedalījies brīvības cīņās Ziemeļlatvijas partizānu eskadronā, pēc tam Valmieras pulkā pret Bermontu un lieliniekiem. Bijis saeimas loceklis (Zemnieku savienība). Ar 1926. g. sācis darboties aizsargu organizācijā, kur beidzot uzticis par tās augstāko vadītāju un izveidojis tai ciešus sakarus ar Igaunijas, Lietuvas, Somijas un Polijas aizsargu organizācijām. Piedalījies 15. maija apvērsumā, pēc kam (1934-1937) bijis iekšlietu viceministrs, pēc tam sabiedrisko lietu ministrs, kad vadījis propagandas dienestu, preses un radiofona, kā arī biedrību lietas; bijis aktīvs sporta un arodu kustības vadītājs. Ārlietu ministra prombūtnes laikā vairākkārt izpildījis arī tā pienākumus.

(Šī gan būs bijusi A. B. autorizēta publikācija, jo grāmata iznāca viņa varas laikā).

** Pēteris Bergis dzimis 18. 3. 1882. g. Liezerē. Beidzis Cēsu pil-sētas skolu, Pēterpils politehnisko institūtu, Kazaņas universitātes juridisko fakultāti. Bijis miera delegācijas loceklis Latvijas sarunās ar Padomju Savienību. Saeimas loceklis (Demokratiskais centrs), 1922-23 iekšlietu ministrs.

saeimas deputāta mandātu, kalpošanu Ulmanim unlīdzdalību 15. maija pučā.

(Tiktāl JK vēstules personīgā daļa; tālāk seko viņa piezīmes par A. Bērziņu sakarā ar tā grāmatu 'Labie gadi').

Alfreds Jēkaba dēls Bērziņš bija 15. maija apvērsuma pirmā kabinetā iekšlietu ministra biedrs ar patstāvīgām arestēšanas tiesībām, pēc tam sabiedriskolietu ministrs. Tagad ir pievienojies saviem senčiem.

Par mirušiem būs runāt un rakstīt tikai labu vai neko - attiecināms uz aizgājēju personu, ne uz viņa darbiem. Savā grāmatā 'Labie gadi' Alfreds Bērziņš ir sevi apzīmējis par 'polītisku personu', kas pieder visiem, tiklab tiem, kas viņa centienus atbalsta, kā tiem, kas tos apkaro, un ir jāprot ņemt pretī kā draudzību, tā nievas.

Vēl autors ir rakstījis, ka polītisku atmiņu rakstīšana ir priekš nākamām audzēm, kas meklēs atbildes uz vēstures jautājumiem. Savas polītiskās atmiņas rakstot, esot bijis spiests vienu otru faktu noklusēt; neesot arī bijis iespējams izvairīties no subjektivitātes notikumu analizē; esot pūlējies turēties pie patiesības, kā to redzējis un izjutis notikumu brīdī.

Polītiskas personas gods Alfredam Bērziņam tiešām pienākas. Grāmata 'Labie gadi' pēc publicēšanas ir ieguvusi savu patstāvīgu eksistenci neatkarīgi no autora. Tā atrodas daudzās publiskās bibliotēkās un vēl vairāk personīgajās. Kas tur rakstīts, paliek melns uz balta negrozāmi.

Alfreds Bērziņš bija vienīgais puča kabineta ministrs, kas nepaklausīja vadoņa pavēlei palikt savā vietā. Citi visi palika un to vairums gāja moku ceļu uz vergu noņemni vai arī saņēma čekista lodi pakausī. Kā viņš šo bēgšanu organizējis un izvedis, kādas pie tam bijušas jāpārdzīvo šaubas, bailes un briesmas, to visu attēlo grāmata. Viņš raksta veikli, stāsts lasās ar interesi un modina lasītājā ticamību.

Īsajā atreferējumā esmu pieturējies pie 'Labo gadu' vārdiem un teikumiem, izlaižot mazsvarīgāko. Uzsvāra dēļ esmu dažus vārdus retinājis, pielicis klāt izsaucēju vai īsu komentāru, pilnīgāku pievienojot piezīmju beigās. Iesāku ar to dienu 1940. g. 16. jūnijā, kad izskanēja Latvijas dziesmu svētki un Padomju Savienības sarkanarmija okupēja Latviju.

Svētdiena, 16. jūnijs. - Rīgā pienāca Padomju Savienības ultimāts ielaist pār robežu sarkanarmijas vienības neuzrādītā skaitā. Valdībai vajadzēja izšķirt šo liktenīgi grūto jautājumu. Nesen '... Kārlis Ulmanis bija teicis lepnos vārdus: "Labāk kājās mirt nekā uz ceļiem dzīvot". Tagad bija pienākusi grūtā liktena stunda, kad šiem vārdiem bija jānodod tikpat lepns saturs...'

(Šie Bērziņa rūgtie, bet taisnīgie vārdi bija pārmetums netikvien Kārlim Ulmanim, bet arī viņam pašam un citiem 15. maija puča rīkotājiem un balstītājiem. Tiešā ceļā no 1934. g. 15. maija caur 1939. g. 5. oktobri mēs nonācām pie 1940. gada 16. jūnija)).

Pirmdiena, 17. jūnijs. - 'Tieši no vilciena... devos uz pili, lai informētu prezidentu par... svētku norisi... "Pulksten desmitos kabineta sēdē atkal redzēsīsimies"', teicis prezidents... 'Šī sēde bija īsa, jo visiem valdības locekļiem bija kautkas steidzams vēl kārtojams ministrijās... kad pulksten trijos valdība sapulcējās pilī uz otru kabineta sēdi, Rīgā bija jau ieradusās sarkanās armijas vienības... un tūlīņ ieņēma pastu, telegrafu un radiofonu, pārtraucot raidījumus... Grūtu domu mākti, ieņēmām savas vietas... klusēdami šo pašu grūto... domu mākti, sēdi atstājām.

... vakarā prezidents Ulmanis dabūja atļauju īsai uzrunai Rīgas radiofonā... savā balsī pateikt, ka atrodas vēl vienmēr galvaspilsētā un pildīs savus pienākumus līdz pēdējai iespējai. Bija jāatrod piemēroti vārdi, kā to pateikt saprotami un tomēr tā, lai okupanti uzrunu pielautu.

"Palieciēt visi savās vietās kā es palieku savā"- izskanēja pēdējie Kārļa Ulmaņa uzrunas vārdi tautai.'

((Šo radio runu es noklausījos. Tāds rīkojums jau bija izdots pirms dažiem mēnešiem, jo policija ievāca izstāvošās ārzemju pases. Arī pēc manējās policists atnāca)).

'...vakarā ar speciālu vilcienu Rīgā ieradās Andrejs Višinskis... pēc pl. 10 vakarā ieradās Rīgas pilī ar 'priekšā stādīšanās' vizīti... vairījās ielaisties tuvākās sarunās par savu misiju.'

Otrdiena, 18. jūnijs. - Jauno ministru amatu kandidāti apmeklēja Padomju sūtniecību.

Trešdiena, 19. jūnijs. - Ap 11-iem A. Višinskis iesniedzis Ulmanim izraudzīto ministru sarakstu. Tajā pat neieskatījies, Ulmanis vaicājis, vai viņam esot tiesības runāt līdzīgi par izraudzītajiem kandidātiem.

'Višinskis: "Par nožēlošanu, prezidenta kungs, tas nebūs iespējams. Ja celtu iebildumus... es baidos, vai Maskava tos ievērotu".

Prezidents: "Tātad no šī brīža man jāuzskata, ka esmu tikai Maskavas rīkojumu izpildītājs".

Višinskis atvainojas, ka tā tas neesot jāsaprot', tikai ar Maskavu viņš esot sazinājies vispirms.

((Apkaunojošāku stāvokli tautas vadonim, valsts un ministru prezidentam, ir grūti iedomāties. Kam ministri jāizrauga, amatā jāieceļ un jāapstiprina, kā arī no amata jāatbrīvo - tam nu jālūdz atļauja līdzrunāt pie kandidātu izvēles! Visas šīs tiesības piederēja vienīgi Kārlim Ulmanim, lai gan viņš tās bija sev uzurpējis. Neticami pazemīgi un padevīgi Ulmanis uzņēmās Maskavas rīkojumu izpildītāja lomu. Necilu ainu Bērziņš ir attēlojis, bet patiesība bieži vien ir rūgta)).

Pulksten 2-os K. Ulmaņa kabineta pēdējā sēdē 'nolēma ministriju nodošanu izdarīt nākošā dienā 10-os... Kabineta locekļi lūdza mani teikt pateicības un atvadu vārdus. Vārdi, kas citkārt raisījās viegli, spiedās kaklā. Kad pateicu, ka mums aiziešana... ir vieglāka nekā viņam palikšana amatā kā okupācijas varas gūsteknim... prezidents runu pārtrauca: "Es zinu, ko gribat teikt. Es jūs visus saprotu tāpat kā jūs saprotat mani. Nepaliksim mīksti".

Nevienam nesniedzis atvadām roku (!) un pat nepaskatījies nevienam acīs... prezidents stingriem soļiem atstāja sēžu telpu.'

Ceturtdiena, 20. jūnijs. - '...notika ministriju pārņemšana. Vienojāmies ar Blauu, ka... ceremoniju izdarīsim klātesot ministra sekretāram un direktoriem'.

Piektdiena, 21. jūnijs. - '...iestādes un skolas saņēma rīkojumu neiztrūkstoši piedalīties... darba tautas pateicības demonstrācijā... piedraudot ar sodiem, kas... izvairīsies. Gājiena sākums noteikts pie Centrālcietuma, no kura... atbrīvošot 'fašistiskā režīma upurus'... Netrūka arī plakātu, kuros bija prasīts pakārt Ulmani, Bērziņu un Veidnieku. *

Kāds... piezvanīja man uz dzīvokli: "Ministra kungs, ...jums draud lielas briesmas, atstājiet tūlīt savu dzīvokli!" Pateicos nezināmajam labdarim, bet kur lai bēg, kur lai slēpjas? Pie pazīstamiem, lai sagādātu viņiem briesmas? To taču nedrīkstēja darīt.

...vairums nacionālās valdības locekļu atstāja Rīgu. ...Personīgi domāju... pārcelties uz savu lauku saimniecību Zemgalē. Manu telefonu... uzraudzīja čekisti un katru sarunu uzņēma lentē... Ja kāds piezvanīja, centos, cik ātri vien iespējams, sarunu pārtraukt... kāds no maniem ministrijas darbiniekiem... ieteica man paslēpties pie kāda viņa paziņas Latvijas lielmežos.'

Sestdiena, 22. jūnijs. - 'Ievērojot visus piesardzības līdzekļus, sava uzticamā ieredņa E. Žubura pavadībā ierados norādītā vietā. Vecais tēvs, kad lūdzu dot pātvērumu, domīgs kasīja bārdiņu. Dēls... pārtrauca kļušumu: "Tēv, vai tev vispār jādodomā?"... "Nē, nē, es tikai domāju, kur mēs viesi izguldīsim..." Gultiņu... novietoja bēniņu telpā.

* Kornēlijs Veidnieks (Veitmanis), iekšlietu ministrs, dzimis 31. 3. 1899. g. Rāmuļu Dupuros kā lauksaimnieka dēls. Pēc Vaives pagastskolas un Cēsu pilsskolas kā eksterns beidzis vidusskolu, tad Aleksandra karaskolu Maskavā un 1933. g. Latvijas universitātes tiesību nodaļu. Atbrīvošanas cīņu dalībnieks. No 1924. g. Tieslietu ministrijas cietumu departamenta dienestā.

Meža klusumā pagāja Jāņu diena. Izstaigāju stigas un takas, lai zinātu... kur slēpties.'

«Ne jau Bērziņš pats domājis par bēgšanu, viņš tikai paklausa savu - tagad Blaua - uzticamo ieredni un paslēpjas tā vecāku meža mājā nevisai tālu no Oglaines muižas Zemgalē. Bēgšanas dienas datums nav uzdots, bet notikumi rāda uz 22. Sarkanie vēl tikai 6 dienas Rīgā, bet ministrs jau 'lielmežā'pēta stigas un takas, pa kurām bēgt no ķērājiem»).

Piektdiena, 28. jūnijs. - '...nakti mani no miega iztraucēja nikna suņu riešana. Uztrūcies no gultas, uzmetu mugurā, kas pagadījās pie rokas, un, pakampis... ieroci, gribēju doties pagalmā, kad izdzirdu klusus saucienus zem loga. Sapratu... mans labais Žuburs ar kādu svarīgu ziņu.

Dienā maniēm paziņām piezvanījis Blaus un teicis, ka mani vēloties satikt... Vietrovs. Pēc Blaua domām nekādas briesmas nedraudot... Saruna varbūt varēšot interesēt kā mani, tā manus bijušos kolēģus. Nezināju, ko darīt. Atstāt slēptuvi un tajā pēc kādām dienām atgriezties nelikās prāta darbs. Bet no otras puses - ja tiešām varētu kādam līdzēt, Vietrovs būtu jāsatiek.'

«Ir jātic, ka Bērziņš bijis neziņā ko darīt. Čekists Vietrovs bija tas, no kā bija bēdzis, un tagad lai dotos 'vilkam rīklē'? Pats ministrs Blaus apzvanījis Bērziņa paziņas un iedrošinājis. Ne jau savā labā, bet jāuzpurējas par kolēģām un jābrauc»).

Sestdiena, 29. jūnijs. - A. Bērziņš un E. Žuburs brauc uz nozīmēto satikšanās vietu - Ozolnieku pārbrauktuvi pār Rīgas-Jelgavas šoseju apm. 12 kilometru no Jelgavas. Blauam ar Vietrovu jābrauc uz Jelgavas izstādi. Bet -

'Ar auto... gadījās klizma... nesatiku ne Vietrovu, ne Blauu. Atkal sāku pārdomāt: varbūt likteņa brīdinājums? Tomēr vēlreiz izšķīros riskēt un braukt uz Rīgu... Ieradies Rīgā... Piezvanīju Blauam uz dzīvokli... viņš atzvanīja un pateica, ka Vietrovs mani gaidīšot viņa dzīvoklī divos pēcpusdienā... ierados... pēc dažām minūtēm arī viņš. Pēc sasveicināšanās Blaus

nozuda. . . Laipni smaidīdams, Vietrovs apvaicājās par manu labklāšanos. . . godādams mani vecā amata kapacitātē. Mēģināju šai nepatīkamai situācijai darīt galu ar tiešu jautājumu: "Ir taču saprotams, ka jūs, Vietrova kungs, nevēlējāties mani sastapt tālab, lai apvaicātos par manu labklāšanos. Tāpēc sakiet, ko īsti no manis vēlaties?" ((Bērziņš ķer vērsi aiz ragiem!)).

"Mans nolūks jūs sastapt nav tikai interese par jūsu labklājību. Vēlos ar jums aprunāties kādā nopietnā lietā". Apskatījies apkārt, viņš turpināja: "Bet te nav tā vieta, kur mēs varam runāt pilnīgi privāti un vaļširdīgi. Vai jūs atrastu par iespējamu ierasties vakarā pulksten desmitos Smilšu ielā 16? Es gaidīšu pie ieejas durvīm".

Tas neizklausījās visai vilinoši. Bet ja jau biju Rīgā, tad visas vietas likās vienādas, un tālab atbildēju ar jā.

10-os vakarā. - 'Kad tuvojos ieejas durvīm, no iekšpuses tās atvēra Vietrovs. Ar liftu uzveda. . . laikam 4. stāvā. Uz dzīvokļa. . . durvīm redzēju misiņa plāksnīti ar. . . vārdu Jemeljānovs. TASS pārstāvis Rīgā bija ar līdzīgu vārdu. Vietrovs durvis atslēdza no ārpuses. . . istaba laikam bija ēdamistaba. Tās vidū atradās galds, apsegts ar bārkstainu galda drānu. Uz viena galda stūra brokasta paliekas - maizes druskas un dažas olu čaulu drupatas. Katrā galda pusē redzēju pa vīna glāzei, bet galda vidū divas pudeles sarkanvīna un paciņu ar Camel cigaretēm. Atsēdāmies katrs savā galda malā. Vēlīgi smaidīdams, Vietrovs man jautāja: "Vai jūs labāk dzertu franču vīnu vai mūsu kachetīnieti?"

"Jūs taču zināt, ka labprāt nedzeru nekādus alkoholiskus dzērienus. Izvēle tālab paliek jums", es atbildēju.

"Vīns nav uzskatāms par alkoholu, tā drīzāk ir medicīna. . . pat jūsu Ulmanis neatteicās no glāzes sarkanvīna. Ja nu jūs atstājat izvēli man, tad izšķiršos par glāzi franču". . . piepildīja mums abiem glāzes.

Vietrovs vai kusa aiz laipnības, dēvēja mani par ministru. Klausoties Vierova tukšajā klabēšanā, pārbīdī-

ju savu glāzi viņa pusē, paņēmu viņa glāzi sev. Vietrovs pasmaidīja un piebīdīto glāzi iztukšoja.

Atkal jautāju Vietrovam, ko īsti viņš no manis vēlas. "Ak tā, jā... jūs mani tā steidzināt, vaicāšu tieši. Jūsu valdība bija parakstījusi slepenu palīdzības līgumu ar Hitleru. Vai jūs būtu ar mieru to apliecināt ar rakstu?"

Vietrova velnišķais jautājums mani nepatīkami pārsteidza... "Latvijas valdība nav parakstījusi... nevienu slepenu līgumu. Esmu pārliecināts, ka jums tas tikpat labi zināms kā man"... "Nē... ir parakstīts"... Vietrovs neatlaidās... "Neizliecieties, jūs bijāt Ulmaņa labā roka un bez jums netika pieņemts neviens lēmums, nedz parakstīts līgums."

"... prezidentam bija tik daudz labo roku, cik ministru... Ārlietās tāds bija Munters... tālab griezieties pie viņa".

Uz brīdi Vietrovs novirzījās no iesāktā temata... "Nu, vai esiet izšķīries parakstīt atzīšanos?"... Es kategoriski noraidīju Vietrova atkārtoto aicinājumu.

Šurpu turpu stīvējoties... pienāca pusē divpadsmit. Mūsu sarunu laikā dzirdēju, ka blakus istabā kāds laiku pa laikam pastaigājās un iekāsējās... laikam, lai liktu man saprast, ka neesam divi vien.

"Drīz būs divpadsmit. Tādam cilvēkam kā jums tagad nav labi atrasties uz ielas pēc pusnakts... Šodien ne pie kāda gala netiksim... ieteicu pārdomāt manu priekšlikumu, un... satiksimies rītvakar šajā pašā vietā pulksten desmitos. Neaizmirstiet, ka jums ir ģimene, par kuras likteni jūs esat atbildīgs."

Vietrovs noveda mani līdz izejas durvīm... sajutu, ka man vēl vienmēr trūkst gaisa.

Nākamā diena bija svētdiena. Zināju, ka pils mazie vārtiņi, kurus lietoja adjutants un kalpotāji, nav apsarģāti. Ar kādu man bija jādalās... notikumā, jādzird padooms... izšķīros apmeklēt prezidentu... izstāstīju sa-

vu sarunu ar Vietrovu. Mēģinājām atminēt iemeslu, kālab Vietrovam tāds dokuments (!) būtu vajadzīgs, jo attiecības starp Maskavu un Berlīni likās vēl vienmēr pašas labākās.

Uz jautājumu, ko man darīt... prezidents... ieteica: "Ja jums pietiek drosmes, riskējiet vēlreiz satikties... Varbūt... varēsīt saklausīt ko vairāk par šī čekista īstajiem nolūkiem... viņš to dara Višinska uzdevumā. Ja vien iespējams, rīt pēc pieciem atnāciet... un informējiet par šīs nakts sarunām".

Uzmanīgi pa tiem pašiem vārtniņiem izslīdēju uz ielas. Nemanīju neviena sekotāja, ejot uz pili un arī atgriezoties.

Tā pati svētdiena, 30. jūnijs. - 'Desmitos vakarā atkal... Smilšu ielā 16... pie ieejas mani gaidīja Vietrovs. Bet šovakar viņš bija citāds. Bāls... sārtām lūpām... it kā būtu žūpojīs cauru dienu... ieveda mani tajā pašā istabā. Nekas nebija mainījies. Uz galda tās pašas vīna glāzes, tā pati iedzertā vīna pudele un tās pašas vakardienas maizes druskas. Vēl neapsēdies Vietrovs izņēma no kabatas revolveri, nolika to sev blakus un paceltā balsī griezās pie manis:

"Nedomājiet šeit tēlot lielu kungu. Aizmirstiet, ka esat bijis ministrs. Tādas Latvijas nekad vairs nebūs un jūs nekad nebūsīt tās vadībā. Tagad jūs esat vienkāršs pilsonis un pie tam slikts pilsonis."

Cik iespējams mierīgi atbildēju: "Vai esmu slikts vai labs pilsonis, tam šajā gadījumā nav nozīmes. Vai Latvija būs vēl kādreiz brīva, to nezināt ne jūs, ne es... Jūs ar mani runājat paceltā balsī it kā kāds noziedznieka pratinātājs. Domāju, ka tālab vietā būtu jautājums, ar ko es te runāju, ar Padomju Savienības diplomātisko pārstāvi vai ar NKVD izmeklēšanas ierēdni?"

"Ar jums runā Padomju Savienības diplomātiskais pārstāvis", Vietrovs atbildēja.

"Šodien, vismaz formāli, esmu Latvijas pavalstnieks un tālab neatbildēšu ne uz vienu jautājumu, ja jūs turpināsiet kliegt"... Vietrovs drusku nomierinājās, bet

... palika agresīvs, neskopojoties draudiem. Atbildēju, ka es nebūšu ne pirmais, ne pēdējais, kam komūnistu vara saīsinā dzīvi. Ja esmu palicis, sarkanarmijai ienākot Latvijā, ar šādu iespēju esmu rēķinājies.

Vietrovs no jauna cilāja neesošo slepeno līgumu un prasīja, lai to apliecinu ar rakstu. Es noraidīju. Vietrovs... atkārtoja. Kad pienāca pusnakts stunda, Vietrovs teica, ka man esot laiks iet mājās. Viņš dodot vēl vienu izdevību. Lai es atnākot šajā pašā vietā atkal desmitos rītvakar.

"Labprāt jūs satiktu, tikai baidos, vai dzirdēsiet no manis kādu citu atbildi... Bet rītvakar man būs grūti jūs satikt. Man jābūt lauku saimniecībā... ābolīna novākšanai. Varu ierasties jebkurā laikā nākošās sestdienas vakarā... Vietrovs manam priekšlikumam pievienojās. Biju ieguvis sešas... vērtīgas dienas."

Pirmdiena, 1. jūlijs. - "Pa tiem pašiem mazajiem vārtiņiem atkal netraucēts nokļuvu pie prezidenta. Izstāstīju sarunu, arī Vietrova agresīvo toni, kas neatstāja daudz šaubu, ka nodomājis panākt, lai parakstu dokumentu (!) par slepenā līguma esamību.

"Ja vēl pastāv kāda iespējamība, ieteicu jums atstāt Latviju. Ja jums gadās sastapt vēl kādu no valdības, pasakiet arī viņiem manu ieteikumu", teica prezidents.

Bēgt, bet kur un kā? Krustām šķērsām pārrunājām... izšķīrāmies, ka varbūt drošākais ceļš ir caur Igauniju. Prezidents domāja, ka jūra varbūt nebūs tik rūpīgi apsargāta kā zemes robežas ar Vāciju... Bet bija arī citas grūtības. Man nebija ārzemju pasēs un valūtas... kautkā bija aizķērušās divas angļu mārciņas. Patiecu savas raizes Ulmanim... viņš nelaimīgi raudzījās manī, teikdams: "Mīlais Bērziņ, es labprāt būtu jums palīdzējis, bet man nav pat divu angļu mārciņu"... Jutos apkaunots.

Paliku divas stundas pilī. Prezidents apvaicājās arī... kur uzturas un ko dara pārējie valdības locekļi... es esot vienīgais ministrs, kas kopš atvadīšanās 20. jūnijā viņu apmeklējis.

Lai kā gribētu novilcināt, beidzot bija pienācis atvadīšanās brīdis. Vajadzēja sniegt roku ardievām vientuļam vīram. . . Raugoties Ulmaņa asaru apmiglotajā acīs, jutu, ka atvadīšanās ir grūtāka nekā jebkad to varēju iedomāties. Saņēmis manu roku savējā, Ulmanis to neatlaida. Raudzīdamies kautkur tālumā, it kā runādams ne tikai uz mani, bet uz daudziem (!), viņš teica:

"Ir grūti, pat ļoti grūti ar visu to sarast, kas mūsu zemē tagad notiek. Bet tam jātiek pāri. Jums priekšā vēl viena atvadīšanās ((no ģimenes vai dzimtenes?)), varbūt visgrūtākā, bet arī tai jātiek pāri. Šķīroties varbūt uz mūžu, mierinājumam gribu jums ko dot līdzī: - nav virs zemes tādas varas, kas no latviešu sirdīm spētu izraut neatkarīgā, brīvā valstī nodzīvotos gadus. Mūs var apspiest un šaust, bet kamēr vien kāds latvietis dzīvos, dzīva būs arī dzīva pēc tiesībām un brīvības, pēc savas valsts. . . "

Rokas atraisījās, vēl skats pārslīdēja Ulmaņa domās nogrimušajai, raižu nomāktajai sejai, un tad es atrados adjutanta uzgaidāmā telpā.

"Es palieku savā vietā". Tie bija beidzamie Ulmaņa vārdi, kurus radio klausītāji dzirdēja runātus no Rīgas pils. Un Ulmanis palika līdz galam savā vietā.

Šajā pašā 1. jūlija vakarā, trīs stundas pēc šķīšanās no prezidenta Rīgas pilī. . . atstāju Rīgas dzīvokli. Bija desmitā vakara stunda. Vienu šķērsielu no mājas gaidīja uzticams aizsargs. . . jau iepriekš Žuburs ar viņu bija vienojies, ka viņam būs jānogādā līdz Straupei. . . Tur mainīt satiksmes līdzekli. . . nobraukt līdz Vaives dzirnavām pie ģenerāļa Berķa. Ja Berķis. . . izšķirtos par braukšanu. . . lai līdz pusastoņiem otrā rītā ((t. i. 2. jūlijā)) ierodas norunātā vietā pie Valkas. . . kur jau gaidīja. . . kapteinis Krūmiņš ar savu auto, lai nogādātu mūs Tallinā.

Pēc pils atstāšanas 1. jūlija vakarā. . . sazinājos ar draugu Dāvida Rudzīša kundzi. . . iemainīju 15 angļu

mārciņas. No kāda cita drauga dabūju 20 amerikāņu dolarus un 50 zviedru kronas. Bez tam paņēmu līdzī arī 800 latu. '

Tāds ir 'Labo gadu' stāsts par autora pārdzīvoju-
miem 1940. gada jūnija dienās, rakstīts apmēram 28
gadus vēlāk. Cik tuvu tas patiesībai?

Kad 21. jūnijā atbrīvoja notiesātos un apcietinātos
komunistus un demonstrācija nesa plakātu ar prasību
Bērziņu pakārt, tad viņam bija pamats bailoties par
savu drošību, pat dzīvību. Tādos ieskatos ir bijuši Al-
fredam Bērziņam uzticamie aizsargi, un ar aizsargu
auto aizveda viņu uz E. Žubura vecāku vientuļo meža
māju Zemgalē, kas nebija tālu no Bērziņa paša saim-
niecības Oglaines muižā.

Citi ministri, augstākie virsnieki, amatpersonas, ies-
tāžu un saimnieciskie vadītāji 'palika savās vietās' vai
arī nogāja malā pašu īpašumos laukos, mazpilsētās.
Par arestiem nekas nebija dzirdēts, 'Baigais gads' vēl
nenojausts.

Atgriešanās Rīgā jau prasīja zināmu drošsirdību, uz-
ņēmību un uzticēšanos Blauam. Te šaubas un svārstī-
šanās starp braukt vai nebraukt ir saprotamas.

Bērziņu aicināja Vietrovs, NKVD vadītājs Rīgā, kas
sedzās ar Padomju sūtniecības sekretāra amatu, kas
izraudzīja kandidātus ministru amatiem Kirchenštei-
na kabinetā, kas varbūt runāja arī labi latviski. Viet-
rovs pārstāvēja to varu, no kuras Bērziņš bija bēdzis,
un tā vara sauc viņu atpakaļ. Te Bērziņam var just ti-
kai līdzī viņa neapskaužamajā stāvoklī.

Tam, vai autors to pareizi atstāstījis, mums ir divas
mērauklas: cik labi aprakstīta vieta un apkārtnē un cik
atbilstoši notikumiem un viņa personīgajam stāvoklim
ir sarunas un to temats.

Ka tās notikušas Padsavienības darbinieku mitekļī,
par to šaubu nav. Tikai tas, kas šo dzīvokli apmeklējis,
spēj pateikt, ka bijis 4. stāvā, ēdamistabā, kur uz gal-

da vīna glāzes un divas pudeles sarkanvīna, uzkodas paliekas, cigaretes un bārkstains galdauts. Ka tas bijis kopdzīvoklis, liecina tas, ka otrā istabā kāds staigā, bet nenāk paskatīties, kas atnācis, un sasveicināties. 'Ticamība 100%'.

Turpretī par 100% neticams ir tas, ka runāts par 'slepeno līgumu'. Nav neviena apstākļa, kas to apstiprinātu. Šī lieta, tā sakot, ir 'aiz matiem pievilкта'.

Alfreds Bērziņš apgalvo, ka no viņa prasīts rakstisks apliecinājums par to, ka noslēgts slepens līgums ar Hitleru, bet ne ar vārdu nav pieminēts, ka tas vērstas pret Padsavienību. Visas valstis, arī Padsavienība, slēdz 'slepenus līgumus'. Tā ir savāda prasība. Nav arī ne papīra, uz kā apliecinājumu rakstīt, ne arī tintes, ne spalvas; parakstāmo 'dokumentu' Vietrovs neceļ galdā. Kāda vajadzība pēc tāda raksta, arī netiek minēts. Vai tad būtu paredzēta apsūdzība pret Kārli Ulmani, Vili Munteru un citiem par sazvērestību pret Padsavienību? Taču ne pret Latviju?

Ja tāds slepens līgums būtu bijis, tad droši vien tinte parakstos nebūtu vēl sausa, kad fotokopija jau būtu iespēlēta Maskavai. 29. jūnijā Ārlietu ministrijas archīvs jau bija NKDV rokās. Vai tad slepeno līgumu archīvs būtu bijis ministra Bērziņa glabāšanā? Par to netiek runāts.

Viņu steidzīgi izsauc no slēptuves Zemgalē, lai apliecina slepeno līgumu. Kamdēļ tāda liela steiga? Varēja dažas nedēļas pagaidīt un ar viņu runāt Stabu ielā, čekas moku kambarī. Steiga bija gan, tikai citu iemeslu dēļ. Bet par to vēlāk.

Divas stundas velkas šīstīvēšanās ir-nav, ir-nav, un tad vienojas turpināt to nākamā vakarā.

Ir ticams, ka Bērziņš bija nemiera pilns un jūta vajadzību aprunāties ar savu vadoni un labdari. Jāpastāsta par tikšanos ar Vietrovu un jāprasa padoms, ko tālāk darīt. Padoms labs: ja drosmē riskēt, lai iet un mēģina izzināt, kas tam aiz ādas un, ja iespējams, lai atnāk informēt.

30. jūnija satikšanās Smilšu ielā nav bijis, tā izgudrota kā Bērziņam nepieciešama. - Vieta un apkārtnē tā pati, un tā arī stāstīts. Pat maizes druskas un olu čaulas tās pašas, tikai viena vīna pudele nozudusi.

Toties saruna ir citāda, tāda, kāda Bērziņam vajadzīga. Tai ir jāparāda, ka, paliekot Latvijā, viņa dzīvība ir apdraudēta. Kā lai rādītos latviešiem acīs, ja būtu vienīgais ministrs, kas ignorējis vadoņa pavēli 'palikt savā vietā'! Tāpēc Vietrovs ir atnācis pēc lielas žūpošanas, ir agresīvs, izvelk revolveri un noliek sev blakus, strostē Bērziņu asiem vārdiem. Dziļi aizskarts, viņš tikko valdās mierīgi pateikt Vietrovam, ka sarkanie slepkavo savus pretiniekus, ar ko viņš, Bērziņš, ir jau rēķinājies, paliekot Latvijā, tādēļ revolveris nevar viņu iebiedēt. Pēc tam abi nomierinās un pavada atkal 2 stundas 'stīvējoties' par slepeno līgumu, līdz Vietrovs uzaicina nākt rītvakar uz sarunām. Bērziņš zina, ka Vietrova viesis vairs nebūs, un, kā pats raksta, devies uz pili, ejot pa mazajiem vārtiņiem.

Saruna ar Ulmani ir nebijušas Smilšu ielas sarunas nebijis turpinājums, stāsts - rupja fabrikācija. Bet stāstījums prasa, ka ir jāpateic par Vietrova draudiem, lai no paša Ulmaņa mutes saņemtu pavēles 'palikt savās vietās' atcelšanu. Tad viņš nebūs vienīgais ministrs, kas pretēji vadoņa pavēlei ir bēdzis, kad citi palikuši.

Vietrova 'revolveris' nu panāca Ulmaņa pavēles atcelšanu pret visiem ministriem. Vēl vairāk - pats viņš ieteic bēgt un rāķina, ka vieglākais ceļš būtu caur Igauņiju, it kā zinātu, ka Valkas apriņķa aizsargu pulka komandiera palīgs jau norīkots ar auto pie robežas Bērziņa vešanai uz Tallinu, kur dzīvo viņa māsa, ka vēl nesēn Valkas apriņķa priekšnieks un aizsargu pulka komandieris bija viņa brālis.

Neticamu šo tikšanos padara arī aina, ka Ulmanis palicis 'mīksts' - asaru apmiglotām acīm satver un neatlaiž Bērziņa roku, ko 12 dienu agrāk atvadām pat nepasniedza, runā tādēļ raudzīdamies pār Bērziņa galvu, runā it kā daudziem un nākamām paaudzēm. Bet trīs nedēļas

vēlāk Ulmanis ir atkal 'ciets', nolamā sūtni Derevjanski par blēdi, kad tas pateic, ka nebūs vis ceļošana uz Šveici, bet uz Padomju Savienību.

Neticami arī, ka Ulmanis būtu norādījis uz Bērziņa pašu grūtāko šķiršanos no ģimenes, sievas un meitiņas. Bērziņš pats grāmatā ģimeni nav ne ar vienu vārdu pieminējis. Iznāk tā, it kā kopš Latgales dziesmu svētkiem nav ar to pat ticies, ka aizbraucis neatvadījies. Bet tas nesaskan ar Alfreda Bērziņa ģimenes mīlētāja dabu. Tādēļ ir jāpieņem, ka 30. jūniju un 1. jūliju viņš pavadījis Oglainē savā saimniecībā kopā ar ģimeni.*

Tagad to zinām no kapteiņa Krūmiņa, Valkas aprinķa aizsargu pulka komandiera palīga, kas 1. jūlijā bijis pie generāļa Praula, tuvēja Oglaines kaimiņa, un atvedis Bērziņu ar tā padēlu no Oglaines uz Rīgas dzīvokli. Rīgā iebraukši ap saulrietu, tātad ap 11-iem vakarā, kad vairs nebūtu bijis laika iet uz pili.

Kam gan var iestāstīt, ka 1. jūlijā vēl atlikušajā stundā sagādāti automobiļi un šoferi no Rīgas līdz Straupei, bet Straupē maiņa līdz Vaivei tur paņemt sarunātu līdzbraucēju, bet Valkā pie robežas atkal auto ar šoferilīdz Tallinai, ka sagādātas valūtas un ceļanaudas uz ārzemēm. Un tas viss nokārtots pa telefonu, ko uzraudzīja čeka un sarunas uzņēma lentē! Pie tam tas kārtots laikā, kad vairs nebija visvarenais ministrs un vadona 'labā roka', kad atlika tikai pavēlēt. Ar gudru ziņu 'Labie gadi' klusē par to, ko autors darījis 30. jūnijā un 1. jūlijā.

((Par A. Bērziņa tēlotajiem apmeklējumiem Rīgas pilī šaubas rada arī tur pēdējā komandanta pulkvežleitnanta Oskara Neimaņa atmiņas 'Beigu dienas Rīgas pilī', uzrakstītas 1941. g. beigās, publicētas 'Ceļa Zīmēs' 1978. g. Nr. 60. Par šīm atmiņām, kā žurnāla redakcija piezīmējusi, apstākļu pazinēji - starp tiem arī A. Bērziņš - liecinājuši, ka tās visticamākās un pareizākās.

Neimanis starp citu raksta: '... nedēļu pēc boļševiku ienākšanas Rīgā bija notikusi liela 'darba ļaužu' de-

* Par tiem pašiem notikumiem stāsta arī E. Žuburs savā rakstā 'Ardievas dzimtai zemei' ('Treji Vārti' 63, 1978), kurā gan datumi pielaikti Bērziņa grāmati, bet citādi nesaskaņu daudz.

monstrācija par godu jaunajai valdībai, pie kam viena no demonstrantu kolonnām atpakaļceļā no mītiņa pie padomju sūtniecības nama bija devusies uz Daugavma-
lu, apstājusies iepretim valsts prezidenta pilij un tur sākusi trokšņot un blaustīties. Agitatoru sakūdīti, demonstranti pāt kliegūši: "Nost ar Ulmani! Nāve Ulmanim!" Pēc tam daži no viņiem mēģinājuši pārrāpties pāri pils mūrim, lai nokļūtu pils dārzā. . . 'Otrā dienā nekavējoties ticis gādāts par drāšu aizžogiem visapkārt, kādus uzcēluši karavīri.

Par iekļūšanu pilī Neimanis raksta tā: '. . . pilī var iekļūt trejādi: caur galvenajiem vārtiem no Čakstes laukuma puses tieši pils lielajā pagalmā, tad pa maza-
jiem vārtiem, kas atrodas pa labi no galvenajiem, un beidzot - pa mazajām durvīm, kas atradās pa kreisi no galvenajiem vārtiem un kas veda uz prezidenta sekretāra kāpņu telpu. Caur galvenajiem vārtiem bija jāiet visiem pils apmeklētājiem.

Pie vārtiem iekšpusē pastāvīgi stāvēja sargpostenis, kas varēja ielaist pilī apmeklētājus vienīgi ar dežūrējošā instruktora atļauju. Caur sānu durvīm bija atļauts iet tikai pils sekretariāta darbiniekiem ar attiecīgām atļaujām. Arī šīs personas parasti kontrolēja sargpostenis pie pils galvenajiem vārtiem. Pie mazajiem vārtiem pa labi no galvenajiem savukārt dežūrēja viens no Margera komandas. . . ar PD burtiem uz kreisās rokas . . . kas drīkstēja ielaist pilī. . . pils darbiniekus un viņu ģimenes locekļus. . . Padomju okupācijas sākumā, kamēr vēl nebija izveidota milicija, jaunais režīms savervēja kārtības dienestam sev uzticamas personas, kas pie privāta tērpa nēsāja uz svārku piedurknes sarkanu lenti ar burtiem PD (palīgdienests). '

Nav skaidrs, kad Polītiskās pārvaldes pils sardze pēc jaunā režīma Margera vadībā sāka. Ja Bērziņa ziņoto apciemojumu laikā tā nebūtu vēl pastāvējusi, tad ļoti iespējams, ka pils vecā sardze pie vārtiem, bijušo ministru pazīdama, būtu laidusi viņu iekšā. Taču jāsau-
bās, ka jaunais režīms pret vecās varas pašu centrāli

būtu bijis tik nevīžīgs un nebūtu tur tūlīt apsardzi nodibinājis. Tādas šaubas apstiprina arī jaunais kara ministrs ģenerālis Dambītis, 8. jūlijā pils komandantam Neimanim piekodinādams raudzīties, ka Ulmanis neaizbēg. -AP))

Visu patiesību mēs neuzzināsim. Savu patiesību A. Bērziņš ir pateicis 'Labajos gados', un otra glabājas NKVD aktīs Maskavā. Ir divas varbūtības: viena, ka bēgšanas iespēju sagādāja paša nopelni kopā ar Pētera Blaua aizlūgšanu un Vietrova žēlastība; otra - ka Vietrovs izpildījis A. Višinska rīkojumu.

Daļu viņa nopelnu ir atklājis Jānis Kārklīņš * savā grāmatā 'Preses karalis' 32., 33. un 49. lpp. P. Blauu, ** pagrīdnieku un varbūt arī spiegu, kas līdz tam bija nenozīmīgā amatā aizsargu štābā, pēc 15. maija iecel par lielākā laikraksta 'Jaunāko Ziņu' redaktoru. Pēc okupācijas laikam jau caur Vietrovu ieteic Višinskim Blauu par ministru Kirchenšteina *** kabinetā. Blauam Bērziņš uztic savu paslēptuvi 'lielmežā'.

Višinskis apžēloja 15. maija puča galvenos rīkotājus - Kārli Ulmani, Jāni Balodi**** un Alfredu Bērziņu, kurš * Jānis Kārklīņš, žurnālists un rakstnieks, (6. 1. 1891 - 20. 7. 1975), dzimis Jērcēnos. Bijis skolotājs, tad redaktors, publicējis dzejas, ceļojumu aprakstus, atmiņas. Miris Zviedrijā.

** Pēteris Blaus, žurnālists, dzimis 23. 8. 1900. g. Ērgļos, dzejnieka Pētera Blaua dēls. Beidzis L. Bērziņa gimnaziju Dubultos, Latvijas karaskolu, studējis architektūru Latvijas universitātē. Piedalījies brīvības cīņās. Bijis aizsargu rotas komandieris. Pēc 1934. g. apvērsuma iecelts par 'Jaunāko Ziņu' redaktoru; pēc 17. jūnija (1940) padomju okupācijā - sabiedrisko lietu ministra amatā. Miris Latvijā.

*** Augusts Kirchenšteins, veterinārārsts, dzimis 18. 9. 1872. g. Mazsalacā. Beidzis Veterināro institūtu Tērbatā, piedalījies 1905. g. kustībā. Lauksaimniecības akadēmijas profesors mikrobioloģijā. Pēc padomju okupācijas iecelts par Latvijas leļļu valdības prezidentu. Miris Latvijā 1963. g. 3. novembrī.

**** Jānis Balodis, ģenerālis, dzimis 20. 2. 1881. g. Trikātā. Beidzis Viļņas karaskolu, piedalījies krievu-japāņu karā, 1914. g. cīnījies Austrumprūsijas frontē, kritis gūstā. Piedalījies brīvības cīņās, komandējis Neatkarības rotu, pēc plkv. O. Kalpaka krišanas stājies vi-

ru nopelni nebija mazie. Apvērsumam Staļina piekrišanu izprasījuši, viņi pārtrauca bruņošanos, sabotēja Z. Meierovica noslēgto muitas ūniju un ieroču savienību ar Igauniju, vecos liелgabalus pārdeva. Kad karš bija pie durvīm, iepirkās pat Maskavā (!). Kad draudi bija akūti, netika sperts neviens aizsardzības solis ar mobilizāciju, bet iedeva bāzes un ielaida valstī okupācijas armiju bez protesta, pie tam palīdzot iekļaut Latviju Padomju Savienībā formāli tik likumīgi, cik vien tas 1940. gadā bija iespējams.

Paskops ir Višinska atalgojums. Kārlim Ulmanim piešķīra ceļu uz Šveici, izgatavoja ārzemju pases ar vizām kā pašam, tā privātsekretāram Jānim Rudumam un atlaida valūtu ('Laiks' Nr. 70. 21. aug. 1977.), bet Maskava to apmainīja pret nometināšanu Kaukāzā ar dzīvokli un apgādi. Ģenerālis Jānis Balodis esot bijis ieslodzīts stingrā režīma Vladimiras cietumā. Bet arī no turienes viņš varēja braukt uz Rīgu ārstēties. Ar Alfredu Bērziņu gluži tā nevarēja. Bija gan viņš ieguvis sev daudz labvēļu strādnieku vidū, algu prasības aizstāvēt, bet pretinieku bija ne mazāk - vajātie pagrīdnieki, komunisti, sociālisti, pilsoņi - kas prasītu viņu vai pakārt. Atlika izlaist pāri robežai.

Vilim Munteram * un sievai bija pašiem savi nopelni un sods. Baumoja, ka Padomijā esot cietumā, tad atkal, ka strādājot par skolotāju. Katrā ziņā V. Munters atgriezās Rīgā, saņēma darbu un dzīvokli, ko tagad reālais latvietis var panākt. Tāpat atgriezās Jānis Balodis un saņēma dzīvokli Rīgā līdz ar pensiju. Neteiksim, ka daudz, bet kāds kontrasts, salīdzinot ar citu likteņiem!

Margers Skujenieks **, mērens sociālists, puča kārta vietā; vēlāk nacionālās armijas virspavēlnieks. Bijis kara ministrs, 1934. g. apvērsuma līdzdalībnieks. Deportēts, atgriezies, mīris Rīgā.

* Vilhelms Munters, Latvijas pēdējais ārlietu ministrs, dzimis 25. 7. 1898. g. Rīgā. Beidzis Rīgas biržas komercskolu, studējis Rīgas politehniskajā institūtā, Latvijas universitātē beidzis ķīmijas fakultāti. Piedalījies brīvības cīņās Igaunijas armijā. Darbojies Ārlietu ministrijā dažādos posteņos, no 1936. g. ministra amatā.

** Margers Skujenieks, tautsaimnieks, dzimis 22. 6. 1886. g. Rīgā,

binetā sākumā Ulmaņa vietnieks un sporta lietu kārtotājs, Ļubjankā, Maskavā, saņēma čekas lodi pakausī. To pašu dabūja Hugo Celmiņš * un laikam Veidnieks arī (sk. piezīmi 94. lpp.). No 'Baigā gada' zinām, kādas mokas izcietis generālis Prauls, ** generālis Goppers *** un daudzi citi. Ķīselis tika spīdzināts un tad deportēts lauztām rokām. Daudz virsnieku nobendēja Latvijā, bet vēl vairāk deportēja, un par viņu likteņiem nekā nezinām.

((Olgerts Liepiņš paša rediģētajā laikrakstā 'Vēstnesis' 1978. g. 15. septembra numurā raksta: 'Nupat nākusī klajā E. Dunsdorfa biezā grāmata 'Kārļa Ulmaņa dzīve', kas satur arī dažus vērtīgus jaunumus, īpaši apskatot K. Ulmaņa un viņa draugu vadīto saimniecisko orientāciju likteni un Ulmaņa 1926. gadā panākto veselīgo, cerīgo ārpolitiku, orientējoties uz stiprākajām valstīm Baltijas pudurā - Somiju un Poliju. Diemžēl, nav nekāda izskaidrojuma, kādēļ jau gadu vēlāk Ulmanis šo pozitīvo politiku atmata un apsvieda Latvijas valsts kuga stūri otrādi, ievadot pakļaušanos Padomju Savienībai.

dzejnieka Vensku Edvarta dēls. Studējis Maskavas komercinstitūtā tautsaimniecību; piedalījies Latvijas valsts proklamēšanā, darbojies Tautas padomē, saeimā, vairākkārt bijis ministru prezidents un iekšlietu ministrs, arī finansu ministrs, vadījis Valsts statistisko pārvaldi. Pēc 1934. g. apvērsuma iesaistīts ministru kabinetā, taču drīz no valdības izstājies. Miris boļševiku apcietinājumā.

* Hugo Celmiņš, agronoms, dzimis 31. 10. 1877. g. Lubānā. Studējis Rīgas politehniskajā institūtā un Bernes universitātē lauksaimniecību. Piedalījies brīvības cīņās. Bijis Tautas padomes, Satversmes sapulces un saeimas loceklis, vēlāk zemkopības ministrs, izglītības ministrs, ministru prezidents, Rīgas pilsētas galva, sūtnis Berlīnē. Pazudis boļševiku apcietinājumā.

** Kārlis Prauls, generālis, dzimis 2. 5. 1895. g. Lielstraupē. Beidzis augstāko karaskolu, piedalījies brīvības cīņās Latvijas armijā; aizsargu priekšnieks. Pazudis boļševiku apcietinājumā.

*** Kārlis Goppers, generālis, dzimis 2. 4. 1876. g. Plāņu pagastā. Beidzis Viļņas karaskolu, bijis Latviešu strēlnieku brīgādes komandieris, 1919. g. Vladivostokā latviešu karaspēka daļu inspektors. Piedalījies Latvijas armijas izveidošanā un skautu kustībā jaunatnes audzināšanai. Miris boļševiku apcietinājumā mocekļa nāvē.

Jāievēro, ka arī pirms 15. maija Ulmanis ar savām izcilājām spējām, autoritāti un kombināciju māku bieži noteica Latvijas kursu arī tad, kad pats valdībā nepiedalījās.

... Vācijas sūtnis Koce bija skraidījis pa ārlietministrijas gaiteniem, velti cenzdamies noķert. ... ārlietu ministru Munteru vai viņa aizstājēju Bērziņu, lai... piedāvātu Latvijai savstarpējās aizsardzības līgumu pret Krieviju. Kungi izvairījās, darīdami tikai to, kas patika Maskavai. ... ja būtu bijis Muntera un Koces līgums, tad nebūtu Rībentropa un Molotova pakta, un pasaule šobrīd izskatītos citāda. Somi lika savu likteni uz Vācijas karti un paturēja patstāvību. ... Šai tragiskajai neprātībai pamatā bija kopš 1936. g. pavasara Muntera patvarīgi ievadīta padevības politika bolševikiem.'

Ļoti interesanti ir atklājumi, kādus šis pats autors fiksējis savu mūža atmiņu 'Tālos atspulgos' 163. -164. lpp. kas rāda, ka Ulmanis, ja arī nav tur sastāvējis pats, ir brīvmūrniecībai simpatizējis, ka Munters bijis augstas pakāpes brīvmūrnieks, ka šai organizācijā sastāvējis sūtnis Berlīnē E. Kociņš un sūtnis Maskavā un ASV A. Bīlmanis. Tas liek noprast, ka piederība šai slepenajai organizācijai starp mūsu politiskajiem vadītājiem būs bijusi plaši izplatīta. Kam nav sveši tie spēki, kas izsaukuši un vadījuši franču revolūciju un kas sinchronizējuši 1905. g. revolūciju, kuru režijā izvesta 1917. g. revolūcija, radot Padomju Savienību, tie arī zinās, kāda loma tur brīvmūrniecībai, un līdz ar to noprātīs, cik neglābjami dziļumā organizēta varēja būt bijusi Latvijas bojā eja. * Tiem arī būs skaidrs, ka franču revolūcija sekmējās tikai Ludviķa XVI negrozāmās nostājas dēļ nevērsties pret dumpiniekiem ar ieročiem. Ulmanim tādas religiski fundētas morālas no-

* 'Who and what is in a position to overthrow an invisible force? And this is precisely what our force is. Gentile masonry blindly serves as a screen for us and our objects ...' (Protokols 4)

stājas nebija, taču viņš varēja arī nebūt konspirācijās iejaukts, bet tikai to maldināts. Kā patriots-pragmatiskis viņš bija ne bez zināmas īsredzības, kādēļ varēja arī tikt iemanevrēts strupceļā pret paša gribu. Kur te vairs tikt pie skaidrības, kad visapkārt tik daudz melu, tik daudz ideālizētas ticēšanas!

Franču revolūcija bij tikai priekšspēle visām nākamajām. Slepeno spēku tīkls, 200 gados tālāk attīstīts, nu ir visai pasaulei apkārt apvilks un ir stiprāks kā jebkad agrāk; tas liek mums savas dzimtenes nelaimes skatīt ne tik izolēti, kā esam raduši to darīt, bet visu laiku paturēt acīs internacionālās konspirācijas aspektu, uz ko jau savā laikā Anglijas premjers Benjamiņš Disraeli (1804-81) bija vērsis ļaužu uzmanību: "Pasauli valda pavisam cits personāžs, ne tas, ko domā tie, kam svešas aizkulises" ('Coningsby'). To pašu apstiprina prof. Karols Kvinlijs (Carroll Quinley, 'Tragedy and Hope', Mac Millan, 1966, 950. lpp.). - AP)

Trimdas latviešu sabiedrībā Kārļa Ulmaņa slavināšana nebeidzas. * Viņš ir bijis valsts nodibinātājs, neatkarības izcīnītājs, patriotisma un nacionālisma iedvesmotājs, valsts vadītājs, vai vienīgais prezidents un vadonis. Tāda cildināšana viņu padara jau gandrīz par elku, pie kā visiem jāapliecina sava ticība tautas nākotnei un cerība uz savu valsti. Trūkst vēl tikai mocekļa nāves, ko arī sākts jau pierakstīt. Tā prof. E. Dunsdorfs piedāvā jaunu grāmatu par Kārli Ulmani kā ceļinieku, politiķi, diktatoru un mocekli. Izskatās, ka autors nostāda diktatora ciešanas un krenķus, varu zaudējot, līdzās neskaitāmo vergu nometņu un moku kambaru upuru ciešanām. Vai tie nav zaimi par baigajā gadā nomocītajiem?

Vietrovam Latvijas iekļaušana Padomju Savienībā bija zināma. Līdz ar to izbeidzās sūtniecība un viņa dip-

* Ja valstsvīri-diplomāti-politiķi reizē pārstāvējuši (apzināti vai netīši) citas svešas intereses nojaukt nacionālās, reliģiskās, ētiskās vērtības, rodas jautājums, kāpēc gan tādas intereses vēl intensīvāk nebūtu pārstāvētas starp tiem, kas sevi iegrozījuši trimdas vadībā? Aiz savtīguma, kas sabotējis trimdas kopību, var slēpties un to manipulēt citi varenāki spēki - tie paši, kas sagrava Krieviju, vēlāk Latviju un visu Austrumeiropu. Trimdas chaoss tai virzienā norāda.

lomāta amats tajā. Viņš zināja, ka tuvākā laikā NKVD robežsargu daļa pārņems robežu apsardzību un 'dzelzs aizkars' pabīdīsies uz rietumiem. Droši vien viņš zināja arī to, ka visām trijām Baltijas valstīm nāks viens komisārs (Šustins), kas pārņems arī Rīgas NKVD un viņu, Vietrovu, pārcels kur citur. Varbūt zināja arī to, ka notiks masveida deportācijas uz Sibīrijas vergu nometnēm.

Tas viss lika Vietrovam steidzīgi izsaukt Alfredu Bērziņu no paslēptuves un likt steidzīgi pazust pāri robežai, protams, ar P. Blaua palīdzību. Ka tiešām bijis pēdējais laiks, pierāda tas, ka abi ar gen. Berķi * netraucēti sasnieguši Somiju, jo pie kuga vēl bijusi igauņu kontrole. Bet gen. Berķis atgriezās pie ģimenes un, kad pāris nedēļu vēlāk braucis otrreiz, tad bijusi jau krievu NKVD kontrole un viņš tālāk neticis.

Žēl sabojāt tādu jauku pasaciņu par Alfreda Bērziņa drosmi un varonību, noliekot bīstamo čekistu uz pleciem un pamācot, kā jārunā ar bijušo Latvijas ministru. Varētu visu to pamest bez pamatīgākas pārbaudes, ja nebūtu savos 'Labajos gados' ar stāstīto pretendējis kā uz vēstures dokumentāciju, rakstītu nākamām audzēm. Vēsturei sniegtajiem faktiem ir jābūt patiesiem. Rakstot par valsts bojā ejas dienām, tik apkaunošajām visiem, kas tās tik padevīgi pielaidām un pārdzīvojam, būs turēties pie tīrās patiesības vai arī klusēt.

(Tālāk JK 15. 10. 1978. g. vēstules turpinājums ar klāt pieliktajām 1975. g. Ziemsvētkos rakstītajām Piezīmēm Pommera lietā).

1934. g. 13. oktobra naktī paša vasarnīcā Rīgas noma-lē tika noslepkavots pareizticīgo baznīcas archibīskaps

* Krišjānis Berķis, generālis, dzimis 26. 4. 1884. g. Islīces pagas-tā. Beidzis Viļņas karaskolu. Piedalījies kaujās Rīprūsijā, Karpatos, Galīcijā, Latviešu strēlnieku bataljona un pulka komandieris. Piedalījies brīvības cīņās ziemeļu armijā. Kā Latgales divīzijas komandieris cīnījies pret hermontiešiem, pēc tam par Latgales atbrīvošanu. Pēc 1934. g. apvērsuma armijas komandieris.

Jānis Pommers, * bijušais saeimas deputāts. Vasarnīca pēc tam aizdedzināta. Tas bija uztraucošs notikums un tika sagaidīta vispusīga izmeklēšana un vainīgo atklāšana, ja arī ne sagūstīšana.

Par šo notikumu tomēr publikāciju parādījās maz un nekas par tuvākiem apstākļiem sīkumos rakstīts netika. Klīda baumas, ka norādījumi it kā veduši uz komunistu un Padsavienības pusi. Augstā garīdznieka lieta apgulās šķietami uz visiem laikiem.

Tagad - pēc 40 gadiem - to atdzīvina Rīgā izdotā 'Dzimtenes Balss'. Pagājušā gada 7 numuros (no 23. līdz 29. ieskaitot) ir atrodams Aleksandra Baltkāja stāstījums par viņa paša arestu 1941. gada 23. jūnijā un ievietošanu Centrālcietumā kopējā kamerā, kur bijušas arī daudzas citas sabiedrībā plaši pazīstamas personības, to starpā ministri Apsītis un Gulbis, policijas inspektors Kīselis, politiķpārvaldes priekšnieks Fridrichsons, pulkveži Malcenieks un Stulpiņš, rakstnieks Aleksandrs Grīns, dzejnieks Leonīds Breikšs, ltn. Veckalniņš, 'Jaunāko Ziņu' Jānis Benjamiņš, tirgotāji Maikapars un Vanags, ārsts Maikapars un citi. **

* Jānis Pommers, pareizticīgo baznīcas archibīskaps Rīgā (1876-1934), dzimis Praulienā. Beidzis garīgo semināru Rīgā un garīgo akadēmiju Kijevā. Strādājis kā skolotājs Laudonā, Liepājā, Černigovas garīgajā seminārā, Vologdas garīgajā seminārā (inspektors); Šļuckas, Chersonas, Taganovas, Tveras bīskaps; Penzas (1918-21) un Latvijas (1921-34) archibīskaps; 1925-34 saeimas deputāts. Par baznīcas jautājumiem rakstījis Latvijas un ārzemju presē. Apbedīts Pokrova kapos Rīgā.

** Hermanis Apsītis, tieslietu ministrs, dzimis 19. 11. 1893. g. Naukšēnos. Beidzis Odesas karaskolu, studējis Maskavā, 1925. g. Latvijas universitātē beidzis juridisko fakultāti. Brīvības cīņu dalībnieks, atvaļināts kapteiņa pakāpē. Bijis Rīgas apgabaltiesas, vēlāk tiesu palātas prokurors, pēc 1934. g. apvērsuma ministrs Ulmaņa kabinetā. Vadījis likumu un tiesu iekārtas pārstrādāšanas darbus. Miris deportējumā.

Vilis Gustavs Gulbis, dzimis 23. 9. 1890. g. Tukuma Jaunsātos. Beidzis komercskolu un Rīgas politehnisko institūtu. Piedalījies Latvijas valsts proklamēšanā. Brīvības cīņu laikā vadījis armijas apgādi Ziemeļlatvijā. Dažādās valdībās bijis zemkopības, izglītības, iekšlietu ministrs. 1941. g. deportēts, aiz Urāliem izvests no deportējamo vilciena un nošauts (pēc 'Es viņu pazīstu' 1975. g. izdevumam pievienotā papildinājuma).

Dienu iepriekš bija sācijas karš un Rīga bija bombardēta no gaisa. Tas uzspiedis evakuāciju arī Centrālciešumam. Apcietinātie sadzīti vilcienā un tad caur Polocku un Maskavu aizvesti līdz Volgai, tad pārsēdināti liel-laivā uz Astrachanu, kur, iesākot ar ltn. Veckalniņu un plkv. Malcenieku, apcietinātie nodoti tribunālam tiesāšanai par noziegšanos 'pret cilvēcību'.

Jānis Ķīselis, policijas inspektors, dzimis 21. 3. 1897. g. Jelgavā. Studējis tieslietas Latvijas universitātē. Cīnījies Kalpaka bataljonā. 1941. g. apcietināts, čekā mocīts, miris izsūtījumā.

Valdemārs Malcenieks, pulkvedis, dzimis 10. 12. 1890. g. Saukā. Beidzis karaskolu, cīnījies strēlnieku pulkos, Kalpaka bataljonā, par cīņām pie Bikstiem apbalvots ar Lāčplēša kara ordeni. 1941. g. deportēts.

Jānis Stulpiņš, pulkvedis, dzimis 24. 4. 1893. g. Krustpils pagastā. Beidzis augstāko karaskolu, piedalījies brīvības cīņās, apbalvots ar Lāčplēša kara ordeni par 1916. g. cīņām pie Ložmetējkalna.

Aleksandrs (Jēkabs) Grīns, rakstnieks, dzimis 15. 6. 1895. g. Biržos. Studējis medicīnu, vēsturi. Piedalījies brīvības cīņās, atvaļināts kapteiņa pakāpē. Darbojies dažādos izdevumos kā redaktors. Publicējis stāstus, romānus, vēsturiskas studijas, kā arī levdrakstus ārpolitikas jautājumos, literāras esejas. Latvijai neatkarību zaudējot, atgriezies atpakaļ armijas dienestā. Pēc viņa brāļa Jāņa Grīna ievāktajām ziņām viņš apcietināts karaspēka vasaras nometnē Liteņē 14. jūnija deportāciju akcijā kopā ar daudziem citiem virsniekiem. Bet ir citas liecības, kas sakrīt ar Olgerta Liepiņa atmiņu grāmatā 'Tālos atpulgos' (DV izdevums 1982. Kanādā) rakstīto, ka Aleksandrs Grīns apcietināts jau maijā pēc kāda incidenta mežu darbos, kad viņa pārzinātā karavīru grupa nogalinājusi politiķu.

Leonīds Breikšs, dzejnieks, dzimis 8. 4. 1908. g. Krievijā. Studējis tieslietas. Sabiedrisko lietu ministrijas Grāmatu un rakstu nodaļas redaktors un lektors. Publicējis dzeju krājumus, kā arī esejas, stāstus, romānu. 1941. g. izsūtīts; nav atgriezies.

Teodors Maikapars, dzim. 21. 2. 1878. g. Studējis Ķījevas un Leipciņas universitātēs. Bijis Krievijas flotes ārsts, vēlāk praktizējis Rīgā. Piederīgs jūdu ticības karaļmu sektei, kas neatzīst talmudu un rabīnu tradīcijas, bet turas pie Mozus likumiem. 1941. g. deportēts, tālākais liktenis nezināms.

Jānis Benjamiņš, 'Jaunāko Ziņu' izdevēja Antona Benjamiņa dēls pirmajā laulībā, dzimis 15. 10. 1892. g. Studējis inženierzinātnes Maskavā un Pēterpilī. Kopš 1919. g. 'Jaunāko Ziņu' ārzemju nodaļas redaktors.

Iesācis Jānis Benjamiņš. Saeimas deputāts Pommers esot stāstījis citiem deputātiem, ka Ulmanis plānojot apvērsumu, par ko viņam esot dokumenti. Bet 'zemsaviešu' deputāti blaustījušies, traucējuši, un Pommers solījis tos nolasīt priekšā citā reizē.

Fridrichsons nu piebilde, ka 'ar to Pommera liktenis bija izlemts'. Viņš sacījis, ka nezinot, vai kādi dokumenti bijuši, bet ka 'apvērsuma štābā tas radījis paniku'. Alfreds Bērziņš nolēmis vai nu dabūt dokumentus vai 'lietu nokārtot', uz ko saņēmis Ulmaņa svētību.

Fridrichsons turpina: "Pommers vientuļi dzīvoja Ozolainē... Visapkārt parks kā džungļi... Naktī pie Pommera ieradās Bērziņš un Karčevskis. * Pommers mēdza vēlu uzturēties savā darbnīcinā un kautko meistarot no koka. Tur viņu sastapa Bērziņš ar Karčevski, bet pārējie palika priekšelpā. Saruna bija ļoti asa. Bērziņš bez aplinkiem pieprasīja dokumentus, bet Pommers tikpat kategoriski atteicās tos dot un sūtīja abus prom, no kurienes nākuši. Tad Karčevskis no mugurpuses iesita Pommeram ar galdnieka cirvīti. Vienreiz, otrreiz. Pommeram spēka bija daudz, un beigās Bērziņam nekas neatlika kā nošaut viņu. Ozolaini nodedzināja, jo dokumentus mēs neatradām. Ugunsgrēks palīdzēja noslēpt slepkavību."

"Bet kā jūs to tik labi zināt?" kāds ievaicājies.

"Es pildīju dienesta pienākumus un biju tur klāt... policija par slepkavību apcietināja citu... katedrāles diakonu. Viņš atzinās slepkavībā... notiesāja, bet vēlāk klusībā atbrīvoja un izlaida uz Franciju. Par šiem 'nopelniem' Karčevskis saņēma ģenerālprokurora posteni."

Tiktāl Baltkāja stāstījums par Benjamiņa-Fridrichsona sarunu slepkavības lietā. Tā sastāda tikai sīku daļu no visa pa septiņiem numuriem izstieptā raksta,

* Antons Oto Karčevskis, Rīgas apgabaltiesas prokurors, dzimis 8. 9. 1900. g. Lazdonā, Beidzis Latvijas universitātes tieslietu fakultāti; darbojies Rīgas, Liepājas, Daugavpils un Jelgavas apgabaltiesās. 'Es viņu pazīstu' (1975) pielikumā minēts, ka miris izsūtījumā.

kas tur iepīta it kā tikai starp citu. Visa garā tirāde vērsta pret Ulmani, Balodi, Kīseli, kalpakiešiem, aizsargiem, policiju, Bērziņu kā aizsargu vadoni, pārkonkrustiešiem, sūtni Bīlmani, Valdmani, zelta un valūtas fondu, naudas izspiešanu, Benjāmiņiem un 'Jaunākām ziņām'. Bet visvairāk zākāts Bruno Kalniņš, kas pataisīts par arodbiedrību grāvēju, politpolicijas špiku, naidīgu pret saviem SSS un kas cīnījies par savas dzimtas diktatūru partijā. Bet atzīmēta arī Fridrichsona piebilde, Bruno Kalniņu it kā aizstāvot, ka sociāldemokrātu partija Polītpārvaldei galvassāpes nav radījusi.

Pirmā reakcija to izlasot ir - salti meli! Tādu iespaidu vispirms rada raksta stils, komunistu propagandai tik raksturīgais, un nav šaubu, ka tas nav Baltkāja paša darbs. Un tomēr pārlicinoši ir tie notikumi un situācijas deportācijas gaitā, ko vienīgi Baltkājs varēja zināt un atstāstīt. Tādēļ jāpieņem, ka A. Baltkāja uzrakstīto vai stāstīto čeka nēma un pārstrādāja vai papildināja pēc sava prāta. Lai arī kā, mūs interesē rakstā teiktais par tik, par cik tas palīdz izgaisināt tumsu un noslēpumainību ap šo slepkavību.

Noziedzīgu nodarījumu skaidrojot, vispirms jāmeklē tā motīvi. Lai tādu ko nodomātu, izplānotu un pastrādātu, ir vajadzīgs stiprs un iespaidīgs dzenulis. Te par tādu uzrādīti Pommera draudi atklāt saeimā Ulmana puča plānus, un pučistu štabā tas tiešām varēja radīt satraukumu. Te būtu pietiekams iemesls kādiem soļiem pret draudētāju, taču ne slepkavībai. Draudi izteikti saeimā pirms 1934. g. 15. maija apvērsuma, bet slepkavība pastrādāta piecus mēnešus vēlāk - kāda te varētu būt cēloniska sakarība? Vai pēc apvērsuma tai vispār bija vairs kāda nozīme? Ilgās atstarpes dēļ starp abiem notikumiem Bērziņa un Karčevska vaina liekas neticama. Otrkārt, neticami liekas arī tas, ka Polītiskās pārvaldes priekšnieks Fridrichsons 1941. gada jūnijā vēl varēja būt pie dzīvības, un tas pats sakāms arī par policijas inspektoru Kīseli.

Arī bijušais deputāts J. Lejiņš (vēstulē) saka, ka 'pēc 1941. gada 23. jūnija Fridrichsons nevarēja būt starp dzīvajiem'. Protams, reiz Fridrichsons deportēto grupā nebūtu bijis, tad lieki būtu tālāk ko gudrot, jo nebūtu nozieguma liecinieka - līdzdalībnieka. Stāstu čeka varēja sacerēt pati un ielikt Baltkājam mutē, un tas saskaņētu ar tās metodēm un praksi.

Ja slepkavībai pietrūkst motīva, ja tās attēlotājs - līdzdalībnieks nav bijis vairs pie dzīvības stāstījuma laikā, tad vienīgais slēdziens var būt, ka te nav vis darīšana ar nozieguma atklāšanu, bet gan ar pretinieka noķengāšanu.

Varētu vēl jautāt, vai un kādi ir apsvērumi un fakti, kas runātu par labu stāsta patiesīgumam. Vispirms, nav izslēdzams, ka Fridrichsons tomēr varēja vēl būt pie dzīvības stāstījuma laikā un izsūtīto grupā atrasties. Tās sastāvā minēti arī policijas inspektors Ķīselis, ltn. Veckalniņš, plkv. Malcenieks, kas visi lieli komunistu ienaidnieki un 'nedrīkstēja' tai laikā vairs atrasties pie dzīvības. Te jāpiezīmē, ka čekas sistēmā nav jaužama kāda konstanta prakse, un no tās viedokļa lielākais ienaidnieks var būt ne tas, ko mēs par tādu turam. Tā par inspektoru J. Ķīseli vēstulē liecina E. Jurka * Austrālijā, ka nometņu laikā Vācijā viņam rakstījis V. Ozoliņš, kas pats 1941. g. aprīlī bijis ieslodzīts Centrālcieta kopkamerā, kad tur ievests Ķīselis no čekas spīdzināšanas ar lauztām rokām. Tas apstiprina Baltkāja stāstu, ka Ķīselis tai grupā ir bijis.

Leonīda Breikša piederīgie stāstīja man personīgi, ka viņš arestēts 1941. g. aprīlī un ieslodzīts Centrālcieta mājā, kur viņi tad Leonīdam nesuši pārtikas sainīšus. - Tātad arī Leonīds Breikšs būs bijis Baltkāja grupā. Ja tas tā bijis ar Ķīseli un Breikšu, tad tikpat labi tur varēja atrasties arī Fridrichsons.

* Ernests Jurka, policijas darinieks Latvijā (4.6.1905. -1985), dzimis Pabažos. Brisbanē izdevis mašīnrakstā novilkto politisku žurnālīti 'Atbalss'.

Kā tad paliek ar motīviem? - Ja grupas ierašanās nolūks bijis iegūt dokumentus, tas nevarētu būt iemesls slepkavībai. Neviens dokumentus nebija redzējis, un tie varēja arī neeksistēt. Taču meklētāji nebija par to droši. Tādēļ dabīgi būtu bijis, ka ierodoties paziņotu nāciena nolūku saņemt dokumentus, bet, nepaklausot aicinājumam, izdarīt kratīšanu un papīrus atņemt. Bet savas lielās varas apziņā, droši vien, par tādiem sīkumiem netika domāts. Noziedzīgās sliedēs šī akcija ieslīdēja, ja tad, kad pārgājuši uz vardarbību, kas tad novedusi pie slepkavības.

Apsverot uzdotos faktus un notikuma blakus apstākļus, nedrīkstam izlaist no acīm to, ka līdz Fridrichsona stāstam bija aptecējuši jau septiņi gadi. Vēl jo vairāk tas attiecas uz Baltkāja stāstu, kad pagājuši bija jau trīsdesmit trīs gadi no dzirdētās sarunas. Atmiņa bieži var maldināt. Par Fridrichsonu gan jāpieņem, ka viņš nekad šo slepkavību aizmirst nevarētu.

Diemžēl nespējam pārbaudīt, ciktāl stāsts sakrīt ar tiesas izmeklēšanā nodibinātajiem faktiem. Nozīmīgākais jau būtu, ja pie nogalinātā būtu konstatētas cirvīša sitienu rētas. Bet nav jau zināms, cik daudz līķis ugunsgrēkā apdedzis. Kamēr Fridrichsons teicis, ka vasarnīca nodedzināta, E. Jurka liecina, ka tā nav nodegusi, bet bijusi tikai uguns apskādēta. Tad jau nozieguma pēdas varēja palikt neiznīcinātas.

Var būt, ka izmeklēšanas gaitu un virzienu kā Rīgas apgabaltiesas prokurors norādīja Karčevskis, kam padots prokurora biedrs, kas šo izmeklēšanas iecirkni pārzināja. Šai gadījumā tas ir bijis Ādolfs Robežnieks, vēlāk Tiesu Palātas prokurors. * Robežnieks rakstā (vēstulē): '... izbraucu apskatīt notikuma vietu. Tā atradās attālāk no citām ēkām Meža parka rajonā. Apskatē nedeļa nekādu norādījumu par vainīgajiem. Lietu izbeidza apgabaltiesa vainīgo nepienākšanas dēļ. ...

* Ādolfs Robežnieks, Rīgas apgabaltiesas prokurors, dzimis 2. 9. 1902. g. Liepājā. Beidzis Latvijas universitātes tieslietu fakultāti. Brīvības cīņu dalībnieks. Trimdā ASV.

Polītiskā pārvalde arī izdarīja izziņu, bet neatrada neko, kas norādītu uz vainīgiem. . . Kādu vakaru man piezvanīja prokurors Karčevskis. . . lai aizejot uz Polītisko pārvaldi. Tur pašulaik pratinot kādu. . . kas it kā atzīstoties līdzdalībā. Cik atminos, viņa vārds bija Bikovs vai tamlīdzīgs. Aizgāju. Tur daudzu darbinieku klātbūtnē pratināja kādu, kas deva visādus pretrunīgus paskaidrojumus. To saturu neatminos. Man tā lieta likās šaubīga. . . Uzturējos tur tikai kādas 15 minūtes. Vēlāk aizdomās turētais savus paskaidrojumus atsaucis, jo tie viņam uzspiesti ar draudiem. Tā lieta palika neatklāta.

Vācu okupācijas laikā drīz pēc policijas darbības uzsākšanas pie manis Tiesu Palātas prokuratūrā ieradās divi vīri, kas runāja latviski un lūdza vācu SD vai arī GESTAPO uzdevumā atļaut iepazīties ar Pommera lietu. Uzdevu sekretāram to sameklēt. Abi lietu studēja turpat. . . kādas pāris dienas. . . kādām vajadzībām, to man nepateica. Raksturīgi, ka komunistu gadā komunisti par šo lietu lielu interesi neizrādīja, jo lieta palika apgabaltiesas aktīs. '

Karčevska un Fridrichsona tiešā kontrole un uzraudzība par izmeklēšanas gaitu un virzienu varētu atspoguļoties protokolos. Taču nepieejamās tiesu aktis liedz iegūt lielāku skaidrību.

Balkāja stāstā Fridrichsons arī saka, ka ierindas aizsargi bijuši nemierā ar Bērziņu, pārmetuši, ka viņš vainīgs par to statistu lomu, kāda Rīgas ielās 1940. g. jūnija nemieru dienās viņiem bijusi jāpilda. Ministrs Apsītis ierunājies, ka Fridrichsons atbalstījis Bērziņu avansēšanā, bet tas atbildējis, ka Bērziņš pats bez atbalsta mācējis tikt uz augšu un līdzekļos nebijis izvēlīgs. Paliek iespāids, ka Jānim Benjamiņam archibīskapa slepkavība nav bijusi noslēpums un ka viņš Fridrichsonu izprovocējis.

Balkāja stāstu izvērtējot, ir jāapsver iespējamā čekas loma tā līdzradīšanā. Lai arī šis stāsts noķengā agrākos Latvijas politiskos un sabiedriskos darbinie-

kus, to nevar attiecināt uz archibīskapu, par ko nav sacīts neviens ļauns vārds. Stāsts apraksta pašu noslepkavošanu, nosauc vainīgos un nodarījuma motīvus.

Kāds gan būtu iemesls apvainot Antonu Karčevski, kas nebija ne politiķis, ne arī sabiedrisks darbinieks. Savā laikā bijis kompartijas biedra kandidāts un 1940. g. piedāvājies kalpot tiem tiesneša amatā un vajāt 15. maija apvērsuma dalībniekus (sk. Ad. Klīves grāmatu). Ar Alfredu Bērziņu tas varēja būt citādi. ASV latviešu un baltiešu trimdās politikā viņš gan ir tikpat kā miris, un ar dažiem kritiskiem rakstiem 'Laika' slejās būtu par maz, lai pret viņu vērstos tik smagi. Pat ALAs darbības laikā viņš saudzēts, salīdzinot ar izverdumiem, kādus saņēmis Br. Kalniņš. Kāpēc gan Bērziņš, ar ko visu laiku padomju režīms apgājies tik saudzīgi, pēkšņi lai tiktu nopālāts?

Nav arī ne mazāko zīmju, kas rādītu, ka baumām par Padomju Savienības lomu šai noziegumā būtu kāds pamats. Ja SD būtu atradusi kādu sakarību, tad Gebelsa propaganda nestāvētu klusu. Baumas bijušas tikai 'dūmu aizsega'.

Balkāja stāsts Pommera lietā nav noraidāms. Ka slepkavība ir bijusi politiski motivēta, norāda nevien baumu palaišana, bet arī uguns pielikšana vasarnīcai, sieviešu drēbju gabalu izmētāšana maldināšanas nolūkiem (Jurkas stāsts), kā arī mīklainā izmeklēšana pēc tam. Stāsts nav noraidāms, bet - nav arī akceptējams, jo tas nāk no netīriem avotiem. Līdz objektīvas pārbaužu iespējamībai galīgais spriedums ir suspendējams.

JK piezīmju papildinājums 1978. g. augustā:

Bija piemirsis, ka šī slepkavība aprakstīta 'Labajos gados' (129-130. lpp.). Bija izdevība to rūpīgi pārlasīt, un atradu, ka tur teiktais apstiprina A. Balkāja stāstu. Bērziņa grāmatā sacīts īsumā:

Interesanta un vismaz augumā imponanta persona bija pareizticīgo bīskaps Jānis. Pēdējā Saeimā viņu vairs nesastapu. Liekas, viņam bija pieticis ar šo amatu, lai vēlētos ar sēdēšanu Saeimā traucēt garīdznieka darbu.

Bīskaps Jānis bija paspējis iemantot sociāldemokratu sevišķu naidu, laikam tālab, ka viņš mūsu sociāldemokratu savās runās sauca par gumijas marksistiem. Tie uzpūšoties un saraujoties, pēc bīskapa Jāņa uzskatiem, kā gumijas baloni, pēc vajadzības.

Bīskaps Jānis aizgāja bojā mistiskā nāvē. Meža parkā, tuvumā pareizticīgo baznīcai, bija vasaras mītne bīskapam. Ziemu viņš mitinājās pareizticīgo katedrāles pagrabā iekārtotā dzīvoklī, bet vasarā Meža parka īpašumā. Kādu rītu kaimiņi ieraudzījuši dūmus bīskapa Jāņa mitekli. Piesteigušies viņi atraduši durvis noslēgtas. Kad tās uzlauztas, policija uzgājusi bīskapa Jāņa liķi otrā stāvā novietotu uz izceltām durvīm, ar šāviena brūci galvā. Tajā pašā otrā stāva telpā atrastas sakrautas kauzdzē ātri degošas mantas, kas aizdedzinātas. Nezināmu iemeslu dēļ uguns tomēr nav izplatījusies. Bīskapa Jāņa revolveris ar izšauto patronu uziets pirmajā stāvā, Jāņa guļamtelpā. Tās pašas istabas pieliekamās telpās atrasti daži sieviešu naktstēpi un veļa. Kāda finanču ministrijas ierēdne vakarā pirms nāves apmeklējusi bīskapu Jāni. Kad viņa ap vienpadsmitiem vakarā devusies projām, Jānis sūdzējies par stiprām galvas sāpēm, kas viņu laiku palaikam mocījušas.

Slepkavība vai pašnāvība? Policija pielika lielas pūles, bet Jāņa mistiskais nāves gadījums palika nenoskaidrots. Uzraudzības iestādes pielaida, ka bīskaps Jānis ir politiskas slepkavības upuris un ka šīs slepkavības pavedienu gali meklējami ārpus mūsu zemes robežām.

Tiktāl 'Labie gadi'. - Rodas jautājums, kādēļ šis stāsts iekļauts atmiņās un kāda tam tur jēga? Raksts arī nonicina nelaiķa personu, pazemina amatā, cienā un sabiedriskā stāvoklī, kā arī pazemo morāli. Noslepkavotais ir vismaz augumā imponants, tāvad insinūācija, ka prātā, garā, mentalitātē varēja tāds nebūt. Amatā bijis bīskaps, nevis archibīskaps. Saeimas deputāts nav bijis, un uzrāda iemeslu, kāpēc nav bijis. To dara neskatoties uz divi ar pus gadu kopdarbību 4. saeimā, kurā jārēķinājas bija ar J. Pommera balsi, sastādot Ulmaņa kabinetu. Necienīgi min 'bīskapu Jāni Pommeru', 'bīskapu Jāni', pat vienkārši 'Jāni'. Archibīskapa trūcīgais mantiskais stāvoklis pasvītrots

ar mitināšanos katedrāles pagrabā, tā netieši metot ēnu arī uz viņa sabiedrisko stāvokli. Nelaiķa dzīves veids nevisai tikumīgs. Vakarā vēlu pie viņa ir bijusi kāda sieviete, kas nepaliek visu nakti tikai tātēc, ka 'Jānim' sāp galva. Tā kā nošauts pēc viņas aiziešanas, tad pielaižama slepkavība aiz greizsirdības, ja nav bijusi pašnāvība.

Latvijā bija karastāvoklis, un Alfreds Bērziņš iekšlietu ministra biedrs ar arestēšanas tiesībām, preses cenzors, pārraudzīja politisko un kriminālpoliciju, kas slepkavību izmeklēja, izziņas un slepenās ziņas visas viņa rīcībā. Rakstot par slepkavību 28 gadus vēlāk, nu drīkstēja atklāt to, ko nevarēja 1934.-5. gados. Kāpēc skaidrības vietā sniegts tāds faktu sagrozījums un slēpšana, insinuācijas, celta nelaiķim neslava, nomelnots tā raksturs? Nemotivēti un bez pamata nekas netiek darīts. Kādi tad motīvi bijuši šai gadījumā? Te atbilde jāgaida no psihologijas. Tiesas izmeklētājam, pratinot apsūdzēto vai aizdomās turēto, dažkārt jāstāpjas ar defensīvā mēchanisma ieročiem. Pratināmais var samulst, nosarkt, stomīties, bet var arī neatbildēt vai kļūt agresīvs, sniegt maldinošas atbildes, nepareizus faktus, stāstīt nepatiesību, tā parādot, ka bailes sevi nodot. Šī situācija uzrāda līdzību ar 'Labo gadu' stāstījumu, kurā patiesības slēpšanai lietoti defensīvā mēchanisma ieroči.

Vai tā būtu atzīšanās līdzdalībā pie slepkavības? Protams, ka nē! Bet ir iegūta nepārprotami skaidra liecība par to, ka autoram ir bijušas tiešas saites ar noziegumu, tā līdzdalībniekiem, slēpējiem, un, patiesību atklājot, viņš varbūt sevi iznīcinātu.

((Te varētu vēl piebilst, ka šo slēdzienu atbalsta Kračevska un Fridrichsona loma nozieguma aizmiglošanā, kā uz to norāda ļoti ticamais Ādolfā Robežnieka paskaidrojums - ... man tā lieta likās šaubīga... aizdomās turētais savus paskaidrojumus atsaucis, jo tie viņam uzspiesti ar draudiem... - kas līdz ar to piešķir vairāk ticamības Baltkāja (resp. Fridrichsona) stāstam. - AP)).

JK 16.10.1878 vēstules noslēgums:

Vēl nosūtu J. A. Medņa stāstu par viņa karu ar inž. Jeksti Rīgas Filmas vērtību dēļ (sk. pielikumu IV-266). Tas un RF valdes raksts sūtnim Zariņam apliecina, ka tā bijusi valsts manta (sk. pielikumu V-272) un ka RF vadība apņemas to rūpīgi glabāt. Tāpat Eduarda Žubura raksts 'Trejos Vārtos' (Sk. pielikumu VI-273), ko man laipni piesūtīja zv. adv. Nikolajs Grava, apgaismo, kādā ceļā Jekste un Bērziņš tikuši pie Rīgas Filmas.

Ed. Žuburs ir miglaina persona. Bijis A. Bērziņa uzticības persona Sabiedrisko lietu ministrijā un tāda palikusi arī pie Pētera Blaua. Viņš Bērziņu aizvedis uz 'lielmeža' slēptuvi pie saviem vecākiem un uz Vietrova rīkojumu atvedis atkala atpakaļ uz Rīgu. Vācu laikā nokļuvis Salaspilī (par ko nav ko brīnīties), bet no turienes ticis laukā un iekšā labā vietā pie Rīgas Filmas (par ko ir ko brīnīties). A. Bērziņa bērēs (miris 1977. g. 30. nov.) Ed. Žuburs bija rīkotājs (sk. 'Laiku').

Kad savā laikā lasīju laikrakstā par inž. Jekstes \$30 000 vai \$50 000 prasību pret ALA par Latvijas jubilejas filmas sagatavošanu, tad nezināju, ka tam kāds sakars ar Rīgas filmu, ne arī, ka A. Bērziņš, ALA valdes loceklis, ir līdzīpašnieks.

Šķiet, ka te varētu beigt par mūsu pēdējo ministru, ALA goda priekšsēdi, autoru un slavenību ASV tautiešu aprindās. Paliek neskaidrība - vai Latvijas sūtniecībai pieder Rīgas Filmas akcijas? Šis privātais uzņēmums (sūtniecība) - nesaka ne jā, ne nē.

Par Kārli Ulmani mums domas dalīsies. Viņa izglītība bija speciāli vienpusīga - lauksaimniecībā ar uzsvaru uz lopkopību. Viņa enerģija un uzņēmība bija slavējama, sevišķi laikā, kad latviešos vēl valdīja vecais padevības gars. Bet politikā viņš nespēja redzēt pāri savas partijas un zemturu interesēm. Nebija ar stingriem nelokāmiem principiem, bet konjunktūras politiķis. Godīgs bija tai ziņā, ka necentās sev personīgi mantu raust, bet partijas labā piekopa korupciju

un piedeva to saviem partijas biedriem un līdzstrādniekiem. Partijas darbu un frakciju saeimā vadīja diktatoriskām metodēm, tā aizbaidāms no partijas J. Čaksti, M. Valteru, O. Nonācu u. c. Personīgajās rakstura īpašībās pārsvarā bija negatīvās: valdonīgs, atriebīgs, neiecietīgs, pārlieku goda un varas kārs, korupts, greizsirdīgs, nedraudzīgs, bez parādītas intereses pēc skaistuma un mākslām.

Ne par velti Jānis Čakste teicis, ka Ulmanis ir Latvijas lāsts. To dzirdēju no inž. K. Krieva, * un kad aprašījos Dr. Ringoldam Čakstem, ** vai tas taisnība, viņš paskatījās uz mani, pasmaidīja, bet neatbildēja. Latviešu zemturu cīņā pret baronu uzmācībām un pārestībām Jānis Čakste ir darījis vairāk kā jebkurš cits mūsu tautas vēsturē. Viņa drosmi šai cīņā apliecina 1910. g. Aisteres baronam v. Roppam publicētā atklātā vēstule, kurā šis latviešu advokāts pareģo, ka vēsture par baroniem reiz spriedīs tiesu un ka tā būs barga, tāpat viņa dotais paraksts uz Krievijas valsts domnieku Vīborgas uzsaukuma (1906), par ko viņam bija jāizcieš cietuma sods. 1905. g. viņš piedalījās Latvijas autonomijas projekta izstrādāšanā.

Un tomēr - mēs svinam Ulmaņa 100 gadu jubileju un cildinām viņu kā Latvijas prezidentu un valstsvīru, savās skoliņās pie sienām turam Ulmaņa bildi, bet nekad un nekur nepieņemam īsto prezidentu Jāni Čaksti. ***

* Kārlis Krievs, inženieris, dzimis 10. 12. 1886. g. Braslavas pagastā. Beidzis Pēterpils universitātes ķīmijas fakultāti. Bijis Ventspils pilsētas galva, saeimas loceklis (Demokratiskais centrs), satiksmes ministrs (1926-28).

** Ringolds Čakste, ārsts, pirmā Latvijas valsts prezidenta Jāņa Čakstes dēls, dzimis 5. 10. 1898. g. Jelgavā. Beidzis Latvijas universitātes medicīnas fakultāti, darbojies kā ārsts Rīgā, vēlāk Liepājas slimnīcas direktors.

*** Kamēr apgāds 'Laiks', ignorējot respektējamus iebildumus, ir rūpējies nosargāt Alfrēda Bērziņa godu, tam interesējies nav mūsu valsts pirmā prezidenta Jāņa Čakstes gods: izdodot sava līdzstrādnieka Izraēlas žīda Eiframā Gordona grāmatu 'Lokanums un spīts' (1974. g. zem segvārda Alberts Sābris), apgāds ļāvis autoram vien zināmu interešu dēļ, atsaucoties uz kādu nerespektējamu avotu, nopulgot Jāni Čaksti kā 1905. g. denunciantu - 118. lpp.

AP 24.11.1978:

Paldies par bezgala bagāto vēstuli. Jūs starp citu rakstāt: 'Par Kārli Ulmani mūsu domas dalīsies'. - Tas nebūs iespējams, jo man par viņu nav fiksētas pārliedības, bet viņš man joprojām ir problēma. Dīvainākais ir tas, ka tik populāram vīram kā viņam trūkst liedību materiālu, uz kuriem varētu paļauties. Pārāk daudz legendu, kādas sāka jau vīt, kad bija pie varas, un turpināts trimdā jo čakli. Acīmredzot mums nepieciešams mits. Bērziņa un citu partijas biedru stāsti ir apšaubāmi. Piemēram, kad Bērziņš citē Ulmani, tad skaidri jūtams, ka tie Bērziņa paša vārdi, jo skan plakani, vispārēji, fražaini. Ulmanim bija zemnieka valoda, konkrēta. Kad viņu citē pulkvedis Neimanis, pēdējais pils komandants ('Ceļa Zīmes, 1978, 60), tad, turpretī, uzreiz mana, ka runā Ulmanis pats. Bet tādas liedības, kādu par viņu kā cilvēku būtu varējusi dot, teiksim, Ulmaņa saimniece Anna, tādas neviens nav ievācis. Jāgaida, vai Miķeļa Valtera atmiņu II daļā, kas paredzama Daugavas apgādā, nebūs kas par Ulmani vairāk. Viņi bija labi draugi, bet vēlāk draudzība izputēja.

Tas, ko Jūs par Ulmani atradāt 'Kaina bērnu' pirmajā grāmatā 'Kliedziens tumsā', ir tikai vienas sarunas epizode, nostādot problēmu vienā aspektā. Un tur minētais nav autora pārliedība, ne arī Erpa (kaut viņš to pametis sarunu partneram priekšā kā mīklu), gan vairāk Audriņa pārliedība. Tālāk sekos vēl citas.

1934. g. biju tikai 18 gadu vecs, un apvērsumu neņēmu nopietni. Vēlāk ulmaniskās izdarības bija visai uzjautrinošas, un mēs smējāmies par tām. Tā vienaldzīgs pret savu laiku sāku darbu skolā. Bet tad, kad vāls-
tij tuvojās briesmas, es, citas iespējas nesaredzēdams, uz īsu laiku kļuvu par Ulmaņa atbalstītāju. Bet tas bija izmisuma solis, ne režīma akcepts. Tikai vēlāk trimdā man skaidrāk atvērās acis par to, kādu postu īstenībā mums apvērsums bija atnesis ar visu to 'vadoņību', ne-

atkarīgas, brīvas domas nīdēšanu un iztapoņu kultivēšanu. Vēl tagad no 15. maija ēnas neesam tikuši vaļā, un manuprāt liela taisnība Miķelim Valteram, kā vēstules nu sāk parādīties atklātībā.

'Labo gadu' man nav un laikam nekad tos nēlasīšu, jo Bērzīņa nekad neesmu varējis panest viņa tukšuma dēļ. Viņš varēja glīti un tekoši runāt, cik vien ilgi vajaga, itin nekā nepasakot. Tāda pati viņa rakstīšana. Man ir tikai kāds pagastu darbinieku izdevums Eslingenā par Ulmani, kas laikam būs bijis uzmetums 'Labajiem gadiem'. Bet ar to man pilnīgi pietiek. Interesanti būtu abas versijas salīdzināt. Spriežot pēc tā, ko lasīju 'Tresjos Vārtos' un šai Eslingenas brošūrā, tad skaidrs, ka Bērzīņš 'dzejo'. Tā staigāt uz priekšu un atpakaļ pa pils mazajiem vārtiņiem jau nu nebūs vis bijis iespējams, kad cauri laida tikai ar speciālām atļaujām. Tad viņš ne ar vārdu nepiemēin dzeloņdrāšu ežus, kādi tur bijuši ierīkoti pēc kādas naidīgas demonstrācijas un kas taču katram apmeklētājam būtu licies kā kas ārkārtīgi neparasts un pieminams. Bet Bērzīņam par to ne vārda. Un tā vēl šis tas. Kopsummā - es Bērzīņam neticu.

Paldies par Jūsu meklējumu materiāliem archibīskapa Pommera lietā. Ļoti interesanti, lasās kā burlaku romāns un rāda, ka politika pat tādā mazā zemītē kā mūsējā var būt tik bezgala netīra. Un tā netīrība nu pārvazāta arī trimdā. Te ir kāds bijušais Rīgas policists A. Lūkošu noskaidrot, vai nav tas pats A., kas piedalījies Pommera slepkavības izmeklēšanā.

Paldies arī par Rīgas Filmas materiāliem, kas visi rāda vienu un to pašu, kādā nozīmē tie gadi mums bijuši tik labi. Kad izrādīja te tās ražojumu 'Latvija 50 gados', sastapu kādu vecu paziņu inž. Krastiņu, kas Jeksti bija pazinis no Rīgas laikiem, un viņš sacīja: "Kur Jekste klāt, tur naudas lietās smird". Bet filma pati bija tik baiga, ka nevarēju nociesties par to neatšaucies (sk. pielikumu VII - 279).

Esmu bieži brīnījies par to, kā tas izskaidrojams, ka tik neatlaidīgi augšā kāpj Ulmaņa kults. Vai tā vēl gad-simteņu ilgās apspiestības balss no tiem laikiem, kad kungs valdīja un kungs domāja, bet zemnieks tikai paklausīja un padeva godu? Katrā ziņā brīvo domu, ko 16 gadus vaļā palaidusi bija demokrātija, Ulmanis savos sešos gados nospundēja zem vāka, tā sagatavojot tautu Staļina saulītes un Hitlera jaunās Eiropas vadonībai. Nu, kas esam Rietumos, mēs negribam un negribam ļaut domai tās lidojumu. No vienas puses par to gādā mūsu baznīca. Kaut arī to nu vada latviešu garīdzniecība, vecum vecā patriarchālā tradīcija nāk līdz un tiek joprojām cītīgi kopta. Otrkārt - studentu korporācijas. Gan lielā mērā radušās kā pretsvars vācu studentībai savā laikā, tās pārņēma to izdarības un kundzisko garu. Klanam tipiskie atribūti - slepenība, brālība, uzticība jaunībā dotiem zvērestiem līdz mūža galam u. c. būtībā vēl bērnišķas izdarības - tiek koptas un saglabātas arī vēlākā mūžā kā mits, kur pats galvenais moments ir nodrošināt paklausību un padevību. Un treškārt - Daugavas Vanagi. Sākotnēji simpātiskā karavīru palīdzības, kā arī vispārējās labdarības organizācija ir kļuvusi bagāta, bet arī palikusi īsredzīga un stūrgalvīgi kultivē autoritāro garu. Arī šī kustība izauga vācu militarisma paspārnē, un tā nu redzam, ka no prūsiskā loka nevaram un nevaram tikt ārā. Kundzības lepnība spokojas tālāk. Tas pats ar trimdas 'pārvaldi' jeb jumta organizāciju, kas tautai sveša (ir tikai biedrību biedrība), kas ļoti atgādina Ulmaņa laika kameru būšanu. Tautas mādāta tai nav. Pie tās griežas tikai pēc ziedojumiem. Par kopības principu neviens nopietni nedomā, labā ideja sazēlēta līdz riebjumam, bet tukšumu nomaskē ar apnicīgo pasaciņu par 'Latvijas atbrīvošanu'. Un tā viņi tur verķī tālāk tai pašā autoritārā režīma sāktajā garā. Trīsvienības atbalsts spēcīgs diezgan, ko tad vēl bēdāt! Īstenībā jau viņi nestrādā mūsu tautas, bet tās apspiedēju labā: mūsu lietu viņi nevis ceļ, bet drupina un gremdē.

Kādā vēstulē, par Upīti rakstot, Jūs pieminējāt, ka viņa brālis esot 'Maskavas Ulrichs'. Ne latviešu, ne citos rakstos tāda vārda starp turienes darboņiem sastapis neesmu, bet prominenti gan figurē kāds Ul'riks, tiesas priekšsēdis, kas kopā ar Višinski kā prokuroru kārtotja režiju tiem prāvu uzvedumiem 30-to gadu otrā pusē, kad pazudināja Bukharinu Rikovu u. c.

Tāspuses apstākļi jau ar pārsteigumiem nav skopi. Tā mūsu ģimenē, uz Krievzemi ar strēlniekiem aizgājis, tur pazuda un par mirušu tika apraudāts mātesbrālis. Un to pārsteigumu, kad viņš uzpeldējis Rīgā 1945. g. kā kāds tur militārās čekas (KGB) priekšnieks. Nav devis radiem rokā, noliedzis savu identitāti. Trakās jukas saārdījušas dzimtas, ģimenes, un cik nav līdzīgu gadījumu, kad vienas ģimenes locekļi pārstāv pretējas puses -kā brāļi Blauī - un patiesi savējiem un tautai ir miruši, vēl dzīvi būdami. Šai sakarā nesen uzzināju, ka man it kā bijuši brālēni, kas krituši par 'plašo dzimteni'.

*

AP 3. 2. 1979:

Paldies par Brūvera grāmatiņu, ko tūlīt izlasīju. Ļoti labs vēstījums, saskan ar līdzīgiem stāstiem no pašu krievu puses, pilnīgi ticams. Nemaz nerunājot par Solžeņicinu (īpaši 'The First Circle'), te dotās informācijas patiesīgumu atbalsta arī, piem., Dimitrijs Panins (The Notebooks of Sologdin') un Efims Etkinds ('Unblutige Hinrichtung'). Pēdējais, literatūras profesors Ļeņingradā, tikai pirms pāris gadiem izsperts ārā, ir cīnījies ar KGB, ar savas profesijas unionu, ir devis pat tiesu prāvu stenogrammas. Mums disidentu lietās tad šis ir pirmais autentiskais ziņojums. E. Jurka par to bija sarakstījis pekstiņus. Pats turienes apstākļiem neizsekojis, uz kādreizējām vecām atmiņām balstīdamies, nespēj pie citāda rezultāta spriedumā nonākt kā vien aplama. Arī Krīgena meitu bija apveltījis ar aizdomām. Patriotiska, bet stipri neatbildīga uzstā-

šanās. Būs jāpadomā, kā par šīm lietām viņa pieeju varētu panākt drusku rūpīgāku, apdomīgāku. Bet ar veciem 'ticībniekiem', kas palaužas tikai uz sava patriotisma, ne problēmu izsekošanas un domāšanas, tādas lietas nav tik vienkārši panākamas. Gribēt jau viņš grib labi, tikai šauj garām un trāpa nepareizos mērķos (sk. pielikumu VII-282).

Pašulaik Rīgā notiek interesants stīviņš literārajās aprindās. Pārāk ar Rietumu idejām un manierēm apliņušos rakstītājus partija cenšas atkal lieku reizi nostādīt uz 'pareizā ceļa'. Bet jaunajiem resni pakauši, dūša liela un negrib un negrib načaļņikiem klausīt. Protams, iznākums jau skaidrs, partijai vienmēr taisnība. Un tomēr, kad šādi stīviņi notiek arī citās robežrepublikās, kas negrib 'padomju patriotismam' ļauties, bet raisās no krievu 'brālīguma' valā, tad tā ir jau vispārēja kustība, pret kādu uz ilgāku laiku pat kremlim nav iespējams savu gribu pilnā mērā izvest. Un tā mazpamazīt tās lietas attīstās imperiālajai varai nevēlamā virzienā.

*

JK 2.1.1980:

'Pretmetus' izlasīju un diezgan daudz pie tiem piedomāju. Visu uzreiz pateikt nevarēšu, būs pa druskai vien pie tiem jāpakavējas.

Pielikums I daļas beigās atgādina pēckapitulācijas laiku, kad Augsburgā nejauši Krafta baznīcā satikām pirmos divus latviešu kara gūstekņus, atbrīvotus kā vācu 'Wehrmacht'am piederīgus, un sākām Minchenē pie turienes latviešu komitejas interesēties, kas karavīru labā tiek darīts. Sakarnieki bijām es un Arturs Tilmanis, jo viņam bija motociklets. Sākām interesēties arī par pašu bēgļu organizēšanos. Kaut bijām sprieduši, ka demokratiskās Amerikas okupācijas zonā mums būtu jādarbojas demokrātiski, no angļu zonas uz Mincheni atbrauca Alfreds Valdmanis, piedāvāja Arvēdam Švābem Centrālās komitejas locekļa vietu, un Švābe

aizbrauca uz Detmoldu ar visām mantām. Bēgļu vairums toreiz un ilgi vēl pēc tam nospiedošā vairākumā bija autoritārās iekārtas piekritēji.

'Liepājas gadi' ir man tuvāki. Pie tiem būs vairāk ko piebilst. Daudz tur runāts par maniem skolas biedriem Aizputes aprinča skolā - Kristapu Allažu un Otto Upīti. Allažs bija kādas trīs klases vecāks par mani, Upīte pāris gadu jaunāks. Ka Allažs bija godkārīgs un varēja būt valdonīgs, to pieņemu, bet nedomāju, ka bija atriebīgs. Izrunāšanās par žīdiem varēja būt liktenīga, ja priekšnieks nebūtu bijis Dāvids. Viņa namā dzīvoja zv. adv. Juris Valters, kam sieva bija žīdiete un partners žīds Lipšics. Okupācijas laikā žīdu dēļ daudzi dabūja smagi ciest.

Ulmaņa darbības vērtējumam Latvijas neatkarības izcīņā un pēc apvērsuma arī visumā varu piekrist. Bet pilnīgākai Ulmaņa nopelnu izvērtēšanai nav īstais laiks, mulsina arī viņa vārda daudzinašana vietā un nevietā, jo mūsu trimdiniekos pārāk daudz to, kas 15. maija saulītā sildījušies. Objektīvi vērtējot, Miķelim Valteram ir daudz lielāki nopelni. Viņš bija viens no pašiem pirmajiem, kas cilāja domu par patstāvīgu Latviju un to propagandēja. Viņš arī bija tas, kas kopā ar Pauli Kalniņu * un Traubergi ** no Vācijas izkaulēja piekrišanu, ka latvieši rada savu valsti un Tautas Padomi. Tāpat Valters bija Zemnieku savienības organizētājs. Kad 1919. g. no janvāra līdz martam Ulmanis braukāja pa Zviedriju, Dāniju, Igauniju, Liepājas cietskoni aizstāvēja Valters, Zālītis un Plensners. Valters nebaidījās vāciešu cietuma, kad Ulmanis paglābās Anglijas misijā un no tās uz Sarātova, līdz igauņi sakāva landesvēru un varēja iebraukt Rīgā saņemot go-

* Pauls Kalniņš, sacimas priekšsēdis, dzimis 3. 4. 1872. g. Vilcē. Ārsts, Latvijas sociāldemokrātu partijas vadītājs, Miris 1945. g. Vācijā.

** Edvards Traubergs dzimis 5. 6. 1883. g. Mēdzūlā. Studējis Cīriches un Briseles universitātēs, bijis Tautas padomes loceklis, pārstāvējis sociālistu partiju, piedalījies Latvijas valsts proklamēšanā.

dināšanu un slavināšanu. Valtera nopelnus Ulmanis apzinājās labi un tādēļ nekavējās viņu savlaicīgi nobīdīt pie malas, nelaist Satversmes sapulcē un partijas valdē. Tāpat viņš no partijas izēda O. Nonācu * un J. Čaksti, kuriem lieli nopelni Latvijas valsts organizēšanā. Vienīgi Meierovicu nebija paspējis dabūt nost, bet, ja nebijis liktenīgais brauciens, spēkošanās bija nenovēršama. Iespējams, ka Meierovics ** būtu aizkavējis Ulmaņa vienpersonas vadību zemsaviešos, ja vien Ulmanis viņu nebūtu jau 'noēdis'.

Nenoliedzami - Ulmanis cīnījās par Latviju un daudz upurējās tās labā. Bet, par cik viņš to darīja aiz varas un goda kāres, par cik aiz patriotisma, ir jautājums. Šķiet, ka labdarība, palīdzība, kalpošana tautai viņam bija gaužam vāji dzinuļi.

Kas būtu sakāms par autoritārā režīma laiku? - Manā uztverē 15. maijs Latviju noveda taisnā ceļā uz 5. oktobri un 17. jūniju. Ne par velti ne Staļins, ne Hitlers cēla kādus iebildumus pret 15. maija puču. Vienu pučistu var pievākt bez trokšņa, ar demokrātiju iet grūtāk. Tā Latviju iekļaut Padomju Savienībā izdevās formas ziņā tik likumīgi, cik vien iespējams. Ulmanis bija valsts un valdības galva. Kā valsts varas nesējs viņš pieņēma savas valdības atteikšanos un 'iecēla' Kirchenšteina valdību. Pats valsts prezidents parakstīja un izsludināja valdības likumprojektu par saeimas vēlēšanu. Viņš izdeva likumu par aizsargu likvidāciju u. c. un beigās pats sevi atcēla no valsts prezidenta amata, ko bija sev uzurpējis.

*** Oto Nonācs, publicists, dzimis 12. 3. 1880. g. Bērzaunē. Beidzis skolotāju semināru un Rīgas politehniskajā institūtā komerczinātnes. Strādājis kā skolotājs, tad kā redaktors dažādos izdevumos, arī 'Valdības Vēstnesī' (1919-20). Piedalījies neatkarīgās Latvijas organizēšanā, bijis saeimas deputāts (Zemnieku savienība; vēlāk jaunzemnieku savienība).

*** Zigrīds Anna Meierovics, Latvijas pirmais ārlietu ministrs (6. 2. 1887. - 22. 8. 1925.) dzimis Durbē. Beidzis Rīgas politehniskā institūta tirdzniecības nodaļu, strādājis kā skolotājs V. Olava komercskolā. Piedalījies Latvijas neatkarības organizēšanā, darbojies Tautas padomē. Lieli nopelni diplomātiskajā darbā; 1921-1923 ministru prezidents.

Mēs tagad argumentējam ar to, ka šie likumi par saimības vēlēšanu un citi nesaskan ar 1922. gada satversmi. Tas gaužam vājš punkts, jo satversme jau bija atņemta 1934. gadā. Tās vietā pieņēma valsts korporatīvu iekārtu, ko pa daļai arī jau izveidoja. Par šīm lietām vēl daudz un ilgi nebeigsim runāt. - Bet nu atpakaļ pie Liepājas. -

NKVD izmeklēšanas un pratināšanas notika sarkanajā ķieģeļu namā ielu krustojuma diagonāli pretējā pusē no Zilā brīnuma. Pats reiz tur esmu bijis uzgaidāmā telpā, kancelejā un pagrabā pie pratinātāja, tik nejauka izskata mongoļa, ka bailes metās paskatoties vien. Zilajā brīnumā izdarīja slepkavošanas un mocīšanas, un tur atrada daudz komunistu nogalināto. Pie nagu maukšanas esot bijusi viena žīdiete, ko nogrābuši tehnikuma audzēkņi, piesējuši pie staba un nosituši ar ķēdēm, kā man stāstīja nelaiķis Gunars Grauds, bijušā prefekta dēls. Viena tāda 'plintniece' bijusi kāda Graudu ielas šuvēja, prefektam pazīstama. Tā bijusi arī demonstrantu kūdītāja pie prefektūras jūnija dienās.

Vietējo žīdu nošaušana sākās labu laiku pirms geto nodibināšanas. To zinu pēc tā, ka mani lūdza, lai glābju. No sieviešu cietuma laimējās atbrīvot advokātu Lipšicu. Geto komitejas loceklis adv. Kaganskis daudzkārt pienāca palūgt speķi, sviestu - neesot taukvielu uzturā. Sargs viņu palaida, un arvien viņš ziņoja, cik vēl geto iemītnieku atlicis. Pēdējo ziņu no viņa saņēmu no Rīgas, lūdza zeltaudu, jo esot izredzes nopirkt glābiņu. Aizsūtīju. Vēlāk dzirdēju, ka Vācijā konklāģerī saslimis ar tīfu un miris. Arī viņš reiz bijis ievests sieviešu cietumā, bet sargs atvēlējis 'pazust'.

Spēka mājas nebija Gaviezē (61. lpp.), bet Bārtā - Dūkupji, bijusē mežsarga māja upes krastā. Eglons ar brāli aizbēga uz Zviedriju. Siena vezumā iekrāvuši laivu, aizveduši uz jūrmalu un tad zēģelējuši pāri. 1919. g. Jēkabs Spēks bija pagasta policists un brīvā

laikā tirgojās ar malku, pārdeva pa asīm Liepājā. Palēnām izveidojās par koktirgotāju, tad zāgētavas īpašnieku un koku eksportētāju uz Beļģiju. 1939. g. abi bijām Maskavā uz izstādi, mūs tur ievietoja Metropoles viesnīcā, kur bija arī Kirchenšteins un Grēviņš, VOKS (Tuvināšanās biedrības priekšnieks un sekretārs) delegāti. Iznāca tikties viesnīcā un sūtniecībā un labi iepazīties. Jēkabu Spēku deportēja. Mežu darbā bija ievērota viņa prasme strādāt ar kokiem, un ar laiku tas devis brāķera, tad brigadiera darbu. Atlaists pēc 10 gadiem ar 'teicamnieka' apliecību, kas pašķīrusi ceļu atpakaļ uz Bārtu mežu darbā.

Ziņošana čekai daudziem nepagāja tik viegli kā Jūsu minētajai jaunavai. Izglītības nodaļas darbvedi Jēkabu Lepi arī uzaicināja ziņot. Prasīja man padomu. Teicu, lai neatsakās, bet atrunājas, ka nebūs diez cik derīgs, jo darbinieki viņa klātbūtnē vienmēr baidījušies brīvi runāt, un varbūt ar laiku aicinājumu aizmirsīs. - Aizputē kooperatīva darbvedi Eichvaldu spieda palikt par ziņotāju. Bija apsollījis, bet, kad nebija nekā darījis, tad pēc 2 nedēļām izsaukts atkal un piedraudēts, lai neaizmirstot, ka viņam esot gimene. Arī viņš prasīja, ko darīt. Bij jāteic, lai pienes kādus niekus. - Veterinārārstu Zvirgzdiņu piespieda ziņot, bet viņš nošāvās, atstājot sievu un trīs bērnus. - Liepājas apgabaltiesas prokuroru Ludvigu Strazdiņu piespieda ziņot. Kad pēc vācu ienākšanas tas nāca gaismā, tad Vidiņš draudēja to atklāt korporācijai, un Ludvigs ņēma galu Daugavā.

Par signalizēšanu vāciešiem pirms Liepājas krišanas tikko nenošāva Krišu Splītu, Cukurfabrikas direktoru. Saņēmis pavēli novērot vācu uzbrucējus, viņš tornī norīkojis novērotāju un arī pats gājis to pārbaudīt. Kāds krievs to pamanījis un aizturējis viņu par viņu došanu ienaidniekam, signalizēšanu, un grasījies viņu nošaut uz vietas. Izdevies atrunāties, ka norīkots, un prasījis, lai ved pie priekšnieka, kur tad pēc lielas skaidrošanās ticis valā.

Ed. Virzas * grāmata par Ulmani ** likusi Jums teikt cildinošu runu un atzinīgu vērtējumu, kad īstenībā tā ir daļa no propagandas ministra Bērziņa slavināšanas programmas, kādai būtu bijis jānonāk līdz 'vadoņa' dievināšanai. Neilgi pēc puča 'Latvī' bija Virzas raksts par Ulmani, ka tautai neesot vairs jādomā, jo doma dzimst gatava vadoņa galvā. Švarca kafejnīcā Pāvils Rozītis *** par to izteicās, ka Virzas paša galvā domai neesot vairs vietas.

59. lpp. nobildēta Ulmaņa pavēle 'palikt savās vietās'. Tas liek domāt par Alfrēda Bērziņa bēgšanu, atstāstītu 'Labajos gados'. Mans slēdziens ir tāds, ka 28. jūnija naktī čekists Vietrovs sūtījis viņam ziņu ierasties Rīgā, lai pamudinātu pazust pār robežu, pirms NKVD pārņēmusi tās apsardzību. Bērziņa stāsti par sarunām ar Vietrovu un Ulmani ir izdomāti skaidri meli. -

*

AP 2. 2. 1980:

Jaunais gads ir jau iestiepies februārī, un pasaulei liela labuma tas nesola. Tai pašā Afganistānā droši vien ir iesūtīti arī latviešu puikas. Tā jau allaž bijis, ka lielo karus izkaro mazie.

Šodien mūsmājā kā uguni ienesta Klīdzēju pāris. Apceļo Austrāliju, un šais dienās viesojās Melburnā. Tai

* Edvarts Virza, dzejnieks (27. 12. 1883. - 1. 3. 1940.), dzimis Salgailē. Studējis Maskavas universitātē un Parīzē, atdzejojis franču liriku. Līdztekus dzejai darbojies publicistikā, rakstījis 'Tautas Balsī', 'Latvijas Sargā', 'Brīvajā Zemē' par literatūras mākslas, vispār kultūras un nacionālajiem jautājumiem. Pēc 1934. g. apvērsuma sludinājis vadonību. Viņa darbības paliekamā vērtība dzejā.

** Šī piezīme attiecas uz manu stāstījumu eseju-atmiņu krājumā 'Pretmeti' - 49. lpp.

*** Pāvils Rozītis, rakstnieks (1. 12. 1889. - 20. 2. 1937.), dzimis Liepā. Studējis Maskavas un Latvijas universitātē tieslietas. Strādājis kā redaktors, bibliotekārs, bijis kādu laiku Izglītības ministrijas Mākslas un kultūras departamenta direktors. Ražīgs literatūrā: publicējis dzejoļus, stāstus, noveles, romānus, esejas, recenzijas, tulkojis cittautu darbus.

stundiņā, ko te pavadīja, bija runājamā vairāk nekā iespēju izrunāt, kādēļ tās lietas, kādas savā vēstulē skarat Jūs, netika nemaz aizķertas. Laikam atpakaļ mājā būs tikai martā, jo pēc Austrālijas vēl priekšā Jaunzēlande.

Ar atsauksmēm pēc mana ieskata tās lietas ir tādas: ja kāds pats grib ko sacīt - labi, ja nē - arī labi. Ja darbs ir ko vērts, gan tas atradīs ceļu pie lasītāja arī bez ieteikumiem. Ja darbam nekādas vērtības nav, tad arī ieteikumi nekā nelīdzēs. Tādēļ es nemaz nemēģinu reklamēties. Vislabākais jau būtu, ja varētu grāmatīņas izsūtīt lasītājiem tieši bez veikalnieku starpniecības. Viņi tikai sakrūvē cenas augšā, bet ar norēķināšanos ir kā ir, laba daļa tā i paliek nenokārtojusies. Ej nu karo ar tiem!

Paldies par informāciju žīdu lietā. Jums jau tur plašākas zināšanas un labāks pārskats nekā man. Esmu operējis vienīgi ar to, kas bija man zināms, un tas nebija daudz.

Pa šo laiku esmu pacilājies arī veco Ulmaņa jautājumu. Viņš ir tik ļoti izteikts dzīves praktiķis, kas neinteresējas par principiem, par problēmām dziļāk, kā to darīja viņa draugs Valters, bet kombinēja ar izdevībām kā sīktirgotājs no gadījuma uz gadījumu, par tālākām perspektīvām neinteresēdamies. Tā viņš izperēja puču. Un tā viņš kļūmīgajā situācijā noveda nevien visu tautu, bet galīgi kaktā iemanevrēja arī pats sevi. Nebūtu ko brīnīties, ja izrādītos, ka tā viņš beigās būtu uzkodies uz Maskavas makšķeres, par solītajiem labumiem pildot paklausīgi, ko Višinskis lika. Savā ziņā, sovjetu skopos tarifus ievērojot, viņš savu atalgojumu arī saņēma - brīvu maizi uz brīvām kājām (ne aiz dzelondrātīm). Bet, būtu viņš nonācis Rietumu trimdā, būtu mums laikam vēl lielāks posts nekā tagad. Interesanti, ka saudzēti tika paši galvenie - viņš pats, Balodis, Bērziņš, Munters, kamēr pārējie ņēma galu. Droši vien mēs būtu samalti šā vai tā, bet nu izskatās, ka tas gals nav nācis bez pašu nodevības augšā.

Par Virzu. - Pa šo laiku esmu iepazinies (vai atpazīnies) ar citiem viņa apcerīgajiem prozas rakstiem un nācis pie slēdziena, ka tajos viņš nav bijis spējīgs ne loģiski domāt, ne spriest un secināt, ne arī izturēt kādu ētisku līniju, bet bijis tikai tāds sava laika taurētājs. Tur Pāvilam Rozītim bijusi pilna taisnība. Savu lielumu viņš patur tikai kā dzejnieks. Arī Jūsu kritikai par Bērziņu pievienojos. Nu brīnos arī pats par sevi, cik gan viegli zaļā jaunība var būt maldināma. Bet neskaidrs man par Rudzīti, kas bija 6 gadus vecāks par mani: vai viņš tiešām būs domājis tā, manam ieskatam piekrīdams, vai tikai izlicies, kas nebūtu bijis labi ne vienādi, ne otrādi (sk. 'Pretmeti' 49. lpp.): šie galvenokārt bija literāri maldi, pieņemot politisku retoriku par dzeju.

JK 29. 5. 1980:

Pēdējo daļu 'Pa posta pēdām', īpaši par mūsu trimdu, izlasīju pa divi lāgi. Atradu daudz ierosinoša un informatīva. Par vienu otru jautājumu nebiju domājis, un dažas lietas vēl neskaidras.

Manuprāt no trimdiniekiem atskaitāmi visi tie, kas devušies brīvprātīgi svešumā - uz Krieviju, lai meklētu auglīgāku zemi, lētāku dzīvi, tiktu valā no baroniem; uz Brazīliju - lai atrastu ticības brīvību; uz Ziemeļameriku - meklēt laimi 'zelta zemē', kā jūrnieki, kugošanas apnikuši.

Labā daļa no 250 000 vai vairāk pirmā pasaules kara bēgļiem bija Krievijā iedzīvojušies, ieguvuši zemi, veikalus, uzņēmumus un palika tur labprātīgi, neizmantojot repatriēšanās iespējas, un arī tie jāpieskaita pie vieglākas dzīves meklētājiem.

Īstie trimdinieki - pēc zemnieku nemieriem uz Sibīriju izsūtītie, spaidu darbos deportētie, kā arī administratīvi darbā izsūtītie - sastāda lielu atlūzumu no pamattautas. Tiem trimdiniekiem nekāda pašdarbība, nekāda kopība nebija iespējama, un bezmaz visi tie ir tautai zuduši.

Rietumu trimda skar tuvāk mūs pašus. -Kad 1944. g. sarkanarmija bija ieņēmusi Bausku, Jelgavu un tuvojās Rīgai, sākās piespiedu evakuācija, kā arī brīvprātīga bēgšana uz Vāciju. Jāpieņem, ka vairums no tiem 100 000 cerēja pēc sabiedroto uzvaras un Vācijas kapitulācijas atgriezties dzimtenē. Personīgi es apzinājos, ka bēgu uz ilggadību un ka ceļa atpakaļ nebūs. Līdzņemtajā mantu kastē gandrīz visus uztura produktus atvietoju ar drēbēm, lai būtu vēlāk ar ko iemainīt pret pārtiku.

Bēgļiem kopība bija nepieciešama, bet par to vismazāk rūpējās. Dibināja valdību, meklēja vadoni. Citi turējās pie 1922. g. satversmes un organizēja partijas. Daži iesāka trimdas organizēšanu no apakšas, bet to pārņēma autoritārās kārtības spīces. Par to, ka trimda varētu būt ilgstoša, par to neviens nedomāja arī tad vēl nē, kad UNRRA tika atvietota ar IRO, kuras uzdevums bija 'dīpīšus' izvietot uz patstāvīgu dzīvi. Centrālā komiteja tos, kas izceļoja, sauca gandrīz vai par tautas nodevējiem. Vispirms vairumā jauni cilvēki - vieninieki devās uz Beļģijas ogļraktuvēm, uz Franciju lauku darbos, uz Angliju mājkalpotājos. Kanadas komisija meklēja mežstrādniekus, kā arī raktuvju darbiem gados jaunus pušus. Visi izlasījās labāko darbaspēku, par slimajiem un apgādājamajiem nelikdamies zinīs. Ņēma Argentīna, ņēma Austrālija, tikai ASV neņēma nevienu, jo Kongresā vēl cīnījās ap t. s. D. P. likumu, kam pretojās arodbiedrības. Kad 1948. g. to pieņēma, tad bija vēl jāpanāk likuma attiecināšana uz legionāriem, kas cīnījušies pret sabiedrotajiem. Galu galā te izveidojās pati vislielākā latviešu trimdinieku grupa līdzās mazākām Anglijā, Kanadā, Austrālijā un vēl sīkākām Zviedrijā, Venecuēlā, Argentīnā, Brazīlijā un pašā Vācijā. Izklīdām pa visu pasauli, bet tieksme pēc kopības bija visās.

Drīz vien uz vietām sāka organizēties draudzes, visādas biedrības, kopas, korporācijas, pat politiskās partijas. Latviju atstājuši bija gandrīz vai visi garīdznie-

ki, politisko partiju vadoni, iestāžu vadītāji un direktori, augstākie valsts ierēdņi, namsaimnieki, zemturi - visumā mantīgās šķiras piederīgie, kam bija jābēg no komunistu terora. Nospiedošais vairākums bija autoritārā režīma piekritēji un kolaboranti. Tie iesēdās biedrību, draudžu un citu organizāciju vadībā, kultivēja autoritāro garu, lepnību, ārišķību, neiecietību.

Sekojošajiem gadsimtiem tautā iepotētajai padevībai klausīt kungu, 'jūmtā' salīdušie birokrati nu diktēja tautai, ko tā drīkst, ko nē. Vispirms liedza izceļot, tad liedza sarakstīties ar dzimteni, liedza sūtīt saiņus, liedza apmeklēt Latviju un tādā garā liedza vēl daudz ko. Mācītāji liedza pat lasīt 'Mērnieku laikus' un lūkoja uz kundzēties cenzoru lomā. Bet tauta jau nav klausījusi, katrs rīkojies pēc paša ieskatiem, un tā tas 'priekšgals' vilcīs no pakalas. Tā tauta ir palikusi bez vadības, bez demokrātiski izraudzītas pārstāvniecības, bez kādas organizētas visaptverošas kopības.

Līdzīgi bezcerīgs stāvoklis pamattautai Latvijā. Zeme pilna sveša karaspēka, bet pašu iesauktos sūta uz tālām Padomijas malām. Ražošana ieslēgta krievzemes ekonomijā. Produkcijas plāni nāk no Krievijas, vadītājus, direktorus, meistaros, tehniķus sūta no Krievijas, izejvielas un mašīnas ievēd, tāpat daudz strādnieku, kas rada dzīvokļu trūkumu, un produkcija aiziet uz Krieviju. Vietējo darbaspēku sūta uz tālām padomju vietām. Apstākļi neveicina ģimenes dzīvi, bet laulību šķiršanu. Dzimstība zema. Skolā, darbā, veikalos, sadzīvē vispār uzspiesta krievu valoda. Lauki izputināti. Baznīca sagrauta. Uz kādu glābiņu tauta var cerēt?

Uz konfrontāciju ar Rietumvalstīm? Tāda nāktu totāla kara veidā un nestu Baltijas zemēm galīgu postu un iznīcību. Varbūt revolūcija Krievijā? Pie centralizētās absolūtās varas tāda neliekas iespējama. Tautu sacelšanās būtu asiņaina un varētu beigties ar vēl lielāku teroru un vēl nežēlīgāku despotismu. -Uz iekšēju sabrukumu? Arī tāds nav gaidāms. Ne jau komūnisms valda Krievijā. Tas ir valsts kapitālisms, jauna ekono-

miska diktatoriāla sistēma, kurai gan augšanas grūtības, bet kas solās nogatavoties lielākā laika sprīdī, un to šovīnistiski eksportē: jau tagad un uzspieš citām zemēm. - Vai glābiņu varētu nest evolūcija? Tā ir gauss un ilggadīgs process, bet tās iedīgļi ir manāmi: KGB brutālās metodes it kā palikušas mīkstākas, deportēšanas uz vergu nometnēm gan turpinās, bet režīms tur vieglāks, ieslodzītie spēj sodu panest un atgriezties vai arī palikt nometinājumā ārpus nometnes. Strādniecība novirzās no oficiālās līnijas ar tieksmi uz labklājību, turību. Tādos apstākļos 'klimata maiņa' var iestāties negaidīta.

Vai trimda varētu pamattautai palīdzēt? - Visiespaidīgākais līdzeklis būtu Padomju Savienības varmācību un absolūtisma izpausmju nesaudzīga atsegšana un apkarošana. Tādas Padsavienība visvairāk baidās un uz tādu reagē. Bet mēs to neizmantojam un apdalām tautai savus padomus, kādi tai nav vajadzīgi. Mēs nebiedrojamies ar padomju ienaidniekiem, bet noraidām tos (disidentus, sociāldemokratus), bet atbalstām un cildinām autoritāros labā spārna ļaudis, kas pa prātam Padomijai, jo lejam 'ūdeni uz viņu dzirnavām', gādājot par trimdas ātrāku sagrāvi. Biju 1950. g. Vašingtonā uz koporganizācijas dibināšanas sanākumi. Nodibināja Amerikas Latviešu Apvienību. Tā balstīta uz autoritāriem pamatiem. Tādēļ daži darbības paņēmieni visai spocīgi. No tādas pamattautai nekādas palīdzības nevar būt.

Latviešu emigrantu liktenis nespēj būt citādāks nekā visu citu tautu. Atcerēsimies krievu 1917. gada revolūcijas bēgļus, kuru bija daudz vairāk nekā mūsējo tagad. Visi cerēja un gaidīja uz vecās kārtības atjaunošanu. Vācijas krievi pulcējās ap vienu lielkņazu kā troņa kandidātu, Francijā ap otru kroņprinci. Iznākums - izklīda, izmira un iznīka visa tālaika trimdinieku paaudze.

Vēsture nerāda trimdiniekus, kas atgriezušies dzimtenē kā uzvarētāji ar plīvojošiem karogiem.

Trimdas dzīve skar mūs visus tieši un sārīgi, bet maz par to rakstām, maz debatējam. 'Pretmetu' apcerējums liekas vai vienīgais. Tas ir ļoti labs trimdinieku un pamattautas stāvokļa apskats, kādu mums nav, jo negribam patiesībai acīs skatīties.

Ar Klīdzēju tikos un dzirdēju par viņa Austrālijas ceļojumu un tikšanos ar Jums.

*

AP 12. 8. 1980:

Liels un sirsnīgs paldies Jums par tik rūpīgu mana darba apskatu. Nedomāju, ka varētu būt vēl kāds, kas tam pieietu tikpat nopietni. Vai kāda no tur izteiktajām atziņām tiks apsvērta un virzīta tālāk, iedzīvināta, par to jāšaubās. Jo virsējā kamara mums cieta kā bruņas, trimdas 'huzāri', visi tie birokratiskie sīkšņotāji, darīs visu, lai šādas viņiem netīkamas lappuses noklusētu, kādēļ paredzams, ka par grāmatu neparādīsies arī neviena recenzija. Un drīz viņi apklusinās visu trimdu, kas aizies bójā nevis kādu ārēju apstākļu nelabvēlības dēļ, bet aiz pašu iekšējās puves.

Kas attiecas uz dažādo trimdu dažādajiem trimdotājiem kā brīvprātīgiem labākas dzīves meklētājiem Austrumos, Dienvidamerikā, arī ASV, un mums, politiskajiem bēgļiem, skaidru līniju novilkt nevarēs. Bet tas nav arī tik svarīgi, jo problēmas svešumā ir uz mata tās pašas, lai arī kādi dzimtenes pamešanas motīvi. Arī t. s. 'laimes meklētāji' daudzi atgriezās, bet tie, kas palika svešumā, vēl nenozīmē laimīgos - daudziem nebija iespējams atgriezties līdzekļu trūkuma vai citu spiedīgu apstākļu dēļ. Svešajās vidēs vieglāk iekļaujas jauktu nacionālītāšu pēcnācēji, tad pilsētnieki, bet visgrūtāk klājas zemniekam, kas nācis no vistīrākās savas nacionālās vides ar senām tradīcijām un ciešu tuvību dzimtenes zemei. - Nav tā, ka lielākas emigrantu grupas nebūtu atgriezušās, piem., mūsu kaimiņos polos pēc vairāk kā 30 gadu ilgas trimdas 1863. g. atgriezās t. s. 'lielā emigrācija' - ap 10 000 no Beļģijas. Un droši vien, ja mēs raktos cauri citu tautu vēsturēm, atrastu līdzīgus gadījumus.

Bet tās problēmas, kas mums risināmas, neattiecas tikai uz atgriešanos, tās paliek tās pašas, paliek risināmas arī tad, ja tādas atgriešanās nebūtu. Un to risināšana svarīga nevien mums, bet arī mūsu mītnes zemei, kas gan parasti tādām lietām vērības nepiegiež. Mītnes zemei nedrīkstētu būt vienalga, vai mēs to bagātinām kā atšķirīgs, bet veselīgs un sevī izlīdzināts harmonisks elements, jeb iejūkam tajā kā pūļa sastāvdaļa, kā nervozs, neapmierināts, nekur īsti nepiederīgs svešs elements.

Šīs problēmas ignorē mūsu 'vadība', jo tā tās nesaredz (dažs no viņiem varbūt tikai negrib saredzēt). Mūsu nacionālais jautājums tiek dimdināts uz patriotiskajām bungām, 'skaidrots' ar retoriku visai šovīnistiskā plāksnē. Tas ir strupceļš. Šo sociālpsīcholoģisko prasību, šo kolektīvās zemapziņas prasību neapmierināšana dvēseliskā līdzsvara lietā nozīmē apmēram to pašu negalu kā t. s. 'trace'-elementu trūkums organismā.

Pašulaik man spiestuvē kāda jauna grāmatiņa, kas būs gatava pēc mēneša, kad Jums to aizsūtīšu. Tas ir tulkojums, Vidzemes vicegubernātorā (1914-1917) kņaza Podolinska atmiņas. Parāda Krievijas nenovēršamo galu aiz iekšēja sairuma, morāla sabrukuma. Ceru, ka lasīsies labi un ne gluži bez intereses, īpaši, kas attiecas uz baznīcu, kā arī paralēlēm cara patvaldībā un tagadējā iekārtā. Diezgan daudz runāts arī par latviešiem, baroniem.

No Latvijas nāk ziņas par zārkiem, saņemtiem Rīgā no Afganistānas. Tad jau tādi pienāk arī Tallinā, Viļņā, Ķījevā un citur robežrepublikās. Apspiestie spiesti tēlot apspiedējus. Ko lai dara latviešu puisis ar sarkano zvaigzni pierē? Afgānis pēc pases neprasa. Un tā viņi apkarojas. Bet kremlī kungi var smīnēt bārdā par dubulto asinsnolaišanu nevēlamo elementu starpā.

*

JK 1980 (bez datuma atzīmes *):

Reizē ar vācu karaspēka ienākšanu Rīgā 1941. g. jūlija pirmajās dienās ieradās SS brigf. un policijas generālis Stālekers, policijas pavēlnieks pie armijas grupas Nord. Jau 3. jūlijā viņš strupi noliedza inž. Einbergam ** u. c. organizēt provizorisku latviešu valdību. Ar 8. jūlija rīkojumu viņš uzdeva visiem latviešiem novilkt Latvijas laika uniformas, atdot ieročus un partizānu vienībām likvidēties. Dienu iepriekš viņš mutiski bija uzdevis pltn. V. Veisam noorganizēt kārtības policijas dienestu 3000 vīru sastāvā ostu, dzelzceļu, cietumu apsardzībai un kārtības uzturēšanai Rīgā. Šis rīkojums rakstiski tika publicēts 20. jūlijā. Mēneša beigās Rīgā ieradās SS brigf. policijas generālmajors Šrōders un pārņēma kārtības policijas vadību Latvijas generālapgabalā.

Vācu okupācijas laikā Latvijā dzīvojot nezināju - un varbūt neviens nezināja -, ka policijas generālis Stālekers ir Einsatz grupas A komandieris ar uzdevumu izvest žīdu, čigānu, komunistu un citu vāciešiem nepatīkamu elementu slepkavības. Grupas darbības rajonā ietilpušas trīs Baltijas valstis un Ļeņingradas apgabals. Šinī apvidū darbojušās 195 A apakšgrupas RSHH (Reichssicherheits Hauptamt) vadībā Berlīnē. Katrai šī iestādījuma apakšgrupai bijis jādod Berlīnei darbības pārskats. Ar nelieliem izlaidumiem te viens Stālekera ziņojums. Tajā teikts, ka pēc Kauņas ieņemšanas 1941. g. 23. jūnijā jau otrā dienā ieradusies Einsatz gru-

* Kad 1980. g. sakarā ar Viktora Arāja notiesāšanu Hamburgā un Vīzentāla plaši izvērsto akciju, dzenot pēdas vainīgajiem, žīdu jautājums tika atkal vairāk pārrunāts, savas atmiņas par vācu okupācijas laiku plašāk uzrakstīja arī Jēkabs Kalniņš. - Šis pats teksts parādījās arī Brisbanes 'Atbalsī' 1981. g. pirmā ceturkšņa numurā.

** Bernhards Einbergs, satiksmes ministrs, dzimis 23. 1. 1893. g. Rīgā. Beidzis Rīgas politehnisko institūtu, Latvijas universitāti un Oranienburgas karaskolu. Piedalījies Brīvības cīņās. Strādājis kā inženieris Satiksmes ministrijas dienestā; no 1934. g. ministra amatā. Apbalvots ar Lāčplēša kara ordeni par 1918. g. decembra cīņām Cēsu rotas ierindā pie Ierīkiem un Līgatnes.

pa A. Šis ziņojums, kas ietver laiku līdz 15. oktobrim, pārņemts no žīdu enciklopēdijas (Encyclopedia Judaica) 11. sējuma 387. -390. lpp. :

'Pašās pirmajās vācu karaspēka ierašanās stundās pretžīdu spēki organizējās pret tiem izvest pogromus. Tas sakrita ar drošības policijas interesēm, lai žīdu jautājumu atrisinātu ar vislielāko bardzību. Sākumā tomēr licies vēlams, lai krasie paņēmieni nebūtu pārāk briesmīgi, jo tādi saceltu nemieru pat vācu aprindās. Tādēļ bija jārada iespaids, vismaz no ārienes skatoties, ka tie bija vietējie, kas ierosināja pretžīdu akcijas.

Tā kā Baltijas iedzīvotāji zem bolševikiem un žīdiem bija cietuši, tad varēja sagaidīt, ka viņi ar tiem, kas vēl palikuši viņu vidū, paši izrēķināsies. Tā Kauņā noorganizējās 300 vīru liela partizānu grupa žurnālista Klimaitis vadībā, kas stājās kontaktā ar vācu armiju un drošības policiju, kas žīdu lietā partizānus atbalstīja. Tikai bija jārada pierādījumi, lai vēlāk žīdu un komunistu iznīcināšanu pierakstītu vietējiem. Pavēls no vācu puses jānoslēpj.

Naktī no 25. uz 26. jūniju Kauņas partizāni nogalināja 1500 žīdu. Vairākas sinagogas nodedzināja vai izpostīja. Tāpat tuvējā apkaimē nodedzināja 60 žīdu māju. Nākamā naktī vēl 2300 žīdu nogalināja. Kauņa deva paraugu pārējām pilsētām un ciemiem, kā jāapietas ar žīdiem.

Kauņā bija 30 000 žīdu. Pēc pirmajām viņu likvidācijām atlikušos ievietoja vācu drošības policijas ierīkotajos geto. Tos pārvaldīja drošības policija, bet par piespiedu darbaspēka sagādi un uzturu bija jā rūpējas žīdu geto komitejai - Judenrat. '

Par Latvijas A grupas darbību ziņojuma nav, bet enciklopēdijas 1467/8. lpp. izvilkmā no 'Holocausta' ir šāds teksts:

'Uz Einsatzgrupas A ierosmi latviešu palīgpolicija izveda pogromu pret Rīgas žīdiem, iznīcinot visas sinagogas un nogalinot 400 žīdu. Pēc gen. Stālekera ziņām

masu eksekūcijās līdz 1941. g. oktobra beigām grupa A Rīgā, Jelgavā, Liepājā, Daugavpilī un Valmierā nogalinājusi 30 025 žīdus, bet līdz gada beigām 35 238. Rīgas geto palikuši 2500, Daugavpilā 950 žīdu. Tukšajās Rīgas geto mājās 1942. g. sākumā novietoti 15 000 no Vācijas, Austrijas, Čehoslovākijas un citām Reicha valstīm atvestie žīdi. Daži transporti novadīti tieši uz Rumbulas, Biķernieku un citiem Rīgas apkārtnes mežiem. Rīgā vēl atvesti 600 Kauņas žīdu, un daži no tiem piedalījušies geto pagrīdes organizācijā. ' -

Bez šī izvilkuma enciklopēdija vēl raksta, ka īsi pirms Hitlera iebrukuma Latvijā lielu latviešu grupu, ieskaitot vairākus tūkstošus žīdu, kā nezticamus padomju iestādes deportējušas uz Sibīriju vai citur. Pa vācu valdīšanas laiku ievērojamam žīdu skaitam izdevies aizbēgt uz Padomijas iekšieni. Ir aplēsts, ka vācu rokās krituši ap 75 000 Latvijas žīdu.

Jau pirms vācu vajāšanām žīdi cietuši no latviešu antisemītu aktīvistu puses, pie kuriem piederējuši Aizsargu organizācijas un Pērkonkrusta organizācijas biedri. Tie arī vēlāk pie žīdu iznīcināšanas sadarbojušies ar vāciešiem. Vācieši žīdus bez geto turējuši arī baraku nometnēs darba vietu tuvumā. Tādas bijušas Salaspilī un Ķeizarmežā. Pirmā ierīkota 1941. g. beigās ar tūkstošiem gan Latvijas gan ievestajiem žīdiem. Tur bijuši vislaunākie apstākļi, un daudz žīdu gājis bojā. Ķeizarmeža nometne ierīkota 1943. g. vasarā no Rīgas, Daugavpils un Liepājas atliekām. Septembra beigās tur atvesti arī likvidētā Viļņas geto žīdi. Kad 1944. g. vasarā padomju armijas tuvojušās Latvijai, Ķeizarmeža žīdi pārvesti uz Vāciju un ievietoti Stuthofas un citās koncentrācijas nometnēs.

Rīgas apgabala kara tribunāls 1946. g. 26. janvārī sāka iztiesāt apsūdzības pret Lohsi, Dreksleru, Jekelnu, Langi, Krausi, Saueru un citiem kara noziedzniekiem, iekavotiem Latvijas žīdu slepkavošanā. Policijas ģenerāli Jekelnu un vēl sešus (vārdi nav minēti) notiesāja uz nāvi pakarot. 3. februārī spriedumu izpildīja. -Tiktāl pēc Encyclopedia Judaica.

Ģen. Stālekera ziņojumos Berlīnei es pirmo reizi satiekos ar tādu valstsirdību, ka jāgādā pierādījumi vēlākai vajadzībai, ka žīdus slepkavojuši vietējie iedzīvotāji!

Pirmo kara nedēļu mēs Liepājā pārlaidām zem vācu lielgabalu un lidmašīnu bumbām, dzēšot degošos namus. Sarkanā pilsētas valdīšana bija nolēmusi pilsētu noturēt, un vāciešiem tur izdevās ar tankiem ielauzties tikai 28. jūnijā. Nepagāja ilgi, līdz sākām vērot akcijas pret žīdiem, bet nevis no latviešu puses. Vācieši tiem noliedza lietot ietnes, noteica valkāt dzeltenas zvaigznes, sākās aresti. Drīz vien viņus sāka vest uz kāpām Vecliepājā pie zvejniekostas, kur tos apšāva. Tas izsauca protestus, pēc kam eksekūcijas pārcēla uz mežu aiz Karaostas. Ļaudis runāja, ka šāvēji esot latvieši, un vācieši tos fotografējot. Zinu, ka pie žīdu šaušanas piedalījās kāds Liepājas viesnīcnieka dēls, kura vecākus aizveda 14/15. jūnijā. Bez tā viņš laikam nebūtu to darījis.

Kādreiz gadījās būt miertiesā, kurai bija kopēja sēta ar cietumu. Pagalmā bija sabrauktas smagās mašīnas ar brezenta jumtiem. No cietuma izvestajiem žīdiem lika tur sakāpt. Netālu no automobiļiem stāvēja grupa vācu kareivju, likās, jūrnieku formās. Sargs mūs brīdināja, lai nestāvam pie tiesasnama logiem. Starp žīdiem pazinu ziepju fabrikantu Lichtu.*

Kādā sarunā Liepājas prefekts man apgalvoja, ka viņa policisti pie žīdu šaušanas nepiedalās, bet no apsargāšanas, savākšanas un pavadīšanas transportā atteikties nevarot. Biju jau vairākkārt iestājies par žīdu kolēģām. Dažos gadījumos izdevās kādu atbrīvot. Kādreiz latviešu kārtībnieks man atnesa zīmīti, lai glābju kāda paziņas sievu ar bērniem, kurus vedot uz nošaušanu. Kad bija nodibinājies geto ar žīdu komiteju, viens no komitejas vīriem bieži pie manis atnāca, lai saņemtu speķi, sviestu, taukus, jo tādas mantas viņiem nemaz

* Šis ir tas pats cietuma pagalms, ko esmu vērojis no pretējās puses - skolas nama (sk. 'Pretmeti', 1979, 80/81. lpp.), tikai reize, šķiet, ir bijusi cita.

nedodot. Pēc kāda laika viņš man teica - mēs esam vēl 105. Drīz arī tos aizveda uz Rīgu.

Kolēģis E. Lielozols stāstīja, ka uz Daugavpili aizbraucis aizvestā Zemes grāmatu nodaļas priekšnieka dēls, kas iestājies vācu SD dienestā. Vairākas dienas risinājušās žīdu eksekūcijas, un ikdienas viņš bijis pilnā. Arī sarunas laikā bijis dzērumā un raudājis, bet vecāku aizvešanu esot atriebis. Rīgā strīdū ar kādu vācieti (SD) to nošāvis, pēc kam nošāvijs pats.

Hitlera izvestais žīdu jautājuma galīgais atrisinājums - 'final solution' - ir viens no daudziem vēsturē, kas neizskaidrojams, kāpēc akcija vērsta pret viņiem tik mežonīga kā ne pret vienu citu etnisku grupu. Vai drīkstētu te pierakstīt Jēzus Kristus nāvi pie krusta, kurā vai no žīdus? Vai tur vainojama viņu nodošanās augļošanai un tirdzniecībai, izvairoties no lauku darba? Vai turēšanās pie sava Dieva un Mozus ticības? Vai tādēļ, ka tie ir paštaisni un piedalās visos nemieros, protestos un revolūcijās? Hitlers iemeslu zināja!

*

((Kad 1980. g. 'Zelta Vārtu Vēstīs' parādās adv. K. Vanaga * raksts par Baltijas valstu likteņiem, J. Kalniņš atsaucas kā ar publikāciju, tā ar vēstulēm Vanagam, kopijas piesūtīdams arī man, kurās jau agrāk cilāto problēmu apskats izvērsts plašāks un padziļināts. Te daži izraksti. - AP))

Vai drīkstam paļauties uz ASV u. c. Baltijas valstu aneksijas neatzīšanu? ASV uzskata, ka Blatijas valstu iekļaušana Padomju Savienībā nav bijusi brīvas gribas izpausme, un šo iekļaušanu neatzīst. Raksta autors (Vanags) saka, ka neatzīšana balstās uz diplomātiskiem apsvērumiem, ne uz tiesībām un taisnības, tātad neatzinējas valsts pašas interesēm. Šīs intereses var mainīties

* Kārlis Vanags, advokāts, dzimis 10. 5. 1907. g. Rīgā. Beidzis Latvijas universitātes juridisko fakultāti. Darbojies tūrisma sektorā, publicējis tūrisma literatūru. Trimdā Vācijā, tad Amerikā, kur aktīvs publicistikā.

un sekot iekļaušanas de jure atzīšana. Mūsu aktīvitate par neatzīšanu jādubulto un balss skaļums jātrīskāršo, jo gadiem paejot, krievu vara Baltijas valstīs nostiprinās.

Manuprāt tāda neatzīšana no ASV puses turpināsies tik ilgi, kamēr vēl nebūs iztērēts deponētais Latvijas zelta fonds. Kamēr tas vēl turēsies, tik ilgi tiks atzītas mūsu sūtniecības un konsulāti, un viņi būs diplomātu sarakstos ar parasto ievērību viņu stāvoklim. Latvijas zelta fonds ASV ir 3 048 kilogrami. 1940. g. 15. jūlijā ASV apķīlāja visus Baltijas valstu īpašumus, ieskaitot zeltu, noguldījumus bankās, kugus u. c. Tai laikā Latvijas parāds bija \$ 5 775 000, kas ar 4.25% augļiem nomaksājams līdz 1987. gadam, kad būs pieaudzis uz \$ 13.5 miljoniem. Latvijas zelta vērtība 1940. gadā bija \$ 17 890 422, bet tagad tā vairāk kā desmitreiz lielāka.

Latvijas zelta fonds Anglijā bija 6 554 un Francijā 999.95 kilogrami.

Istenībā tāda iekļaušanas atzīšana no ASV puses ir jau notikusi. Kamēr Nirnbergas Tribunāla beigu protokolu Virsprokurors Džeksons (Jackson) parakstīja ar atzīmi, ka Baltijas valstis netiek atzītas par Padomju Savienības sastāvdaļu, Eiropas Drošības konferences lēmumu Helsinkos 1975. g. prezidents Fords parakstīja bez jebkādas atrunas, lai gan tas apstiprināja Padomju Savienības rietumu robežas ar tajās iekļautajām Baltijas valstīm. ASV ar iekļautajām Baltijas valstīm sadarbojas saimnieciskajā, tehniskajā un sabiedriskajā laukā ar kapitāla ieguldījumiem, konsulu apmeklējumiem, ar līdzdalību dažādos zinātnieku un garīdznieku kongresos.

((Pa šo laiku klāt nākuši vēl citi de jure statusa pārākumi, kā to rāda dokumenti pielikumā IX-283 - AP)).

Diktēto 'brīvprātīgo' Baltijas valstu iekļaušanu Padomju Savienībā adv. Vanags ir raksturojis šādi: sarkanarmijas tanku un durkļu aizsegā trīs atsūtīto pilnvarnieku tiešā vadībā vienveidīgi tika ieceltas leļļu

valdības, pavēlētas nelikumīgas parlamentu vēlēšanas, kurām sekoja Baltijas valstu pievienošana Padomju Savienībai. Ar teroru tauta dzīta pie urnām balsot par 'tautas saeimu', pat nepūloties ievērot Latvijas satversmes noteikumus, ka, pārvēršot Latvijas demokrātisko republiku par padomju sociālistisko, bij obligāti vajadzīga tautas nobalsošana.

Te autors kļūdījies. 1940. g. Latvija nebija ne demokrātiska republika, ne arī tās 1922. g. satversme bija spēkā. Ar 15. maija (1934) apvērsumu tās vietā stājies bija autoritārais režīms ar Kārļa Ulmaņa vienpersonīgo diktatūru. Apvērsuma režīms izbeidza saeimas darbību, aizliedza politiskās partijas, biedrības un likvidēja pašvaldības, ievada preses kontroli un cenzūru, iecēla vai atlaida ministrus, sūtņus un konsulus, pieņēma budžetu, izdeva likumus un rīkojumus, diktēja iekš- un ārpolitiku, noteica saimniecības kursu un, kad 1936. g. izbeidzās saeimas vēlētā valsts prezidenta amatslaiks, tad diktators pats to uzņēmās. Ulmaņa režīms izbeidzās 1940. g. 20. jūnijā, kad viņš apstiprināja prof. Kirchenšteina ministru kabinetu, pats palikdams vēl valsts prezidenta amatā līdz 20. jūlijam, līdz ievēlētās saeimas sanākšanai.

Ja 1922. g. satversme 1940. g. būtu bijusi spēkā, tā zemi pret okupāciju neaizsargātu, bet Padomju Savienībai būtu bijis grūtāk savus nodomus izvest dzīvē. Lai arī pretošanās būtu bijusi īslaicīga, tā būtu mūs paglābusi no šķietamās 'labprātīgās iekļaušanās'. Būtu pamats vairākām valstīm pievienošanās neatzīt, mūsu stāvoklis tagad būtu skaidrāks un tiesiski mēs stāvētu uz cietāka pamata.

Kad abi lielie plēsoņas 1939. g. augustā bija slepeni vienojušies par Baltijas telpas sadalīšanu savā starpā, tad drīz sekoja darbi. Jau septembrī Padomju Savienība iesniedz Igaunijai ultimātu slēgt savstarpēju palīdzības līgumu, paredzot 25 000 lielam krievu karaspēkam bāzes un karaflotei ostas, ko Igaunija bija spiesta pieņemt, ar savu sabiedroto Latviju pat nesazinoties.

Drīz līdzīgs ultimāts sekoja Latvijai, un diktators sūtīja savu ārlietu ministru V. Munteru uz Maskavu sarunām. Bez tālākas konsultēšanās ar Rīgu Munterš parakstīja 5. oktobra līgumu par bazēm 30 000 lielam sarkanarmijas kontingentam, par Liepājas Karaostu flotes bazei un zemi lidlauku būvēm Cīravas un Glūdas apvidū.

Ar to Latvija bija militāri okupēta, un nekāda pretošanās vairs nebija iespējama. Pēdējā izdevība pretoties bija bijusi pirms bazu līguma parakstīšanas. Karaspēks bija militāri apmācīts, labi ietērpts un patriotiski noskaņots, gatavs valsti aizstāvēt. Diktators to nepielaida apzinoties, ka neiespējami ko panākt tāda pārspēka priekšā. Tā pat pie 'goda šāviena' netikām un nebūtu varējuši tikt, jo agrāk Maskavā iepirktajiem tankiem 'aiz pārpratuma' bija atsūtīta nepareiza municija. - Tā 15. maijs noveda valsti pie 5. oktobra, un 17. jūnijs vairs palika tikai laika jautājums, un tas nāca ar apvainojumu Latvijas valdībai bazu līguma pārkāpumos, kad kremlis 1940. g. 16. jūnijā iesniedza Latvijas sūtnim Maskavā ultimātu dažu stundu laikā piekrist* valdības maiņai Latvijā un neaprobežota lieluma karaspēka ielaišanai zemē. K. Ulmanis prasības pieņēma un savā 17. jūnija radio runā starp citu teica: '... mūsu zemē kopš šī rīta ienāk padomju karaspēks. Tas notiek ar valdības ziņu un piekrišanu. . . vēlos ka. . . iedzīvotāji ienākošās karaspēka daļas uzlūko ar draudzību. . . viss, kas tagad notiek un tālāk notiks, nāk par labu mūsu valsts un tautas nākotnei un mūsu labām un draudzīgām attiecībām ar mūsu lielo austrumu kaimiņu Padomju Savienību. Es palieku savā vietā, jūs palieciat savās.'

Višinskis kremla pilnvarotais Latvijā, nosauca Ulmanim savus jaunos ministrus ar prof. A. Kirchenšteinkā ministru prezidentu un pateica, ka tam piekrišanu devusi Maskava un maiņa nav pielaižama. Ulmanis

* Šo ultimātu ievadīja mūsu robežsargu slaktiņš 15. jūnija naktī, kad Rītupes rajonā sovjetu iesūtīta vienība noslepkavoja 4 cilvēkus un vairākus aizveda līdzī pāri robežai, kur tie pazuda, bet mājas nodedzināja.

Bolšteins Luvigs, ģenerālis (5. 2. 1888. - 20. 6. 1940.) dzimis Jaunesavā; beidzis Jelgavas ģimnaziju, Pēterpils universitāti, dienējis strēlnieku pulkos, piedalījies atbrīvošanas cīņās, apbalvots ar Lāčplēša kara ordeni; kopš 1928. g. Robežsargu brigādes komandieris; izdarījis pašnāvību nošaujoties.

ieceltos apstiprināja, pieņēma pilī un apsveica vārdiem:

'Novēlu labas sekmes sarežģīto uzdevumu veikšanā... Pie sirds lieku lojāli sadarboties ar mūsu zemē atrodošos padomju karaspēka daļu izvietojumu...'

Ulmaņa ministri 20. jūnijā savus resorus nodeva Kirchenšteina ministriem, un tie sāka izdot likumus un rīkojumus tādā pat kārtībā, kā to bija darījis Ulmaņa kabinets. Izdeva likumus par kameru izbeigšanu, par aizsargu likvidēšanu, saeimas vēlēšanu, strādnieku padomēm u. c. K. Ulmanis kā valsts prezidents tos ar savu parakstu izsludināja 'Valdības Vēstnesī'.

Kad saeima bija ievēlēta, tad valsts prezidenta amatu pārņēma prof. Kirchenšteins, pasludinot to ar tādiem pašiem vārdiem; ar kādiem to 1936. g. bija darījis Kārlis Ulmanis. Prezidenta standartu pilī nolaida. Visa lēmēja nu it kā bija saeima. Tā deklarēja Latviju par padomju republiku, nosauca saeimu par augstāko padomi, ministru kabinetu par padomes prezidiju un nolēma lūgt uzņemšanu Padomju Savienībā.

K. Vanags raksta: '... sabiedrības kreisajā spārnā valda nosliece garajā ceļā uz pilnīgu neatkarību apmierināties ar nacionāļkomūnisma režīmu...'

Tāda izskatās paredzamā tautas nākotne. Ar to būs jāsamierinās visi, ne kreisajam spārnam vien. Apvērsums, kāds noticis pēdējos 40 gados sadzīvē, īpašumtiesību izmaiņā, dzīvokļu celtniecībā, lauksaimniecībā, rūpniecībā un tirdzniecībā, būs grūti izmaināms vai atmetams. Vēstures rats griežas bez atpakaļgājiena.

Polītiskā iekārta tur īstenībā ir komunistu partijas diktatūra tās ģenerāļsekretāra un polītbiroja personās. Ir pielaižams, ka pie nacionāļkomūnisma Latvijā partijas vadību izraudzītu vēlēšanu ceļā, kad partija demokratizētos. Tas izbeigtu terorismu, politisko policiju, un pamazām atgrieztos pilsoņu brīvības. Tas nevar notikt, kamēr Latvijas komunistu partijā pārsvarā svešie un tās darbību diktē kremlis. Pārejas laiks zem nacionāļkomūnisma būtu vieglākais un praktiskākais ceļš uz pašnoteikšanos un pilnīgu neatkarību, kamēr atbrīvošana ar varu varētu nākt tikai kā pasaules kara sekas.

Bet tāds karš būtu atomkarš. Ar Baltijas valstu ekspozīcijas stāvokli pilsētas, ostas un iedzīvotājus iznīcinātu tik lielā mērā un skaitā, ka tāda atbrīvošana līdzinātos iznīcībai.

*

JK 10. 9. 81. K. Vanagam:

Kad savas piebildes sūtīju 'Zeltvārtu Vēstīm', man bija aizdomas, ka tās tur nederēs, jo tanī ievieto tikai baznīcas ziņas un lamas par komunistiem un krieviem. Jūs abi ar Teodoru Sīli esat metušies uz naida sēšanu pret tiem. Jūs saskatāt un izceļat tikai viņu kļūmes, neveiksmes un trūkumus, bet noklusējat sasniegumus un uzlabojumus. Jūs, šķiet, ieskatāt, ka pretinieku vajaga tikai sist cerībā, ka tā viņu varētu nāvīgi ievainot un gāzt, bet maz prātojat par to, kas varētu nākt viņu vietā. Ja ir kas pieminēts, tad tikai atgriešanās pie vecā, reiz bijušā, kas nāktu līdz ar patstāvību un neatkarību. Vai tā būtu demokrātiska republika vai autoritārais režīms, tas netiek minēts. Var pieņemt, ka pēdējais, jo trimdas latviešos vēl ļoti daudz to, kas sildījušies '15. maija saulītē'.

Ir pareizi, ka es neieredzu Ulmaņa diktatūru. Vispirms, 15. maija pučs ir smags noziegums, par ko likums paredz bargu sodu. Otrs - tas noveda pie valsts kases izlaupīšanas, dzēšot Zemnieku savienības un Zemnieku bankas parādus, arī daudzu privātpersonu. Trešais - daudzu ejošu uzņēmumu ekspropriācijas un nacionalizācijas atviegloja Padomju Savienībai mantisko likvidēšanu. Ceturtais - palīdzēja pie likumīgas Latvijas iekļaušanas Padsavienībā. Tie mani galvenie pārmetumi, un iepretī tiem nobāl un paliek maznozīmīgi visi Ulmaņa labie darbi, par kuriem tādēļ nav vērts laika tērēt.

Pēc mana ieskata Latvijas demokrātiskās republikas atjaunošana ir praktiski neiespējama. Varētu gan Augstāko padomi pārvērst par saeimu, paredzot tās brīvas vēlēšanas. Daudz grūtāk par politisko būs atgriešanās

pie agrākās saimniecības, kad privātīpašumi pilnīgi likvidēti un visa saimniecība sajūgta ar Krieviju.

Kas runājuši ar tautiešiem dzimtenē par šo jautājumu, tie apgalvo, ka turieniešu vēlēšanās ir tikt valā no krievu virskundzības un izbeigt to ieplūšanu Latvijā. Neviens nepiemin zemes vai uzņēmumu denacionalizāciju, privātīpašumu atjaunošanu, komunistu partijas likvidēšanu, politisko partiju un saeimas atjaunošanu. Ja nu Jūsu un T. Sīla cīņa pret komūnismu un par valsts neatkarības atjaunošanu neved pie mērķa, kādu tauta dzimtenē vēlētos sasniegt, kāda jēga tad Jūsu lamām un žultainībai? Šai vārdu karā ar kompartijas vadoniem Jūs varat uzvarēt vai zaudēt, bet uz tautas vēlmēm un cīņu tas viss paliks bez iespaيدا. Kad pienāks izšķirīgais brīdis, tad tauta teiks galavārdu, un neviens trimdiniekiem padoma neprasīs.

Man liekas, ka Jūs noejat par tālu. Sociāldemokratu Bruno Kalniņu Jūs nespējat vien pietiekami noķengāt un izlamāt, jo stāvat tuvu komunistiem. Tas, ka Kalniņš cīnās tai pašā frontē kur jūs abi, varbūt pat iespaidīgāk, tas jums nekrīt svarā. Nav otra tautieša, ko padomju vara ienīstu vairāk par viņu. Ne par velti Kalniņa sadarbnieku Juri Būmeistaru sodīja ar 15 gadiem.

Manuprāt notikumi Polijā pierāda, ka ir iespējama komunistu partijas pāreja uz demokratismu. Brīva neatkarīga arodbiedrība tur pastāv jau veselu gadu. Tā spējusi sarīkot streikus un panākt savas prasības. Daudzi tās biedri sastāv kompartijā, un tās pēdējā kongresā kandidātus uzstādīja no sapulces un par tiem nobalsoja aizklāti, kas ir vēl nepiedzīvots komunistu kustībā. Solidaritāte prasa un ir iespējams, ka arī panāks brīvas parlamenta vēlēšanas un brīvu presi. Ja tas realizēsies un krievi neokupēs Poliju, tad tas izsauks līdzīgas kustības citās satelītvalstīs. Perspektīvas ir neaplēšamas.

Ar Reganu esmu nemierā visvairāk Izraēlas jautājumā ar lielajiem ieroču devumiem, naudas pabalstiem, privilēģēto aizdevumu reālizēšanu ASV, plašo ziedoju-

mu vākšanu un sūtīšanu un pāri visam par Izraēlas agresīvās ekspansijas sekmēšanu. Viņa nostāja attiecībā uz Padomju Savienību nav vēl nekur parādījusies, un par to vēl nevar spriest.

Ir tik daudz lietu, par kurām vēstulēs nevar tikt galā, tādēļ būs vienam vai otram jāierodas uz personīgu izplāpāšanos.

*

JK 29. 9. 81. K. Vanagam:

Rakstīju nevis dusmās, bet gan pārlicībā, ka mums jāmeklē iedarbīgāks ceļš. Dusmu izgāšana nekā nepalīdz. Tikpat nepareiza ir Br. Kalniņa un citu sociālistu un liberāļu apkarošana. KGB un Sakaru komitejas mērķis ir trimdas tautiešu šķelšana, naida kurināšana, sarīdot vienu trimdas daļu pret otru. Tautiešu savstarpējā apkarošanās taču sekmē viņu plānus.

Cīņa pret komūnismu novirza mūs nost no īstā mērķa. Ne tas ir komūnisms, kas valda Padomijā, Latvijā. Mums jācīnās pret okupantu iepludināšanu mūsu dzimtenē, pret to visu vadošo vietu ieņemšanu, pret krievu valodas uzspiešanu skolās un satiksmē. Latvijas kompartijā dominē krievi. Ar latviešu komunistiem pie varas tautaidzīve būtu ciešamāka, bet Berklavu un viņa partijas grupu likvidēja.*17 komunistu vēstule protestē pret krievu varmācību un apspiešanu. Tā parāda, ka viņiem rūp latviešu tautas liktenis, labklājība un demokrātija krievu diktatūras vietā.

Nevis jācīnās pret komūnismu, bet ar Latvijas komunistiem kopā pret tautas apspiešanu, diktatūru un teroru. Tikai tad, kad kopīgā cīņā būsīm atbrīvojušies no krievu okupantu varas, tikai tad varam sākt domāt par to, kā tikt vaļā no šī valsts kapitālisma.

Vai mums bez latviešu komunistiem ir vēl kādi citi sabiedrotie? Ir taču pārāk skaidrs, ka tādu mums nav. Kā paraugs derētu Polijas strādnieku cīņa par brīvu arodorganizāciju, par politiskajām tiesībām, par strādnieku preses brīvību, par labāku apgādi. Katoļu baznī-

* Berklavs Edgars 1959. g. 16. jūlijā atcelts no visiem amatiem, izslēgts no komunistu partijas un izraidīts uz Vladimīru. Vēlāk ļauts atgriezties Latvijā, kur iestāžu uzraudzībā.

ca ir pratusi strādnieku kustību piebremzēt tā, lai neizaicinātu krievu iebrukumu. Bez tam Polijas lielie parādi Rietumu bankās (\$ 28 bilj.), pārtikas trūkums, kā arī karš Afganistānā ir krievus atturējis iejaukties.

Šķiet, ka Latvijā strādniekiem nav iespējams sekot poļu paraugam. Kamēr Polijā strādnieki visi vienas tautības, Latvijā daudz krievu, un tādēļ viebprātība neiespējama. Bez tam Krievija Polijas notikumus tautai slēpj. Vēl rūpīgāk tos noslēpj Latvijā. Ziņas par Polijas strādnieku panākumiem varētu sacelt kājās strādniecību visās padomju robežrepublikās. Te darbalauks Latvijas brīvības cīnītājiem. Brīvās pasaules raidītājiem būtu cītīgāk jāsniedz šīs ziņas Krievijas un Latvijas tautām. Vienreizējs raidījums pēc ilgāka laika ir par maz, šie notikumi apgaismojami atkārtoti. Tas būtu nozīmīgs trieciens diktatūrai un okupantiem. Tas veicinātu disidentu kustību, spēcinātu strādnieku prasības, streikus, satricinātu padomju varu. Latvijas atbrīvošana nav iedomājama bez visas tautas līdzdalības šai cīņā, un tas iespējams tikai tad, kad Polijas paraugs būs darīts zināms Krievijas tautām un izsaucis līdzīgu kustību un nemieru pašā krievu tautā. Ja mēs panāktu, ka Padomijas tautas tiktu informētas, tas būtu nozīmīgs solis Latvijas brīvības virzienā.

Kāpēc mums jāizšķiež spēki, apkarojot komūnismu vispār, kam taču neviens tik un tā netic? Krievijā nav ne sociālisma, ne komūnisma, bet valsts kontrolēta ekonomija. ASV iet uz to pašu pusi. Nav iedomājama atgriešanās pie reiz bijušā. Bet ir gan sagaidāms pagrieziens uz demokrātiju politiskajā iekārtā un ražošanā. Ar personas neaizskaramības, ticības brīvības, pilsoņu tiesību un likumības nodrošināšanu Latvijā varētu dzīvot un uz turieni atgriezties bēgļi vecākos gados, kuriem Latvija pazīstama. Tie, kas dzimuši un uzauguši te, tiem Latvija sveša, un tie paliks te, jo viņu mīlestība pieder šai zemei.

Cīņa par Latvijas atbrīvošanu vedama ne sevis pašu, bet tautas dēļ.

AP 24.12.1980:

Liels paldies par 15. decembra vēstuli sakarā ar Po-
dolinska grāmatu. Būtu jau derējis konsultēties pie kā-
da krievu valodas speciālista, bet tāda man te nebija.
Iztiku ar vēstures materiāliem citās valodās (angļu,
vācu, arī latviešu), taču arī tur nav vienveidības raks-
tībā. Tāpat autors pats arī svaids. Viņš raksta par
avīzi 'Die Rede' - ko tad citu lai es būtu tās vietā li-
cis, ja ne 'Runa'? Ka tā saukusies 'Slovo', par to man
nebija jausmas. Neuzņēmos arī lielākas pūles rakties
visiem sīkumiem pakāļ. Ap stipri chaotisko manuskrip-
tu noņemdamies, par svarīgāko uzskatīju autora vēstī-
jumu, problēmu izgaismojumu. Atradās arī vietas, kur
autors pats bija atstājis pretrunas. Kur varēju, noskaid-
roju patiesību pēc citiem avotiem, kur nē - izmetu tās
vietas laukā.

Ar bažām skatāties, kas tālāk risināsies Polijā. Un
šaubas, kā būs ar Balto namu. Karters, kaut daudzējādā
ziņā par nepieņemamu nostādīts, šķita vismaz zināms
morāls lielums. Ko sevī iemiesos jaunais kungs? Es
tiešām nespēju pie viņa saskatīt nekādu principu. Un
polītiķi-pragmatīķi ir tikai taktiķi, kas uz pasaules ska-
tuves stratēģus tikai tēlo. Lielumā uzpūsti mazumi. Nu
- tad jau redzēsīm.

Laimi, veselību, visu labu jaunajā gadā!

*

AP 22.4.1981:

Šoreiz rakstu Jums kā tiesībniekam, izlūdzoties pa-
domu. Lieta tāda. - Pa garajiem gadiem ar rakstnie-
kiem sarakstoties, man sakrājies ap 700 vēstulu, kuras
pārskatīju un sakārtoju nodošanai archīvā Zviedrijā.
Bet tur atklājās interesantas lietas, vēstules satur daudz
vērtīga kultūrvēstures materiāla. Baidos, ka ar tādu ar-
chīvā noguldīšanu neiziet tāpat kā bēgļiem dzimteni at-
stājot, kad dārgumus noraka zemē, kur tie tad arī pa-
liks - neatrakti. Tad izšķīros par vēstulu izlases saga-
tavošanu, izņemot ārā publicēšanai tikai tos tekstus,

kas atspoguļo vidi un laikmetu vai arī runā par rakstnieku un viņa darbu. Visu pārējo - personīgo, darīšanu kārtojumus u. c. - atstājot malā. Redigējot savukārt atmetu tukšas retorikas, apvainojumus citiem u. tml. 'ziedus', kas nepieder pie lietas. Kur atspoguļojās domstarpības rakstniecības jautājumos, atstāju tās tur, kur attiecīgais punkts izgaismots no dažādām pusēm. Vairums vēstuļu ir 30 un vairāk gadu vecas. Vairums tekstu pieder autoriem, kas jau miruši. Problēma ir ar vēl dzīvajiem - vai nebūtu jāizprasa viņu atļaujas? Dažos gadījumos, kur tas likās nepieciešams, esmu to arī darījis, bet rezultāts ir šāds: vai nu esmu atstāts bez atbildes vai dota piekrišana, vai arī attiecīgie teksti tad autora paša vēl apfrizēti un uzskaistināti, kas man nemaz nepatīk. Bet par daudziem autoriem nezinu, kur viņus aizsniegt. Un tā izšķīros rīkoties uz savu galvu. Arī laikrakstā kādu aicinājumu publicēt būtu veltīgi, kā man pieredze mācījusi. Pie tam izdevums būs visai ierobežots - tikai kāds 100 eksemplaru, no kuriem puse aizies archīviem, bibliotēkām, visādām krātuvēm, un tikai puse tiks pārdota, lai segtu izdevumus. Tātad - ne peļņas izdevums, bet vēsturiska materiāla nodrošināšana pret pazušānu, iznīcību.

Un nu jautājums: kā uz šo jautājumu skatāties Jūs kā tiesībnieks? Vai ar šādu soli es neizdaru ko tādu, par ko mani varētu ķezāt tiesā? Par morālo pusi man sirdsapziņa tīra. Bet tiesiskā - tā man negaiša.

Ja Jūs būtu tik labi un uzņemtu pāris vārdos savus ieskatus, būtu Jums ļoti pateicīgs.

*

JK 4. 5. 1981:

Mans padoms pavisam īss: ar vēstuļu autoriem nav ko krāmēties. Viņu kontrole par vēstules saturu beidzas ar tās iemešanu pasta kastītē. No tā brīža vēstule pāriet adresāta īpašumā un kontrolē.

Pasts ir agents, kas par maksu ir apņēmis tam nodoto vēstuli piegādāt adresātam neaiztiktu. Rakstītājs,

ja arī gribētu saņemt to atpakaļ un grieztos pie pasta ar tādu prasību, to nepanāktu, jo vēstule pieder adresātam. Ar to tikai viņš vienīgais drīkst rīkoties un par to disponēt.

((Reiz Jēkabs Kalniņš te izskaidroto tiesisko situāciju nodemonstrēja no pretējās puses, kad lūdza man atļauju izmantot publikācijai kādu paša man rakstītu vēstuli. -AP))

*

JK oktobrī 1981:

Ar nosaukumu 'Žīdi Krievijā un Padomju Savienībā' grāmatu krievu valodā ir izlaidis tās autors Andrejs Djikij's 1967. gadā. Trūkst norādes par tās cenu un kur tā iegūstama. Autors tajā apskatījis žīdu stāvokli Krievijā lielkņazu, caru, pagaidu valdības un komunistu varas laikos.

Personīgi man interesanti un pārsteidzoši bija lasīt par žīdu valdošo, pat noteicošo lomu Krievijas tirdzniecībā, rūpniecībā un finansēs un lielo skaitu žīdu miljonāru. Tad žīdu lielais skaits, pat nospiedošais vairākums Padomju valsts, pašvaldību iestādēs un komunistu partijas organos. Ar pilnu tiesību viņi drīkstēja sacīt, ka Padomju Savienību un komunistu partiju valda un vada žīdi.

Krievijas lielkņazistē pirmie žīdu tirgotāji ieradusies 10. gadsimtā, nākdami no Bizantijas un Taurijas (Krimas) grieķu kolonijām. Lielkņazs viņus laipni uzņēmis, atļāvis tirgoties, iedzīvoties un iegūt lepnus namus. Pēc kāda laika tauta sākusī pret tiem kurnēt, un jau 1069. gadā notikuši žīdu grautiņi. Nabadzīgā tauta lepnos namus sagrāvusi, un žīdi uz laiku pazuduši.

Tālāk vēstures sniegtās ziņas par žīdiem ir skopas. Minēts, ka Vladimiras rajonā (Eiropas Krievijas ziemeļrītu daļā) žīdu sazvērestībā - varbūt kopā ar kazariem - 1174. gadā nogalināts lielkņazs Andrejs Bogolubskis. Tolaik Dienvidkrievijas stepēs no Volgas

līdz Dņeprai dzīvojusi spēcīga cilts kazari. Viņu hanam un augstmaņiem pārejot Mozus ticībā, visa tauta pieņēmusi judaismu. Kad 13. gadsimtā tur iebrukuši tatarī, tad kazari no Dienvidkrievijas atstumti uz vakariem, uz Lietuvas-Polijas savienības daļu Ukrainā, no kurienes tie izklīduši pa visu Poliju un tālāk. *

Apmēram 300 gadu pēc tam žīdi Krievijas vēsturē netiek vairs pieminēti, līdz tad sāk rakstīt par kāda žīda Zakarias ierašanos Novgorodā sludināt jauktu pareizticības un judaisma mācību. Piekritēju skaits audzis, līdz tie apvainoti par ķecerību un Maskavā nodoti tiesai, kas tiem piespriedusi nāves sodus.

Livonijas kara laikā, kad Ivana Briesmīgā karaspēks ieņēmis Polocku, viņš licis visus žīdus noslīcināt upē. Pēc tam žīdiem aizliegts Maskavā un apkārtnē tirgoties, viņu preces sadedzinātas un paši izraidīti. Polijas-Lietuvas karaļa sūtņa protesti, kādi iesniegti Maskavā, atstāti bez ievērības. No tā laika līdz 18. gadsimta beigām žīdu Krievijā bijis maz.

Krievijas un Maskavas kņaziste smagi izjutusi tataru jūgu. Kad tas atslābis, 1480. gadā Maskavas kņazs atteicies maksāt gadskārtējās nodevas, tataru sūtņi apkauti un okupētās zemes pakāpeniski atbrīvotas.

Dienvidkrievijā iedzīvotāju bija palicis maz, tādēļ lietuviešiem un poļiem nebijis grūti izplest savu varu uz dienvidiem līdz pat Melnajai jūrai. Auglīgais melnzemes rajons nonāca poļu-lietuvju magnātu rokās milzu latifundiju veidā ar ciemiem un viensētām. Iedzīvotājus padarīja par dzimtļaudīm, kas deva lielus ienākumus un bagātības.

* 'Eastern European Jews are not Semitic Jews at all, and as most Western European Jews came from East Europe, most of them also are not Semitic Jews'. -A. M. Lilienthal, 'The Zionist Connection II, 1983, 761. lpp.

Semītiskais žīdu atzars, kas Viduseiropā un Anglijā ienāca caur Spāniju un Portugāli (sefardimī), stipri asimilējās ar mītnes zemju tautām un, salīdzinot ar austrumu 'žīdiem' (aškenazijiem) bija daudz miermīlīgākas dabas, kādēļ agresīvākie austrumnieki tos drīz pakļāva sev.

Lai no apspiešanas atbrīvotos, zemnieki bēguši uz rītiem, bet arī tur tos panākuši smagie nodokļi, kurus parasti piedzinuši starpnieki-žīdi. Tie atpirkuši vai nosolījuši dažādus ienākumu avotus, un tā viņi atvēruši šenķus, turējuši dzirnavas, ieguvuši zveju tiesības, iekasējuši tiltu un plostu nodevas, pilsētu un tirdzniecības nodokļus, noturējuši tirgus. Nebijis tādas tirdzniecības vai ražošanas nozares, kas nebūtu izdota starpniekiem, kas savukārt centušies izgudrot jaunus nodevu veidus. Pat sakramentu izpilde pareizticīgo baznīcā aplikta ar nodevu, baznīcas atslēgas izsniedzot tikai pēc samaksas. Šie starpnieki bijuši nevien piedzinēji, bet reizē arī tiesātāji un soģi pār nemaksātājiem.

Tādas apspiešanas izsauca pretestību. Kazaks Bogdans Chmielņickis, kas bija zemi pazaudējis un nonācis klaušinieku kārtā, vadījis bruņotu sacelšanos. Naidis bijis tik liels un vispārējs, ka viņam sekotāju nav trūcis. Dumpinieki poļu spēkus sakāvuši, bet karaspēks no Dņepras pretējā krasta nav ticis palīgā, jo visas pārceļtuves bijušas nojauktas. Tas bijis spiests doties tālu uz ziemeļiem, un tam līdzī aizbēguši katoļi un žīdi. Atpakaļ tie nav vairs tikuši, un Polija-Lietuva pazaudējusi zemes uz dienvidiem no Volinijas.

Dienvidukrainā valdīja kazaki, kas savu valsti sauca par Rutēniju. Žīdu tur bija palicis maz. Kazaki bez žēlastības apkāvuši visus poļus, katoļus, žīdus, uniatus. Lēš, ka šādā kārtā bojā gājušo cilvēku skaits ir bijis: Čeņigovā 2000, Gomeļā 800, pa simtam Sosnovicos, Baturinā, Norovkā u. c. Vienā pašā gadā bija pazuduši bezmaz visi poļi, žīdi un katoļi.

Ar 1763. g. 22. jūnija dekretu Katrīna II nodibināja īpašu biroju ārzemju kolonistu ievēšanai mazapdzīvotajās dienvidu zemēs. Aicināti arī žīdi, bet tautas pretnoskaņojuma dēļ tas darīts slepeni. Par biroja vadītāju iecelts gen. G. Orlovs, pasākumam piešķirts 145 000 rubļu un 30 000 hektaru zemes Kersonas guberņā, kur saceltas ēkas un 8 grupās novietots 600 ģimeņu jeb

3640 cilvēku. Tika sagaidīts, ka žīdi sekmīgi strādās un ražos ne mazāk kā viņu kaimiņi, bet nekā. Tie zemi nekopuši, par ēkām negādājuši, ražas bijušas zemas. Valdība atrāvusi pabalstus, un kolonija nīkuļojusi. Kādu laiku žīdi tomēr turējušies, jo te bijuši atbrīvoti no karaklausības un baudījuši arī citas priekšrocības. Bet nekur jau pasaules klaidā (diasporā) žīdi nav pievērsušies lauksaimniecībai.

Vidzemes ģenerālgubernātors Brauns pēc Katrīnas II pieprasījuma ļāvis sūtnim uz Pēterpili nogādāt 7 žīdus. Viņš arī atļāvis žīdiem tirgoties Rīgā, bet pilsētas dome līdz 1840. g. pretojusies, ļaujot tiem apmesties tikai Maskavas priekšpilsētas iebraucamajās sētās.

Katrīna II rakstījusi arī Ķijevas ģenerālgubernātoram (1769. g.), lai noņemtu žīdus ap Novorosijsku jaundibinātajā gubernā. Ar 1791. g. dekretu žīdu tirgotāji un amatnieki tiesībās tika pielīdzināti krieviem visās tais pilsētās un ciemos, kas pievienoti Krievijai. Tā ar Ķijevas apgabala iekļaušanu Krievijā tā ieguva vairāk par miljonu žīdu. * Visus pierakstīja to dzīves vietās tāpat, kā to darīja ar krieviem, un tas cilvēkus praktiski saistīja pie vietas. Ar to bija likti pamati t. s. atļautajai un aizliegtajai joslai. Aizliegtās joslas robeža vilkās no Pērnavas uz Oršu un tad gar Dņepuru līdz jūrai. Aizliegtajā joslā bija brīv dzīvot žīdu I gildes tirgotājiem, augstskolu beigušajiem, spirta dedzinātājiem, amatniekiem, meistariem, tirgotāju pilnvarotajiem. Tā kā to skaits nebija ierobežots, tad tas atļāva iekļūt daudziem. Kamēr tirgotājiem bija aplinkus ceļi kā ietikt, atļautajā joslā saistīta palika tikai nabadzīgā tauta.

Ar Aleksandra I dekretu 1804. g. žīdiem bija brīvas visas izglītības iestādes, un vidusskolniekiem pielēma vēl naudas pabalstus, kādus nesaņēma krievi. Žīdi šīs brīvības izmantoja, un tā 1880-to gadu beigās Harko-

* Žīdu rūpīgi organizētā ekspansija austrumu virzienā sakrita ar aktīvītātēm rietumos, kur viņiem liela loma franču revolūcijas reizī.

vas universitātes medicīnas fakultātē 41.5% studējošo bija žīdi, Odesas universitātē 30.7%, bet tās juridiskajā fakultātē 41.2%. Protesti no citticībnieku puses 1887. g. noveda pie t. s. numerus clausus, aprobežojot žīdu skaitu atļautajā joslā uz 10%, aizliegtajā uz 5%, bet Pēterburgā un Maskavā uz 3%. Rezultātā daudz žīdu mainīja baznīcas piederību, eksaminējās kā eksterni, studēja ārzemēs un pārgāja uz komercskolām.

Dažas tirdzniecības un rūpniecības nozares žīdiem bija liegtas, tos neuzņēma arī valdības dienestā, bet advokatūrā varēja darboties tikai kā zvērinātu advokātu palīgi. No 1889. g. 4. novembra par ikviena žīda uzņemšanu zvērinātos advokātos vajadzēja Tieslietu ministra īpašas atļaujas, kādu ne labprāt deva, un ar 1912. g. to attiecināja arī uz palīgiem.

Par spīti visiem ierobežojumiem 1815. g. Krievijā skaitījās pāri par miljonu žīdu. Ar Krievijas apgabala pievienošanu to skaits vēl pieauga, kamēr Ukrainā palika 2.5 miliona. Katrā pilsētā bija lielākas vai mazākas žīdu kolonijas. Pēterburgā un Maskavā tās cēla sinagogas, jo ticības piekopšana nebija ierobežota.

Krievijas saimniecībā žīdiem bija izcils stāvoklis. Krievijas rūpniecībā (izņemot metalrūpniecību), tirdzniecībā un finansēs visi lielākie uzņēmumi vai nupilnīgi atradās žīdu rokās vai arī viņi bija tur lielākie akcionāri. Tā tējas tirdzniecība piederēja Visockiem Maskavā, cukura - Zlatopolskiem (tirgojās kā akciju sabiedrība 'Graudu cukurs' bez neviena žīda valdē). Lēnas upes zelta un platina raktuves piederēja Pēterburgas Gincburgiem. Širmaņiem bija cukurfabrikas Tveras gubernijā. Margolisiem piederēja 70% no visas kugošanas pa Dņepru.

Žīdu īpašumā bija 182 no 518 cukurfabrikām, 365 lielākās tvaika dzirnavas, 22% alus brūžu, 30% tekstilrūpniecības, turpat 100% maizes ceptuvju. No 1000 graudu tirgotājiem 930 bija žīdi, tāpat vairumā mežu tirgotāju. Pa visu Krieviju tikai divas bankas - Maskavas tirgotāju un Volga-Kāmas - nebija žīdu. Pārējās vai nu pie-

derēja žīdiem vai arī viņiem bija tajās noteicošais vairākums valdēs. Tā pati situācija spirta ražošanā.

Presē ilgu gadu žīdi bija visās vadošajās vietās. Viņi pulcējās galvenokārt ap revolūcionārajiem un liberālajiem izdevumiem, bet izvairījās konservatīvo, kur nelabprāt ņēma viņus pretī un kur viņi maz ko spēja darīt. Kad nodibinājās Konstitucionālā-Demokrātiskā politiskā partija jeb t. s. 'Kadeti', tad žīdi sastājās tajā un pārņēma partijas organu 'Rieč' savās rokās.

Visu lielāko pilsētu - Odesas, Harkovas, Rostokas, Kijevas, Sarātovas, Irkutskas, Taškentas - avīžu redaktori, izdevēji, vadītāji, pastāvīgie līdzstrādnieki lielā mērā bija žīdi. Valsts domē 1908. g. žīds bija preses referents un 24 avīžu korespondenti - žīdi.

Krievijā bija simtiem žīdu miljonāru. Tas nav garš stāsts, kā viņi pie tiem tika. Visātrāk viņi iedzīvojās 19. g. s. pirmajā pusē, kad nosolīja vai rentēja nodokļu piedzīšanu, spirta ražošanu, alkoholisku dzērienu noliktavas un veikalus. Rentēja arī no muižniekiem spirta un alus brūžus, kā arī krogu turēšanas tiesības.

Tā Kijevas Veinsteinam bija alkoholisko dzērienu lielnoliktavas un 72 dzertuves, Mernerei lielnoliktava un 10 veikalu, Šlonskim Čerkaskā 27 noliktavas un 23 veikali. Atļautajā joslā dzērienu noliktavas bezmaz visas bija žīdu rokās. Kopā ar dzērienu tirgotavām darbojās žīdu krāj-aizdevu kases, kas aizdeva naudu uz augstiem augļiem pilsētniekiem, amatniekiem, zemniekiem, kā arī muižniekiem. Nelikumīgo augļošanu bija grūti kontrolēt un nebija arī, kas to apkarotu.

Sarausto naudu žīdi savās kasēs neturēja, bet ieguldīja to Krievijas saimniecībā, bankās, uzņēmumos, daudzkārt tādā ceļā iegūstot monopoltiesības tirdzniecībā un ražošanā. Viņu bagātība izteicās arī avīžniecībā, periodiskos izdevumos, literatūrā un kultūras dzīvē vispār.

Kara laikā bez kādiem ierobežojumiem žīdi drīkstēja bēgt no frontes joslas uz Iekšskrieviju, taču

maz bija tādu, kas to izmantoja. Viņi palika pie vāciešiem un sadarbojās ar tiem.

Pēc monarchijas gāšanas 1917. gada martā demokrātiskā Pagaidu valdība atcēla visus ierobežojumus žīdiem. Daudzi steidzās uz galvaspilsētu un Maskavu un centās pēc augstiem amatiem un iespaidīgiem posteņiem. Tā veseli četri tika par senatoriem: Vinavers, Blumenfelds, Gruzenbergs un Gurevičs. Par Petrogradas pilsētas galvu nāca Šneiders, par Maskavas - Minors; Kijevas pilsētas galvas biedrs - Ginsburgs un Pagaidu valdības lietu pārzinis - Halpers. Vairākās ministrijās augstus amatus ieņēma Švarcs, Daļins-Levins, Lachveckis-Maiskis, Novakovskis u. d. c.

Daudzi žīdu bēgli-revolūcionāri atgriezās no ārzemēm. No Ņujorkas ieradās Trockis-Bronsteins, Volodarskis-Kogens, Radomiļskis-Urickis u. d. c. Viena gada laikā atbrauca divi kuģi ar revolūcionāriem. Tos finansēja Jakoba Schiff'a banka Ņujorkā (sk. pielikumu nr. 10.). Kara laikā Vācija caur Zviedriju aizplombētos vagonos nosūtīja uz Krieviju 224 bēgļus-revolūcionārus, starp tiem Leņinu un 170 žīdu*. Londonas 'Times' korespondents Roberts Wiltons, kas Krievijā pavadījis 17 gadu, ziņoja savai avīzei, ka no 556 galvenajiem posteņiem valsts administrācijā 447 ieņēmuši žīdi. Petrogradas pārvaldes aparātā ir 16 krievu un 371 žīds, no kuriem 265 tie, kas atbraukuši no Ņujorkas 1917. gadā.

Ar neatlaidību un nekaunību, ka visu zina un visu prot, žīdi iespiežas vadošās vietās arī strādnieku, zaldātu un zemnieku padomju komitejās. Šīm komitejām bija liela vara, bet iepretī Pagaidu valdībai tām nebij jānes nekāda atbildība. Bija arī neparasts, ka žīdi iestājas milicijā. Ar apsardzības dienestu viņi gan nenodarbojās, bet vairāk pieskatīja veikalus un tirgus, uzstājās par starpniekiem ķildu gadījumos.

Bija piecas revolūcionārās partijas: Sociālisti revolūcionāri, Sociāldemokrati mazinieki, Sociāldemokrati lielinieki, Sociāldemokrati 'Bundisti' un Anarchisti. Visu šo partiju centrālās komitejas bija 60-80% žīdu rokās, izņemot 'Bundu', kur žīdu nebija. 100%.

* Leņins-Uljānovs ir bijis pusžīds: tēvs krievs, māte - Simbirskas žīdiete Miriama Blank, ateiste.

Žīdu ieņemtie augstie posteņi valsts un pašvaldību pārvaldēs, atturība un kritiskā nostāja pret Pagaidu valdību, iesaistīšanās revolūcionārajās un liberālajās partijās, viņu pārsvars strādnieku, zaldātu un zemnieku padomēs un komitejās - tas viss garantēja žīdu līdzdalību Pagaidu valdības gāšanā, bolševiku valsts varas sagrābšanā un dominēšanu Padomju valdībā. Tālab arī Tautas komisāru padomē no 22 locekļiem 16 bija žīdi, tikai 3 krievi un 3 citu tautību. Iekšlietu tautas komisārs bija Zinovjevs-Apfelbaums, viņa palīgs un Petrogradas čekas priekšnieks Radomiļskis-Urickis, 11 nodaļu vadītāji visi bija žīdi.

Leņins žīdam Diamantsteinam, žīdu lietu pārzinim Tautību padomē, bija izteicies, ka tie bijuši kara laikā pilsētās saplūdušie žīdi, kas likvidējuši sabotāžas, kādas pēc oktobra revolūcijas pret jauno iekārtu izvedusi tauta. Kad žīdi bija parādījuši savu uzticību revolūcijai, tad viņus mobilizēja cīņai pret sabotāžu. Var teikt, ka žīdi paglāba revolūciju, ka iegūto valsts varas aparātu izdevās noturēt, vienīgi pateicoties žīdiem.

1918. g. 27. jūlijā 'Izvestijā' publicēts dekrets - īpašs nolikums antisemītisma apkarošanai -, kas 'pogromščikus' izsludināja ārpus likuma. Uz šī nolikuma pamata čeka bez žēlastības likvidēja visus iekārtas pretiniekus, kurus uzskatīja par antisemītiem. Neilgi vēlāk izdeva jaunu dekretu par 'sarkano terorū', vērstu pret buržujiem vispār, kas likvidējama kā šķīra ekonomiski, bet to iznīcināja arī fiziski. Pie tās pieskaitīja visus, kas pēc sociālā stāvokļa, izcelsmes, agrākās politiskās darbības vai profesijas varētu būt režīma pretinieki. Uz šī dekreta pamata noslepkavoja tūkstošiem un tūkstošiem iedzīvotāju, starp tiem algota darba strādniekus un zemniekus. Nonāvēto skaitu nekad neuzzinās, bet tas varētu sniegties miljonos.

Kad 1918. g. augustā Leņingradā nošāva čekas priekšnieku žīdu Uricki, tam sekoja sarkanā terora uzliesmējums, kad apšāva apm. 10 000 dažādu šķīru iedzīvotāju, starp tiem daudz strādnieku, un uz čekas nama sienām

un žogiem tika izlikti gari nogalināto saraksti. Kaut gan šāvējs Kangisers bija žīds, nošauto sarakstos nebija neviena žīda vārda. Žīdu čekisti savējos saudzēja.

Nežēlīgs terors bija padomju valsts varas iespaidīgākais ierocis. Kur vien padomju vara bija vājāka, tur 1918. un 1919. gados notika žīdu grautiņi. Tādēļ Tautas komisāru padomei bija pamats izdot dekretus pret antisemitismu. 1919. g., kad deņiņinieši uz laiku ieņēma Kijevu, tie atrada tur garus likvidēto sarakstus, kuros nebija žīdu vārdu. Izskaidrojums bija vienkāršs: 75% čekas darbinieku bija žīdi. Proskurovā, Ukrainā, 1919. g. nogalināja ap 3000 žīdu, bet pa visu Ukrainu ap 25 000 vai vairāk, un bieži tais akcijās piedalījās gan atvaļinātie sarkanarmijas karavīri, gan frontinieki, kā tas notika 1917. g. Kabešā un 1918. g. Gluchovā un Sieversk-Novgorodā.

Dibināti šķiet apgalvojumi, ka pirmajos 30 gados Padomju Krievijā valdīja neierobežota žīdu vara. Augstākajos valsts iestāžu un komunistu partijas vadošajos posteņos nospiedošā vairākumā bija žīdi:

	Žīdi	Nežīdi	Etniski nezināmi
1) Viskrievijas komunistu partijas Centrālā komitejā	61	17	7
2) Tautas komisāru padomē	115	18	3
3) Viskrievijas Centr. izpildkomitejā	17	3	2
4) Prokuratūrā	4	2	-
5) Iekšlietu komisariātā	53	6	8
6) Ārlietās un ārējā tirdzniecībā	106	17	8
7) Polītiskajā pārvaldē	20	1	1
8) Valsts plānu komisijā	12	3	-
9) Kultūras, Izglītības, Bezdievju sav.	40	-	1
10) Patērētāju b-bas Centrālā sav.	7	1	1
11) Avīžu redaktori	12	-	-
Kopskaitā	447	68	31

Dažu galveno iestāžu priekšgalā: par baznīcas un ticības lietām - Gubelmans-Jaroslavskis; cietumu pārvaldē - Haims Aptekers; sarkanarmijas politiskajā vadībā - Jankels Germanīks, Moise Vladimirskis; iekšējā tirdzniecībā - I. Veicers; ārējā tirdzniecībā - Arons Rozenbergs; kooperācijā - A. Zelenskis; valsts bankā - Levs Mariazins; vieglajā rūpniecībā - Lubi-movs-Kozlovskis; tautas pārtikā - Moise Kalmanovičs; transportā - Lazars Kaganovičs; metalurgijā - A. Gurevičs; Chamber of Commerce prezidents - Sauls Brons un visi palīgi žīdi; literatūrā - L. Averbachs; periodikā - Radeks-Sobelsons (vājš krievu valodā); TASS - Vaisbergs, Ginsburgs-Koļcovs, Šatzkis, Cechars, Heifetzs u. c. Būvmateriālu sagādes un visu trestu priekšgalā bija žīdi. Partijas ideoloģijas vadītājs bija Goldenbachs-Rjzanovs; tieslietu pārzinis - Šteinbergs; kara ministrs un armijas komandieris - Trockis-Bronsteins. Par NKVD vadītāju bija Heršels Jagoda, reizē pavēlnieks pār visu GULAGu. Viņa palīgs Agranovs-Sorensens un kancelejas pārvaldnieks Mendels Bermans. Palīgs vergu nometņu lietās bija Rīgas žīds Jakobs Rappoport ar palīgiem Lazaru Kogenu un Semjonu Firinu. Ziemeļu kanāla būvdarbus, kas prasīja milzīgus cilvēku upurus, vadīja J. F. Frenkels. Pirmā čekas vadītāja Dzeržinska palīgi bija žīdi Trilisers un Jagoda. Iekšējās politikas vadītājs - Sverdlovs.

Ārlietu pārstāvībā 1937. g. bija: sūtnis Anglijā - Maiskis, Francijā - Šurins, Vācijā - Jureņevs-Ganfmans, Itālijā - Šteins, Beļģijā - Rubiņins. Ārlietu komisārs un Tautu līgas delegācijas vadītājs - Litvinovs-Finkelšteins, locekļi Rozenbergs, Šteins, Markus, Brenners, Hiršfelds, Helfands - visi žīdi, un gruzīns Svanidze.

Ja arī kādā valstī sūtnis bija nežīds, tad viss personāls - padomnieki, sekretāri, atašeji - bija žīdi. Tāpat aina tirdzniecības pārstāvniecībās. Staļins 1930-os gados likvidēja turpat visus vecos žīdu revolūcionārus, kā Kameņevu, Zinovjevu, Radeku u. c., bet ar to

samēri pārvaldēs nemainījās. Pat 1950-to gadu vidū Furceva kādā priekšlasījumā minējusi, ka daudzās ministrijās pāri par 50% darbinieku ir žīdi.

Leņingradā galveno Litjeinij prospektu pārdēvēja par Volodarska (žīda Kogena) prospektu, Sv. Vladimira ielu par Nachamkesa (Steklova) ielu, Pavlovsku par Slutzku. Tas ir tas pats, ko padomju vara dara Rīgā un citās Latvijas pilsētās.

Kad 1923. g. no augstākajām izglītības iestādēm izslēdza visus buržuiskās izcelsmes audzēkņus, tad žīdi palika neskarti, jo skaitījās cietušie, valsts varas vajātie. Rezultātā 1939. g. krieviem studējošo bija 2.8 no 1000, ukraiņiem 2.0, baltkrieviem 2.4, bet žīdiem - 20.4. Īstenībā žīdiem bijis vēl daudz vairāk, kā to norāda Dāvids Burgs, ka Maskavas universitātes vienā tehniskajā fakultātē 40% studentu bijuši žīdi.

Ieņemto amatu un valodas prasšanas dēļ arī pie ARA (American Relief Association) sūtītās pārtikas sadales žīdiem bijusi noteikšana, un atkal savējos viņi apgādājuši pirmā kārtā. Protams, AJDC (American Joint Distribution Committee), žīdu organizācijas, savāko un sūtīto palīdzību sadalīja tikai saviem ticības brāļiem.

Iekšlietu komisariāta un NKVD cīņa pret antisemitisma izpausmēm nekad nebeidzās. Pašā sākumā jau pieņēma dekretu, kas aizliedza kā rakstos, tā mutvārdos lietot vārdu 'žīds', bet aizstāt to ar 'ēbreju'. Pārkāpējus sagaidīja nežēlīgs sods, pat likvidācija. Pirmajā lielnieku okupācijā es ilgi nevarēju aptvert, ka krievam 'žīd' ir nicinājums, pat lamu vārds, kamēr latviešiem vārds 'ēbrejs' bija svešs. Biju pārsteigts, kad kādu pazīstamu jaunekli par to čeka pratināja un pēc tam par viņu vairs nekā nedzirdēja. *

Tauta vairākkārt bija demonstrējusi savu patriotismu, ko valdības iestādes iztulkoja par šovinismu un antisemitismu. Partijas Centrālā komiteja 1928. g. sākumā ap-

* Laikam jau tādēļ, ka viņam tāds uzvārds, Kosas pagasta Sviestīņu māju saimnieku Jāni Žīdu čekas ārsti bija izkastrējusi (sk. 'Kosa', 1981, 17. lpp.).

sprieda līdzekļus cīņai ar šo 'antisemītismu' un pieņēma priekšlikumus: 1) partijas izglītošanas plānā iekļaut jautājumu par cīņu pret antisemītismu; 2) plašāk un sistemātiskāk apskatīt antisemītisma šķirisko pamatu dienas presē, teātrī, mākslās un literatūrā; 3) partijai jārada nicinoša gaisotne pret antisemītismu.

Agitpropkolēģija iesniedz Centrālajai komitejai savus priekšlikumus: 1) radīt speciālus kadrus cīņai pret antisemītismu; 2) tematus par antisemītismu ievietot skolu grāmatās, apstrādāt filmās, periodikā un literatūrā; 3) organizēt priekšlasījumus un publiskas debates par antisemītismu.

Neskatoties uz daudzajiem lēmumiem un rekomendācijām kompartijā nebija īstas apņemšanās sākt karu ar antisemītismu. Lurjē (Lāriņš) raksta: kauns izvirzīt žīdu jautājumu, lai ar to vēl vairāk neveicinātu antisemītismu, noveda pie cīņas pret buržuisko kontrrevolūcionāro kaitniecību ideoloģiskā frontē.

Tai laikā antisemītiskais noskaņojums un publikas debates par to notika visā padomju teritorijā. Minēti gadījumi, kad studenti lietojuši vārdu 'žīds'; Harkovas un Kijevas universitātēs prasa žīdu studentu skaita samazināšanu, t. i. agrākā numerus clausus atjaunošanu. Strādniekos pastāv līdzīgs noskaņojums.

Leņingradā LIT fabrikā meistara-instruktora vadībā tiek nolamāti žīdu strādnieki, divus apmētā kļēģeļiem un vairākus piekauj. Marti fabrikā kolektīva biroja loceklis nolamā kādu žīdu, kas pret viņu sapulcē uzstājies, par 'žīdu purnu', un, ja vēl nemitēsies, piedraud ar izrēķināšanos. Konservu fabrikā Kerčos kādu žīdu piekauj līdz asinīm un uzbļauj, ka viņu nožņaus, ja nepazudīs pats. MOSTORG veikalā, apspriežot jautājumu par kāda krievu strādnieka atlaišanu par to, ka tas piekāvis žīdu, vietējās komitejas priekšsēdis un partijas biedrs pasaka, ka nepielaidīs krievu strādnieka atlaišanu žīda dēļ.

Pret žīdu noskaņojums nebija tik daudz antisemītisms, cik nemiers ar žīdu pārmērīgo skaitu valdībā

un iestādēs. Šķiet, ka 1928. g. sāktā cīņa pret antisemitismu būs bijusi sekmīga, jo 1935. g. bija tikai divi un 1936. g. viens gadījums, kad par tādu pārkāpumu tiesāja un sodīja ar cietuma sodu.

Krievijā žīdiem nebija savas teritorijas un viņus neuzskatīja par nāciju, lai gan paši sevi par tādu skaitīja. Priviligētā stāvokļa dēļ viņus varēja uzskatīt kā valsti valstī. Padomju Savienība bija žīdu personālvалsts.

Līdz 1930-to gadu beigām žīdi savus vīrieškārtas bērnus apgraizīja. Sestdienās un žīdu svētku dienās viņi drīkstēja bērnus skolā nesūtīt. Viņiem bija savas bērū kases, atsevišķi kapi, kādu citām tautībām nebija. Pēc 20 gadu Gubelmaņa vadītās bezdievju cīņas Maskavā un apkārtnē darbojās trīs sinagogas un daudzi žīdu komunisti turējās pie Bībeles un Talmuda. Ēbreju sekcija pie komunistu partijas gan aizliedza sinagogu tiesas un to spriedumu izpildīšanu, bet pašas sinagogas neaizliedza. Nodibinājās ETA - žīdu telegrafa agentūra, kas līdzās TASS pastāvēja 30 gadu. Vienīgi žīdiem tāda bija, un tā sūtīja ziņas uz Ņujorkas 'Times' u. c. Maskavā pastāvēja žīdu avīze 'Emes' idiš žargonā.

Žīdu kultūra ir vienīgā pasaulē, kas nešķirami saistīta ar ticību. Tas bija šķērslis, kas kavēja žīdu kultūras uzkundzēšanos sarkanajai Krievijai. Valsts gan sekmēja žīdu rakstus idiš iespiedumā, maksāja par klasiķu tulkošanu šai žargonā. Pie Zinātņu akadēmijas pastāvēja žīdu nodaļa, arī Ukrainā un Baltkrievijā. Kijevā darbojās Ēbreju proletariskās kultūras institūts.

Lai gan Maskavā bija liels dzīvokļu trūkums, tur salasījās ap pusmiljona žīdu, kuriem dzīvokļu netrūka. Radās žīdu bodītes ar košera desām un maizi, ko pārdeva žīdiem bez kādām rindām. Kur vien bija kopā lielāks skaits žīdu, tur viņiem bija pašiem savas skolas, teātri, avīzes - viss uz valsts rēķina. Baltkrievijā dažviet arī tiesas norisinājās idiš žargonā. Maskavas pilsētas padome uz Lieldienām cepa žīdiem maces, bet pareizticīgajiem 'pašu' un 'kuļiču' aizliedza pat gimenēs.

1920-os gados daudz žīdu savus uzvārdus krieviskoja. Pieauga jaukto laulību skaits 1924-26 gados uz 16, 8%, kamēr atļautā joslā to bija tikai 3, 6%, kas sagaidāms būtu bijis otrādi, jo kopā dzīvojot, taču varēja labāk iepazīties.

Žīdi piekrita Molotova - Rībentropa līgumam par Baltijas valstu sadali, jo cerēja, ka tā atvieglos savējo stāvokli Vācijā. Pēc Polijas sadales Rībentrops piedāvāja Maskavai 3 miljonus Polijas žīdu. Staļins atbildējis, ka jāpadomā, un tad pasacījis, ka 'nav aprēķina' tos pieņemt. Kas bēga uz padomju zonu, tos ķēra ciet un sūtīja atpakaļ.

Kad žīdi Padomju Savienībā bija valdītājuši 30 gadu, nāca lūzums un pamazām tos atvietoja ar krieviem. Bet antisemitismu apkaroja tikpat stingri kā agrāk, jo, pieļaujot žīdu grautiņus, tie viegli varētu vērsties pret valsti un kompartijas diktātu. Komunistiem un žīdiem bija arī viena 'ticība' - marksisms. Saprotams ir Molotova priekšlikums 1924. g. - par antisemitisma jūtu izpausmi paredzēt nāves sodu.

Nekur pasaules klaidā nav redzēts, ka žīdi strādātu lauksaimniecībā; viņi varēja būt tikai muižu īpašnieki vai rentnieki. Taisnojās viņi dažādi: neesot viņiem lauts iepirkt zemi, nodarbināt kristīgos u. t. t. Pievērst žīdus zemei izmēģinājās Polija un caralaika Krievija, bet bez panākumiem. Ar 1924. g. to pašu tikai daudz lielākos apmēros pieredzēja arī Padomju Savienība.

Pie Tautību padomes nodibināja divas komitejas - KOMZET (Komiteja strādājošo žīdu izkārtošanai lauksaimniecībā) un OMZET (propagandēšanai žīdu masās). Iedalīja zemi: Krimā 342 000, Ukrainā 175 000 un Baltkrievijā 28 000 hektaru. Nodibināja 5 rajonus ar 105 000 iedzīvotājiem, kur 10 gadu laikā izveidoja 17 kolhozus, 8 mašīntraktoru stacijas, 113 skolas, starp tām 42 vidusskolas un 4 tehniskās, 2 dienas avīzes, 1 mēnešrakstu, 2 teātrus, kino, baleta un mūzikas skolu, bibliotēku.

Birobidjanu Sibīrijā ar 3.8 milj. hektāru platību 1928. g. proklamēja par ēbreju rajonu, paredzot noņemāt tur ap pusmiljona žīdu, un 1934. g. to pārvērtā par autonomu apgabalu. Nodibināja galvaspilsētu, cēla namus, ievilka elektrību, dzelzceļu, būvēja lielceļus, teātri, bibliotēku, iekārtoja 44 lasāmgaldus, 132 skolas, ieskaitot tehnikumu, dzelzceļa un mūzikas skolu, ēbreju kultūras un apgabala muzejus. Noorganizēja pašvaldības un tiesas ar idiš kā oficiālo valodu. OMZET reklamēja Birobidjanu nevien Krievijā, bet arī ASV, kur guva lielu atsaucību, pat sajūsmu. AGROJOINTs savāca un ziedoja daudz naudas, kā arī deva 1000 iecelotāju. Bet pašā Padomju Savienībā atsaucība bija vāja, jo žīdi vairāk tiecās uz Maskavu. Neveiksmi paredzēdama, valdība jau 1938. g. paziņoja AGROJOINTam, ka līdzekļi nav vajadzīgi, KOMZET un OMZET likvidēja. Tie, kas Birobidjanā ieradās, nebija darba strādnieki, ne arī ko saprata no zemkopības. Tā 1941. g. Birobidjanā bija 113 930 iedzīvotāju, no tiem žīdu nepilna trešā daļa. 1965. g. tur bijis vairs tikai 4300 žīdu (no 172 000 iedzīvotājiem) un visi tikai rīkotājos, vadošās vietās, bet iedzīvotāju lielais vairums krievi ar nelielu skaitu ukraiņu.

Citos žīdu autonomos apgabalos nebija labāk. Par tiem pārskatāmu ainu sniedz agronoms, kas šos apgabalus līdzējis iekārtot. Freidorfas rajonam Ziemeļkriemā bijusi paredzēta ap 100 000 ha liela platība, kas iedalāma 29 ciemos-kolhozos, kur 1500 ha aramzemes sadalāma pa 0.5 ha sakņu, vīna un augļukoku dārziem. Katrā ciemā 20 līdz 40 divstāvu ķieģeļu dzīvojamo māju ar 2 - 4 dzīvokļiem katrā. Ēku būve un zemes ierīcība pabeigta un 1930. g. pavasarī gaidīti ierodamies iemītnieki. Freidorfu ierīkoja Ukraina pati ar saviem līdzekļiem. Rajonu no divām pusēm ieslēdza 25 000 ha lielais Eipatorijas graudkopības sovhozs. Kaimiņu kolhoziem bijis uzdots sagatavot un apsēt ziemājus, uzart zemi pavasara sējai, nodalīt mājlopus un darba vēršus un zirgus, arī lopbarību līdz nākamai ražai.

Sovhozam uzdeva palīdzēt ar mašīnām un traktoriem un piegādāt degvielu.

Kolonisti ar ierašanos nokavējušies, atrada priekšā jau zaļojošu ziemāju un vasarāju sēju. Saņēma no kolhoziem dzīvo inventāru. Bet vasaras darbos kolhozā žīdu darbaspēks izrādījās neražīgs: kur parasti strādāja 2 strādnieki, žīdu vajadzēja 6 vai 8 vai pat vairāk. Pie smaga un zemes darba tie nebija raduši.

Kaimiņu kolhozi par savu darbu, sēklu un lopiem nesauņēma nekā, bet Ukrainas diktatoram Kaganovičam žēloties neviens neuzdrošinājās. Kaimiņi bija veikuši visus vasaras darbus līdz pat ražas novākšanai, kolonisti tikai izkūla un samaksāja valsts nodevas.

Kolonisti panāca, ka no kolhoziem saņemtie lopi tika izbrāķēti kā nederīgi, un tos tuvējā zivju konservu fabrikā pa tumšo (pa blatu) iemainīja pret zivju konserviem. Tos tad Brjanskas pilsētā savukārt pa blatu iemainīja pret virvēm un tauvām Pakulu virvju fabrikā un tad mantu pa ātro preču vilcienu (pa blatu) nosūtīja uz F'reidorfu. Ar šiem striķiem un tauvām, kas lēgāli nebija dabūjami, atlīdzināja kolhoziem par sēklu, darbu un lopiem.

Pēc pāris gadiem pasākums bija galā. Kolonisti pazuda viens pēc otra un meklēja darbu pilsētās tirdzniecības un pārvaldes iestādēs. Ar žīdu izvietošanu lauksaimniecībā un pieradināšanu pie zemkopības Padomju Savienībai nebija veicies labāk kā cara laika Krievijai vai Polijai.

'Laupīt salaupīto' bija Ļeņina norādījums. Tas reālizējās līdz ar komunistu nākšanu pie varas, ar buržuju mantiskā un politiskā spēka iznīcināšanu. Zemniekiem ļāva patvarīgi piesavināties muižnieku zemes un inventāru, pilsētniekiem iztukšot veikalus un karavīriem pamest fronti un atgriezties mājās. Nacionalizēja, socializēja, rekvizēja un ekspropriēja visu, sākot ar zemi, beidzot ar uzņēmumiem, baznīcu un klosteru vērtībām, personīgām dārglietām un mākslas darbiem. Ko un cik daudz kas paņēma, to neviens nezina, ne arī, kur viss tas palika.

Gubelmanim(Jaroslavskim) uzdeva vadīt ateistus un graut baznīcas un klosterus. Paņēma svētbildes, sudraba sakramenta traukus, paplātes, svečturus, lampu kājas, evangēlija iesējumus, greznos priesteru tērpus, slavenu juvelieru darbus, freskas, vēsturiskus kultūras pieminekļus. Jaunajiem valdniekiem tas viss bija svešs, naidīgs. Ko nevarēja pārdot vai citādi izmantot, to vienkārši iznīcināja. Pirmajos pēcrevolūcijas gados uz Teherānu gāja vagoni un smagie auto ar sudrablietām, kuras tur kā lūžņus iemainīja pret Persijas sudrabnaudu līdzīgā svarā. Daudz no vērtīgākā aizgāja tālāk uz Vakarēiropu un Ameriku. Vēl pēc pussimts gadiem ūtrupēs pārdeva dārglietas, ikonas un citus mākslas darbus, neatklājot, kādā ceļā tie iegūti.

Sarkanā terora laikā noslepkavoja miljoniem t. s. buržuju un inteligences. Tiem atņēma naudu un vērtslietas, noņēma gredzenus no pirkstiem un krustus no krūtīm. Čekas priekšnieks Dzeržinskis to visu pēc Ļeņina norādes izlietoja partijas slepenajām vajadzībām. Par to kāds Šubs * ir rakstījis Ņujorkas krievu avīzē 'Novoje Russkoje Slovo', kā to viņam biedrs Tomass stāstījis:

'Pazīnu Gaņeckis (Firstenbergu) daudzus gadus, un viņš man kā vecam partijas biedram izsniedza miljonu rubļu Vācijas un Zviedrijas valūtā. Pēc tam ieveda mani partijas kases slepenajā glabātuvē pagrabā. Smagās durvis Gaņeckis atslēdza ar vairākām atslēgām. Atradāmie lielā pagraba telpā bez logiem un apgaismojuma. Uz grīdas gulēja dažādas kastes un ceļa somas, visgarām zelts un vērtslietas. Dārgakmeņi, izlauzti no no ietverēm, gulēja kaudzēs uz grīdas, tāpat ietveres bez dārgakmeņiem gulēja plauktos. Bija redzams, ka te kāds ir pūlējies ievest kārtību, bet darbu pametis. Kaste pie ieejas bija pilna gredzenu.

Gaņeckis uz visu to norādīja ar lukturi un pasmaidot sacīja: "Izvēlieties!" Viņš paskaidroja, ka visas dārg-

* Davids Shub's dz. 1887. g. Krievijā, revolūcionārs un Ļeņina sabiedrotais; no 1908. g. Amerikā. Sarakstījis Ļeņina biogrāfiju (Doubleday, 1948, 1966).

lietas čeka atņēmusi iedzīvotājiem. Man bija neērti izvēlēties un ņemt. Prasīju, kā novērtēsim, jo es no dārgakmeņiem nekā nesajēdzu. Gaņeckis atbildēja: "Vai domājiet, ka man vairāk jēgas? Te ienāk tikai tie, kam Iljičs uzticas. Ņemiet pēc acumēra, cik jums vajaga. Iljičs rakstīja, lai ņemot jo vairāk."

Man nebija kur likt. Gaņeckis pagāja vienā stūrī, paņēma stipru ādas ceļa somu ar nedaudz bojātu slēdzi, bet labi aiztaisāmu, izmeta no tā dažas lietas un iedeva man skubinādams, lai ņemot vairāk un pārdodot Vācijā. Somu piepildīju ar dārgakmeņiem, bet zelta neņēmu, jo tas par smagu. Par dārgakmeņiem man kvīti neprasīja, bet par valūtu es tādu iedevu. Pa gadiem tiku dārgakmeņus izpārdevis.

Tomass stāstījis, ka padomju agenti uzpirkuši ļaudis nevien Vācijā, bet arī citās valstīs. Starp citu iedevs Louisam Fraīnam \$ 30 000 komunistu dienas laikraksta izdošanai. Pēc atgriešanās Amerikā Fraīns ziņojis, ka nauda viņam nozagta, aizgājis no kompartijas un zem cita vārda darbojies kā profesors kādā nelielā dienvidu štata universitātē. Tai pašā rakstā vēl atklāts, kā Kominternā agenti palīdzējuši Hitleram iznīcināt brīvo republiku. Cits Kominternā agents, lielas naudas summas saņēmis, piesavinājies tās un atvēris Vīnē juvelieru veikalu.

Kādam rabīna dēlam Michailam Borodinam (al. Gruzenbergam, al. Brantweinam) uzdeva nogādāt lielāku daudzumu cara briljantu Tirdzniecības misijai Vašingtonā. Tie bijuši iestrādāti ādas ceļasomas malās tā, ka policija konfiscējot nav tos atradusi. Pēc gadiem Borodins panāca, ka somu ar briljantiem izdeva viņa sievai, kas to nogādāja pēc piederības. M. Borodinu iecēla par Padomju sūtni Kīnā, kur viņš darbojās līdz Mao-Tsetungs pārtrauca diplomātiskās attiecības ar Maskavu.

Boļševiku apvērsuma laikā krievu intelligence un vīdusšķira izturējās atturīgi vai pat noraidīgi un pretojās. Turpretī žīdi ar visu krūti metās šai akcijā iekšā un pēc uzvaras ieņēma visas vadošās vietas valdībā.

Nu žīdi tapa komūnistu augstmaņi, komisāri, komandieri, un aiz viņiem augstākos amatus aizņēma viņu neskaitāmie radnieki, ticības brāļi un etniskie piederīgie. Čekā viņu bija nospiedošā vairumā, un viņi bija tie, kas dzīvē izveda 'sarkanā terora' rīkojumu. Par antisemitismu vajāja bargāk nekā par valsts nodevību. Ne par velti Molotovs (Skrjabins) Padomes sesijā bija licis priekšā nāves sodus par antisemitisma jūtu izpausmi.

Žīdu valdības lielākā cīņa risinājās ap Krievijas vēsturiskās pagātnes un nacionālās apziņas izskaušanu, padarot krievus par kosmopolītiem. Pie varas nākot, viņi pirmā kārtā aizliedza visus nekomunistiskos periodiskos izdevumus un valdībā iesaistīja tikai savus ļaudis - žīdus. No skolām izmeta visus klasiķus, ar Puškinu sākot, un audzināja jauniešus vēsturiskās pagātnes neziņā. Par diktatoru literatūrā nāca Sverdlova znots Leiba Averbachs. Radās vesels legions rakstnieku un žurnālistu žīdu, kas piepildīja visu izdevumu slejas ar saviem rakstiem. Itin visu vērtēja no viena viedokļa - vai tas nāk par labu žīdiem vai nē.

Krievijā žīds nekad nebija redzēts pie varas - nebija ne gubernators, ne policists, ne pasta ierēdnis. Padomju Krievijā žīds ir Maskavas un Leņingradas pilsētas galva un pārvaldnieks, armijas virspavēlnieks un kara ministrs. Galvaspilsētas ielas tiek pārdēvētas žīdu vārdos.

Krievam žīds ir svešs ar citādu pasaules uzskatu, sadzīves izpratni un tiesību izjūtu. Žīdu valdīšanu krievs izjuta kā nacionālu pazemojumu, īpaši attiecībā uz kultūru. Krievu jaunatni šāda situācija spieda stāties baltgvardu rindās.

Noslēdzot 1939. g. 23. augusta Molotova - Rībentropa līgumu, ne viena, ne otra puse nedomāja to ilgi pildīt. Staļina aprēķins bija ieņemt krieviem paredzēto teritoriju un tajā nocietināties nogaidot, līdz Hitlera spēki iztērēti Vakareiropas karagājienos, lai tad pats uzbrukt Vācijai.

Ar savām tanku armijām neparasti ātri Hitlers iekaroja Dāniju, Norvēģiju, Beļģiju, Holandi, Franciju. Uzbrukums Padomju Savienībai būtu sācies agrā pavasarī, ja nebūtu bijuši jāglābj Musolīni spēki Grieķijā. Tas spieda okupēt Grieķiju un tās salas, kā arī Āfrikas piekrasti. Tikai 22. jūnija (1941. g.) agrā rītā Luftwaffe bombardēja krievu lidlaukus Baltijā un Ukrainā. Tas Staļinu tā pārsteidzis, ka vairākas dienas viņš bijis galīgi apjucis un palicis rīkoties nespējīgs.

Nokavētās sešas nedēļas tomēr izrādījās liktenīgas. Kamēr laiks pieturējās labs, Vācijas armijas gāja uz priekšu strauji. Bet, iestājoties rudens lietiemi, labie ceļi izbeidzās un kara rati iestīga dubļos. Kad uznāca sals un zeme stingra pietiekami, lai tanki vairs negrimtu, nu bija grūtības ar lidaparātu un smago auto startēšanu. Bez tam karavīriem nebija ziemas tērpu, un simtiem tūkstošiem viņu apsaldējās vai nosala. Kustības karš izbeidzās pie Maskavas un Ļeņingradas, turpinoties vēl tikai dienvidos.

Uzbrūkošajām vācu armijām papriekšu klīda civiliedzīvotāju bēgļi, un krievi postīja un dedzināja visu ko, lai tikai vāciešiem nebūtu patvēruma. Pirmā kārtā valdība rūpējās par žīdu iedzīvotāju evakuēšanu, jo tiem draudēja iznīcība. Viņus aizveda līdz Urāliem pa dzelzceļu. Viņus glāba ar smagajiem auto, bet, kur vācu lidmašīnas traucēja, tur ar zirgiem pa mazākiem sānceļiem, bieži vedot ar visām mēbelēm un traucējot karaspēka kustību frontes virzienā. Ticības brāļi valdībā vairumu žīdu evakuēja arī no Ļeņingradas ielenkuma. Izveda ar visām mantām, pat klavierēm, gan pa dzelzceļu, gan auto un kā vien iespējams, lai viņus paglābtu no biežās bombardēšanas un bada.

Šoreiz no iesaukšanas žīdi nevairījās un frontē cīnījās dūšīgi. Pirmajos 15 kara mēnešos bija 5 163 žīdu ievainoti. ((Interesanti, kā šāds skaitlis varēja rasties; nav dzirdētas līdzīgas statistikas par citām tautām un citu reliģiju piederīgajiem. -AP)) Maskava nosauca karu par Tēvijas karu, nodibināja Aleksandra Ļevska, ge-

nerāļa Kutuzova un Suvorova ordeņus, augstākajiem virsniekiem uzšuva zeltītus uzplečus, politiskos komi-sārus pakļāva daļu komandieriem un baznīcās noturēja aizlūgšanas. Maskavā, Leņingradā un Harkovā sinagogas bija pilnas karavīru-dievlūdzcēju. Žīdu virsnieki ieguva paaugstinājumus, un tiem sanāca pie simts generāļu, no kuriem gan daudzi bija iesaistīti aizmugures dienestā - apgādes, medicīniskās palīdzības un tehniskajās daļās. Drīz pēc kara sākšanās Maskavā nodibināja žīdu Antifašistisko komiteju, kas izlaida uzsaukumu visiem šīdiem iestāties karā un karu atbalstīt. Kara propaganda visa bija žīdu rokās.

Cik žīdu vācieši noslepkavoja akupētajās joslās, īsto skaitu nekad nenoskaidros, bet tas sniedzas vairākos simttūkstošos. Minēts gan tiek miljons vai vairāki, kas nebūs ticams. Piemēram, par Babij Yar apšautiem min 70-80 000, bet pēc kara noskaidrots, ka upuru skaits bijis ap 34 000. Vienā pašā Kijevā tas ir liels skaitlis, bet jāatminas, ka Baltijā un Ukrainā vācu armijas strauji devās uz priekšu un ielenca plašus apgabalus, nogriežot iespējas evakuēties.

Latvijā 1930-os gados skaitījās pie 95 000 žīdu. * Daudzi emigrēja uz Palestīnu. Pie Grobiņas darbojās kāda ferma, kurā laukkopībā apmācīja žīdus - Palestīnas braucējus. Ļoti daudzi aizbēga uz Padomiju, 1941. g. sarkanarmijai atkāpjoties, un evakuēja kādus 70 000. Vēl 1944. g. beigās daudzus aizsūtīja uz Vāciju darbā pēc Saukela pieprasījuma. Kad krievi ieņēma Jelgavu un Rīgu, dažus tūkstošus evakuēja uz Stuthofu.

Antifašistiskā komiteja bija ierosinājusi žīdu autonoma apgabala jeb savas republikas dibināšanu Krimā, aizņemot visu pussalu ar ostām un Sevastopoles cietoksni. Ja tāda žīdu valsts nostiprinātos, tad saskaņā ar

* Pēc 1938. g. Latvijas statistiskās pārvaldes ziņām 1935. g. Latvijā bijis žīdu-Latvijas pilsoņu - 86 427.

    žīdu-ārzemnieku - 3 625

    žīdu-bezpavalstnieku - 3 313

    kopā - 93 365

konstitūciju tai būtu tiesības arī no Padomju Savienības izstāties, kas varētu novest pie kara. Kompartijas Centrālā komiteja šo draudu likvidēja, Antifašistu komiteju izformēja un tās vadītājus, ieskaitot priekšnieku Salamanu Lozovski (Drizdo) represēja.

Kara laika propagandas vaļā palaisto patriotismu, nacionālismu, tēvijas mīlestību, agrāko karavadoņu slavināšanu, kas bija cēlis tautas pašapziņu, vairs nespēja pēc kara apslāpēt. Radās plašs nemiers ar žīdiem, kas ieņēma augstākos postenus un kuru rokās bija liela vara. Staļins to saprata un savās runās kara nopelnus pierakstīja tikai krievu tautai, bet augstākos amatos iecēla nežīdus. Bet žīdi to uzskatīja par diskrimināciju, pat par antisemitismu. Ka žīdu valdība bija piekopusi terorismu pret iedzīvotājiem, miljoniem ieslodzījusi vergu nometnēs Sibīrijā, Jagodas un Frenkeļa valstībā, kur žīdi bija nometņu pārziņi, un miljoniem mierīgu cilvēku bija noslepkavoti vai nomērdēti badā, izvedot lauksaimniecības kolektīvizāciju, to par diskrimināciju neatzina.

Staļins netikvien kā atvietoja žīdus amatos, bet sāka vērsties pret viņiem izlases veidā. Tā viņš ierosināja prāvu pret žīdu ārstiem, apvainojot tos viņa nepareizā ārstēšanā un mēģinot viņu nogalināt. Tas uztrauca visus Maskavas žīdus (pāri par miljonu), un daudzi sagaidīja izsūtīšanu uz Sibīriju. Staļina pēkšņā nāve šos draudus novērsa.

Staļins atbalstīja ANO rezolūciju par žīdu un arābu valsts dibināšanu Palestīnā 1947. g. Viņa nolūks bija graut Anglijas varu Vidējos Austrumos, ko pārņemt bijis sens Krievijas mērķis. Viņš cerēja tur iegūt žīdu valsti par sabiedroto.

Jaunās Izraēlas vadoņi nolēma, ka viņu valsts pavalstnieki un pilsoņi ir visas pasaules žīdi. Ikviens žīds, kas ierodās Izraēlā, no pirmā brīža bauda pilnas pilsoņa tiesības un priekšrocības. Tā viņi cerēja no diasporas savākt ap 10 miljonu žīdu, kas tad garantētu jaunās valsts pastāvēšanu.

Izraēlās pirmais sūtnis Padomju Savienībā bija Gol-
da Meir'a (Meijersone). Ieradusies Maskavā, viņa uz-
runāja plašu žīdu sanākumi sinagogā, paziņoja par Iz-
raēlas pilsonības pieņemšanu visiem žīdiem un aicinā-
ja izceļot. Vairāk kā 1000 žīdu iesniedza pieprasījumu
pēc atļaujas doties uz Palestīnu, bet tādas saņēma tikai
nedaudzi. Divpavalstniecība radīja pret viņiem
aizspriedumu, bet tādēļ nevienu no ieņemtā amata neat-
laida, tikai aizgājušo vietās iecēla nežīdus.

Vairums to žīdu, kas no Padsavienības izceļoja, devās
uz ASV, ne Izraēlu. Tur viņi puda ziņas par žīdu vajā-
šanām Krievijā, par diskrimināciju, par antisemitismu.
Lai gan žīdus tikai pielīdzināja tiesībās citiem, viņi sa-
va priviligiētā stāvokļa pametumu izkliedza par vajāša-
nu, ko pārņēma ASV lielā prese, kas visa žīdu rokās.
Īstenībā ne visus žīdus viņu augstajos posteņos atvie-
toja, bet visvairāk ķēra tos, kas diplomātijā, ārpolitikā
un aizsardzībā. Literatūrā un presē žīdi visumā notu-
rējās tālāk, lai arī Ždanovs pret tiem uzstājās, nodēvē-
dams viņus par 'bezsencu kosmopolītiem', svešķerme-
ņiem krievu rakstniecībā. *

Savā grāmatā Andrejs Djikijs ir žīdu jautājumu Krie-
vijā un Padomju Savienībā apskatījis vispusīgi, ļoti
daudz materiālu ņemot no žīdu pašu avotiem. Sevišķi
pārliecinoši viņš pamatojis apgalvojumu par žīdu varu
Padomju Savienības pirmajos trīsdesmit gados, sniegdams
statistikas datus par viņu ieņemtajiem amatiem.
Vērtīga grāmata!

*

* Žīdi joprojām figurē prominenti partijas kursa aizsardzībā. Tā
1987. g., kad Gorbačova ievadītās atklātības kustības iespaidā arī
Rīgas literāti bija sākuši izteikties brīvāk, no Leņingradas atbrau-
cis bija prof. Moise Kogans nomierināt karstgalvjus un izskaidrot
tiem partijas kursu, bet pēc demonstrācijām pie Brīvības pieminek-
ļa Maskavas televīzijas raidītājā 'Vremja' Mavriks Vulfsons bija
nezinīgajiem izskaidrojis, cik žēlīgi 'tēvs un skolotājs' savā laikā
esot latviešu pazemīgo lūgumu uzklaušījis un uzņēmis Latviju 'brā-
līgo republiku' saimē.

((Jēkaba Kalniņa papīrus pārskatot Brisbanes 'Atbal-sī' - 1980. g. aprīļa/maija n-rā - atradu kādu viņa rakstu 'Tālo gadu atmiņas', kurā viņš atceras pēckapitulācijas laiku Vācijā. Šo rakstu viņš gan nebija man sūtījis, bet tā kā tas pēc satura piekļaujas Djikija darba atreferējumam un papildina to, tad izvilkumu pievienoju klāt šeit. -AP))

Nepieciešamību likums nepazīst, un tādēļ visvairāk bija gadījumu, kad nācās aizstāvēt par spekulāciju apvainotos. Nevērtīgās vācu markas vietā stājās drēbes, apavi un galvenais amerikāņu cigaretes un pupiņu kafija. Visneapskaužamākajos apstākļos bija tie, kurus nometnēs neuzņēma, un vēlāk izskrinētie, starp kuriem daudz bija legionāru. Bez spekulācijas atgadījās lietas par ieroču glabāšanu, par vācu policistu piekaušanu. Personīga nauda dēļ gadījās, ka viens otru apsūdzēja par kara noziedznieku, sevišķi efektīgi, ja par žīdu šaušanu. Bija pat jāaizstāv ASV armijas piederīgo un CIC agentu apkrāptie un aplaupītie. Vēlāk nāca klāt skrīnēšanas patvaļības un kara gūstekņu atbrīvošana ASV zonā.

Ģenerāli Dankeru vajadzēja aizstāvēt Nirnbergas prāvā, kur viņš bija apsūdzēts par 'kvīnslingu'. Legionāru iesaukšanas lietas skaidrodams, apmeklēju viņu Oldenburgā, Hamburgā un Libekā vairākas reizes. Grūti iedomāties tādu UNRRAs nometni ar latviešiem, kuru nebūtu apmeklējis, ja nu ne tieši kādā aizstāvības lietā, tad civilās, dienesta, algas vai preses lietās.

Nāca priekšā arī neparasti gadījumi. -Kāds jauns žīds, iecerojis no Polijas, bija sodīts par spekulāciju. Viņš lūdza, lai panāku lietas otrreizēju caurskatīšanu un viņa attaisnošanu, par ko viņš Militārajai pārvaldei nodošot zināmu daudzumu deuterioma, t. i. smagā ūdens, ko lieto atomu skaldīšanai un atombumbu ražošanai. Lieta bija aizdomīga, un es jaunekli brīdināju no vēl lielākām nepatīkšanām.

Pie kāda cita atrada lielāku daudzumu ASV militāro dolaru jeb skriptu, kā tos parasti sauca un ar kādiem

maksāja algas militārajam personālam; tos varēja lietot tikai armijas veikalos, bet citur ar soda piedraudējumu bija aizliegts laist to apgrozībā. Netālu no Minchenes bija žīdu nometne. Tie bija bagātīgi apgādāti ne vien ar cigaretēm, bet arī ar dažādām naudām. Militārajai policijai bija radušās kādas aizdomas, un žīdu nometnē gribēja izdarīt kratīšanu, meklējot pēc viltotas naudas. Bet žīdi policistus piekāva un padzina. Tanī laikā baumoja, ka padomju okupācijas zonā ASV skripti apgrozoties lielā vairumā, jo sarkanarmijai ar tiem maksājot algas. Bija iespējams, ka žīdi šos amerikāņu skriptus ieguva no turienes. Runāja, ka krieviem 10 miljonu dolaru esot uzdāvināts.

UNRRAs - vēlāk IRO - direktors Vācijā generālis sērs Frederiks Morgans grāmatā 'War and Peace' tika rakstījis, ka Berlīnē katru mēnesi no Polijas un Ukrainas ievesti ap 10 000 žīdu, tos piegādājot smagās mašīnās un vilcienos. Berlīnē tos sagaidījuši žīdu legionāri pārstāvji, un naktīs tos nogādājot tālāk uz bēgļu nometnēm. Sastāvs tajās bieži mainījies, jo vecie iepazīstināti ar zemes kopšanas māku un jaunos atbrīvotie ASV un angļu armiju instruktori apmācīja militāri. Abu grupu sagatavotie caur Itāliju un Grieķiju nosūtīti uz Palestīnu. Līdzekļus devušas ASV žīdu palīdzības organizācijas.

Pēc manas otrreizējās iebraukšanas Amerikā daudz nācās dzirdēt un lasīt par prezidenta Franklina Rūzvelta tautai neizdevīgajiem rīkojumiem un darījumiem. Savos pēdējos dzīves gados prezidents bijis komūnistu, žīdu, cionistu un lielkapitālistu pilnīgā ielenkumā. Par finansu ministru visu laiku bija bijis Henrijs Morgenthau's Jr. Tā uzticības persona un Finanšu departamenta direktors bija Harijs Dexter's Vaits (White), alias Weiss, žīds un komūnists.

Pildot slepeno norunu par algas maksāšanu sarkanarmijai, uz Vaita ieteikumu un ar Rūzvelta padomdevēja Harija Hopkina klusu piekrišanu Morgenthau skriptu drukājamās mašīnas aizsūtījis uz Maskavu. Tās ar vi-

siem litografijas piederumiem, kā speciālo papīru un tinti, no Grand Forks, N. Dakotā, aizvestas četrās lidmašīnās. Maskavā mašīnas uzstādītas un čakli laistas darbā. Cik skriptu tur īsti nodrukāts, nav noskaidrots, bet tiek lēsts, ka ap 19 milj. dolaru. Pa Šveices banku slepenajiem kontiem ap 2 miljoni atgriezušies Eiropā, un žīdu rokās tie pārvērsti par uzņēmumiem un viesnīcām. Tas arī izskaidro naudīgos žīdu bēgļus Minchenes noietnē.

Kad vēlāk skriptu iespiešanas afēra atklājusies, Kongress ierosinājis lietu izmeklēt. Paskaidrojums šai lietā varēja dot tikai Harijs Vaits, bet viņš izdarīja pašnāvību. Maskava apgalvoja, ka tā skriptus nodrukājusi tikai divu gadu algām sarkanarmijai. To tā esot nopelnījusi, nesot lielus asins upurus, lai glābtu sabiedrotos no Hitlera.

Finansu ministrs izstrādāja tā saukto 'Morgenthau'a plānu', lai pēckara Vāciju no rūpniecības zemes pārvērstu par agrārvalsti un tautu novestu trūkumā un pat badā. Tā Vācijai atriebtos par Hitlera žīdu slepkavošanu. Šis plāns paredzēja un deva krieviem tiesības nomontēt visas vācu fabrikas un ar dzelzceļa ripojošo materiālu aizvest uz Krieviju. To ieskaitīšot kā vācu maksājumu kara parādu dzēšanai. Padomija šīs Amerikas dotās tiesības pilnā mērā izmantoja. Rūzvelta un Čerčila Kvebekas konferencē Morgenthau's panāca plāna pieņemšanu, bet, lai šādā velnišķīgā atriebībā apklusinātu Čerčila balsi, Anglijai apsoliņa pāri par 6 milj. dolaru lielu aizdevumu.

Bet atriebības plāns izrādījās netīkams bumerangs. Krievu aizvesto veco fabriku vietā vācieši uztaisīja jaunas, modernas. Palielināja produkciju un samazināja pašizmaksu. Rūpniecība tautu labāk apgādāja nekā lauki un dārzi. Dažos gados Vācijā uzplauka t. s. 'saimnieciskais brīnums', un tagad tā soļo Rietumeiropas valstu priekšgalā, pie tam ir stipri nepatīkams konkurents Amerikai.

Prezidents Rūzvelts ar savu finansu ministru žīdu Morgenthau'u tautas interesēm izdarīja vēl vienu lāča

pakalpojumu: viņi atcēla dolaram zelta nodrošinājumu. Ar likumu noteikumiem konfiscēja privātās rokās atrodošos zeltu, noliedza to pārdot un pirkt. Dolaru zīmes, uz kurām bija uzraksts, ka dolars nodrošināts ar zelta pretvērtību, izņēma no apgrozības. Zelta cenu pakāpeniski pacēla uz \$ 35 par unci. Ar to dolara pirktspēja slīdēja uz leju, un sekas ir tagad pazīstamā inflācija, ar ko visiem jāsadzīvo. Par zelta unci jāmaksā 20-kārtīgi un vēl vairāk.

Pēc Rūzvelta Baltajā namā valdījuši pusducis viņa sekotāju, bet neviens nav pūlējies Rūzvelta patvarīgās noziedzības labot, kādas nodarītas valstīm un tautām. Noziedzīgās izdarības tika papildinātas un apstiprinātas, kas izpaudies Helsinku dokumentā un citur. *

*

((Šādi atklājumi pavisam citā gaismā nostāda vēsturiskos notikumus un mūsu pašu likteņus. Kad tauta 1940. g. samierinājās ar savas valsts zaudēšanu kā ar nenovēršamu ļaunumu, tā uzskatīja, ka ar krievu sadzīvos labāk nekā ar kundzisko vācieti. Bet viens gads padomju varas visu apsvieda otrādi, un mēs rūgti vīlāmies. Varai, kas nu mūsu zemē nojauca un noārdīja visu labo, lai aizstātu ar ļaunu, nebija vairs nekā kopēja ar to krievu cilvēku, kāds bija pazīts agrāk.

Jēkaba Kalniņa atreferējumā ar Djikija darbu iepazīnušies, tikai tagad ieraugām, ka tā nav bijusi krievu vara ar žīdu līdzdalību, bet žīdu vara ar krievu līdzdalību, kas mūs tad terorizēja un kuras dēļ zaudējām tūkstošus savēju nomocītus čekas pagrabos un desmitiem tūkstošu brutāli aizvestus uz vergu nometnēm Sibīrijā. Žīdu varas dēļ Rietumu trimdā esam mēs, bet savu zemi zaudējusi arī tā tautas daļa, kas vēl dzimtenē - tāpat viņu dēļ. Un tā ne latvieši vien, tā daudzas Auztrumeiropas tautas cietušas un cieš joprojām. Arī šeit Rietumos sev visapkārt redzam tās pašas tumšās varas klātieni, tikai te tā darbojas mamona dienestā. 'Progresā'

* Cik lielā žīdu iespaidā ir nonācis Baltais nams, Kongress un ASV vispār, to labi parāda ilggadīgā kongresmeņa P. F. Indleja atmiņas (sk. pielikumu XIV-308).

vārdā un ar viltus mācībām tā saindē cilvēci, noārda tautas un pārpuļo tās, grauj morāli, religijas, tikumus, gatavojot zemi pasaules valdībai - visdespotiskākai varai, kādu cilvēce nav vēl pieredzējusi.

Pētījumiem žīdu jautājumā, kādus biju sācis sakarā ar kādu savu literāro darbu, jaunu iegrūdienu deva šis Kalniņa atklājums, un tagad pēc septiņiem gadiem varu tam kā papildinājumu pievienot īsu savu atklājumu kopsavilkumu. - Šķiet, ka mūsdienu nelaimju sakne iesniedzas tālā pagātnē vismaz līdz 6. g. s. pirms Kristus, kad levīti, lai saturētu kopā izkaisītās ciltis, Babilonas eksilā izstrādāja likumu kodeksu sauktu Tora un ietilpināja to Mozus mācībā it kā pravieša mutiski dotu vēstījumu, kurā tad līdz pēdējam sīkumam nosacīta ikviena rīcība, bet par likuma pārkāpumu piedraudēti bargi un nežēlīgi sodi, tā ar bailēm un teroru tautu pakļaujot likumdevēju gribai, bet tai pašā laikā paceļot tās pašapziņu kā Jehovas izredzētajai, kas valdīs pār citām tautām. *

Kaut tai laikā Babilonu sasniegusi bija arī Zaratustaras mācība, levītu nosliece sveras uz Sātana, uz Bāla kulta pusi un atstāj iespaidu, ka jaunā likuma rakstītāji (Mozus vārdā) paši nav tam ticējuši. Kad Tora 458. g. pirms Kristus pasludināts tautai, tā raudājusi.

Iredzētās tautas doktrīnu, kas sāka iesakņoties starp jūdiem, kuru ciltij bija slikta slava, ** izraēļi nepieņēma un atšķēlās nost. Jūdiem aizklīstot rietumu virzienā Ziemeļāfrikā un Eiropā, Toru papildināja ar Tal mudu, kas dziļā, rupjā naidā vēršas pret kristiešiem, aizejot vēl tālāk brutālītātē, nežēlībā pret visu nejudis-

* 'Tas Kungs izdzīs visas šīs tautas jūsu priekšā, un jūs pakļausiet sev lielākas un stiprākas, nekā paši esat. Visas vietas, kur jūs esat kājas staigās, jums piederēs' (Mozus V, 11-23. 24).

** 'Izpostiet pamatīgi visas tās vietas, kur pagāni, kurus jūs uzvarēsiet, kalpojuši saviem dieviem. Viņu altārus jums būs apgāzt un pīlārus salauzt un viņu svētbirzis nodedzināt un viņu dievu tēlus saskaldīt un viņu vārdus izdeldēt no tās vietas' (Mozus V, 12-2. 3).

** Kā to rāda Mozus 1-38, tad jūdu cilts sākumu iezīmējis asinsgrēks; Jūda bija tas, kas pārdeva savu brāli Jāzepu; jūdu cilts uzskatīta par nesaticīgiem un viltīgiem ļaudīm; vēlāk jūds Iskariots bija tas, kas nodeva Kristu.

ko. Tā judaisms nav vairs reliģija, bet bezdievju radīta politiska sistēma ('opijs tautai') kāda vēl nebijuša supernacionālisma interesēs, kas visu laiku tiek vēl papildināta (joprojām Mozus vārdā), piemērojoties apstākļiem, ar t. s. komentāriem un komentāru komentāriem, radot nepārskatāmu milzu skaidrojumu labirintu. Rabīni, šķiet, ir tikai ceremoniāla meistari un inženieri tautai.

Ar Toru un tad ar Talmudu žīdi uzcēla sev apkārt geto sienas, ieslogot tautu gūstā, bet reizē tur uzturot savus pētniecības centrus, veltītus vienam vienīgam mērķim - savas 'izredzētības' piepildījumam, kā saņemšanai izmantojami visi iespējamie līdzekļi bez izvēles, galvenokārt naidis un iznīcība, visa pastāvošā sagrauve, * pašiem slēpjoties no atklātības, bet tiem, kas norisēs iejaukti, valkājot humanistu, liberāļu, labdaru maskas. Reiz saktā geto sistēma turpinās vēl šobaltdien, tikai tagad agrāko sienu vietā radīts 'antisemitisms', kas panāk to pašu un kā ideju dzīvu uztur presei, kurā žīdu monopols.

Levītu viltojumi Mozus grāmatās ir pamati visai tālākajai žīdu politiskajai programmai pēc pasaulīgās varas, un uz tiem nu uzcelta cionisma mācība, marksisms ar savu komunistu manifestu, froidsianisms kā morāli ārdošā inde iepludināta cilvēcē, kā arī praksē jau vairākkārt pārbaudīta priekšā rakstītā iznīcības metode, kas sekmīga izrādījusies visur, kur viņi cauri gājuši, jau sākot ar Babilonu un beidzot ar viņu inspirētajām revolū-

* 'Kad 1939. g. uzturējos Prāgā, kāds rabins tur sprediķoja, ka Hitleris esot žīdu mesija, un tā kāds noraizējies žīdu paziņa apvaicājās man, ko es par to domāju', atceras Dagless Rīds (Douglas Reed, 'The Controversy of Zion', 1985, 121. lpp.).

Žīdu kabalistiskajos rakstos sludināto ļaunumu, atriebību, iznīcību prātā paturot, Prāgas rabīna slēdziens vairs neliēkas aplams, bet tikai apstiprina to, ka viņš ir turējies cieši pie tās mācības, kas viņam pārstāvama. - Līdzīgas pārdomas izsauca daudz gadus vēlāk radiofonā dzirdēta intervija, kurā kāda slavenas žīdu ģimenes piederīgā stāstīja, kā viņa sasitot pudeles, lai no šķembām tad veidotu gleznu...

cijām (franču 1789-99. g., 1905. g. revolūcija Krievijā, kad Trockis jau Pēterpilī paspēja nodibināt strādnieku padomi, 1917. g. revolūcija Krievijā u. d. c. neskaitāmu mazāku).

Viņu labi izkoptā taktika: sadarboties ar pretējām pusēm, izspēlējot tās vienu pret otru un beigās nostājoties stiprākā pusē, tā nekad nezaudējot. Aplenkta jās pilsetās viņi vienmēr bijuši iekarotāju slepenā kolonna, kas saņem tos atplestām rokām, gluži kā to piedzīvotājiem 1940. g. Rīgā. Tā viņi tagad auž Amerikas un Padomju savienības tālākos likteņus, kur jau pamatīgi nostiptinājušies, visu koordinēdami nu jau no pašu suverēnā geto Izraēlas. Kaut no Amerikas žīdiem 3/4 ir nemierā ar savējo vadību un paliek lojāli pilsoņi pret savu mītnes zemi, ar terorū un draudiem, ar iebaidīšanu viņi tomēr piespiesti klusēt un maksāt lielas summas fanātiskajai 'izredzētības' reālizēšanas akcijai. Viņu rokās ir Amerikas prese ar 'New York Times's'ākot, un viņu rokās ir padomju prese. Tāpat viņi valda pār filmu, radio, televīziju, finansēm, tieslietām, liela viņu teikšana izglītības laukā, īpaši universitātēs, kur komercija, jurisprudences, vēsture, psihologija, mākslas nozares viņu dominētas. Neatļaidīgi viņi strādā, lai sagrautu kristīgo ticību, maskējušies paši sadibina visādas sektes, lai drupinātu baznīcu no iekšas. Pāri visam viņi neieredz katoļu baznīcu, jo saskata tajā kristietības stiprāko cietoksni, un jezuītu ordenis tiek nomelnots, cik nu vien iespējams. Atentāts pret pāvestu, kā noskaidrojās, bija Maskavas čekas organizēts, angažējot izpildīšanai bulgāru čekū, kas savukārt uzdevumu izpildīt nodevusi turku teroristam. Vispār, katrs pretinieks tiek vajāts nežēlīgi un neatļaidīgi (sk. P. Findleja darbu). To pašu redzam tagad ar vēršanos pret ukraiņiem un baltiešiem Amerikā, Kanadā, Anglijā, Austrālijā, kā arī pret Austrijas prezidentu Kurtu Valdheimu, kas atradās ANO vadībā tad, kad Izraēlu tik tikko neizmeta laukā no šīs centrāles, žīdu pašu organizētās un balstītās, jo viņš

netika pietiekami sīvi cīnījies, lai cionistu valsti aizstāvētu; vēl ļaunāk, viņš bija piedalījies arābu konferencē un izteicis cerības, ka Palestīna tiks atbrīvota. Viņi var melot fantastiski un ar savu presi, radio un televīziju izplatīt šos melus pasaulē netraucēti.

Tā nu visa pasaule ir viņu saindēta - progresā un pat cilvēcības vārdā! - ar materiālismu, glorificēto marksismu, nojaukta tiek morāle, veicināta izvirtība ar 'zinātnisko' froidianismu, grautas mākslas, piesārņota literatūra ar dažnedažādiem 'modernismiem'. Ar viltus kombinācijām valstis novestas dziļi parādos, īpaši bagātās ASV, kas garantē astronomiskus augļus mamona kasē, un, tā turpinoties, pasaule drīz 'piederēs' viņiem. Ar interešu %-iem un inflāciju viņi regulē valstu ekonomijas pēc savām izdevībām, protams, bet visas savas nelietības aizsedzot ar magisko 'antisemitismu', šo universālo 'muti ciet' formulu viesiem citiem.

Varētu šaubīties par samēriem, vai ap 15 milj. žīdu, no kuriem lielākā daļa novērstos no sava fanātiskā spārna, ja vien varētu, vai, teiksim, daži atlikušie miljoni varētu ko padarīt ap 5000 miljoniem cilvēces, kad fizisko spēku samēru varētu novest uz 1:1000. Bet neaizmirsīsim, ka žīdi strādā ar indi pārpūlojot, degradējot cilvēci zemākā garīgā līmenī, un saindētā vidē fiziskie samēri nav vairs izšķirēji. Pie tam, pašiem tā neapzinoties, daudz nežīdu iz pārzīdojušies, pārņēmuši žīdu mentalitāti un strādā viņu labā. Sabruka Francija, kur spēku nesamērība bija vēl lielāka. Sabruka Krievija līdzīgā situācijā. Nu smagi apdraudēta Amerika.

Varētu jautāt - vai pasaulei maz ir vairs kādas izredzes? - Grūti iedomāties, ka ļaunums spētu uzvarēt, jo nepārskatāmi ir tie pozitīvie spēki cilvēcē, kas guļ tajā latentā stāvoklī un kas celsies pretī, kad negatīvā apdraudējums kļūs pārāk bīstams. Bet postā novest pasauli var tas viegli. Cerēsim, ka cilvēcei laikus atvērsies acis un tā novērsīsies no negatīvā žīdisma jau

laikus, ka žīdu pašu vairākums sacelsies pret fanātisko mazākumu. Mūsu stiprums ir jau krietni iedragāts, esam saindēti morāli, spirituāli, etniski, bet cerēsim, ka ne vēl tik stipri, ka vairs nespētu atmosties un novērsties no viltus mamona materiālisma, kas ved tikai uz postu, ka vēl spēsīm ieraudzīt un atgriezties katrs pie savas tautas gadu tūkstošos izkoptajiem un aplam novārtā pamestajiem ideāliem, kas visām tautām stipri līdzīgi, izņemot žīdus, Talmuda un Tora judaisma sekotājus, un kas tik lepni uz savu 'gudrību'. Nav taču otras tādas tautas, kas, ļaunumam padevusies, būtu kļūsi citu tautu sagrauves plānus. Viņu blēžu 'gudrība' paliek vienreizēja un nesalīdzināma bez konkurences pasaules vēsturē. Ja arī viņiem neizdotos dabūt pasauli uz ceļiem savā priekšā, no viņu saindējuma cilvēce cietīs vēl ilgi, jo negribot esam ar žīdisko mentalitāti paši aplipuši. Tie, kas saka, Hitlers esot pielaidis kļūdu, visus žīdus nenogalinādams, paši ir pāržīdojušies. Tāpat Hitlers, viņus iznīcinādams, tika nodemonstrējis žīdisko mentalitāti un tās metodes. Varētu sacīt, ka žīdiem atriebās viņu pašu mācība par naidu un iznīcību. Bet arī žīds ir cilvēks, tikai ļaunuma pavadā nonācis. Ar fizisku iznīcināšanu vairots tiek tikai ļaunums un ciešanas, no kā taču jātiek vaļā! Cilvēku jau var nonāvēt, bet problēma paliek un pieaug vēl lielāka. Noziegums veicina noziegumu. Labestība vairo labestību. Mēs varam no ļaunuma tikai novērsties un palīdzēt to darīt arī citiem - žīdus ieskaitot. Nav citas izejas. Bet - mēs varam arī nenovērsties, bet tad cietīsim drausmīgi. Tas katra paša ziņā, pa kuru ceļu tālāk, nekāda iestāstīšana te nelīdz. Šī piebilde pie Kalniņa garās vēstules ir tikai brīdinājums draudu priekšā, ir rosinājums domāt, vērot katram pašam, jo tikai tādai atziņai ir nozīme, kas ikviena paša veidota, slēgta. - Sk. pielikumus X un XI - 286 / 298 - AP)).

*

JK 3.11.1981:

Paldies par grāmatu 'Kosa'. Lasām ar lielu interesi parcitu novadu. Uz Klīdzēja pamudinājumu taisos ķerties pie savu atmiņu rakstīšanas, pareizāk - turpināšanas. Mēģināšu tanīs iekļaut kautko par savu novadu Klosteri, kas pusceļā starp Aizputi un Kuldīgu.

Nosūtu dažus rakstus. Tos varat izlietot pēc vajadzības un patikas. Ko esmu kādreiz rakstījis, to tanī laikā esmu arī nopietni domājis un bijis par teikto pārlicināts.

No pagātnes nemācoties, mēs esam spiesti atkārtot tās pašas kļūdas.

*

AP 18.11.81:

Skatos, kāds simetrisks datums iegadījies, pie tam valsts svētku dienā turklāt.

Paldies par interesanto sūtījumu - par mūsu valsts lietām, par žīdiem Krievijā. Tā jau bija atklāsme! Visumā latviešu sabiedrībā ir diezgan grūti par šīm lietām runāt, debatēt, jo pietrūkst mums ļoti objektivitātes, liela daļā sastāv 'Ulamaņa ticībā'. Tādēļ situācija visai paradoksāla: mēs žēlojamies par zaudēto valsti, apelēdami pie Rietumu demokrātijas sirdsapziņas (diezgan apšaubāma lieluma), bet tai pašā laikā lolojam kautkādas patriarchālas (ja neteiktu diktatoriālas) iekārtas ilūziju un paši savā sabiedrībā trimdā turamies pēc iespējas tālāk no demokrātijas, ignorējot tautas balsstiesības. Kādas gan varētu patiesam Rietumu demokrātam - valstsvīram būt simpātijas pret mūsu apelācijām, kas nenāk no demokrātiskas sirds?

*

« Te mūsu vēstuļu apmaiņa izbeidzās. Dzirdēju, ka Jēkabs Kalniņš bija saņēmis smagu triecienu - zaudējis savu mūža biedri Emīliju. Četrus gadus vēlāk lasīju avīzē ziņu, ka miris arī pats.

Šī krietnā cilvēka piemiņu godinādams, nododu lasītājiem viņa vēstules, kurām cauri skan tā pati doma, kas noslēdz viņa pēdējo - lai mācāmies no pagātnes kļūdām, lai neatkārtojam tās.

*

ANNA DAUGE

(19.4.1906. -30.6.1986.), dzimusi Šķēre, ir zemgaliete no Skaistkalnes puses. Pēc pirmā kara bēgulības gadiem Krievijā atpakaļ Latvijā atgriezusies un pamatskolu beigusi, viņa iestājās Rīgas skolotāju institūtā, ko absolvēja 1927. g. Pēc tam studēja Latvijas universitātē tieslietas un beidza fakultāti ar mag. iur. gradu. Darbojusies kā Rīgas Kredītbankas pilnvarotā un zvērināta advokāte. Literāros darbus parakstījusi ar pseidonīmu Marija Bērziņa.

Pirmajā padomju okupācijas gadā zaudējusi vīru, deportētu uz Sibīriju. Otrā kara bēgulībā nonākusi Vācijā, bet, pēckara robežas novelkot un Vāciju sadalot, palikusi Polijas daļā, kur strādājusi kā valodu skolotāja. Kā savos rakstos, tā personīgajā dzīvē apliecinājusi sevi par tīru latviešu kultūras pārstāvi un kristieti.

Kaut arī tālāk citētās vēstules ir bijušas padotas uzmanīgai paškontrolei, tomēr būtiskais nāk ārā arī tādās, ja arī ne tik atklāti kā rietumnieku brīvi rakstītājās. Tālāk sniedzu saīsinātu kādu savu eseju, kas, uz mūsu sarakstīšanās balstīta, tika publicēta sakarā ar viņas romāna 'Zelta caune' klajā laišanu 1987. g.

*

Mēdz sacīt, ka tālumi cilvēkus šķir, bet ir arī tā, ka tie var tuvināt un vienot. Garus gadus nomaļajā Austrālijā dzīvojot, man ir izveidojušās draudzības ar nekad mūžā nesastaptiem interesantiem cilvēkiem, simpātiskām personībām otrpus zemeslodes, sasaucoties ar vēstulēm. Šādā draudzībā ir pat sava priekšrocība: tās neapēno ikdienišķā praktiskā dzīvē, kā tas var gadīties starp draugiem tuvos kaimiņos. Tāda mana draudzība vai pazīšanās bija arī ar Annu Daugi Polijā, un viņas piemīnai tad arī žīs rindas.

Par viņu runājot, nevar nedomāt par likteņa piešķirumiem, cik īpatnēji un nevienmērīgi var būt tie apdalīti. Normālos apstākļos Latvijā viņa būtu bijusi cienīta un mīlēta visiem pazīstama rakstniece, bet kas zina viņas vārdu trimdā, kas Latvijā tagad? Tikai nedaudzi. No vienas puses piešķirtas izcilas spējas, reti gaiša galva, jūtīga sirds, daudz enerģijas, viņa ir cilvēks, kas darbatikumā ieaudzis kopš bērnības, kas ieguvis labu izglītību, kas saredz dzīves problēmas, kam ir ko teikt un kas arī prot sevi izteikt, bet - nav dots šim cilvēkam tikai viens, nav bijis ļauts tam runāt uz savu tautu. Ir tā, it kā viņš pasaulē laists būtu pirms sava laika, tādēļ nogriezts atšķirtībā, lai veidotos introverti, lai domātu un strādātu paaudzēm, kas nāks pēc viņa.

Polijā skolā strādādama, viņa drīz sāka publicēties Amerikas latviešu katoļu presē, taču nepagāja ilgi, un viņa saņēma iestāžu brīdinājumu un bija spiesta apklust. Tikai 1985. g. J. A. Jansona piemiņas fonda apgādā tiku izdevis viņai pastāstu krājumiņu 'Mazās dzīvības', bet ar romānu 'Zelta caune' viņa baidījās riskēt. To varēsot laist klajā tad, kad būšot mirusi.

Nu tas ir noticis. Nelaiķe atstājusi manuskriptā tekstus kādā 10 grāmatām: romānu, noveļu krājumu, dzejas, apceres, kā arī 4 grāmatu tulkojumus. Ir problēma, kā šo mantojumu saglabāt paaudzēm pēc mums.

Mūsu vēstulu apmaiņa sākās 1980. gadā. Trīs gadus agrāk biju izlaidis rakstu krājumu par literatūrzinātnieku prof. Dr. phil. J. A. Jansonu, un tas saveda mūs kopā, jo arī viņa bija mācījusies pie Jansona, un nu izrādījās, ka mums ir daudz kopēju interešu. Pēc valodas man likās, ka viņa varētu būt no Kurmenes puses, un tā arī reiz ieminējos. Viņa atbildēja:

Par Kurmeni - trāpījāt! Tā no manām tēva mājām 12 km. Uzmeklējiet dzimtenes kartē vietu, kur robeža ar Lietuvu šķiras no Mēmeles. Tā šķirtne bija mazu gabaliņu no mūsu laukiem. Šķēru mājas atradās 8 km no Skaistkalnes starp Krušas un Ānes mužām. To vidū bija iespiestas piecas saimniecības un krogs. Visi savas sētas bija sacēlušī Mēmeles krastā starp upi un Bauskas lielceļu. Šo puduri sauca par Breileni. Šīs bija bijušas kādreizējā virsaiša Viestura zemes. 16 km lejup pa upi atradās Saules kaujas vieta (1326). Tēvmājas un līdz ar to cilts vēsture grimst nepārredzamā senatnē. Par visu to esmu rakstījusi dzimtas chronikā 'Mūsu dzīve', kas aptver piecas paaudzes. Rakstot apjēdzu, ka stāstu ne tikai par Šķēru dzimtu, bet par visām karu un revolūciju paaudzēm. Tā iznāca fakti literatūra vairāk kā 750 lappušu. Varbūt kādreiz laidīsiet iekšā mašīnā?

Bet jautājums bija tikai pa jokam sacīts. Vēlāk viņa vēlreiz (1986. g.) atgriežas pie tā paša:

Beidzu pārredīgēt 'Mūsu dzīvi', pavisam 774 loksnes. Cik labprāt Jums to dotu, bet tas pilnīgi izslēgts, kamēr vēl dzīva esmu es un svaine. Jo arī viņa spēlē līdzī. Kad mūs vairs nebūs, stājieties sakaros ar krustdēlu. Piezīmēju, ka tā ir gan dzimtas chronika, bet visādos veidos tai līdzī nāk arī visi pasaules notikumi. Te vairs nav pastāstiņi. Dievs vien zina, kā viss tiktu uzņemts. Neaizmirstiet, ka esmu advokāte, un mana misija ir atklāt patiesību. Vai tam būs pieticis manu spēju, to pati nezinu. Vēlu Jums to labāko.

Toreiz 1980. g. viņa vairs nestrādāja skolā, bet bija jau pensionējusies un dzīvi interesējās par kultūras dzīvi dzimtenē un trimdā, dzīvoja līdzī arī poļu tautai un tās saasinātajām problēmām. Tikām arī apmainījusi domas par savu veco skolu. Izlasījusi manu 'Slikto klasi' atmiņu krājumā 'Pretmeti', viņa raksta:

Ir jau Jums taisnība, ņemot katru audzināšanas problēmu pa sevi. Mums bija līdzīgs gadījums, kad par kādu 'brīvsoli' Ludis izslēdza no 5. klases audzēkni uz vietas. Tas bija tikko no ārpuses ieradies vidusskolas absolvents. Es toreiz sevī dumpojos pret šādu rīcību kā nežēlīgu un paredzēju, ka jaunietis aizies postā (tas ir arī 'Zelta caunē'). Bet Ludim bija pašam sava filozofija: institūts neesot nekāda audzināšanas-labošanas iestāde, bet skolotāju sagatavotāja. Ja nu kādam audzēknim nebija paidagogam nepieciešamās savaldības, tad tāds kā skolotājs nederēja. Pēc garā mūža esmu nākusī pie slēdziena, ka cilvēka raksturs nav grozāms. Uz laiku var iestāties pārmaiņa, bet, līdzko nonāk attiecīgos apstākļos, iedzimtās tieksmes ņem virsroku. Bēdīgi, bet patiesi! Žēl, ka Jums ir iekritis mūsu dārgo audzināšanas iestādi apmeklēt, kad tā jau bija padota degenerācijai.

Man iznāca tur mācīties ar šīs iestādes pirmo darba dienu 1922. g. septembrī. Viss bija jauns: ir iestāde, ir skolotāji, ir skolēni. Sajūsma, darba prieks, lepnums uz savu iestādi. Mana klase bija pirmais īstais institūta

izlaidums, kas visus piecus gadus tajā pavadījuši. Tā sakot, augām un mācījāmies, un līdz ar mums auga un tapa iestāde pati, par ko nu raksta grāmatas. Mēs veidojām to līdzī tāpat kā toreiz tapa un veidojās mūsu valsts un tauta. Mēs visi jutāmies viens idejiski saistīts kolektīvs, Luža Bērziņa stingrās rokas vadīts. Protais, reizēm dumpojāmies. Bet visā visumā mēs bijām saliedēta vienība, un mums bija prieks būt šai skolā. Žēl, ka Jums ir trūcis tāda pacilāta gara. Kāds gan tas varēja būt ar 'Krekšķi' kā direktoru! Un Jānis Andrejs Burtnieks ne mūžam nederēja par klases audzinātāju! Viņš derēja tikai par angļu valodas skolotāju. *

Te nu man bija savi iebildumi, un es atbildēju:

Luža Bērziņa filozofijai, ka institūts nav audzināšanas iestāde, nevarēšu pievienoties. Taisni tādēļ mums nebija arī pieredzes citus audzināt. Cilvēks ir dzīvs, tas aug un veidojas visu garo mūžu, par jaunību nemaz nerunājot. Personīgi man tādēļ audzināšanas jautājumos vairāk par institūtu bija devuši palaidnīgie puikas gadi pamatskolā, tātad - izejot no negatīvā. Institūtu beigusi, mēs izgājām tautā, it kā sagatavoti audzināšanas darbam, bet patiesībā bijām galīgi neprašas, sagatavoti gan priekšmetu mācīšanai, kas nav viens un tas pats. Bet ar cilvēka raksturu un negrozāmību nu ir tā kā ir. Būs gadījumi, kur tas paliks varbūt tāds pats kā aizmetnī visu mūžu. Bet notiek arī citādi. Kā tas pats Polijas briesmonis Franks, ko Nirnbergā pakāra. Apcietinājuma gadi bija viņu tā pārvērtuši, ka briesmonis viņā bija jau miris pirms soda izpildīšanas, un tas, ko kāra, īstenībā vairs nebija viņš, bet kāds cits godīgs cilvēks.

* Jānis Andrejs Burtnieks (Ozoliņš), skolotājs, rakstnieks, dzimis 14. 2. 1894. g. Asotē. Mācījies L. Bērziņa tirdzniecības skolā Jēkabpilī, Rīgas Aleksandra gimnazijā, Kalifornijas universitātē studējis psihologiju. Strādājis kā docents Japānā. Publicējis apceres par mākslas jautājumiem, kā arī dzeju, lugas, tulkojumus. Nodibinājis Nacionālo klubu. Strādājis kā skolotājs Rīgas skolotāju institūtā. Trimdā Vācijā, pēc tam ASV, kur miris 27. 9. 1959.

Vai apustulis Pāvils! Un vai Kristus neatzina attīstību cilvēkā? Veidošanos uz augšu? Kāda indu paruna saka: 'Katram svētajam ir sava pagātne un katram grēciniekam sava nākotne'.

Tā jau ir, Jums ir iznācis mācīties pavisam citādā institūtā nekā man (mainās arī iestādes!). Es pieredzēju tās skolas norietu, Jūs uzplaukumu. Jūsu laika pēckara audzēkņi bija arī nobriedušāki nekā mana laika puikņi un meitenīši. Patīkami, ka pamatos mūsu ieskatī saskan. Ir jau pagrūti par šādām lietām runāt tā, ka citu jūtas neaizskartu. Kaut neesmu gribējis būt sogis, bet tikai atsegt patiesību, kāda tā bija un kādues to redzēju, dzimtenē varen daudzi apskaitušies, it kā es būtu institūtu un tā'varonūs' (Burtnieku, Bergmani u. c.) nopulgojis, nepamatoti nonievājis. Tāds nu mans nolūks nav bijis, bet - ejiet nu iestāstiet tiem, kas nedomā līdzī, bet turas pie kāda idealizēta atmiņu priekšstata kā pie svētuma. Galugalā tiem, kas dzimtenē, kur visi altāri sadauzīti, tas piedodams.

Viņa pazobojās, ka cilvēks domāt aizmirst sācis jau kopš 200-300 gadiem ar apgaisību...

Par reliģiju institūtā nav ko runāt, tās tikpat kā nebija. Ētikā veselu gadu ar pašu Ludi Bērziņu kalām no galvas Faustu - šo visu ētisko jēdzienu jucekli. Vēsturē - pozitīvisms, dabas zinībās - aktīvs ateisms. Tāds bija laiks!

Viņa bijušie audzēkņi, vairums praktiski cilvēki, tādas fineses nesapratīs, tikai vērsīsies pret Jums. Būtu jāļauj, lai katrs glabā tādu bijušā skolotāja tēlu, kādu pats izveidojis. Pārspriešana ir lietpratēju, biografu lieta. 'Zelta caunē' esmu Jāni Albertu Jansonu sevišķi portretējusi, kaut noliedzu, ka būtu viņu 'aprakstījusi'. Romāna persona ir mans izdomu tēls, ko veidoju tā, kā man vajadzīgs. Protams, varēju tikai rādīt, ne kritizēt.

Tā kā šeit mums mazāk interesē Jansons, bet vairāk viņa pati, tad ir jājautā, kas ir tas pamats, uz kā viņa stāv. Nepārprotamu atbildi viņa dod dzejā (veltītā L.Š.):

Ko ticība tev dod?
Pārpārim pilnu dzīvi
ar grūtībām un klizmām,
kas paiet secen tam,
kas netic. -

Tas spriedums lēts.
Jo nezina, ka
ticība ir drāma,
par kuru saprašanas trūkst
pat lielam drāmaturgam.

Šīs drāmas pēdējs akts
pie krusta ved.
Bet zinu es,
ka dažus soļus tālāk
ir klints,
un Lielās dienas rīts.

Cik grūta esi, kristietība,
cik cieta tava likumība!
Tu prasi varonību visos virzienos.
Neviena ceļa nav,
nevienas spraugas,
pa kuru izklūt 'dzīves jaukumos'.

Kas likumu šo izpratis
un pieņēmis,
tam visi ceļi vaļā;
viss elpo pasaulē
tam nepiespiestā brīvē,
no verga kļuvis pilsonis
un pacelts jaunā dzīvē.

Biju ieinteresēts publicēt kādu viņas darbu, un viņa man atsūtīja kādus īsākus gabaliņus ieskatam, vēstulē paskaidrojama:

Jūs zināt, kur dzīvoju un kādi cenzūras noteikumi te valda. Līdz 1965. gagam manus darbus publicēja Amerikā. Rakstīju visnevainīgākās legendiņas un tamlīdzīgas filozofiskas lietas, ko iespieda katoļu 'Dzimtenes Balss', un tomēr man bija izskaidrošanās ar iestādēm un tika izteikta nevēlamība, ka es ko publicēju ārzemēs. Tādēļ pagaidiet vēl mazu brītiņu, līdz manis vairs nebūs, tad tie šķēršļi atkritīs, tad būšu Jums pateicīga par publicēšanu. Bet līdz tam gribu mierā nomirt.

Pēc Jūsu vēlēšanās lasīt kādu manu darbu, nosūtu Jums ar parasto pastu 'Zelta caunes' pirmās lappuses un vienu no 'Baltās mājas' novelēm'. Tās rakstīju starp 1941. un 1944. gadu dzimtenē, mācīdamās noveles tehniku.

Legendas, rakstītas baznīcas mēnešrakstam, maz ko Jums noderēs, kaut gan pašu pirmo drukāto (1957-8) 'Sarkovska sprediķi' uzskatu par vienu no savām labākajām novelēm. Bija atbalsis, redakcijai ienāca pat kāds bijušā saeimas deputāta raksts ar labvēlīgiem papildinājumiem. Pārējās labāk izdevušās legendas - šūplādē. . .

Lētai pūļa piekrišanai nekad neesmu rakstījusi. Ir man arī daži tulkojumi. Šķiet, Makušinska grāmatas varētu iet. Esmu pārtulkojusi šī poļu jaunatnes rakstnieka vienu no labākajiem darbiem 'Zēns ko vērts', kas iznācis jau neskaitāmos izdevumos, trīsreiz filmēts, tulkots kaimiņtautu valodās. Ir dēku-detektīvro-māns ar nesamaksājamu humoru un augstu morāli. Citur to izķertu, ka ne ko redzēt, bet pie jums jau valda 'I can't read this. . .'. Ir man arī Kolbenheyera garāka novele. Dziļi filozofisks rakstnieks. Abi tulkojumi ir labi lasāmā rokrakstā, jo, kad to tulkoju, mašīnas man nebija, bet vēlāk nebija ne laika, ne spēka pārrakstīt.

Uz manu atsaukumi, kad biju ar sūtījumu iepazīties, pienāca šāda atbilde:

Vispirms pateicība par atzinīgajiem vārdiem. Tā cilvēks sāk drusku sataustīt zemi zem kājām. Par to pa-

šu pateicība arī Jūsu kundzei. Es labprāt aizsūtītu viņai savu 'Zelta cauni' visu, lai dzirdētu no viņas spriedumu par šo darbu, bet tas jau nav iespējams: man ir tikai divi eksemplari - viens oriģināls un viena kopija. -Jums patīcis ir ievada pants (viens no Raiņa pēdējiem dzejoļiem, ko Melngailis komponēja un mēs kopā dziedājām: iespaidīgi bija šie gari vilktie 'pūta-jūta-rūtas-grūta', kā vējš gaudoja tukšos laukos). Viss romāns ir tādām skaistām dziesmām piebārstīts, katra savā attiecīgas noskaņas tekstā. Arī vadmotīvā ir viena no šīm skaistajām dziesmām - Skalbes 'Zili meši, zaļi meži, Zelta caune ozolā'. Droši vien pazīstat šo īpatnējo, noslēpumaino smagu simbolu nesēju dzejoli. Domāju, ka romānam vajadzētu 'iet', jo tajā ir par jaunību, skaistām dziesmām un ... mīlestību. Šai ziņā tas unikums manos darbos. Ir tuva līdzība ar Jūsu domām par instītūtu, kaut arī es tās skarbos vērtējumos neizsaku, tikai rādu, lai velk konsekvences lasītājs pats.

No savas tautas izolētai, viņai uzmācās šaubas pašai par sevi. Pietrūkst garīga kontakta-kritikas, vispār atbalss. Pat mēģinājums publicēties Amerikā tika liegts.

Ar pseidonīmu, kam izvēlējies tēva mātes vārdu, rakstu jau kopš dzimtenes. Par lasītāju atsauksmēm Amerikā mani informēja brālēns. Bet tas vien ir par maz. Jūs saprotat, ka tam, kas vēlas nopietni strādēt un savā darbā attīstīties, nepieciešama speciālista kritika, no kādas neesmu dzirdējusi neviena vārda (izņemot dažus Rapas aizrādījumus), un laikam arī nedzirdēšu nekad. * Viss ir par vēlu. Būtu Ludis Bērziņš vēl dzīvs, varbūt viņš sacītu, ka es 'staigāju pa mākoņiem'.

* Jānis Rapa, grāmatizdevējs, dzimis 17. 4. 1885. g. Tērvetes pagastā, Rīgas politehniskajā institūtā beidzis tautsaimniecības nodaļu. Nodibinājis grāmatu apgādu Valters un Rapa, kas kopā ar pašu spiestuvi un veikalu izveidojās par plašu uzņēmumu. Kad Padomju Savienība, 1940. g. Latviju okupējusi, sagrava visu pastāvošo, arī viņa grāmatu apgādu, Jānis Rapa izdarīja pašnāvību.

Es atbildēju: Jūs runājat par kritikas trūkumu, ko esat sāpīgi izjutusi. Te nu jāpiebilst, ka mums trimdā, vispār, kritikas nav. Ir tikai plāpas, kas it kā recenzē šo vai tai šad un tad. Tagad ir tiktāl, ka autori paši gādā, dā, dā, dā, rakstītājus... Tas ir tik nožēlojami. Par to jau skaidrāk, garāk esmu izteicies kādā rakstā 'Akcentos'. Tāpat ar kritiku - citu iemeslu dēļ - nav labi dzimtenē. Tā nu iznāk, ka tās pietrūkst vispār latviešu rakstniecībā. Rezultātā var manīt pazīmes, kas rada aizdomas, vai mēs kritiku neesam sākuši noraidīt arī sadzīvē u. c. jomās, noraidīt kā kautko nevajadzīgu, nederīgu, kaitīgu labai satikšanai... Mums kritikas lomu sāk aizstāt patvarīga cenzūra komercijas interesēs, izdodot un izplatot tikai pelņu sološas grāmatas. Tas viss nozīmē garīgu lejupeju.

Tādā kārtā mums pietrūkst arī tolerances pret citādi domājošu, pret visu jauno, atšķirīgo.

Viņa atbildēja: Biju domājusi ķerties pie tulkošanas, jo pašai savi ierosinājumi vairs neuzdrošinājās uzdīgt - tā kā šaubas, kā bailes... Droši vien tādēļ, ka par maz savus gara bērņus esmu pasaulē laidusi. Gaidīju, gaidīju izdevību, līdz pagaisa ticība pašai sev, nodzisa ierosme. Bet ne gara spēks! To rāda tikko padarītais darbs.

Tā joprojām vienīgie kontakti paliek ar vēstulēm uz dzimteni un uz trimdu.

Gaužam ilgi neesmu Jums rakstījusi, bet beidzot tas ir jādara, lai Jūs nesāktu nopūsties 'par nabaga aizgājēju'. Dzīvoju vēl pati sev par lielu brīnumu un velti jautāju, kādēļ tas tā. Jāpieņem, ka - tāpat kā visa mana dzīve - neredzamas rokas tiek vesta uz man nezināmu mērķi pretēji pašas nodomiem un sapņiem. Atliek vienīgi turēt acis vaļā un pa ceļam lūkot labi uzvesties un darīt ko var saskaņā ar sirdsapziņu. Bet kam gan tas tā pilnīgi izdodas?!

Jūsu pavasara vēstulē bija ļoti interesantas lietas (par jauno paaudzi, par mūsu literāro izdevniecību pa-

grimšanu). Tam droši vien ir tā jābūt, lai tas melnais garīgā norieta mākonis, kas lēni, bet neatlaidīgi lien cilvēces saulei priekšā, nekur nesastaptu šķēršļus un kavēkļus. Zinu, ka tur nekā nevar grozīt, tomēr reizēm ceļas pretī spītība: es to jūsu letargiju pabikstīšu! Lai jau dusmojas, tomēr gan redzēs, ka var arī citādi domāt. Bet tad noskaišas un neraksta vairs. Piemēram: kāda mana klases biedrene institūtā bija viena no garīgi dzīvākajām audzēknēm. Tagad pensionāre, dzīvo savās lauku mājās, kas sarukušas uz 1 hektaru. Ļoti daudz raksta, bet necenšas pēc stila izkopšanas. Tā kā viņa uz sava hektara ierīkojusi dzimtenes un svešzemju kokku botānisko dārzu, kādā 'iedvesmes' brīdī uzrakstīju un aizsūtīju dzejolīti, veltītu viņas kokiem: 'Stāv sarmā sidraba koki kā citas pasaules vīzijā. . .' Ir saņēmusi, bet dzejolīti nepiemin ne ar vārdu! Tiku ieteikusi viņai rakstot būt mazliet taupīgākai ar vārdiem. Piemēra dēļ aizsūtīju mazu pastāstiņu. Neraksta vairs nemaz. - Kāds cits kolēģis lūdza: 'Uzraksti, ko domā par cilvēka mūžu!' Sīks tematiņš, vai ne? Izdomāju, ka varu atbildēt vienīgi esejas formā. Nostrādāju visu pavasari, jo uz turieni nežēloju pūļu. Krustdēls sacīja, es esot atradusi interesantu vadmotīvu. Tā tukši pļerkstēt man nevedas, man viss sliecas tā mazliet 'sub species aeternitatis', kaut rakstu reālistiski. Nosūtu 25 loksnes mašīnrakstā, paiet pāris mēnešu, tomēr iziet cauri cenzūrai! Bet saņēmējs ne paldies nepateica. Ko lai viņš ar to rakstu darot? ! - Rakstu kādai citai personai par Rietumu bestselleru, ārsta grāmatu par to, kas notiek ar cilvēku pēc nāves (Dr. Moody, 'Life after Life'). Ja vēlas, pastāstīšu, atstāstīšu saturu. Atbildē: nē, nē, lai paliek, nevēlos! - Tie tikai daži piemēri. Vai tas būtu pašreizējā laika iespaids uz viņiem? Nedomāju vis. Viņi jau sākuši iemigt kopš 200-300 gadiem, ar apgaismību. . .

Jūsu grāmata 'Silueti' pienāca! No Jums vienīgā nāk šurp grāmatas. Paldies par Eksiperī!

Liekas, maz pamazīt ar viņas darbiem iepazīstoties un par tiem atzinīgi atsaucoties, manas vēstules varētu būt devušas viņai savu nelielu garīgu atbalstu. Bet palika arī šaubas, ka par manām izteikām viņa it kā nebūtu visai droša, ņemt tās par pilnu vai nē. Kamēr viņa augstu vērtēja formālo izglītību, es devu priekšroku tai, kādu kāds ieguvis pats uz savu roku pēc tam, kad skolas palikušas aiz muguras. Un te nu es biju pēkšņi uzradies, agrāk nepazīts, nedzirdēts, bez jebkāda akadēmiska grada, un tās dažas esejas varēja būt par maz, lai visus trūkumus atsvērtu.

Jūs izsakāt domas, ka pa 33 gadiem darbam gan būtu jābūt noslīpētam. Tas atkarīgs no vielas, ko slīpē: dimantu slīpējot dabūjam augstvērtīgu briljantu, bet vienkāršu laukakmeni var apstrādāt cik grib, mirdzēt tas nemirdzēs un savu vērtību nemainīs. Tas klusums un kritikas trūkums ir nožņaudzis manu talantu, ja tāds man jebkad bijis, kā mani skolotāji - arī Jansons - apgalvojuši. Tie pāris vārdi, pie kuriem turos, kas dod man cik necik iespēju strādāt, ir vispirms izdevēja J. Rapas atzinums 'viņa raksta labi' un vēlēšanās, lai doodu viņam savus manuskriptus.

Negribēdams viņu mulsināt, netiku teicis, ka patiesība man rādās otrāda un ka viņa varētu justies laimīga, mūsdienu 'kritikas' uzmanības neizpelņījusies ne dzimtenē, ne trimdā. Tie, kas spēja spriest, ir apmiruši vai arī jau tik veci, ka apklusuši (vai apklusināti). Tagad atkarībā pēc atrašanās vietas no komercijas vai politiskas dogmas viedokļa 'vērtē' muļķība. Atceros, kā kādreiz Velta Toma bija zūdījusies, ka nespējot vairs rakstīt, jo, līdzko ņemot zīmuli rokā, tā Rudzītis prātā. Bet Jānis Rudzītis ar visām savām kaitītēm bija vēl tīrais zelta zēns pret tiem, kas nu it kā aizpilda viņa vietu, kad raksta pat tādi, kam nav nekādas jēgas par rakstu kultūru, kas nespējīgi atšķirt pelus no graudiem. Bet viņai šo nožēlojamo situāciju bija grūti aptvert. Saprata it kā, ka slikti ir, bet, bez pašas pieredzes paliku-

si, nespēja tomēr īstenību priekšā stādīties un atkal un atkal atgriezās pie kritikas tās būtiskajā nozīmē, bet kādas mums sen vairs nebija. Mūsu presīte ir noslīdējusi tik zemu, ka nopietnai kritikai tur nemaz nav vietas. Kritika ir nolīdusi pagrīdē un atrodamā tikai šur tur vēstulēs. *

Ar laiku mani darbi nogulēsies un kļūs skaidrs, vai tie ir ko vērts vai nav. Es ne no kā tā nebaidos kā no bezvērtīgu iesācēju rakstu laišanas klajā. Ar to es apļiecinātu tikai savu pašiedomību un nožēlojamību. Bet vispār atzītas, teorētiski sagatavotas kritikas mums nav. Tā mēs netiekam vaļā no mūsu zemnieciskā provinciālisma, kaut jau gandrīz pusgadsimta dzīvojam 'kulturālajos Rietumos'. Bet ko tad paši šie Rietumi šai laikā, šai milzīgo pasaules notikumu laikā ir lielu devuši? Izņemot geniālā krieva baigos romānus, kuros faktu literatūra pacelta līdz klasiskās daīlliteratūras līmenim - nezinu nekā, izņemot pornografijas dūksnāju. Bēdīgs ir mūsu laiks. Reizēm ir tā, ka varētu triekt galvu pret mūri.

Jūs ieteicāt man tos domrakstiņus neturēt atvilktnē. Viegli tā sacīt. Visa smagums taču ir tas 'elles Cerbers', kā pats pieminat. Kas mani, nepazīstamu sievieti - vēl no šīs puses - klausīsies, kaut es dziedātu lakstīgalu mēlēm, kas riskēs savu naudu? Man ir ļoti smagi piedzīvojumi vēl no jaunības laikiem, kas mani attur no tuvošanās jebkurai izdevniecībai.

Šais vēstulēs skartās problēmas cilājot, tiku no savas puses sacīto vēl papildinājis ar esejām, to krājumus viņai piesūtīdams. Viņa ir arī palikusi vienīgā

* Lai izvairītos no nelietpratīgām plāpāšanām, bet lasītāji tomēr par iznākušajām grāmatām būtu informēti, tiku presē ierosinājis pāriet uz t. s. īsapskatiem, kuros atnesti būtu pārspridumi un vērtējumi, bet paturēta tikai īsa informācija: autora vārds, darba nosaukums, tā forma, grāmatas izdevējs, izdošanas gads, lappušu skaits, cena, par ko darbā rakstīts. Bet redaktori tā nesaprata un turpināja epizodiski iespiest 'recenzijas', griežoties pēc tādām pat pie autoriem pašiem.

man zināmā 'Akcentu' lasītāja, kas ar šī krājuma centrālo eseju 'Apmulsums publikā' bija arī iepazinusies. Par to atsaukdamās, viņa reizē deva man ieskatu par savu nostāju svarīgajos principiālajos jautājumos mākslā:

'Apmulsumam publikā' piekrītu visgarām, sevišķi zem 213. lpp. parakstos ar abām rokām! Tāpat zem 216. lpp. noslēguma. No 'Akcentiem' nu man skaidrs diletantisma plūdu iemesls gan dzimtenē, gan jūspusē. Tādos apstākļos - pilnīga lietpratēju trūkuma dēļ - baidos laist tautā arī savus rakstus, lai tos plūdus nevajadzīgi nepalielinātu. Labi, ka esmu pāri jau tiem gadiem, kad par gvalti gribas redzēt savus ražojumus nodrukātus; patiesībā tādas dziņas nav man bijis arī jaunībā.

Dabīgi, ka pārrunas izvērtās plašākas, skarot ne tikai trimdu, latvietību, viņas rakstu likteni, bet mūsu laikmetu vispār. -

Paldies par labu atsauksmi par manu didaktisko peršīņu. Savus dzejoļus nedrīkstu nevienam rādīt, jo neviens poets tagad tā neraksta. . . Pie reizes atļaujos jautāt Jums: vai Jūs to mūslaiku dzeju saprotiet? Es gan nekā. Kaut visu mūžu ar dzeju un rakstniecību esmu krāmējusies, kaut rakstu vārda priekšā 'magr.' vai 'mag!', no tās dzejas nekā nesaprotu, jo viss tur tā sajaukts, samudžināts, ka nav nevienas rindas, neviena teikuma, kurā būtu saprotama doma. Viss viens bezjēdzīgs visnesaderīgāko vārdu savārstījums. Majakovskis rakstīja, atmetis katru pieņemto normu, bet kas tur bija par interesantu ritmiku, īpatnību, pārsteidzošu asprātību! Viņš bija pēdējais, ko vēl sapratu. Pat tāds Nobela laureāts kā Milošs: lasi tās viņa strīpas, no kura gala gribi - jēgas nekādas. . . Vai varbūt es nezinu, kur atslēga? Pasakiet man!

Atbildei pieliku klāt I. Ziedoņa veltījumu O. Vācietim jubilejā, kas ievada arī nelaiķim veltīto piemiņas krājumu:

'Uzkrājums, uzkrāts, uzkrājušamies, uzkrādamies.
Iebiezējums, uzlādējums, kapacitāte, sacentrējums.
Rezervāts, rezervuārs, akumulators, fonds.
Micēlijs, sēņu vieta, gēns, dezoksiribonukleīnskābe, Māra.
Saspieda spirāle, šeit, tepat, nupat, te, patlaban, pat ja kas.
Klātbūtne, mūsbūtne, mūspats.
Tavbūtne, visbūtne, vispats.
Celt, izcelt, pacelt, (arī) apcelt, pārceļt, Lielais Indriķis.
Kaut kādi visādi tādi vārdi.
Ojārs Vācietis.'

Šis autors nav gan bez savas tieksmes uz manierismu, taču nav viņš nekāds dumīķis, un tas modina aizdomas, vai ar šādu vārdojumu nav viņš izspēlējis joku gluži kā ar karaļa neredzmaļām drānām, reizē pats būdams blēdis, pats karalis, lai redzētu, kas literārajā galmā ir 'mulķis vai neder savam amatam'. Ka iziets arī parādē un joks izdevies, liecina tas, ka šis pentris uzņemts nelaiķim Vācietim veltītajā piemiņas krājumā kā pats pirmais ievadījuma teksts. - Jeb būtu es aļojies un šo dīvainību nebūtu pareizi sapratis?

-Paldies par bagāto vēstuli. Tā man daudz ko noskaidroja un apstiprināja mani pašu pārliecībā, un neviens pasaules gudrais nepārliecina mani, ka tā sauktajā pašreizējā modernajā dzejā būtu kāda sevišķa vērtība, kas atvērtos tikai īpaši izredzētiem. Kad viss vērtīgais ir atmests un visi lielie temati atzīti par mulķībām, paliek, kā Jūs sakāt, tīrais verbalisms, ar ko tad dzen visādas cirkus ēvergēlības. Bijū un esmu pārliecīnāta, ka šolaiku dzejā (un cik papīra, laika un enerģijas tās dīķēšanai nav atdots!), tāpat kā manas bērniības laika uz altāra celtais dekadentisms, būs ar laiku 'gone with the wind', paliks tik vien kā pabrīnēties, cik tas gudrais cilvēks reizēm var būt liels mulķis. Bet Poruks stāvēs kā stāvējis, un līdz ar viņu mazākie brāļi un māsas, kas smel savu eleksīru no sirds un talanta mūžīgajiem avotiem. Izlasiet tikai dažus īstus dzejas vārdus: 'Teici to stundu, to brīdi...' un jūs nepaliekat vienaldzīgs, kas liels un cildens jūs ir skāris... Paldies!

'Silueti' mūs noveda pie pārrunām par Eksiperī:

Jūsu vēstule pienāca februāra beigās reizē ar grāmatu, kas bija domāta kā Ziemsvētku velte. Paldies! Ļoti priecājos par St. Eksiperī 'Mazo princi', ko esat meistariski pārtulkojuši un ļoti glīti izdevuši. Īsta svētku dāvana. Droši vien iet labi tautā. Saka, tas esot Eksiperī pats labākais darbs, jo autors ilgi svēris katru vārdu. Tas pilnā mērā sakāms arī par Jūsu tulkojumu. Labas prozas jau mums ir maz. . . Tikai lauzu galvu par simboliku. Vecie - ar Esopu sākot - lasījās bez grūtībām, simboli bija loģiski, skaidri, ieskaitot pat visu simbolu lielāko - Don Kichotu. Bet ar 'Mazo princi' - stop! Kas viņš pats? Ko simbolizē puķe, ko aita, ko trūkstošā uzpurņa siksnīņa? Vai man izglītības par maz? Vai literatūru par maz pazīstu, kaut visu mūžu ap tās problēmām grauzusies? Vai varbūt šī pasaka domāta kā daža laba franču grāmata: spēle ar daļiem vārdiem, interesantiem priekšstatiem u. t. t. Kā Jūs šo darbu saprotiet? - Jūsu vēstulē bija bēdu ziņas par mūsu literatūru, par garīgo apsīkumu un morālo pagrimumu. Tur neviens pravietis nekā nepalīdzēs, slimība iz jāizslimo. Acīmredzot, mūsu ārzemēs nokļuvušajai tautai belziens, ko tā dabūja pa pakausi, bijis par vieglu.

Jautājumus par 'Mazā prinča' simboliku saņēmušam, par to, ko nozīmē viņa puķe, man bija jādomā par jautājumu pašu. Arī viņai manīja klāt ko no šīs rozes iedabas. Te pavīdēja sava iecirtība, mazliet lepnuma šur tur. Ir jau iespējams, ka tas viss varēja piederēt pie tā pašaisardzības valņa, kāds svešatnes atšķirtībā dzīvojojot bija nepieciešams pašsajūtai, bet - tikpat labi tas varēja būt lepnās Zemgales līdzīgs dots mantojums. Ja pieņemtu valni, tad pie tā varēja piederēt arī ļoti uzsvērtā sekošana savas baznīcas dogmatikai. Šādas nostājas pie otra vienmēr respektēdams, bet arī vairīdamies pamācību par vienīgo pareizo ceļu, sargājos šo jautājumu vēstulēs skart. Taču reiz, tās pašas dzīves ačgārnības pārcilājot, bij man pasprukusi piezīme: 'Tikai vie-

na vēlēšanās man būtu - lai manu nabaga dvēseli nesūtītu atpakaļ, vismaz tik drīz vēl nē'. - Par šādu ķecerību viņa tīri vai apskaitās. Aizstāvēdamies te varēju piesaukt pāvesta Jāņa Pāvila II vārdus: 'Mēs visi esam meklētāji'. -Šo epizodi uz rozēs kaprīžu rēķina līcis, 'Mazā prinča' lietā atbildēju tā:

Jauki, ka Jums 'Mazais princis' gājis pie sirds. Bet Jūs gaužam maldāties domādama, ka tas 'labi iet tā'. Labi zinādams, ka nevar iet, izlaidu tikai 70 eksemplaru, lai tiktu tiem, kas pratīs par šo darbu priecāties. Bet ar visu piesardzību, izrādās, biju vēl pārrēķinājies. Pēc 6 mēnešiem tirgū, Sidnejā pārdoti 2, Adelaidē 1 un Ņujorkā 1 eksemplars. Neviens arī nedomā dot kādu atsauksmi presē, jo ir taču tikai tulkojums, pret kuriem mums iepotēti lieli aizspriedumi.

Es nu nezinu, vai 'Mazais princis' būtu Eksiperī labākais darbs, bet pasaulē visvairāk iemīļotais gan. Un ar to simboliku nu ir tā, ka tādas, kādu atrodam parastajā nozīmē kā sistēmu, tādas te nav. Autors runā allegorijās, personifikācijās (tai rozē taču nepārprotami saskatāma sieviete) un visādās citās poētiskās gleznās. Manuprāt 'Mazajam princim' vairāk līdzības ar lirisķu poēmu nekā ar episku pasaku. Tikai viens gan - tukšas vārdu spēles Eksiperī darbos nav.

Uz to viņa atbildēja gaužam pārsteigta:

Es neizsakāmi brīnos, ka 'Mazo princi' nepērk... tik ārēji glītu, vienu no pašiem ievērojamākajiem literatūras darbiem! Ko tad mūsu brāļi Rietumos pērk? Ko lasa? Bail metas no atbildes. Cik citādi tas ir dzimtenē. Man piesūta jaunizdevumus - gan literāros, gan zinātniskos. Nupat saņēmu vienu grāmateli 'Isprozas' - tādi pretenciozi sofismu savārstījumi - izdoti 30 000 eksemplaros! Vai mums nav jāraud rūgtas asaras, ka nav iespējams tur publicēt savus darbus!? Man nav sevišķas vēlēšanās, ka mani darbi tiktu iespiesti tur pie jums. Ja jau 'Mazā prinča' liktenis ir tāds, ko tad

es varu cerēt? Un jāatzīstas, pa šiem gadiem neesmu nekā ievēribas cienīga starp jūspuses izdevumiem lasījusi. . . Grābstīšanās bez mērķa.

Savā atbildē starp citu esmu rakstījis:

Jūs brīnāties par Princīti un jautājat, ko tad mūsējie Rietumos pērk, lasa. - Pērk un lasa to, ko lielos metienos un greznos vākos izlaiž 'tautas audzinātājs' Rudzītis Ņujorkā. Varat man mierīgi ticēt, ka lietas ir uz mata tādas, kādas tās esmu atspoguļojis savās esējās. Te ir gudro brāļu diktēta dzīvošana, ļoti turīga, pārtikusī, pašapmierināta, pašpārliecināta, bet garīgi primitīva. Pietrūkst mums labo Antiņu. Mēs taisni baigi apstulbojamies, pārticībā peldēdami. Jaunatne strauji analfabetizējas, kas galvenokārt televīzijas nopelns. Tas, kas no visa tā brīdina, protams, protams, netiek ieredzēts. Viss ir tik bezgala banāli un nožēlojami, it kā cilvēki vairs būtu tikai vēderi vien. Mūsu prese ir vēl nekad nebijušā zemā līmenī. Dancojam ap zelta teļu un ignorējam visu citu. (Sk. pielikumu XII -304).

Latvijas izdevumus saņemu arī es diezgan bagātīgi. Bet jāsaka, esmu arī daudzkā apnicis. Lirika, kas uzvilņoja augstu, piedzīvo atplūdus, kas izteicas vārda virtuozitātē, slēpjot tukšumu apakšā. Vārdi, vārdi, izlocīti, salauzīti, mudžināti bez substances. Un tomēr pa vidu piedzīvoju lielu pārsteigumu ar Antonu Bārdu. * Viņš rakstījis bezgala vienkārši, varētu sacīt vecmodīgi un bez jebkādas uzkrītošas artistikas, bet viņa vienkāršībā zied cilvēks, kas pēc mūža likstām nonācis apskaidrotībā un brīnišķā vienotībā ar Dievu un pasauli ap sevi. Kāds siltums, gaišums kā brīnums pēc tukšo vārdu lietus! Brutālajā pasaulē izplaucis negaidīts zieds - cilvēcība!

Bet par tiem lielajiem tūkstošiem metienos dzimtenē negribas lāga ticēt. Ka nav tie cipari tikai uzfrizēti, lai

* Antons Bārda, dzejnieks (12.6.1891. -24.6.1981.), dzimis Pociemā. Studējis filozofiju Tērbatas un Latvijas universitātē. Piedalījies brīvības cīņās. Bijis poļu gimnazijas direktors Rīgā.

būtu pēc plāna un grafikas. Tādas lietas tur diezgan parastas.

Kad es viņu tomēr mudināju lūkot kādus darbus publicēt, viņa apjautājās par apgādiem. Ieteicu Daugavu Stokholmā, gan piezīmēdams, ka tam apgādam darba plāns jau gatavs vairākiem gadiem uz priekšu, kādēļ nebūs tik viegli pietikt klāt bez rindas. Tad informēju par citām iespējām. Uz to viņa atbildēja:

Paldies par izziņām, tā es pamazām sāku orientēties pasaulē, žēl tikai, ka mūža pēdējās dienās. Žēl arī, ka ziņas meklēt nevarēju agrāk, jo bija jārēķinās ar ļoti konkrētiem piedraudējumiem. Tagad ir citi laiki, un man manas neveselības dēļ arī neviens vairs klāt neķersies.

Lata Rudzīša izdevniecību diezkā negribētu izmantot. Jau dzimtenē man bija aizspriedumi pret viņu, jo viņš piemēsoja mūsu literatūru ar šādiem tādiem nevajadzīgiem publicējumiem. Dabūju lasīt I. Grebzdzes 'Sveicināta, mana zeme!' Tur ir viņa izdevumā iznākušo grāmatu saraksts klāt. Šaubos, vai mana grāmatīņa tur justos labi. -

Pārslēgusies uz zinātnisku darbu, viņa strādāja tālāk, atstājusi daiļprozu 'šūplādē'. -

Tā gadījās, ka pavasara un vasaras dienas bija stāvgrūdām pārpildītas ar darbu, kaut gan dažs brīnās, ko cilvēks tādā stāvoklī var sadarīt. Cik veselība atļauj, sēdu pie viena sava zinātniskā darba pārredigēšanas. Piedāvāju to beidzot prof. Tichovskim. Ne jau anonīmi, bet ar lielu vīru atsauksmēm, ka darbs katrā ziņā izdodams. Solījās aprunāties ar citiem un tad rakstīt, bet ir jau pagājuši 3 mēneši, taču atbildes vēl nav. Citam lielam vīram jautāju, lai norāda man kādas katoļu izdevniecības Rietumos, bet arī jau 3 mēnešus nav nekādas atbildes. Strādāju taču ne sevis dēļ un no honorāra esmu atteikusies, novēlējuma to trimdas baznīcai. Tāds ir mans liktenis!

Beidzot priecīga vēsts:

Tā kā šī ir Ziemas svētku vēstule, tad nevar būt bez savas gaismas un prieka. Gandrīz reizē ar Jūsu paciņu saņēmu mūsu garīgās pārstāvības pie Vatikāna vēstuli ar ziņām, ka baznīcas vadība (šai iestādei man vajadzēja lūgt drukas atļauju) vēlas izdot manu vēsturiski teoloģisko darbu un uzsākot to drīzumā. Esmu laimīga. Domāju, ka šis lielais darbs (544 mašīnraksta lapas, strādāju pie tā 16 gadu) manam vārdam negodu nedarīs. Jums, protams, aizies brīveksemplars kā pateicība par Jūsu darbiem. Ja manis vairs nebūs, uzdošu krustdēlam to nosūtīt. Būtu priecīga, ja piedzīvotu grāmatas iznākšanu. Darba pie manuskripta bija ļoti daudz. Tā kā tas vēsturisks, tur čum un mudž visādi babilonismi, hebraismi, sumeru un hetītu vārdi, kas apstrādājami pareizi latviski, bet speciālisti dzīvo cits Čikāgā, cits Eiropā un nezin kur. Bez tam, kā man raksta, darbu saliekot vienā, bet iespiežot citā zemē, kur ārzemnieki nākuši talkā ar līdzekļiem, jo izdevumi paredzami pārprāvi. Ticis ir arī savs labums: Sarkanais Krusts, kam paziņota mana adrese, atsūtījis man divas lielas pakas ar visādu 'kosti', ko gan pa lielākai daļai nevaru baudīt, un tā priecājas tikai saimniece, kas man vāra pusdienas kaimiņos. Viņa arī ikdienas mani apciemo un palīdz, kad uznāk lēkmes. Gaidu zienu, tā man vienmēr vieglāka. -

Šo darbu pabeigusi, bija sākusi citu:

Kēros pie latīņu valodas. Ir tāda 1418. gadā sarakstīta grāmata 'Par sekošanu Kristum' (Thomas a Kempis, 'De Imitatione Christi'; izdevumu daudzuma ziņā tūlīt aiz Bībeles). Apbrīnojamas gudrības (ne šodien, dziļāk tvertas!), skaidrības un degsmes gars, nepārspējams psihologs, cilvēku un dzīves pazinējs. Daga Hammeršelda, filozofu un zinātnieku iemīļots ('Vienmēr, kad atgriezies no sabiedrības, jutos mazāk cilvēks'). Līdz savam negadījumam biju pārtulkojusi gandrīz vi-

su, atlika tikai pāris desmit lappuses. Slimības gultā tad pabeidzu visu un 1/3 pārrakstīju uz mašīnas. Padarīju arī citus darbus. Jūs zināt, cik pie jaunas grāmatas ir daudz visādu darbu un redigēšanas. -

No viņas daiļprozas man visvairāk interesēja izdot 'Zelta cauni', taču autorei tur bija savi nopietni iebildumi, kas bija respektējami.

Varētu, viņa rakstīja, piedāvāt Jums ko citu. Man ir neliels krājumiņš pastāstu (15) par temu mazā dzīvība. Grozos ap dzīvniekiem, stādiem - uz cilvēku fona. Manu apbrīnu vienmēr pievilksu dzīvā daba ar tajā novērojamām gara, inteligences un psiholoģijas mistiskajām dzirkstīm. Pastāstiņi raibi, visi ņemti no dzīves īstenības, visos sava jautājuma zīme, par ko padomāt (varbūt amerikāņiem nepatīktu?). Nosūtu Jums kādu paraugu.

Savus pastāstiņus esmu uzrakstījusi atklāti un brīvi bez kādas vairīšanās vai aizturas. Es saprotu un apbrīnoju mazo dzīvību uz mūsu zemes zemeslodes. Ir Jums taisnība, nav man pamata Jums atteikt stāstiņu publicēšanu. Tikai domāju, kā Jūs to izdarīsiet.

Pēc atsauksmes par izlasīto paraugu sekoja viņas atbilde:

Pateicos par Jūsu atsaucību uz manu mazo sliecinās pastāstiņu. Nebiju sagaidījusi tik pārsteidzošu saprašanu. Es jau esmu no tā paša metiena: labāk izlaižu mušu pa logu, nekā bendēju to nost. Es nevaru skatīties, kur bērni rotaļājas vai pastaigājas (abi mani logi iziet uz skolas dārzu un vēl cits uz nelielu parku un laukiem), jo man pastāvīgi jāredz, kā rauj puķes un apskādē kokus. Cerīnus salauž veseliem klēpjēm, rožu ziedus un parka malā augošās puķes čupām vien, panēsā un tad nosviež zemē samīšanai, jo rotaļa drīz apnīk. Nekad neesmu dzirdējusi, ka kāds no audzinātājiem mācītu bērniem nepostīt dabu. Nav jau ļaunāka lamuvārda par suni. Sit un nobendē, mednieki apšauj tos, kur tik redz un

tiek klāt. Kaut vienam būtu ienācis prātā, ka tie taču cilvēka lielākie draugi un labdari. Ciešot badu un salu plikā pagalmā aukstās ziemas naktīs sargā sava 'labā' saimnieka mantu un dzīvību. Simtiem tūkstošiem viņu mirst kā zinātnes mocekļi tā paša cilvēka dēļ, lai glābtu tā dzīvību un veselību. Nupat kādā medicīnas grāmatā lasīju, ka pie katras lielākas slimnīcas pastāv veseli 'zvēru dārzi' suņu, pie kuriem ārsti izmēģina savus pāņēmienu, pirms pielieto pie cilvēkiem. Viens pats ķirurgs bija iznīcinājis ap 100 suņu, mācīdamies kāda orgāna transplantāciju. Manā bērniībā cilvēce vēl cīnījās pret vivisekciju, bet kas vairs tagad par to uztraucas? Tik lieliem soļiem mūsu 'kultūra' iet uz priekšu! Bet pamēģiniet par to ierunāties!

Mana atbilde:

Attiecībā uz dabu, dzīvniekiem varu sacīt, ka cilvēks ir liels briesmonis. Tā te - sadāvina bērniem uz Ziemsvētkiem kucenus kā rotallietīņas, kas drīz apnīk, jo ir kopjamas, barojamas. Nu, tad visādi iet pēc tam, nemaz netiek runāt. Visapkārt tad smilkst un kauc pēc palīdzības. Tāpat koki, krūmi, puķes dārzā - tikai dekorācija paša prezentācijai, nekāda dzīva kontakta, atbildības, iejūtas. Esmu ar savu apkārtni te saskrējies tik asi, ka gājis pat tiesā pret pašu pilsētas valdi, diži koruptu iestādījumu. Bet redzu, ka tā cīņa var vilkties bezgalīga: izcīni gan vienu, bet pēc laika sākas tas pats no gala, pat vēl ļaunāk nekā agrāk, jo cilvēki kļūst visumā vairāk un vairāk nostulbināti ar televīziju, neintelligentāki, kas vairs ne lasa, ne domā, un ar tādiem tad dikti grūti.

Pateicos par vēstuli un mana 'plānā auduma' pozitīvu novērtēšanu. Pareizi esat saredzējuši manu nolūku: 'aust smalki' jeb zīmēt ne ar pindzeli treknus laukumus, bet ar asu zīmuli novilkst tikko saskatāmu līniju: 'kam acis redzēt, lai redz'. Patiesībā jau viss ir tikai jaušams. Un tomēr nevar apgalvot, ka tur nekā nav. Citos manos stāstīšos tas audums jau stipri grodāks, īpaši, ja runa par

dzīvnīeku, sevišķi par putnu 'zināšanu' par mūsu, cilvēku, savstarpējām attiecībām un notikumiem tūkstošiem kilometru attālumā! Vai par koku, stādu neiedomājami augsto inteligenci. Kad vēroju vientuļu ziemeļu priedi uz kailas klints Somijas ūdeņos, es skaidri izjutu šīs dzīvības dvēseli, kas, ārkārtīgi nelabvēlīgos apstākļos nonākusi, izmisīgi meklēja vismazāko spraudziņu, lai nostiprinātu tajā savu dzīvību un tad vērstu šo 'dzīves telpu' plašāku. Lai man nestāsta, ka tā ir 'dabas dziņa', bet lai labāk padomā, kas tā 'dabas dziņa' ir savas būtības pamatos, kas cilvēkus tik maz vēl interesē. Mums trūkst literāru tematu, mēs grābstāmies un grābstāmies apkārt ap lietām, kas jau sen zināmas, novazātas. Mēs braucam tais pašos izbauptajos ceļos, kur nav nekā vairs nezināma, svarīga, bet lūkoties dziļumos vai pācēties augšup 'aiz zvaigznēm'. to tik nē, jo tā taču nav modē. Mani mazie pastāstiņi ir mēģinājums protestēt pret novazātību. Tur nav nekas izdomāts, tur viss pašas piedzīvots un pārdzīvots. Tikai nezinu, vai tas maz kādreiz nonāks līdz redzīgām acīm un dzirdīgām ausīm. Paldies par Jūsu augstsirdīgo piedāvājumu. Es nevaru to izmantot, jo Jums pašam ir savi nolūki un esat aizņemts ar tiem. Es arvien vēl savu cerību lieku uz jauno saulaino rītu, kad mana tauta tur dzimtenē modīsies atjaunotai dzīvei. Ja tad vēl mani atcerēsaties, pabikstiet ar labu padomu manu brāļadēlu, lai laiž klajā, ko ir saglabājis. Aizlikšu par Jums debesīs labu vārdu.

Vēl un vēl visu rūpīgi pārlikusi, viņa beidzot bija tomēr izšķīrusies par izdošanu:

Nosūtu Jums apsolītos stāstiņus. Lūdzu, uzrakstiet, kas Jums patīk, kas nē un kādēļ. Nepatīkamo iznīcināt.

Visus tos var uzskatīt par faktu literatūru, jo tie ir autentiski dzīves notikumi. Līmenis tiem dažāds - jo tālāk, jo vājāki formā. Pāris aizmūrēju mājās. Gaidu Jūsu vēstuli. Klāt 42 lapas.

Pievienoti arī norādījumi par tehnisko pusi, grāmatas ārējo ietēru:

Attiecībā uz apdari turos pie principa, ka lietpratējs zina visu labāk. 'Mazo princi' varēju tikai apbrīnot. Bet te neatzīstu nekādus rotājumus, nekādus starpiemētījumus. Man te savs ieskats: ja lieta vāja (tā sakot, ja 'meita nekam neder', visi falbeļi un cakas un brošas neko neglābs, padarīs tikai smieklīgāku... turpretī laba lieta ceļ pati sevi, jo vienkāršāk, jo līdzienāk to rādām). Vārdu sakot, dariet, ko atrodat par labu, tikai bez liekas izpušķošanas. Kā iespiest? Ko uz vāka? Tā, kā Jūs redzat. Uz vāka labāk nelikt nekādus priekšmetus, nekādus simbolus, kas parasti iekrīt naivā nevarībā vai liekā nesaprotamībā. Ieteiktu operēt ar gaismu un ēnu un pazemīgi vienkārši veidot virsrakstu. Ja vārds tekstā pasvītrots, lūdzu retināt, ja kāds rakstīts ar lielo burtu, tad tā arī drukāt, jo tur ir kāds dievišķs aspekts, uz ko tādā veidā norādu. Paldies par solījumu bez ziņas nekā tekstā negrozīt.

Ieteiktu cenu nolikt drīzāk augstu. Tas ceļ izdevumu pircēja acīs kā ko vērtīgu. Ja cena būs zema, nodomās: 'Cenšas iesmērēt savu nabadzību...'

Uz to esmu atbildējis:

Ar cenu vis tā neies. Tā būs tāda, kādu diktēs izdevumi. Nedomāju, ka zema cena pircēju atbaidītu. Ja kāds būtu tik dumjš, zaudējuma nebūtu, jo tāds jau nebūtu Jūsu darbu lasītājs tik un tā. Par naudām nav Jums ko bēdāties. Jansona fondā līdzekļu tik daudz iekrājies ir, ka varētu iztikt arī bez pārdevumu. Bet veikala lietās skatos, ka jāturas pie taupības, cik nu vien var. Tā arī grāmatu apdarē te viss uz lētāko. Nekādu cieto vāku, ne zelta burtu u. tml. Šā vai tā, tur nekādu pārpratumu mums nebūs. Saņemsiet tik eksemplaru, cik vēlēsaties.

Izlasījusi manu vēstuli, ko rakstīju pēc tam, kad biju ar manuskriptu iepazīsies, viņa atbildēja:

Saturā neesot nekā pārdabiska! Tā ir. Bet dabisko esmu centusies tuvināt transcendencei, uz kuru nav nekādu bezdibenīgu robežu, tikai nemanāmas pārejas. Jūsu

norādījums, ka ar šiem notikumiem 'Dievs runā uz jūtīgu dvēseli', ir negaidīta, īsa un konkrēta atbilde uz manām problēmām. Varbūt arī vienīgā pareizā.

Brīnos, ka tik vien kļūdu esat atraduši. Gadu 40 neda-būjusi lasīt nevienu jaunāko gramatiku, nevienu labi redi-gētu tekstu, esmu stiliski un gramatiski izputējusi. Pateicos, ja izzvejosiet un izlabosiet manas aplamības, lai pasaule nesmejas.

Esmu paskaidrojis:

Mana negaišā piezīme par to, ka Jūsu darbos nav nekā pārdabiska, šķiet, prasās pēc kvalificējuma: manā vokā-bulārijā transcendentālais, metafiziskais, dievišķais pie-der pie dabiskajām parādībām, t. i., es neierobežojos ar zinātnes empīriku, tik materiālo. Un te man pašam sava pieredze.

Sekoja viņas atbilde:

Paldies par recenziju, kas ļoti mani iepriecināja, jo redzu, ka rakstu tā, ka citi var mani saprast. Liela tā balva. Sevišķi Jūsu kundzei pateicos, kas kā sieviete ir intuitīvi un sintētiski mēģinājusi sagrabstīt, kur te ir malas, kur dibens, un atradusi, ka tie ir tālāk un dzi-lāk, nekā var tvert. (Ja viņa lasīs katru gabaliņu pa vie-nam un lēnām, sapratīs arī tos!). Es jau pati nesapro-tu, ko rakstu. Nojauta tikai spiež mani signalizēt cilvē-kiem, ka te ir kautkas liels, brīnišķīgs, vēl neatklāts. Cilvēki iet pāri visam tam, samīn, saplēš, nobīda malā savā neizsakāmajā pašapziņā: 'ES - radības kungs!!' Es nostādu viņam blakus vārniņu (to nošaujot un nogriežot kājiņas, mednieki saņem 15 kapeiku - vērts šaut!). Šī vārniņa, lūk, redz un signalizē man to, kas notiek 7000 km tālumā, viņa zina, ka tas skar taisni mani. Kā viņa to redz? Kā pazīst? Tāda dažādās variācijās ir visu stāstiņu problēma. Kur atbilde? 'Daudz dziļāk nekā bie-zā grāmatā', kā Jūsu kundze saka. Vai nav tā, ka visums ir iegremdēts kādā lielā zināšanā un redzēšanā, kādā Dieva aurā, kurā putni un puķes un citi dzīvnieki kustas

tā, kā mēs savu istabu gaisotnē - nē, to nevar salīdzināt, tas guļ aiz metafizikas robežām. Es negribēju stāstīt mazus notikumus, es gribēju signalizēt milzīgu īstenību, kādu ar savu pārjuteklismu esmu nojautusi (man nav viegla dzīve ar šo no mātes iedzimto mantojumu). Tādēļ laižu šos stāstīņus tik mazā apjomā un tik neizpušķotu pasaulē. Signālam pietiek. Ja Jūs kundze un Jūs uztvērāt, varbūt atradīsies kāds, kas 'nems tos savā laboratorijā'.

Pie manis paturētos nevarēs ietilpināt, jo tur ir, piem., dzīvnieku psiholoģija, bet nav tā dziļumā jūtamā: Kā? No kurienes? Kas īsti? Nav problēmas. Cilvēkam, kas saprot, pietiks ir tā mazuma, lai platākām acīm paskatītos pasaulē ap sevi.

Jūs piesolāt man 1/4 nodrukāto grāmatu. Ko es ar tām darīšu? Neniekojiet velti iespiedumu. Man ir cits priekšlikums: Jūs pārsūtītu man vienu eksemplaru, manam krustdēlam 3 un vēl pa vienam 7-8 personām, kuru adreses Jums uzdošu, ja Jūs tā būtu ar mieru. Tad es un mani draugi tiktu pie grāmatiņas. Domāju, ka par dārgu tas Jums neiznāks. Lūdzu Jūsu atbildi.

Iegadījās tā, ka grāmatiņa varēja iznākt neparedzēti ātri - pāris mēnešu laikā. Kaut arī teksts ir tīrs, ar visu steigu gadījās misekļi taisni pašā 'fasādē' - kļūmes vākā un uz titullapas. Kamēr manuskriptā bija 'Mazā dzīvība', uz vāka bija iznācis 'Mazās dzīvības'. Bet autore bija iecietīga un mierināja mani neraizēties par netīšiem misekļiem, kur nekas vairs nebija grozāms:

Te nu mani pastāstīņi ir pasaulē. Līdz šim tie bija tīra mana personīga lieta, mana fantazija, manas iztēles un pārdzīvojumu pasaule. Nu nāk svešu ļaužu tiesā. Lai nu viņiem labi klātos! Ja tiks lasīti, Jūs man pastāstīsiet, kā par tiem spriež.

Jūsu korektūrai piekrītu. Kārtībai jābūt, ja vien netiek saturs grozīts. Tie redaktori, kas iejaucas saturā, nav paši nevienas grāmatas uzrakstījuši un tikai sabradā

cita cilvēka sējumu un samaitā ar savām usnēm un nezālēm. Cilvēku iedomībai jau nav robežu.

Paldies daudreiz par jauko grāmatiņu! Tūlīt zināju, kas aploksnē, tādēļ baidījos atvērt. Beidzot attaisīju un nevarēju vien nopriecāties, ka iznākusi tik glīta. Vispirms jau labais papīrs un skaistais iespiedums. Piemums nekad tādus nedabū turēt rokā. Piekrītu arī Jūsu veidotajam ārējam izskatam. Labus motīvus esat izvēlējušies. Labi izdevušies zīmējumi par kuriem visvairāk baidījos. Laimiņš uz vāka tik labi izteic šī stādiņa dabu un misteriozo tieksmi uz augšu, uz sauli un dzīvību. Mīlīgs ir putniņš uz zara un trīs lapiņas, kā arī mazās zvaigznītes tekstu beigās. Paldies Jums par to!

Lai nu liktenis dotu, ka Jums vismaz izdevumi atnāktu atpakaļ! Vai Jums nav zināms kāds kritiķis, kam Jūs varētu grāmatiņu piesūtīt un lūgt pāris rindiņu presē? (To tad neaizmirstiet darīt zināmu arī man). Arī acīs krītošu drukaskļūdu nav. Ir pāris misekļu, bet tie ir sīkumi, par kuriem nav ko bēdāties.

Nav jākaunās augt,
Ir jākaunās palikt uz vietas,
Nepielaist kļūdas nevienas,
Sevi par taisnīgu saukt.

Grāmatiņa izgāja pasaulē un drīz sāku saņemt lasītāju vēstules ar atsauksmēm, kuras tad nosūtīju tālāk autorei, kas, laikam, deva savu gandarījumu viņas vientulībā.

No savas puses arī es gribētu ko signalizēt: likt trimdai saprast, ka aiz tās nevērības sev ticību zaudējusi, vientuļā autore uz zinātnisku darbu un tulkošanu pārslēgusies, par sīko izdevumiņu bija tik aizkuštināta, ka prieks kūšāja pāri malām un pār mani nolija pateicības lietus. - Vai viņas prieks mums neatgādina arī ko pretēju, tos sarūgtinājumus, kādus pārdzīvojuši būs arī citi nopietni autori trimdā, kuru darbi palikuši neievēroti un pazudīs, neviena nepublicēti, kamēr lētas lietas dziedējušas tik koši?

Domāju, ka visus šīs autores darbus savā laikā varēja izdot, tikai tiem būtu bijis jāparādās zem cita pieņemta vārda, un ne gailis pakal nedziedātu. To varētu izdarīt vēl arī tagad, tikai nu jau ar piemaksām, jo tirgus saputējies. Bet - vai mūsu sabiedrībai līdzekļu trūcis? Trūkst gan kā cita, un tā laikam arī šis signāls paliks neievērots, nesadzirdēts. - Tālāk pēc viņas vēstules:

Līdz šim tikai Jūsu kundze ir pareizi uztvērusi saturu. Tie citi, kā jau vīrieši, apčamda tikai reālas lietas: stilu, valodu, humānismu, līdzību ar citiem rakstniekiem (nepareizi izvērza Skalbi, kas ir pasaku meistars, kamēr man viss ir pati īstenība, nav nekā izdomāta - nekāda sapņojuma). Kādā psalmā sacīts: 'Viss viņas skaitums iekšienē'. Tā arī man šķiet, ka viss manu vārdu saturs un nolūks ir aiz ārējā notikuma sienām. Un to nojautusi vienīgi Jūsu kundze. 'Tur ir kas liels', viņa raksta, tikai autore pati nezina, kas tas ir.

Kas tā ir par spēju, kas 'balto vilnas kamolīti' noved svešā kapsētā pie apsniguša kapa, kur guldīts viņa draugs? Kas vārnai atklāj notiekošo Āzijas vidienē un liek saprast saites, kas šo sievieti pie tā saista? Apšo noslēpumu pēdējā laikā sākuši grābstīties krievi. Kādēļ zināma puķe nolaiž lapas un piever ziedus, kad istabā ienācis ļauns cilvēks? U. t. t. Jūs sakāt: Dievs dod cilvēkam ziņu. Bet kādus ceļus, kādas spējas Viņš izmanto, tas paliek noslēpums mums, viszinātājiem, gudrējiem...

Te jāpiezīmē, ka 'Mazajām dzīvībām' tirgū nebija pieprasījuma tikpat kā nekāda, īpaši Amerikā nē, taču netiku tā autorei teicis. Mazais metieniņš vēl pēc diviem gadiem nav izpārdots. Ne arī kur presē parādījusies kāda atsauksme, ko autore droši vien gaidīja, bet kas īstenībā bija labi, jo muļķības būtu viņu ļoti sarūgtinājušas (aiz tādas piesardzības netiku viņai paklausījis un nevienam preses izdevumam recenzenta eksemplāra nepiesūtīju). Un tomēr ir pamats domāt, ka lasītāju atsaucība būtu bijusi diezgan plaša, ja vien publikas uz-

manība uz šo darbu būtu tikusi rosināta. Tā domāt ļauj tas, ka Sidnejā izņēmuma kārtā īsā laikā tika pārdots vairāk kā 20 eksemplaru, kas nozīmē, ka tur ir iedarbojies kāds vietējs man nezināms rosinātājs.

Tiktāl šiem korespondences izgriezumiem izsekojot, lasītājs varētu būt guvis iespaidu, ka te darīšana ar energisku, gados vēl pajaunu veselīgu cilvēku. Mūsu 6-gadīgā vēstulū apmaiņa iesākās, kad viņai bija jau 74 gadi, bet lieta jau tāda, ka gars nenoveco, ka intensīvi darbīgam cilvēkam tas pārvar pat miesīgās kaites, kādas pārcieta arī viņa. Sirgusi ar sirdi, pēdējos 3 gadus viņa bija saistīta pie gultas kaulu lūzumu dēļ. Kaut gan tika man stingri aizliegts par grāmatīņas autori sniegt lasītājiem kādas ziņas, domāju, ka tagad, kad viņa no zemes dzīves aizgājusi un neviens viņu vairs nevajās, aizliegums būs zaudējis spēku. Toreiz tas skanēja tā:

Attiecībā uz pastāstiņiem pieņemu visus Jūsu noteikumus, atskaitot incognito jautājumā. Tas ir noteikums, ko 'sine qua non' diktē pati dzīve. Nekādas iepazīstināšanas, Jums mute ciet! (Tā vai tā uzzinās). Es taču esmu vēl dzīva! Un gribu nomirt savā mājā. . .

Tādēļ tālāk daži izgriezumi, kas parāda tuvāk dzīves īstenību, kurai šī garīgi rosīgā personība ir spējusi noturēties pāri:

Nu esmu gauži nokavējusies pateikties un atbildēt Jums uz saņemtajām vēstulēm un grāmatām. Lūdzu nesodīt mani ar 'dots pret dotu'. Bija grūts, ļoti steidzams darbs šai laikā, kad pavasara vētras un barometra svārstības retu dienu izlāvušas normāli strādāt. Varbūt pie Jums šīs gaisa spiediena maiņas nav tik krasi izjūtamās kā šeit, kur no tām cieš pat veseli cilvēki, kur nu vēl mana beigtā sirds!

Jūs vēlaties man sūtīt sainīti ar pārtikas vielām. Paldies par labo sirdi, tāda reti sastopama. Bet ar uzturu es kautkā iztiek. No kādas ģimenes pāri ielai saņemu

pusdienas un vēl šo to, kundze man palīdz arī lēkmju gadījumos, kad pati vairs netieku galā. Atdodu par to pusi pensijas, bet pagaidām esmu nodrošināta. Mums ir kartiņu sistēma uz uzturvielām. Dienvidu apgabalos, kur lielā rūpniecība, stāvoklis grūtāks. Ir gan kāda degoša vajadzība, un es ļoti būtu pateicīga, ja Jūs atsūtītu man pastpapīru (varbūt arī kopijām), vienkāršas un gaisa pasta aploksnes. To pie mums bezcerīgs trūkums. Mui-
tas mums ir augstas uz ķīmiskiem plastmasas izstrādājumiem, traukiem u. c. Uz papīra lietām nav. Lūdzu uzrakstīt uz paciņas katram gadījumam: Renta. (1981. g. jūlijā)

Jūsu vēstuli saņēmu, paldies! Jūs sākat ar Ziemsvētku dāvanas apsolījumu, ko saņemt nu būtu ļoti patīkami, ja vien man būtu jebkāda iespēja revanšēties... Bija laiks, kad es no šejienes sūtīju paciņas trūcīgiem bērniem uz Indiju, bet tas bija toreiz, kad strādāju skolā un veikalos varēja dabūt, ko sirds vēlas. Nu laiki ir mainījušies. Tā kā spīd saulīte un tas nozīmē, ka jūtos labi, uzmetu Jums mazu pateicību pantos - Jūs jau arī sūtāt man savus darbus. (1981. g. septembrī)

Paka pienāca! Ar lielu pateicību sākšu savu vēstuli. Viss bija iekšā pēc saraksta, glīti sapakots. Uz Poliju jau nākot lielas dāvanu straumes, tikai mēs šeit savā nomalītē nekā neredzam, tādēļ lūkojam iztikt ar to, kas ir. Viss tikai uz kartītēm, bet bieži vien trūkst arī uz tām, sevišķi lielajās pilsētās. Tā kā es pusdienas saņēmu no kaimiņienes, tad arī visas manas kartītes ir pie viņas, un man brokastīs un vakariņās jāiztiek ar to, ko var dabūt. Tikai maizes bez kartītēm. Labi, ka pie lielā dzīves smaguma poļi nezaudē humoru un disciplinētu stāju. Ja dzirdat par dažādiem dumpjiem, tad neticiet, ka tie varētu būt sevišķi draudīgi: poļi ir gan dumpīgi, bet pie viņiem ir savs mērs un pāri tam tie nešauj, un tas viss ir tikai tāda sprieguma izlādēšana, lai varētu atvilkt elpu. Žēl mūsu elegantā generāļa, kā viņš nu reprezentējas televīzijā novājējis un neskūts - 'ar akme-

ni pie kājas', kā pats saka. . . Tas nu par mūsu lielo dzīvi. - Mana mazā dzīvīte šoruden ir smaga. Atmosfērā pastāvīgi lietus, vēji un aukas, ka jumti lido pa gaisu un koki stājas uz galvas ar saknēm gaisā. Bet manu kaišu vienīgais iemesls ir atmosfēriskā spiediena maiņas. Pāris gradu uz barometra par daudz vai par maz, un mans pulss jau sit kā piedzēris.

Tā tad man nu ir zināmas rezerves uzturvielu (paldies par Rīgas reņģītēm!) un sirds arī vieglāka, tā kā ar prieku varu vēlēt Jums daudz panākumu un svēta prieka lielajās Dieva Dēla dzimšanas dienās. Lai miers ir virs zemes visiem laba prāta cilvēkiem un gods Dievam augstībā! (1981. g. novembrī)

Šī ziema bijusi barga arī dabā. Gandrīz visu janvāri netiku uz pekām, jo valdīja bez pārtraukuma sals zem - 10 gr. Kaut istaba silta, mana sirds tomēr šāda atmosfēras spiediena nepanes. Ir jau marts pusē, bet neredz vēl nevienas zālītes, laiks salts. Pašreiz lielais Gavēnis, turam līdzī Pestītājam Viņa ciešanās. Un gaidām Lieldienu. Ziedoņi plūst uz Poliju plašā straumē, aizsniedz galvenokārt pilsētas un daudz bērnu ģimenes, slimnīcas, skolas. Šeit uz laukiem reti kad kas parādās. Ir Jums taisnība: ne jau tā materiālā manta galvenā, bet cilvēciskā kopības apziņa. (1962. g. martā)

Jūsu paciņa pienāca tā, kā bijāt rēķinājuši. Ja nebūtu svētku dienu - un vēl pirms svētkiem piektdiena un sestdiena - (sestdienas te brīvas dienas), būtu saņēmusi pirms Lieldienām. Nu iznāca dienu pēc. Sviestiņš, protams, bija gluži svaigs. Vienu gabaliņu nosūtīju tālāk krustdēlam, jo viņam kā vīra cilvēkam no kartiņas devas ir par maz. . . Lai Jums un kundzei liels paldies par darbu un izdevumiem, sevišķi tiem gaisa pasta, kas bijuši trīsreiz lielāki par preces cenu!

Pavasara laiks mums, ar sirdi slimajiem, grūts. Kaut gan visumā tas pieturas salts, tomēr katra lietus vai sniega mākonīša parādīšanās 'spiež dziesmu ciet'. Un sniga pie mums pamatīgi, visas svētku dienas bēra un

putināja kā no maisa. 'Kā debesīs, tā virs zemes' - vai pazīstiet šo lielo Vernera Bergengrīna romānu, kurā pierādīta 'debesu' lietu sakarība ar norisēm cilvēku vēsturiskajās attiecībās? Tā mēs visi uzņemam neparasto šī pavasara klimatu. Tagad spīd saule, bet naktis saltas, un nekas negrib augt. Pie Jums laikam daba rosās uz ziemas miegu.

Jūsu otra grāmata nepienāca, jo sakarā ar karastāvokli pienāk tikai uztura paciņas. (1982. g. maijā)

Vispirms sirsnīgs paldies par Jūsu novēlējumu mums: jauku siltu vasariņu! Tā patiesi ir ne tikai jauka un silta, bet taisni karsta, maijā plīsa termometri, jo gāja pāri 40 gr. saulē. Tagad ir mazliet mērenāks, tā ap 30-35 gr., taču visi, kas pašureiz strādā pie jāņogu ražas novākšanas, ir ne tikai nodeguši, bet sarkanbrūni kā īsti indiāņi. Te ir daudz jāņogu plantāciju, jo tepat vīna fabrika. Staigā pārkoņi, kaut citādi dzīve ir kā sastingusi. 'Rūgst klusumā', kā krustdēls saka. (1982. g. jūlijā)

Nezinu, kuram no mums reize rakstīt, laikam jau man. Ar svelmaino laiku visi rēķini sajukuši. Šī vasara pie mums bija neparasti karsta un sausa, un pie mums apmira vai visi dzīves vārguļi. Es vēl, paldies Dievam, dzīvoju, kaut vieglas tās dienas un sevišķi naktis nebija. Šodien uzbira pirmais sniedzis. Pie Jums jau sācies pavasaris. (1982. g. novembrī)

Brokastis ēdot, ienāca prātā: cik tādu azaidu jau nav man bijis un ko visu es neesmu apēdusi! - Paņēmu zīmulu un sāku ēzdamā rēķināt, un te būs, kas no tā iznāca.

Bilance

Tu skaties uz to dzīvi
un brīnies:
ir vagoniem apēsts
un mucām izdzerts,
bet, kas padarīts paliekams,
tas ietilpst vien pingerotā...

Ir pierunātas veselas jūras,
bet derīgi pateikti,
varbūt,
ja daži vārdi...

Ir sagriezti vēji un vētras,
un ļaunuma viesuļi;
bet mīlestība...
aizdedziet sveci,
iesim meklēt,
kur nesavtīga mīlestība...

(1983. g. jūlijā)

Paldies par visiem sveicieniem, novēlējumiem un grāmatām ('Dzimtenes grāmata' man palīdzēja pārciest visgrūtākās dienas!).

Kopš novembra mēneša esmu slimības gultā: negadījumā laužu gurna kaulu; vairākas nedēļas pavadīju slimnīcā, kopš Ziemsvētkiem - paši savā dzīvoklī. Varu jau apsēsties, staigāt nevaru.

Bet vēl dzīvoju!

Apkopšana (privāta), medicīniskā uzraudzība laba. - Kad tikšu tik tālu, ka varu pie galda apsēsties, tad rakstīšu vēstuli. (1984. martā)

Sūtu Jums un kundzei daudz rudenīgu sveicienu, sēnēm bagātu! Vai varbūt Jums snieg arī sniegs? Pie mums ir mākoņu, lietus un saltuma pastardiena - visu pavasari un vēl jūnijā un jūlijā. Būšu savu pensiju nodedzinājusi elektriskajos sildītājos. Sāp kauli, nežēlīgi plēš ceļus, asaro acis, iekaist nervu saknītes. Ļaudis mirst rindām vien... Lai nu Dievs dod Jums labāku laiku un stingru veselību. Un nesodiet mani ar tikpat garu klusēšanu! (1984. g. jūlijā)

Sākumā rudzu laukos bija vārpas virs ūdens. Nu arī tās nogājušas dibenā. Sen jau pāri plaujas laiks. Būsim ļoti grēcīgi, ka tāda sodība. Dzeršana (un sievietes sit pāri vīriem!) sasniegusi katastrofālu līmeni. (1985. g. augustā)

Piedodiet ilgo neatsaukšanos. Tā visa klimata vaina. Pēc jaunā gada slapjā un smagā gaisa dēļ viena pēc otras uznāca dažādas slimības. Nebija dienas, kad būtu jutusies kā normāls cilvēks. Te ir tā, kad slimo, tad slimo visi ar vienu un to pašu kaiti, un ļaudis krīt kā rudens lapas. Pie ārsta nav ko meklēt, atliek tikai paklausīties tajos, kas pie viņa jau bijuši. Visiem tāpat recepte. Pie manis nav viņš nācis jau 2 1/2 gada, kaut esmu stingri pie gultas saistīts cilvēks. Visus ļaudis šis ārsts neārstē. Kad bija pēdējo reizi pie manis, bija izteicies kopējai, ka tur vairs neesot ko pūlēt, vēl daži mēneši, un viss būšot galā. . . Pēc gada kopēja man to pateica. No tā laika saprotu ārsta taktiku: piekopj atklātu eutanaziju. Neparaksta man arī vairs jau sen lietotās zāles. Slimnīcā iet vēl ātrāk: kā ievēd vecāku cilvēku, tā otrā dienā zvana, lai brauc ar šķirstu. . . Esmu Dievam pateicīga, ka Viņš mani no ārstiem glābis. Aprunājos ar cilvēkiem, atceros pati, ko no medicīnas zināju, un tā tieku ar kaiti galā uz savu roku. Taču ziemas mēneši bija ļoti smagi. Ar marta sākumu aprūka ogļu, gauži salām neapkurinātās telpās. Neskatoties uz elektriskajiem sildītājiem, istabas temperatūra bija tāda, ka nevarēja rokas izlikt virs segas. Kā tur lai raksta! Laiks nu kļuvis mazliet siltāks, un tā nu lūkošu Jums ko pastāstīt. (1986. g. aprīlī)

Savās četrās sienās pieticīgi dienas vadīdama un ar slimību cīnīdamās, viņa dzīvi seko līdzī pasaules notikumiem, seko kultūras dzīves parādībām dzimtenē un trimdā, seko attīstībām Polijā, īpaši lielas cerības likdama uz poļu jaunatni.

Kā redzt, sūtījums sasniedzis adresātu un tiek jau izmantots. Pienāca viss labākā kārtībā. Man tikai neērti, ka nevaru Jums nekādā veidā atlīdzināt, pat ne simboliski. Būtu agrāki laiki, varētu nosūtīt Jums vismaz kādu bilžu albumu, bet nu ir tā, ka nekādas tādas lietas nav dabūjamas. Esam bagāti tikai ar parādiem. Nupat arī uz parāda mums nekā vairs nedod, prasa saimnie-

cības uzlabošanas plānus. Man no savas puses gribētos jautāt tiem bankīeriem, kur viņi bija agrāk, kādēļ tad nejautāja, kādus ceļus tie miljardi aiziet. Gāza tikai un gāza iekšā, laikam mūsu galu pieredzēt gribēdami.

Polijā šogad labas ražas, labību un linus jau ir dabūjuši nost no lauka, paliek vēl kvieši un kartupeļi, kas arī auguši labi. Ja vien viss paliktu mums un neaizietu 'eksportam'. - Sirsnīgs paldies par līdzjūtību mūsu grūtajās dienās. Ja mūsu raksturs būtu mazliet mērenāks, tās grūtības varbūt nebūtu tik lielas, valdībai šoreiz ir laba griba. Taču jāņem vērā arī 'klimatiskie apstākļi', kas nav no mums atkarīgi.

Pasaules notikumos neaizmirstiet poļu tautu. Tai ir paredzēta sava misija. Mūs tagad uzskata par 'sērgas izplatītājiem' un neielaiž vairs kaimiņu zemēs. It kā sērgas varētu aizturēt ar priekšā celtiem mūriem! Lavīna ir sākusi kustēties jau tai laikā, kad lācis parādījās kalnam šaipusē: tas izlauza zobus pie pirmā kodiena 1946. gadā. Sastapās ar varu, kas stiprāka. Tā lode, slepkavas raidītā uz mūsu garīgo galvu, ir ļoti nokavēta. Poļi ir organizētāki un viengabalaināki (20 miljonu abās arodbiedrībās! - visi vīri) kā jebkad. Vairums partijas sastāvā ir organizētie zemnieki un strādnieki. Gods tiem, kas spēj būt inteligenti un saprast laika zīmes. Te nekas neko nevar grozīt. Tanki? Arī šaipusē ir tanki. . . Brīnums ir tas, ka šo milzu masu izdevās savaldīt un padarīt prātīgu. Un to veica viens cilvēks - * vecs vīrs uz nāves gultas - kardinālis-primass. Tā, re-

* Uzmācas jautājums - kas 'savaldīs' mūs? Tādas gudras vadības pietrūka mums 1944. g., kad tauta pajuka pānikā bez jebkādas stāvokļa skaidrības. Un tā to redzam tagad kā te, tā Rīgā, kur nav nevienas pašas klusas gudras balss, kas apvaldītu nepacietīgos, pačukstot tiem, ka mēs neesam liela tauta kā poļi un tādēļ nevaram spēlēties ar masu demonstrācijām, jo tādas var nākt mums tikai par ļaunu. Nav neviena, kas norādītu, ka mums jāstrādā klusām un ar pacietību no iekšas kā ķirmjiem. Bet mēs aplaudējam tiem, kas demonstrējuši, un musinām tā tik turpināt tālāk, nedomājot par cenu, kāda maksāta ar apcietinātajiem. Kā varoņus mēs saņemam tos, kas izraidīti. Kāda īsredzība, kāda absolūta stāvokļa neizpratne par to, ka latviešu vieta nav ne Rietumu, ne Austrumu trimdā, bet gan Latvijā.

dziet, vēsturē pat vienai personai var būt milzu nozīme. Kaut Dievs dotu, ka šī viengabalainība un saprāts uzturētos arī uz priekšu visos notikumos. Poļi ir gan ļoti karstasinīgi, bet reizē arī inteligenti. Jau Kīna, jau bulgāri runā, ka arī viņiem derētu tāda arodbiedrība... 'Sērga' pletīsies, tas ir tas Jūsu paredzētais veids. Arī Krievijā sāk jau daži mums aplaudēt...

Lai arī kādas problēmas nepārcilātu, vienmēr atgriezāmie pie paša vissāpīgākā - pie trimdas nelaimēm, un tā 'Pretmetos' apskatītais tika pārspriests atkal no jauna:

Apbrīnojami bagāta ir Jūsu savāktā informācija 'Pretmetu' 3. daļā. Ļoti interesanta paredzamo vēstures līniju vilkšana, kur piekrītu Jums visā visumā, sevišķi attiecībā uz 'sairumu no iekšas'. Es atrodos pašlaik to lielnotikumu degpunktā, kur tās sairdinātājas baktērijas top... Lavīnas cēlonis - kad sniegs jau izčākstējis - parasti mazs akmentiņš, pat skalāks sauciens kalnos...

Kad nonācām pie jaunatnes jautājuma - mūsu, poļu, jaunatnes vispār - , pastāstīju par kādu savu nesenu pieredzi:

Bij jāpārdzīvo smaga reakcija pēc tam, kad biju saticies ar t. s. 'inteligento' latviešu jaunatni (šai gadījumā 29-32 gadu veciem, jau universitāti beigušiem, viens pat ar Ph. D. gradu). Staigāju pēc tam labu nedēļu kā smagās pagirās, izsists no visa laukā, satriekts, jo tik neintelligentu buķeti nekad nebiju iedomājies iespējamu starp tiem. Universitātes jau tagad - vismaz laba tiesa to - ir tikai amatniecības skolas, kur saņem nepieciešamās zināšanas par ļoti sīku lauciņu, bet nekāda visaptveroša saistījuma, un tā studētie, savus gradus saņēmuši, jūtas varen lepni. Bet kultūrā palikuši neievadīti, palikuši mežoņi. Tur nu būtu bijis jāpiestrādā klāt pašiem, bet to viņi nedara. Un tā nu man te sajūta tāda, ka šāda jaunatne mums bijusi, nebijusi. Elementāro sazināšanās valodu apguvuši, tad iedomājas, it kā

ar to jau būtu latviešu kultūrā iekšā, Iebildumus, aizrādījumus neuzklausa, jo nesaprot, un kašājas pretī. Izdod savu žurnālīti, kādu neiespējami zema līmeņa safabricējumu, ko man pasniedz ne bez lepnuma. Tas viss ir neapprakstāmi nožēlojami. Un tad briesmīgā paviršība, virspusība! Iedomība! Tie ir mūsu vecākās paaudzes upuri, jo mēs taču esam tie, kas par šo brāķi atbildīgi. Tā bija mūsu materiālistiski domājošā paaudze, kas skrēja pēc mantas vai nosizdamās, bet nesaredzēja, ka ne turība, bet tautas kultūra ir tā zeme, kas kopjama, ja gribam cerēt ko vērtu paaugam.

Viņa atbildēja:

Par jaunatni. Es visu to saprotu, apliecinu katra Jūsu vārda pareizību (vajag tikai ieslēgt zināmā stundā radioaparātu, lai paklausītos 'izmeklētās' latvju jaunatnes valodā! Mans suns smejas par šiem rīklesgala '-ar' un ar paceltu mēli runātiem 'eul'. Tie esot latvieši, kas uz papīra uzrakstīto neprot izlasīt: 'I can't read this...' Citi emigranti vēl 10 paaudzēs saglabājuši savu valodu, bet mūsējie tūlīt izplūduši kā pīles s--s uz ūdens.

Tas ir tā, runājot par mūsu tautu un tām tautām tur - Rietumos, bet to es nevaru sacīt par jaunatni te, kur dzīvoju. Ne tikai es, visi ļaudis, kas vēro notikumus un parādības, kas raksta laikrakstos un grāmatās, vienprātīgi atzīst, ka ar poļu jaunatni, kas nesen vēl nezināja, ko lai viņi grib un kur lai iet - daļa staigāja pinkaini kā lauvas, citi izmēģinājās visādos '-ismos' - ,ka ar šo jaunatni astonešmito gadu sākumā ir noticis lūzums. Nu viņi zina pārāk labi, ko grib un kurp iet. Grūti izskaidrot. Gribētos sacīt, ka viņi visā visumā ir sadzirdējuši un pieņēmuši Jāņa Pāvila II visur atkārtotos vārdus: 'Jūs esat nākotnes cerība. Es ceru uz jums. Nebīstieties!' Viņi meklē idejas, viņi ir darbīgi. Vispirms sabiedriskā nozīmē. Sava bezbailīgā, nepiekāpīgā poļu rakstura dēļ viņi varētu atnest lielas nelaimes, ja nepiederētu pie baznīcas un tā viņus neiesaistītu reliģiski idejiskā virzienā. Pašas lielākās autoritātes

daudz nopūlējušās, lai apvaldītu un sagrieztu uz ceļa energiskos kumelus. Tagad viņi dara to, kas atļauts: šturēm baznīcas, lai tur justos vienkopus un atzītu, kas labs, kas ļauns. Vairs neņem akmeņus un neiet cīņā. Sien uz muguras rukzakus un dodas svētceļojumos (un viņiem daudz ārzemju sekotāju!). Ceļš 240-600 km garš, nedēļām ceļā vai lietus vai saule. Ciemati, kuriem cauri ved ceļš, baro viņus un pārgulda naksmējās. Kompānijas no dažiem tūkstošiem līdz pat 150 000 (Varšava). To visu nemaz nav iespējams aprakstīt. Droši vien esat redzējuši televīzijā. Viena aina: nakts, viss milzu klinšu kalns (Jasna Gūra - Čestochowa) aplenkts cilvēks pie cilvēka, vesels miljons jauniešu. Pāvests stāv klostera augšienē, jautā: 'Esiet noguruši?' - 'Nē, ne!' - 'Slapji?' - 'Tā - ā - āk...' Nakšņo turpat uz kaila akmens guļammaisos zem teltenēm. Lietus līst bez apstājas, lijis visu ceļu.

Un gudri vīri - arī rietumnieki - spriež: 'Te, šai jaunajā vidē dzimst cilvēcei jauns laikmets'. Tā ir Lublīnas (to pazīstu kā savu dzimto pusi), Varšavas, Dancigas u. c. jaunatne, vairums zem 25 gadiem...

Jaunākais par poļu jaunatni - izvilcums no prof. Antonija Rajkeviča izziņas visnopietnākajā laikrakstā 'Republika': '1980. gads taču bija vispirmā kārtā jauniešu dumpju gads. Gribētu izteikt hipotēzi, ka pēc 1980. gada jauno aspirācijas nav saplakušas, drīzāk gan augušas, un pie tam neraugoties uz mūsu dzīves arvien vairāk komplikētajiem apstākļiem -' (18. 8. 1985.).

Atbildēju, ka man televīzijas uztvērēja nav, jo nekādi nevaru pieņemt šī tehnikas brīnuma banālo izmantojumu, ka saskatu tajā vienu no kultūras pagrimuma bīstamākajiem veicinātājiem un tādēļ, kad kāds, sev jaunu aparātu iegādājies, dāvināja man veco, es paņēmu tikai ritentiņus, kas labi noderēja citādiem nolūkiem, bet ne kasti pašu.

Nu atklājās visai amizanta 'sagādīšanās', jo izrādījās, ka arī viņai tās mašīnas nebija, un viņas nostāja šai jautājumā pilnīgi sakrita ar manējo:

Ar to kasti man gāja tāpat kā Jums. Paziņas brīnījās, smīnēja, manus kaktus apošņājuši. Vai tad man ar līdzekļiem esot tik šauri? Prāvests sagādāja lētāk gluži jaunu kasti, krustdēls taisījās atvest savas mātes, kas sev nopirkusi krāsaino u. t. t., u. t. t. Skolas priekšniecība nevarēja saprast, kā es tik tālu no kultūras atpalikusi, un nu visi skolotāji centās mani pārliecināt, kādas tur priekšrocības... Krustdēlam nopietni atbildēju, ka nelaidīšu viņu ar to grabažu istabā nekad un nekādā ziņā.

Ja ir kādi svarīgi vēsturiski pārraidījumi, ieeju pie priekšnieka un noskatos programmu. Par šīs uzriktes iespaidu uz kultūru - pilnīgi Jums piekrītu.

Tiku atbildējis:

Liekas, ka visas cilvēces attīstība uz priekšu virzītos pa spirāli, kur ir savi 'augšā' un 'lejā'. Pēc mūsu pirmajiem rakstiem (pašu) līdz Porukam, Blaumanim, Bārdam, dzelminiekiem mūsu rakstniecība strauji izauga, tad iestājās pagurums, izvirtuma periods, kas ar karu un visu, kas ar to sakarā, nosvērās uz leju, un tagadējā trimdā (ar retiem izņēmumiem) mūsu rakstu kultūra ir grimusi un grimst vēl dziļāk. Taču nu būtu tā kā jāsāk atkal kāpt uz augšu. Varbūt radīsies jauni dzīves organizatori, jauni uzņēmēji, sekotāji Sārūmam, Dombrovskim, Morbergam un, skat, piedzīvosim vēl uzplaukumu. Vai Jums nenāk smiekli? Protams, protams, cerības vājas, jo mūsos pārāk spēcīgas tieksmes 'pāržīdoties', skrejot pakal mamonom, antikristum, mēs neturamies ne pie ēvangēlija, ne pie dainu ētiskajiem un aistētiskajiem pamatprincipiem. Taču taisni izslēdzamas pagriezienu iespējas arī nava, jo patiesi grūti iedomāties, ka mūsu cilvēkiem būtu lemts nenākt pie saprašanas. Ļoti labi, ka Jums izdevies savus darbus nogādāt drošākā vietā. Un Jums par mierinājumu, kaut vāju, varu sacīt, ka Jūs neesat vienīgā, kam padarītais krājies atvilktnē.

Uz to viņa atbildēja:

Man nenāk smieklī par Jūsu cerībām. Ticu tām kā ne-novēršamībai, jo visa vēsture tādu secību māca. Bet tā, kas radīs citu literatūru, būs jauna paaudze, tā, kas nāks, kas sāks visu no gala. No vecās nav ko gaidīt, ne tai dogmata, ne spēju; veca divos gadsimtos izčākstējusi apgaismības un racionālisma mesaliance. Lai noiet no skatuves! Requiescant in pace! Un vēl:

Tie visvairāk apspiestie

Ir vistuvāk uzvarai. (Rainis)

Paldies Jums arī par ticībā stipriem vārdiem. Man jau sirds pagurusi, korespondējot ar biedrenēm dzimtenē, kas Dievu raksta ar mazo burtu, ja to vispār ne-jauši piemin. Klusībā panesu, bet uz svētkiem sūtu kartes ar reliģisku simboliku, vai tas viņām patīk vai nē. Pēc jaukās Madonnas pastmarkas uz Jūsu vēstules lieku uz savējās par Polijas skaistāko pastmarku atzīto - ar pāvesta siluetu uz Oswiecimas pieminēkļa fona, kur viņš uzšķīla tās pirmās dzirksteles, un vējš no jūras tās uzpūta liesmās...

Anna Dauge bija dziļi reliģiozs cilvēks, stingra kato-liete. Kad rakstīju, ka par manu 'The Dead Accuse' ļoti atzinīgi bija atsaukušies jezuīti un ka man tur iezīmējusies sava draudzība, viņa atsaucās priecīga:

Tā mūsu garīdzniecības visinteligentākā daļa. Ļoti rū-pīgi sagatavoti (7-8 gadi studiju) ne tikai debesu, bet arī zemes lietu pamatīgai izprašanai. Ne velti viņus sauc par 'Dieva kavalēriju', jo viņus dirigē pats pāvests (citi ordeņi patstāvīgi) un mētā tos visur, kur gara fronte apdraudēta. Viņi taču bija aizkļuvuši - Dievs vien zi-na, kādā ceļā - līdz pašai Ninas Čruščovas mājai un bijuši tur 'savi cilvēki'. Tādēļ Nina pāvestam Jānim XXIII apgalvoja: 'Es protu lūgt. Es skaitu lūgšanas ik dienas...' Tas arī mani un Jūs vairāk tuvina, jo ir at-rasta kopēja platforma. Savu tulkojumu nosūtīju uz Lon-donu taisni jezuītu doktoram, Londonas draudzes prā-vestam, ievadraksta uzrakstīšanai. Gaidu atsauksmi.

Mūža pēdējā gadā viņa sāka nopietni apsvērt 'Zelta caunes' publicēšanu. 1986. g. 15. aprīlī viņa raksta:

Beidzot par 'Zelta cauni'. Romāns trīs daļās, bez tam vēl epilogs. Līdz tam viss būtu labi, bet - šis pēdējais nodalījums ir visa atrisinājums, notiek laikā pēc II pasaules kara mūsu īstenībā. Jūs saprotat, ka izgrozīties neitrāli te nav iespējams. Bet bez epiloga visam nebūtu nekādas jēgas. Šis nav nevainīgs pastāstiņš. 'Zelta caunē' ir gan izmantoti institūta tipi (izņemot galveno personu) un notikumi, bet neviena nenomelnoju, palieku stingri objektīva. Un tomēr rakstītais ir kritika par mūsu jaunības dienu liberāli racionālistisko audzināšanu skolās. Šī sistēma mūs, no lauku dzīves nākušos jauniešus izaudzināja par apgaismības teļiem un bulļiem, lauzta mūsu dabiski garīgās personības, izveidojot par nihilistiem, bet ar kādu iedomību! Sarakstos ar pāris klases biedriem agnostiķiem (Freibergs, kam mūža galā atvērās acis, diemžēl par vēlu, arī vainoja 'viņus', kas audzināja). Cik žēl izpostītu personību. Un nu ir jautājums, ko Jūs sacīsiet, vai savu priekšlikumu maz vairs uzturēsiet - ?

Tagad lasu cauri, redzēs, ko varēšu izgrozīt. Bez tam aprunāšos ar krustdēlu. Tas tik ātri neies. Paliks vēl pārsūtīšanas problēma.

Taču visam pāri paliek ja unība ar romantiku, dziesmām, mīlestību...

Atbildēts 8. maijā:

Paldies par 'Zelta caunes' izklāstu, ko lasīju ar lielu interesi, un varu sirsnīgi apliecināt: tā bija, tā bija! Mana 'Sliktā klase', kas uzņemta atmiņu-eseju krājumā 'Pretmeti', īstenībā bija vēstule klases biedriem viņu saietā. Izteicos kritiski par šo un to vecajā skolā, ne lai apsūdzētu, bet lai atskatoties pārdomātu bez kādas sentimentalitātes, bez pilsoniskās uzpūtības, pieejot problēmām ar brīvu domu, atklātu sirdi un labestību tikai vienā nepārprotamā nolūkā - lai distancētos

no pielaistajām kļūdām un nepieļautu tās nākotnē.

Pārmetumi nāca no vecākiem gadugājumiem, vairāk no Jūsu laika biedriem, ka es esot bijis atriebīgs, ka cēlis vecajai skolai neslavu. Ak Dievs! Raudājis tur esmu - aiz mīlestības pret to! Taču manis prieksa noliktos faktus apstrīdēt nav varējis neviens pats. Par ko gan man būtu bijis jāatriebjas? Man istitūtā neklājās slikti. Pēdējā mācību gadā, kad mūs jau ievadīja praktiskajā darbā, es savā izlaidumā būšu gan bijis viens no tiem retajiem, kam ikviena pasniegtā stunda bija guvusi augstāko novērtējumu, tātad varēju viegli ieņemties galvā, ka esmu audzinātāja darbam labi sagatavots. Bet tad - skolā strādājis sēcis - drīz atklāju, kāds neprašas esmu, tad ieskatīju, cik daudz laika institūtā bija izniekots nevajadzīgi, kamēr audzinātājam tik svarīgie jautājumi atstāti neskarti. - Tas bija, ko es gribēju atgādināt ar savu 'Slikto klasi', kā arī skolas praktizēto brutālo 'izlasi' ar neīsto 'nesekmību' vai politisko aizdomību, bet uzdūros kā uz sēkļa - uz nosēdušās pašapmierinātības, neizkustināmās.

Jūsu paskaidrojumu izlasījušam, manas domas būtu šādas. - Skatiet visu cauri. Ir labi darbu, kas nogulējies, papildināt stiliski vai idejiski, pēc laika vienmēr šis vai tas labāks ienāk prātā, bet tikai negroziet itin nekā saturā, kompromisu ar savu laiku vai sabiedrību meklējot. Turēties tikai pie patiesības! Kompromiss ir laipna nepatiesība, tātad meli. Kad un kā varētu izdot, nav tik svarīgi, gan jau ar laiku kāda iespēja pavērsies. Tikai nekā negrozīt aiz šāda vai tāda izdevīguma apsvēruma! Der gan nodrošināties, lai manuskripts nenonāktu aplamās rokās. Visi esam mirstami cilvēki, vēl dažs gadu desmits, un mūsu vairs nebūs, taču gara celtnes, kas mūžā uzbūvētas, lai paliek neskaras tiem, kas nāk aiz mums, lai paliek pāri kas tīrs pēc melīgā laika. Tādas ir manas domas. Vēl Jūs brīdinādam gribētu aizrādīt, ka mums ir arī tādi izdevēji, kas bez autora ziņas izmet laukā nevien lappuses, bet veselas nodaļas, nevien izmet, bet pieraksta paši klāt. . .

Ja man izdotos šo Jūsu darbu laist klajā, būtu priecīgs, ka esmu varējis pakalpot.

1986. g. 6. maijā viņa raksta atkal (mūsu vēstules bija izmainījušās ceļā):

Paldies par interesanto vēstuli. Pa šo laiku esmu 'Zelta cauni' pabeigusi lasīt un, ko varējusi, to beigu daļas 'Izskanā' korigējusi. Radinieks domā, ka var laist pasaulē. Otrkārt, kamēr garo tekstu sagatavos, es jau būšu ļoti tālu no jums. Man jau ir savi gadi (80) un ar veselībām iet kā no kalna lejā... Mani ieskati par tagadējo laiku ir tur redzami, bet nekā aizskaroša tajā darbā nav. Gribu Jums par skopi atklāto konstrukciju dot dažus paskaidrojumus, lai lasot Jums būtu mans nolūks skaidrs.

Kā jau sacīju, romāns ir kritika par to liberāli-racionālistisko audzināšanu, kāda valdīja mūsu valsts dzīves rīta sabiedrībā un mūsu skolā. Nav tur melnu, nav baltu tipu, nekas nav ar nolūku pasvītrots, viss ir tā, kā mūsu mīļajā skolā, vienā no labākajām valstī bija. Visi notikumi ir autentiski, visas personas (izņemot galveno varoni Sebastjānu) patiesas, nekas par tām nav izdomāts vai ar nolūku pierakstīts. Un tomēr tā nav Rīgas skolotāju institūta chronika, jo stāsts ar nolūku staigā pa notikumiem, tos kopodams ap savu ideju.

Nosaukums 'Zelta caune'. Pamatā Skalbes dzejolis vārds vārdā. Tas ir it kā īsumā (un simbolā) saņemts sižets. 'Zelta caune' ir jauna cilvēka ideāls, kādam viņš dzenas pakal: 'Kā es tevi meklēt gāju, kā es tevis ilgojos!' Diemžēl, tas ir maldu ideāls, kas ievēd purvā - tas ir arī dzejolītī pateikts. Šis ideālisms ir spontāns, no pašas jaunās dvēseles dzimis. Tas ir apzinīgais audzināšanas virziens, kas ved pa maldu ceļu. Tas ir Duburs un visa sabiedrība, kas virza meklētāju pakal tam, kas nav iegūstams, kas nedod laimi. Tiem šī 'caune' ir kultūra - apgaismības augstākā vērtība. No tā izriet, ka 'des Menschen höchstes Glück ist nur die

Pesönlichkeit'- Dubura un visas augstās sabiedrības izpratnē: 'esi glauns un pieklājīgs, gudrs un darbīgs, ļoti izglītots, vairo kultūras vērtības, raksti grāmatas, turies ar tiem, kas ir glauni un apgaismoti'. Pēc tā dzenas otra varone Aglāja. Meklē to, kas tāds ir jau gatavs; kas tāds nav, ar to nav pa ceļam. Bez kāda nodoma zemapzinīgi devu viņai uzvārdu Caune, un izrādījās, ka arī viņa ir bijusi tikai tāda 'zelta caune' citiem cilvēkiem, kas bija mēģinājuši viņu iegūt.

Īsto cilvēka laimes ceļu iet Sebastjāna. Kad šis vārds man neapzinīgi uzmacās, nezināju, ko ar to iesākt. Tā visa rakstīšana veidojās manā zemapziņā, un tikai vēlāk apzinājos, ka viss iet ļoti sistēmatiski pats uz savu mērķi. Man bija daudz ko brīnīties, viss radās saltā pagrabā kartupeļus dēstam lasot, kāpostus ravējot. Valas brīdī tikai rakstīju un rakstīju to, ko biju izsapņojusi. . .

Sebastjāna gandrīz nekā nerunā, maz ko dara. Šur tur ļoti skopi kā garāmejot krīt kāds vārds, un tā atklājas, ko it kā ir darījusi. Beidzot viņa - diplomēta skolotāja - ir ar 45 gadiem nosirmojusi, strādā zeķu fabrikā. . . audzina apbrīnojamu bērnu. Kā var saprast, ar savas dzīves upuri izglābusi kādreiz pazīstamu dzērāju zēnu, kas kļuvis ievērojams rakstnieks un visam sabrūkot palicis dzīvs. . . Ir daudz ko domāt, lai sameklētu šīs personas patieso dzīves satversmi, lai saprastu, kas viņai palīdz. . . Tādu tipu nebija institūtā, bet mūsu dzimtenē daudz. Klusie, pelēkie varoņi, kas zināja, kā jādzīvo. Romāns noslēdzas ar negaidītu cerību, ka viņa salauzīs bezdievīgā racionālisma varu un glābs arī Aglāju, kas dzīvē nav nekā pozitīva padarījusi, bet savas lepnības un egoisma dēļ sējusi tikai sāpes un lāvusi nonākt purvā - nenožīmības un materiālistiskas godkāres purvā - tik spējīgam cilvēkam kā Dimza.

Ir jau ideālistiski sekotāji - visu iemīlotias Jaunzems - satriecošas viņa autentiskās vēstules. Viņš gaida, viņš zina, ka jānāk citiem cilvēkdzīves laikiem, ka sieviete to nesīs. . . Bet kas tas būs - 'es nezinu'.

Jo viņa skatu nav apgaismojuši materiālistiskie bagātie vecāki. Teoloģijas fakultāte viņam autoritātīvi nostiprinājusi, ka lielie vārdi svētās grāmatās ir ar nolūku (kādu?) visaugstākajām autoritātēm - tikai 'ģeniāliem tipiēm' - mutē likti u. t. t.

Kur lai vēl meklē? Kam lai pieķeras?

Es neizsakāmi gribētu dzirdēt Jūsu atsauksmi. Patiesu kritiku, ne glaimus. Man skolas sola biedrene (Kanādā) izlasījusi rakstīja, ka tādām stāstam latvju turienes sabiedrībā nekādas piekrišanas nebūšot...

Bet tur taču dzied un mīl un cieš mūsu jaunatne.

Varēšu Jums nosūtīt - ja Jūs vēlēsaties - tikai ar brāļadēlu, kas kādreiz atbrauks un aizvedīs uz pastu. Citas iespējas nav. Autentisks teksts ir tikai tas, ko šeit esmu korigējusi.

Novēlu Jums un kundzei darba sekmes un izturību saltos ziemas mēnešos (pie mums lietus gāž un gāž). -

Šī vēstule, viņas pēdējā, bija ilgi kavējusies ceļā, to saņēmumu tikai jūnija pēdējā dienā. Atbildēju 3. jūlijā:

Paldies par Jūsu 6. maija vēstuli, ko saņēmumu tikai nupat. Pasts iet gausi. Paldies par darba izskaidrojumu, taču jāsaprot, esmu Jūs diezgan iepazinis, lai pārprašanās nebūtu. Gadi, pieredze mācījusi 'pazīt drēbi', kā pie mums sacīja, no pieskāriena. Jaunu grāmatu, svešu darbu 'iepazīstu' pēc dažām rindām, šaubu gadījumos pieņemot klāt pa lappusei šur un tur, lai būtu pietiekami skaidrs, vai vērts to lasīt vai nē. Un kļūdīties vēl neesmu. Man šī it kā ar degunu iegūtā intuitīvā pieredzes atziņa ir devusi skaidru ziņu arī par Jūsu vēl nelasīto darbu (ir pieticis ar I nodaļu, ko kādreiz atsūtījāt). Pēc Jūsu izklāsta vēstulē nu apstiprinājums arī tam, ko jau zināju nezinādams. Tas ir darbs ar substanci, kurā autorei kas svarīgs sakāms. Darbam dziļa jēga, kādas parasti pietrūkst mūsdienu publikācijām, līdz kaklam apnikušajām. Tas, ko Jūsu paziņa no Kanādas raksta, ir jāuzņem rezervēti. Ka Jūsu darbs neieklāusies tais tukšuma palos, kādi pārpludina mūsu grā-

matu tirgu, tas nav nekāds kritērijs. Var jau būt, ka darbu ķertin neizķers, var ļoti būt, ka tas nebūs pēc tirgoņu garšas, kas skatās uz apgrozījumu, peļņu, bet - ne jau autora uzdevums ir rakstīt kases gabalus. Naudu pelnīt var citādāk, vienkāršāk. Darba jēga pastāv sūtībā, ko autors vēstī lasītājam. Ja tādas nav, darbs ir tikai literāra rotaļa, malduguntiņa. Un tomēr notiek brīnumi, kad kāds 'smags un neinteresants' gabals, kā to novērtējuši izdevēji, veikalnieki, tomēr piesaista lasītājus, kas gan nedrūzmējas taisni bariem, bet kuru skaits tomēr lēnītēm aug un aug un interese par darbu viešas plašumā. Tādi darbi, varētu sacīt, brauc paši ar savu vēju bez reklāmas, brauc palēni, bet noturīgi, un tādi vienmēr bijuši ar substanci. Un tāds ir arī Jūsējais. Par to Jums saku lielu paldies, pats tā vēl nelsījis.

Ja Jūs esat ar mieru izmantot manu vidūtājību tā laišanai tautā, esmu priecīgs pretī ņēmējs. Protams, oriģināls var ceļot tikai tā, kā esat paredzējusi, ne citādi. Ja gadītos materiāla iekrišana, nelaime nebūtu liela, jo fondā tikdaudz līdzekļu ir, lai izdevumus segtu. Ja atliktu kas pāri, to saņemsiet Jūs vai kāds cits pēc Jūsu norādījuma, jo šis fonds patiesi darbojas kā bezpeļņas pasākums, kā pretpols komercijai.

Es gan ceru, ka Jūs pati vēl turēsiet savu grāmatu rokā un lasīdama pukosaties par redaktora vai korektora pielaistu misekli. Bet, ja nu Dieviņš būtu gribējis citādāk, tad Jūs, neredzama pār plecu man līdzī lasīdama, palīdzēsiet vainītes ieraudzīt. Taču neviens mēs nezīnām, kas Viņam ar mums padomā.

Bet gaidītās atbildes vietā pienāca nāves vēsts un ka viņa apbedīta 3. jūlijā, guldīta līdzās tēvam un mātei. Man bija tā, it kā zaudēts būtu tuvinieks, kā tas patiesībā arī bija - garīgs tuvinieks -, lai gan tikušies, redzējušies nebijām nekad. Kad viņas radniece man vēlāk atsūtīja dažas aizgājējas fotografijas, aizkustināja būtiskā un vizuālā sakritība: pretī raudzījās skaidra se-

ja, nopietna, cēla un apgarota, vaibstā, acu skatā ar iekšējo pasauli saskaņā, un tas ir tas, kas to padara skaislu. Savāda sakritība ir tā, ka viņas pēdējā vēstule pienāca 30. jūnijā, nāves dienā, bet atbildējis esmu bērū dienā.

Vēlāk viņas radiniece rakstīja:

Jau no Ziemsvētkiem viņa vairs necēlās no gultas. Slikti sāka darboties viens orgāns pēc otra, un beigās uzdeva nieres. Uz slimnīcu atteicās iet. Jau kopš kājas laušanas viņa sirga ar nierēm, bet viņa pati visas kaites iztulkoja, ārstam neuzticēdamās.

Vēl šāds viņas kopējas paskaidrojums, vācu valodā rakstīts:

Desmit gadu tiku pie viņas sagājusi, kā arī zināju par visām viņai pienākušajām vēstulēm. Mana meita pie viņas privāti mācījās angļu valodu. Esmu viņai ļoti pateicīga, un tādēļ tiku uzņēmusies viņas kopšanu. Reiz, kad viņa pakrita, tika laužusi gūžas kaulu, vēlāk lauza kāju. Trīs gadus viņa sagulēja gultā, un man nenācās viegli viņu aprūpēt. Viņa taču nemaz nevarēja piecelties. Ārkārtīgi smaga bija pati pēdējā diena, kad kājas ļoti sāpēja.

Te varētu šo skumjo stāstu beigt. Bet virsū mācas jautājumi, pārmetumi mūsu laikam, nesakarīgai trimdas sabiedrībai, kas visus šos gadus bija viņu ignorējusi. Viņai taču Rietumos bija radi, draugi, skolas un studiju biedri, bija kolēģi, kas labi zināja, kas ir Anna Dauge-Šķēre jeb Marija Bērziņa, taču mūsu kultūras centros ienākušās ziņas palika bez ievērības un uz tām reagēts netika. Tikai Sarkanais Krusts bija beigās viņu ievērojis. Bet ne Kultūras fonds!

Kas nu notiks ar viņas atstātajiem nepublicētajiem darbiem? Daļa to ir Rietumos, daļa turpat Polijā. Nav nekādas garantijas, ka nepazudīs ne vieni, ne otri. Viņas radiniece no Polijas man rakstīja:

Kas attiecas uz viņas atstātajiem darbiem, visi tie kopā iesaiņoti ir pie manis. Bet arī es esmu veca, vispār, šeit mūsu vecākās paaudzes rindas kļuvušas pavisam retas, un ar turpmāko uzglabāšanu būs grūtības. Ir gan te viens poļu docents, kas latviešu gramatikā strādājis doktora darbu un labi runā latviski. Viņa tēvs (prof. Kolbaszewskis) pasniedza mūsu augstskolā poļu valodu. Es viņam gribēju novēlēt visu, bet viņš ir nopietni saslimis ar nerviem. Nezinu, kā nu būs. -

Bet arī tiem darbiem, kas Rietumos, nav drošas paliekamas vietas. Ar to es negribu sacīt, ka viņas darbi pie radiem nebūtu drošās rokās. Bet visi esam mirstami cilvēki, taču paaudzēm, kas nāks pēc viņiem, šādās lietās var būt maz intereses. Viņa tika man apjautājusies, kur varētu savus manuskriptus deponēt. Agrāk līdzīgos gadījumos tiku ieteicis Vesterosu, bet arī tā nu izputējusi, jo nav tur pēcnācēja K. Ozoliņam. Visdrošākā vieta būtu Mišņa krātuve Rīgā, bet nedroša ir pārsūtīšana (pasts) un vēl nedrošāka pārvešana. Kā izsmiekls mums pastāv birokratisks izgudrojums, kas nosaukts par Kultūras fondu un kas arī pozē, it kā tāds būtu (sk. pielikumu XIII-307). Bet mamona apsēstībā trimdas sabiedrībai gara vērtības neinteresē, tā tās vienkārši nesaprot, tādēļ nerūpējas un nekad arī nerūpēsies par tām.

Par lielajiem grāmatu metieniem dzimtenē viņa kādreiz rakstīja: 'Vai nav jāraud rūgtas asaras, ka mums nav iespējams tur publicēt savus darbus!' - Man gribētos sacīt, ka lielāka tragēdija tā mūsu apspiestajai tautai, jo tai liegta pieeja pie šīm noklusētajām gara vērtībām un tiek barota ar lētu jēlkulu. Trimdotāju pieņēmums nu būtu te radušās vērtības nodrošināt savai tautai līdz tam laikam, kad tai būs atkal iespējams ar tām iepazīties. Bet sajukušajai sabiedrībai neinteresē arī tautas lietas, tā tikai klaigā par tautu, nevis dara

ko jēdzīgu tās labā. Tas ir tragiski, kad vērtības, kādas atsevišķi cilvēki devuši, strādādami pašai izdzīvi neapskaužamos apstākļos, netiek ne apjēgtas, ne aprūpētas, lai saglabātu pašu labāko, kas trimdā vispār radies. Viņa nav vienīgā tāda, kas tikusi ignorēta; citu darbi ir jau izputējuši.

Beidzot man izdevās iegūt 'Zelta caunes' manuskriptu. Darbs tika izdots nelielā metienā, lai būtu ko apdālīt krātuvēm un interesentiem, tā paglābjot to no izputēšanas. Vai līdzīgi izdosies aprūpēt arī kādu citu viņas manuskriptu, kas to nu zina, jo gudrie brāļi, kam līdzekļu gana, par šādiem 'niekiem' naudu neizdod, bet Antiņu mums maz, un tie paši nav nekādi naudīgie. Un tomēr kāds, par šo darbu izdzirdis, tā izdošanai no savas pensijas ietaupījuma noziedoja Jansona fondam 500 dolaru. Kā sadegušo cerību pelnos vēl saglabājušās dzīvas pirkstis! Būtu autore to dzirdējusi, es domāju, viņa būtu apraudājusies aiz prieka par tādu atsaucību.

Nu darbu pilnā mērā iepazinis, varu ieteikt lasītājiem nevien pašu labāko jaunības romānu latviešu literatūrā, bet vienu no ievērojamākajiem darbiem mūsu prozā vispār, kam arī vēl kultūrvēsturiska vērtība klāt. Kaut rādīta te jaunatne, rādīta dzīvi un iejūtīgi, darbam cauri skan dziļāki apakštoni, un, kaut autores rakstības veids šķiet reālistisks, divās galvenajās personās (Aglājā un Sebastiānā) izteicas kāda simbolika, kurā duālitāte, kādu varbūt katrs sevī nesam, beigās pēc ciešanām un cīņām gūst harmonisku apvienojumu, kad garīgais, dvēseliskais, dievišķais cilvēkā pārvarējis savu materiālistiski racionālo ego. Šis ir nozīmīgs darbs, kas iezīmē racionālisma norietu un novārtā nobīdītā dvēseliskā, vispārcilvēciskā atdzimšanu. Ar to tas pieslēdzas mūsdienu avangarda darbiem, kas aicina cilvēci novērsties no mamona diktētā materiālisma un racionālisma, kas novest var tikai pie katastrofas, un pievērsties garīgajai attīstībai, atjaunojot iedragāto morāli un atverot sirdi, dvēseli spirituālajai iekšredzei.

Tām gadu nogurdinātajām sirdīm, kas pašas sevī vēl nes Latvijas gadu atmiņas, šis darbs varētu būt kā atjaunotājs brīnumeleksīrs. Tikai žēl, ka mūsu jaunatnei diez vai tas nepalikis nepieejams, jo tā neliekas tiktāl izaugusi ne valodā, ne vispārējā attīstībā.

Autore neviena netiesā, nekā nenosoda, taču garīgās augšupejas atzīšana iezīmējas nenoliedzami. Te sava līdzība ar viņai tik tuvo dzīvo dabu, kad rudens pārvērš ziedus trūdājā, lai pavasaris plauktu uz tā un ziedētu tālāk jaunā saulgriežu ciklā. Šai darbā skaidri izteicas tas ētikas un estētikas kredo, kādu no vienas puses sevī glabā mūsu folklorā, no otras evangēlijs. Augšupejas ideja ved mūs prom no materiālā un intelektuālā, tikai ar prātu celtā un izrēķinātā, kā no pārdzīvota un trūdēšanai atdodama. Darbs ar skaidru vīziju! Neuzkrītoši, bet neatlaidīgi viņas risinātā attīstība ved uz transcendentālā, dievišķā apliecinājumu. Tāpat to jūtam arī viņas it kā par sevi rakstītajā dzejā (veltītā A. P.):

Oda par manu Es
Tepat manā tuvākā tuvumā
Deg tumši kāds neizšķirts jautājums -
mans Es!
No kurienes būtu tas nācis?
Kas viņu no nebūtnes saucis?

Es redzu, es jūtu, es domāju -
Es!
Cik brīnišķas aptver tas pasaules.
Kāds noslēpums - iespēja - vara -
Šai mazākā vārduņā Es!

Man teiksi: tā kopota tēva,
tā māmuļas radoša griba.
Nē - nē!
Tas lielākais noslēpums stāv vēl
aiz tā simtiem jūdžu tāl-tālienē.

Ir zināma cilvēka filogenēze,
ir izlikta sīksīka ontogenēze,
bet tas nav tas!

Par to, kas ir mana Es-apziņa,
tas nespēj vēl sacīt nenieka!

Kādēļ gan no zināmiem vecākiem
ir radies taisni šis 'Es',
Ne 'tu', ne 'brālis', ne 'māsa'-
Kādēļ?

Kur it tas vispēdējais iemesls: 'tādēļ'?

Un stāvi tu bijībā drebēdams
pie durvīm, aiz kurām ir noslēpums,
kur sacīts in statu nascendi:

Lai top!

Un tam ir savs nolūks ar tevi!

* * *

NOSLĒGUMS

Šo trimdas grāmatu varētu uzskatīt par pirms gadiem publicētās 'Mirusie apsūdz' turpinājumu, tās otru daļu. Kamēr pirmajā atsedzās tautas ciešanas dzimtenē, šajā, kurā savus uzskatus izteikuši četri juristi, arī jau miruši, vairāk izceļas trimda, kuras nelaimes reizē norāda arī uz tautas un visas cilvēces problēmām. Šī sarakste lai būtu kā brīdinājums, stāvot liela draudoša posta priekšā. Visi autori (kāda simboliska sagādīšanās: viņi nāk katrs no sava Latvijas apgabala - Vidzemes, Latgales, Kurzemes un Zemgales) cilājuši tos pašus jautājumus, tikai katrs pieiedams tiem no savas puses.

Herberts Vilks trimdu pārcietis smagi, nevarēdams sev piedot, ka pametis dzimteni un dēli un meitas jāatstāj svešumā. Viņš noliek mums priekšā atgriešanās problēmu: vai tiem, kas netiktu vajāti un kas vēl būtu spējīgi atsākt jaunu dzīvi, vai tiem nav morāls pienākums pret savu tautu atgriezties pie tās? Viss vairums bēgļu devāmies svešumā tikai pagaidām un aiz bailēm krist zvērīgā Staļina režīma nagos. Ja toreiz Latvijā būtu sagaidāmi apstākļi, kādi tur pastāv tagad, tad gan droši varētu sacīt, ka lielākā daļa būtu palikusi uz vietas. Šī pati savas tautas piederības domaliekums apšaubīt, cik gudri ir šīspuses aplausi tiem, kas dzimteni pametuši vai padzīti no tās pēdējā laikā. No mūsu tautas nacionālā viedokļa latviešu vieta ir Latvijā.

Konstantins Ozoliņš bēgļu problēmām bija piegājis lietišķi, konstruktīvi, labi pārdomātā un skaidri formulētā veidā nolīcis trimdas grupai priekšā tās etniskās kopības konstitūciju. Nav grūti iedomāties, cik ļoti sarūgtināts viņš būs bijis par šī skaidrā projekta ignorēšanu, bet viņš panesa rūgtumu klusēdams un paš-aizliedzīgi nododamies darbam vispārības labā.

Bet ar viņa iesnieguma noklusēšanu apkrāpta tika visa trimdas tauta. Tagad Latviešu organizāciju apvienība nepamatoti prezentējas kā trimdas vadība, ignorējot trimdinieku balsstiesības un paralizējot mērķtiecīgas trimdas kopības izveidošanu, kādai tik ideālu konstitūciju bija izstrādājis šis respektējamais jurists.

Vēlāk K. Ozoliņš pie Vesterosas bibliotēkas nodibināja un izveidoja plašu latviešu archīvu, uz kuru mūsu kultūras dzīves dokumentācijas plūda arī no citām pasaules malām. Bet nu, kad tā sarūpētājs ir miris, ir miris arī viņa archīvs: tikai pusgadu pēc Ozoliņa nāves tas jau nojaukts, sapakots kastēs un nospīķerēts pagrabos Vesterosā un Stokholmā. Izputināts svētīgs pasākums, ko nebūs vairs iespējams atjaunot, kad zudusi reiz uzticība pret tiem, kas Konstantina Ozoliņa sastrādāto gan mantoja, bet nepratās mantoto novērtēt un turpināt.

Jēkabs Kalniņš bija cīnītājs, kas nebailojās, ka varētu apdedzināt pirkstus, rakņājoties apdzisušajos, jau ar zemi apbērtajos, bet vēl zemdegā gruzdošajos ugunskuros, meklējot tur pēc izskaidrojumiem mīklainos notikumos, pat noziegumos, kas bijuši tādu apmēru vai rakstura, ka par tiem modusies visas tautas interese, taču palikusi bez atbildes. Viņš dara to ar nolūku - lai pagātnes kļūdas neatkārtotu nākotnē. Viņš, cilvēks bez aizspriedumiem nacionālitāšu, rasu jautājumos, ar saviem atsegumiem brīdina mūs no briesmām, kādas draud mums un visai cilvēcei no tāda fanātisma, kādu kultivē cionisms un talmudisms, kas ar viltu un naidu sirdī irdina visas nežīdīskās sabiedrības, lai tikai panāktu to sairumu. Sarausuši savās rokās milzu kapitālus, izmantojot presi, filmu, radio, televīziju, kas lielā mērā pieder viņiem, kā arī skolu sistēmas, kur liels viņu iespaids, žīdi saindē pasauli ar melu mācībām, morāles sagrāvi, bezdievību, aizraušanos ar sensuālām baudām un materiāliem labumiem kā augstākajiem guvumiem, stūrējot civilizēto pasauli uz vienu mērķi - uz tās bankrotu un viņu virskundzību. Nu arī

redzam, kāpēc esam trimdā, ka tas viņu, ne krievu dēļ. Bet nu būtu jāparedz arī tas, ka esam bīstami uzkodušies uz izmestajām ēsmām, vairāk un vairāk pieņemot mums svešo mentalitāti, un padevīgi tipinām tumšās varas nospraustajā virzienā, atsvešinādamies arvien vairāk paši no savas tautas kultūras substances.

Ne jau mums jāstājas ar naidu pretī žīdiem, kuru fanātiskais mazākums valda pār vairākumu, - tas jau būtu viņiem taisni pa prātam, jo ļaunums rada ļaunumu, kas jau ir tas, ko viņi cenšas vairot - bet jānovēršas no viņiem mums ir, jānovēršas no visām tām viltus mācībām, ar kādām viņi ir citus saindējuši - no marksisma, darvinisma, froidiānisma, antikristiānisma, jānovēršas no naida, atriebības, nežēlības, negodīguma, ateisma, savtīguma, iznīcības, viltus, ļaunuma, kas visu to pavada. Latviešu kultūrā izcilā vietā stāv pavisam citādas - galēji pretējas! - vērtības, kā godaprāts, labestība, līdzjūtība pret cietēju, vājāko, krietnums darbā, sadzīvē, dabas, skaistuma mīlestība, kas viss tik saskanīgi saderas ar Kristus mācību, par kuru lielāka ienaidnieka nav judaismam. Mums nav iespējams atklāt, kurš no šīs geto vidē ar atriebību un teroru audzinātās tautas ir palicis sātāniskā kalpībā, kurš nē, jo viņu darbības risinās dažādos līmeņos, kur apakšējiem nav jausmas par virsējiem, jo slepenība ir galēja. Pie tam dažādo līmeņu darbības var nesaskanēt, tās var būt pat šķietami pretrunīgas, piem., Hitlera Vācijas finansēšana un kara rūpniecības balstīšana no vienas puses, savējo upurēšana tur no otras. Ne visi žīdi ir cionisti, ne visi cionisti žīdi. Ne arī visi žīdi ir talmudisti. Maskēšanās ir tik pilnīga, ka tikai nelaimes gadījums var atklāt patiesību. Tā kā mums te pilnīgi neiespējami ko izšķirot, esam spiesti pagriezt muguru visam žīdiskajam cerot, ka reiz žīdi paši tiks ar sevi galā, atmetīs savu pasaules virskundzības ārprātu un dzīvos kā cilvēki starp cilvēkiem saskanīgi, toleranti. Novērsties no visa žīdiskā mums ir neatliekama gara higiēnas prasība.

Par bagātīgi savāktajiem materiāliem, kas ļāvuši mums atvērt acis, lai liels paldies krietnajam Jēkabam Kalniņam, kas nepazina aizspriedumu un pats bija žīdiem daudz palīdzējis.

Anna Dauge - Šķēre, izolēta no dzimtenes, no Rietumu trimdas, ir klusītēm strādājusi tālāk savas tautas kultūras laukā, dodama vētīgus pienesumus mūsu literatūrā kā ar saviem pašas darbiem, tā tulkojumiem. Stāvot stingri uz latviešu tautas tradīciju un kristietības pamatiem, viņu nav skāris nekas no tās vispārējās dekadences, ar kādu sirgst mūsu trimda Rietumos, un viņas darbos neatradīsim nekā no t. s. 'pavestās literatūras' froidiskā duļķa. Kā šos darbus pavairot pieejamus tautai, ir cits jautājums, tas mūsu, mantojuma mantotāju, pienākums.

Kamēr trīs cienījami vīri-juristi ir pētījuši, meklējuši, analizējuši, kritizējuši, nākuši ar priekšlikumiem, pieejot problēmām intelektuāli un sekojot ētikas principiem, Anna Dauge kā savā radošajā darbā ('Mazajās dzīvībās', 'Zelta caunē' u. c.), tā vēstulēs cilvēka garīgajam veselumam, tā attīstībai ir devusi klāt trešo nepieciešamo dimensiju - spirituālītāti, pie viņas izteiktu kristietībā.

Īpaši tuvu pie sirds viņai jaunatne un viņa ir gandarīta par poļu jauniešu pagrieziena, novēršoties no destruktīvā, visu ārdošā modes ceļa un sekojot baznīcas veselīgajam iespaidam. Bet poļu tautai ir lielas priekšrocības, salīdzinot ar mums: viņu zeme nav okupēta, tad viņu veselīgais etniskais instinkts bija arī zem sarkanās zvaigznes pratis attīrīties no ļaunuma saknes - žīdiem, un beidzot - poļu jaunatnei ir stiprs cietoksnis, kas to aizsarga - katoļu baznīca. Un tomēr iznīcības spēki spiežas iekšā visur kā migla, tie mācas virsū arī Polijai. Cik pasaulē briesmas lielas, labi redzam pēc pāvesta tik biežajiem dažādo zemju apmeklējumiem, kas taču nepārprotami ir glābšanas misijas, lai stiprinātu tautas pret ievazāto sērgu. Cik lieta nopietna, taču nepārprotami rāda pret pāvestu izdarītais

atentāta mēģinājums jo viņš taču ir pats lielākais ļauno spēku pretinieks.

Bet Anna Dauge nešaubīgi ticēja labā uzvarai pār ļauno, un tur viņai bija savs stiprs un neapstrīdams pamats. Šo ticību pauž arī viņas atstātie darbi, dodot garīgu stiprinājumu lasītājam.

*

Paši savas nelaiemes un problēmas pārcilājuši, nu redzam, ka daudz kas atvasināms no citas pasaulē plaši izplatītas sērgas, ar ko esam vairāk vai mazāk aplipušī. Esam nonākuši pie tā paša ļauno spēku izverduma, kas Golgātā noveda Kristu, tikai nu nesalīdzināmi plašāk un varenāk izvērsta.

Žīdi ir visur. Viņi valda Wallstrītā un ir tikpat kā okupējuši Vašingtonu, diktē tur savu, un viņu iespaids ārpus Izraēlas un Padomju Savienības ir liels visās britiskajās zemēs, Austrāliju ieskaitot. Tā kā viņiem līdzekļu netrūkst, viņi sūta savus bērnus skolās, pat neapdāvinātus dzen dzīšus cauri universitātēm. Viņi skaita sevi par aristokrātiskāko tautu, par paša Dieva izredzēto, taču viss ir taisni otrādi: īstenībā tā ir vadības apkrāpta un garīgi visvairāk noverdzinātā un atpalikusē tauta ar dīvaini kroplu morāli un bez spirituālītātes. Tā nododas materiālo labumu raušanai kā neviena cita tauta, un viņu vienīgā koptā kvalitāte ir pati zemākā starp garīgajām - praktiskais intelekts. Bieži dzirdēts sakām, ka žīdu kultūra esot vienīgā pasaulē, kas saistīta ar ticību. Cik aplam! Ar neticību tā saistīta. Jau gadu tūkstošiem žīdu vadoņi mānījuši tautai iestāstīto, bet pašu neticēto dievu, un viņu vēlākais sauklis, ka ticība esot opijs tautai, būs gan tā retā reize, kad nav melojuši, savu ateistu stāvokli apliecinādami. Neticiet? Tad iepazīstieties ar Talmudu! Bet tas nav cilvēciskās attīstības ceļš augšup, tas ved uz leju, uz tumsu, ne gaismu, tas Sātana jeb Babilonas Lucifera rādītais, pa kuru ejot, cilvēks tiek primitivizēts, viņā vairojas viltus, naids, atriebība, varas un mantas kāre. Par cilvē-

ka garīgo attīstību tur nevar runas būt, vienīgā attīstība tur ir parazīta, cita izmantotāja attīstība, kas nav varējusi tikt tālāk par intelektu. Morāle ir tikai vienvirziena, spirituālitate - neeksistējoša, nopulgota kā mānīcība. Sākot ar Vecās Derības viltojumiem (Tora), tad Talmudu un beidzot ar viņu visvarenās preses izplatīto desinformāciju kā Rietumos, tā Padomju Savienībā un Izraēlā pašā, ir taču skaidrs, ka meliem no žīdu pusēs nav vairs nekādu robežu. Tas var novest tikai pie katastrofas, uz ko tad žīdi visai cītīgi arī stūrē, pašpārliecināti par savu pieredzi, jo revolūcijās viņu metodes daudzkārt pārbaudītas un uzlabotas. Līdzās savam 'izredzētības' mitam viņi kultivē vēl kādu citu, lai tikai uzturētu savējo pārākuma apziņu: asinstīrības ziņā viņi esot pati visnesajauktākā tauta pasaulē, tādēļ pati aristokratiskākā. . . Kad nu padomājam par Krievijas stepju dēlu khadaru pēcnācējiem, sauktiem Austrumu 'žīdiem' jeb aškenaziem un to pakļautajiem Rietumu 'brāļiem' sefardim, šiem bieži blondajiem un zilacainajiem 'semītiem', tad tiešām zirgam jāsmejas. Taču mits kalpo savam mēķim, lai arī kāds.

Ne jau bez pamata ANO 1976. g. 10. novembrī ar 72 pret 35 balsīm pieņēma rezolūciju, kas nosodīja cionismu par rasismu, par citu tautu diskrimināciju. Tas notika Valdheima laikā, un kas par atreibības vētru tika sacelta pret viņu vēlāk, kad bija jau Austrijas valsts prezidents, un neaizmirsīsim arī, cik padevīgi žīdu gribai pakļāvās ASV valdība. Un kāda atreibība vēl turpinās pret mums, baltiešiem, arī ukraiņiem. Un par ko? Liekas, šādas kampaņas viņiem izdevīgas, kā piekukuļot nezinīgās pasaules līdzjūtību pret sevi kā cietējiem, izdevīgas arī savas jaunatnes indoktrinēšanā, kā arī, lai novirzītu uzmanību no pašu nelietībām Izraēlā pret arābiem, kur pat pret sievietēm un bērniem izturas neiedomājami nežonīgi.

Ja nu mēs, nežīdi, labi apzinādamies, ka ne visi žīdi ir vienādi, esam spiesti tomēr novērsties no visiem un neuzticēties vairs nevienam no viņiem, tad tā nav

mūsu vaina, bet naida un ļaunuma sējēju mācību panākums. Te piepildās patiesība: ko sēsi, to plāusi. Te arī redzam, ka mantas un varas kārais, tik labi organizētais žīds savā garīgajā attīstībā tomēr ir atpalicis un parāda sevi kā mežonīgu stepju nomadu.

Varētu jautāt, vai maz ir kādas cerības, kad pagriums ir vērties tik plašs un to vara, kas to veicina, tik liela?

Mēdz sacīt, ka koki neieaug debesīs. Lai atceramies balsis, kādas tika pacēlušī Ortega y Gasset's, Alberts Šveicers, Kirpals Singa, Mārtiņš Lutera Kings, kas cilvēci jau laikus brīdinājušas, un tās nav palikušas bez atbalss. Vēlāk tām pievienojās Dags Hammeršelds, U'Thants, tad pāvest Jānis Pāvils II un daudzi citi. bieži dzirdam arī mātes Terēzes atgādinājumus, bet pats galvenais, ka nu atmoda sākusi rosīties tautās vispārīgi. Lielas cerības liekamas arī uz sievietes ienākšanu dzīves kārtotāju vīru vidū. Kamēr vīrietis pēc dabas mēdz būt racionālāks un vairāk materiāli orientēts, sieviete allaž ir bijusi garīgajā kvalitātēs līdzsvarotāka - kā tāpatī Ņina Chruščova! Te varētu piebilst arī kādu personīgu vērojumu: manu brīdinājumu uzklausīšanā sievietēm bijušas dzirdīgākas ausis nekā vīriem. Tāpat var te atgādināt savā laikā vēl miglainoa J. A. Jansona paredzējumu, ka pārvērtībām jānāk un ka tajās būs liela loma sievietei (sk. Jaunzema vēstules un runas 'Zelta caunē'). Tas viss ļauj cerēt, ka nevis žīdi nosmacēs cilvēci, bet ka tā beidzot atbrīvos arī viņus cilvēcīgai attīstībai. Tad viņu vairākums reiz varēs atkratīties no fanātiskā mazākuma un ievadīt žīdu tautas renesansi, atgriežoties pie Mozusa dotajiem sadzīves un ticības pamatiem, attīrot savu religiju no meliem un viltojumiem, no visa ļaunā, kas tur iemānīts iekšā. Viņiem varētu atgādināt britu esejistu un politiķu, franču revolūcijas nosodītāja Edmunda Burkes (1729-97) vārdus: 'Viss, kas ļaunuma uzplaukumam nepieciešams, ir labu cilvēku klusu ciešana.'

Cerēsīm, ka ar savu pasaules brutalizēšanu viņi nebūs aizrāvušies par tālu, kad savairotais ļaunums var aprīt viņus pašus, pirms attapušies mosties. Vienādi vai otrādi, tām mamona katedrālēm būs jāsabrūk agrāk vai vēlāk, un valstis novērsīsies no iedibinātās vasaļu sistēmas, kad tās maksā un maksā milzu summas augļotājiem, novērsīsies no mamona priesteru uzturētā mīta par 'prograsa' un aizņēmumu nepieciešamību, un cilvēks tad būs atmetis slikto ierašu dzīvot uz parāda. Tad atvērsies acis arī augļotājam un tas ieraudzīs, cik zeltam maza vērte, ka pat ēst to nevar, un būs viņš tad spiests mācīties strādāt vai arī palikt par pasaules ubagu. Bet liels būs arī nežīdu darbs, lai attīrītos no ilggadīgā saindējuma.

Cilvēks taču ir garīga būtne, tās attīstība var pastāvēt tikai garīgajā (t. i. bez intelektuālās arī morālajā un spirituālajā) sfairā, kamēr viss materiālais ir tikai līdzeklis eksistencei, tātad pakārtots garīgajam. Ar visu materiālo ir gluži kā ar uzturu: tas nepieciešams organismam, bet tā uzņemšanai ir savas robežas, kuras pārkāpt nav veselīgi.

Te sacītais attiecas arī uz mums, latviešiem. Arī mums būtu jāatmet aplamās ilūzijas un pašuzpūstais lielums, un jāiziet no tā, kas mums ir - no sava mazuma. Mums jāiziet no senču verdzībā uzceltās gara piramīdas folklorā un tās vērtībām, ne no Amerikas bagāto radu mentalitātes, nevis no melu un savstarpēju glaimu viltus mums jāiziet, bet no patiesības.

*

PAR SAKARIEM AR TAUTU LATVIJĀ

Atklāta vēstule maniem sešiem bērniem

Polemika par dzimtenes apciemojumiem un sakaru meklēšanu ar tur palikušo tautas vairākumu ielgst un kopš 1965. gada ELJA-s kongresā Lidsā kļuvusi asa. Vecākā trimdnieku paaudze esot it kā katēgoriski pret un jaunākā atkal par šī kongresa laikā pieņemto lēmumu īstenošanu. Vecākās paaudzes pārstāvju uzskati ir vairākkārt parādījušies mūsu trimdas presē, bet kādreizējās ELJA-s priekšsēdes Vilmas Teneses raksts, kurā viņa, droši vien, nepauž tikai savus personīgos uzskatus, palicis nespiests un tanī ierosinātie jautājumi neatbildēti. Kādēļ? Nedomāju, ka ar to vienkāršu ignorēšanu pietiks, lai atjaunotu un uzturētu to vienību paaudžu starpā, kas tik nepieciešama mūsu kopējās lietās labā.

Ja nu tagad jūs, manas meitas un mani dēli, man vaicājat, kam īsti ir taisnība un kas būtu darāms, tad es, pēc savas labākās pārliedības, domāju, ka kongresa laika pieņemtie lēmumi ir labi domāti, bet ka to reālizēšana saistās ar zināmu risku.

Es zinu, ka ar visu savu dvēseli un miesu jūs mīlat savu mazo, nelaimīgo dzimteni, un jūs redzat, ka līdzšinējā 20 gadus ilgā politika bijusi nesekmīga. Jums ir apnikusi līdz kaklam šī mūžīgā lūgšanās un apēlēšana pie tās dēvētās brīvības, bet, diemžēl, "kurīšs pasaules sirdsapziņas. Jūs redzat, ka laiks nebūt nav mūsu sabiedrotais, un tādēļ jūs alkstat kaut kā tāda, kas varētu dot konkrētus un pozitīvus rezultātus. Jā, briesmas draud ne jau tikai saviešiem dzimtenē, bet vēl vairāk jums pašiem te svešumā. Par spīti nežēlīgai pārtautošanās politikai latviešus tur par krieviem tik ātri nepārtaisīs, jo spiediens rada pretspiedienu, bet vilinošai mācībai "ubi bene, ibi patria" - kur labi, tur ir viņa - šeit jau šodien ir, diemžēl, daudz sekotāju.

Tādēļ: ja jums ir pietiekoši drosmes (un drosmē tur ir vajadzīga) un arī materiālie apstākļi atļauj, tad tas nebūšu es, jūsu tēvs, kas jūs mēģinās atrunāt vai atturēt. Brauciet, bet zināt, ka tas nebūs vienkāršs izpriecās brauciens, lai patīkami pavadītu savas brīvdienas! Tas būs brauciens, no kura varbūt nekad vairs nebūs atgriešanās. Jūs brauksit tur, nevis lai sadarbotos ar svešas varas pārstāvjiem vai tās ieliktniem, bet gan lai parādītu savai tautai, ka par spīti ilgajiem prombūtnes gadiem jūs vēl arvien esat "miesa no viņas miesas un kauls no viņas kaula", un lai no šīs satikšanās dotu ceļiņas ne tikai viņiem, bet gūtu jaunus spēkus arī paši sev.

Ja jūs kādreiz tiešām nonākat dzimtenē, tad turiet acis vaļā un mutes ciet! Ne jau viss būs zelts, ko turis rādīs un kas spīdēs, bet ne jau viss arī tikai negatīvs un melns. Arī viņi tur dzīvo un strādā, un jums ir jāzina, ka ne tikai sliktākie palika mājā un ne tikai labākie aizgāja svešumā. Katra īsta latvieša priekšā nopemiet savu cepuri, palokaities un sakait galdies, jo viņi ar savu klātieni vien, kaut kļusu ciešot, un ar savu izturību dara mūsu tautas pārtāvēšanas labā daudz vairāk nekā visskaļākie runātāji šinī pusē. Tikai tur, kur pastāvējis tauta uz savas pašu zemes, ir izredzes, ka kādreiz nodibināsies pašu valsts. Arī 1918. gadā Latvija dzima no sabrukošās Krievijas, un ārpus Latvijas teritorijas Latvija nemaz nav iedomājā.

Viss tas prasīs upurus, jo Latvijas brīvību arī šodien neizcīnīs "gudrie brāļi" ar savu spriedelēšanu starptautiskajās konferencēs, bet gan tie paši "muļķīši", kas jau 1919. gadā ar savām svētajām dušmām un neprāvu spītēja mūizigam pāršpekam pie vēntas un tumšajai oktobra nakti izgriezta Daugavas tiltus pie Rīgas.

Mīlie bērni, kailas dzīvības glābdami, mēs jūs aizvedām svešumā, cerot, ka jau pēc dažiem mēnešiem būsim atpakaļ dzimtenē. Taču nu ir pagājuši gadi - mēs kļuvuši veci un jūs lieli. Mūsu laiks ir pāri, bet jūsu laiks ir klāt. Tēvu zemei grūti laiki, jums tai jāiet palīgā! Lai Laimīte, mūsu pašu mazā Laimīte jums palīdz!

Jūsu tētis Francijā

('Mēs', 1966, 22)

PIE BAŠKĪRIJAS LATVIEŠIEM

Valoda ir tā laipa, pa kuru sastopas gars ar garu, prāts ar prātu, cilvēks ar cilvēku, lai tie mājotu dlezin cik tālu cits no cita.

(Atis Kronvalds)

Tas bija viens no vadmotīviem 1985. gada jūlijā rīkotajai mūsu Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta zinātniskajai ekspedīcijai uz Baškīrijas Autonomo Padomju Sociālistisko Republiku.

Ir zināms, ka Baškīrijā, Arhangeles un Iglīnas novados Pieurālos, sākot ar 1887. gadu iebrauca samērā daudz latviešu. Tie bija izcelotāji, uzņēmīgākie zemnieki un kalpi no Kurzemes un Vidzemes, kuri Baškīrijā iepirka zemi. Pirmajos gadu desmitos cirta mežus, lida lidumus un apsēja laukus (zeme tur ir neparasti auglīga), kopa bišu dravas — līdz zemnieku sētas kļuva daudz maz dzīvotspējīgas. Šo pārceļošanas gaitu bieži atspoguļoja tā laika prese («Baltijas Vēstnesis», «Mājas Viesis» u. c.). Ap šadsimtu mītu Arhangeles novadā dzīvoja anmēram četri tūkstoši latviešu (divdesmito gadu sākumā visā Baškīrijā bija aptuveni desmit tūkstoši latviešu).

Ekspedīcijas mērķis — apzināt latviešus, kas joprojām tur dzīvo, pēlīt viņu valodu un tās slāvkli, izzināt viņiem zināmo tautas dziesmu un ziņu tekstus un melodijas, fiksēt etnogrāfiskās ziņas. Pētniecisko darbu vadīja filoloģijas zinātņu doktore profesore A. Blinkena, ekspedīcijas sastāvā bija daudzi filoloģijas zinātņu kandidāti — B. Laumane, A. Vulāne, A. Sarkanis, folkloristi J. Rozenbergs

Leņina ordeņa kavaliers Anna Dūce.

un V. Bendorfs, vestures zinātņu kandidāti etnografi M. Slava un L. Jefremova, kā arī kino grupa.

Pārsteidzošs bija fakts, ka Baškīrijas latvieši ne tikai nav aizmirsuši dzimto valodu, bet nav arī atstājuši novartā dziesmas un daudz paražu. Ekspedīcijas materiāli ir liels ieguvums latviešu dialektoloģijai, jo turiniešu valodā saglabājušās senas izlokšņu īpatnības, kas Latvijā izlokšanās jau zūd (piemēram, vīrakaš un vidakaš dēls — vecākais un vidējais dēls, dziesum — dziesma u. c. no Vidzemes jūrmalas izcelotāju pēctēču runas). Valodas un folkloras zinātniskai izpētei gandrīz visi teksti ierakstīti magnetofona kasetēs (visvairāk fiksēts libiskā dialekta materiālu). Ziņu devēji bija vecākās vai, retāk, vidējās paaudzes ļaudis. Arhlatišos (Veclatviešos) vēl joprojām darbojas latviešu sieviešu vokālais

ansamblis, kurš latviešu dziesmas svētkos skandē ne tikai ciemā un rajonā, bet dažkārt arī Baškīrijas galvaspilsētā Ufā. Neparasti, ka latviski šajos ciemos ne tikai saprot citu tautību pārstāvjus (baškīri, krievi), bet pat viens otrs no viņiem runā un zina arī dziesmas.

Visi Arhangeles novada latvieši ar prieku atcerējās Ventspils Tautas teātra nesen rādīto A. Upīša lugu «Ziņģu Ješkas uzvara». Izziņas avots par latviešu kultūru ir Arhlatišu ciema bibliotēkā esošās Padomju Latvijas sūlītās grāmatas, kas tiek daudz lasītas. Nesen Valodas un literatūras institūts nosūtīja arī akadēmiskos Raiņa Rakstu sējumus. Turienes latvieši saņēmuši arī latviešu valodas mācību grāmatas, folkloras izdevumus un dailliteratūru. Vairums turienes latviešu apzinās savas valodas un kultūras saknes.

No Baškīrijas latviešu sadzīves iezīmēm minamas kārtība un skaistums mājā un sētā, čaklums un viesmīlība, uzticība cilvēkiem. Labi to raksturo Bakal-

dinas iedzīvotāja Kristīne Bērziņa: «Visu mūžu es ir strādājis kā tāds rūķis.» Te jāpiebilst, ka turieniešu strādīgums tiešām uzslavas vērts, starp turienes zemkopjiem — Leņina ordeņa kavalieriem vairāki ir latvieši. Savā garā viņi ir gaiši cilvēki

-- Anna Dūce un Dora Bite (tagad dzīvo Latvijā), kas pirmās Baškīrijā par savu darbu 1936. gadā saņēma šo ordeni, Milda Veisa (1976. gadā). Valdības apbalvojumus saņēmuši arī tādi sirsnīgi cilvēki kā Vilma Vernere, Aleksandrs Rinkmanis, Anna Krastiņa (viņa valas brīžos lieliski glezno un, kā daudzi citi, strādā rokdarbus), Kristīne un Jānis Bērziņi, Aleksandrs Apsēns, Paulina Paspārne un citi.

Liela Latvijas zinātnieku ekspedīcijas gādānece un atbalstītāja bija partijas Arhangeles rajona komitejas sekretāre Nelliņa Freimane, daudz palīdzēja Arhlatišu ciema padomes priekšsēdētāja Lonija Oliņa un citi. Bez viņu rūpēm nebūtu bijis tik daudz zinātniskā materiāla, patīkamu brīžu un saules.

A. Sarkaniš

Ekspedīcijas dalībnieki Baškīrijā.

V. Strautnieces

('Dzimtebes Balss', Rīgā, 1985, 34)

Latvieši Baškīrijā

Nesen LPSR Zinātņu akadēmijas augstcēlnē notika plaši apmeklēta sanāksme par kompleksās ekspedīcijas rezultātiem Baškīrijas latviešu apmetnēs. Ieskatu pēc ekspedīcijas atgriešanās preseī sniedza tās dalībnieks Alberts Sarkanis, tas pērn, 34. numurā, publicēts arī mūsu laikrakstā. Tagad, kad pētnieciskais materiāls apkopots, jau rakstīto varam papildināt ar citām interesantām ziņām par citnacionālā vidē dzīvojošiem tautiešiem.

Tek sautite tecēdama... Si tik tuva dziesma, kas ieskaņota magnetofona lentē, nākusi uz Latviju tālu ceļu — no Urālu kalnu piekājes, Baškīrijas, kur latvieši dzīvo jau vairāk nekā simts gadu.

Aizvadītajā vasarā turp no Latvijas devās valodnieki, folkloristi, etnogrāfi, kā arī kinooperatori un fotogrāfi. So ekspedīciju vadīja LPSR Zinātņu akadēmijas korespondētājlocekle profesore Aina Blinkena. Viņu lūdzām atbildēt uz dažiem jautājumiem.

— Kā tika organizēta šī ekspedīcija?

— Šāda iecere jau bija sen. Mums izdevās izveidot sadarbību ar turienes valodniekiem. So ekspedīciju organizējām kopā ar Baškīrijas Zinātņu akadēmijas Vēstures, valodas un literatūras institūtu un Baškīrijas universitāti. Ekspedīcijas izdevumus finansēja Latvijas PSR Zinātņu akadēmija.

— Isumā — par latviešu izceļošanas lēmumiem.

— Pagājušā gadsimta sešdes-

mitajos — deviņdesmitajos gados zeme Latvijā galvenokārt bija vācu baronu īpašums un zemnieki to varēja iepirkt dzimtas īpašumā tikai par dārgu naudu. Zeme Latvijā maksāja līdz 100 rubļiem desetinā. Tāpēc latviešu zemkopji meklēja zemi citos Krievijas impērijas novados, kur tā bija nesalīdzināmi lētāka. Piemēram, Ufas gubernā zemi varēja nopirkt par 5—10 rubļiem desetinā. Tādējādi gadsimta beigās latviešu kolonijas bija izveidojušās 33 gubernās. Tikai Ufas gubernā vien 1897. gadā bija 385 latviešu saimniecības ar 3875 iedzīvotājiem. Vēl 1928. gadā Ufas gubernā bija 25 latviešu kolonijas.

— Kāds bija ekspedīcijas mērķis?

— Tagad, kad apritējis gadsimts, kopš pirmie izceļotāji un viņu nākamās paaudzes dzīvo Baškīrijā, zinātnieku interesi izraisa vairāki teorētiski un praktiski jautājumi, kas saistīti ar tautas nelielas daļas dzīvi ārpus etniskās pamatteritorijas. Tie ir jautājumi par valodas īpatnību saglabāšanu un valodas funkcionēšanu, par tautas tradīciju pārmantošanu un kopšanu, par folkloras saglabāšanu, par nacionālās un citnacionālās kultūras mijiedarbību u. c.

— Kādas atziņas gūvāt?

— Sākotnēji latviešu izceļotāji Baškīrijā izveidoja savrupas apmetnes un viņiem līdz pat kolektīvizācijas sākumam bija maz saskarsmes ar vietējiem iedzīvotājiem. Savā starpā viņi runāja to latviešu valodas izloksni, kurā runājuši savā tēvu zemē, galvenokārt — libisko, jo izceļotāji ir no Vidzemes un Kurzemes jūrmalas novadiem.

Latviešu izcelsmes skolotāji vienā no Arhangeles novada vidusskolām - (no kreisās): Vera Bērzkalne, Zigfrīds Kauliņš un Lidiņa Sovina, dzimusi Derkēvica.

Ekspedīcijas vadītāja valodniece A. Blinkena un folklorists Jānis Rozenbergs sarunā ar M. Gorkija clemā dzīvojošu tautieti.

V. Strautnieces foto.

Tagad, pēc simts gadiem, pirmo izcelotāju pēcteči latviski runa tāpat kā viņu vecāki un vecvecāki. Valoda ir iekonservējusies gadsimta sākuma līmenī. Latviešu valodu ikdiena visvairāk lieto vecākā paaudze, cilvēki, kas mācījušies latviešu skolas Baškirijā (tās pastāvēja līdz trīsdesmito gadu vidum). Par latviešu literatūru interese ir samērā liela, taču šie tautieši labāk lasa krievu valodā tulkotus latviešu rakstnieku darbus. Tomēr jāpiebilst, ka M. Gorkija kolhoza bibliotēkā ir samērā daudz grāmatu arī latviešu valodā.

Sarunvalodā, kā jau minēju, izmanto dialektu, ir saglabājušās spilgtas libiskā dialekta īpatnības, arī tādas, kādas vairs nesastopam Latvijā. Taču nav izveidojusies literārās valodas forma. Tas liecina, ka literārā valoda var veidoties tikai noteiktos vēsturiskos un sociālos apstākļos. Atrautības vidē, nemācot valodu skolā, bez valodas kopšanas, tā neattīstās. Tāpat nepieciešama grāmatniecība, prese. Dažādās teritorijās, atkarībā no dažādiem sociāliem un kultūrvēsturiskiem faktoriem viena un tā pati valoda attīstās dažādi. Valodas kultūru un literārās valodas attīstību lielā mērā nosaka valodnieku un citu kultūras darbinieku apzināta darbība valodas kultūras kopšanā. Pat tie gados jaunākie Baškirijas latvieši, kas ieguvuši augstāko izglītību, nelieto literārās valodas formu, bet runā tāpat kā vecākā paaudze, dialektā.

— Vai paredzamas vēl citas ekspedīcijas?

Pirmā ekspedīcija pie citnacionālā vidē dzīvojošajiem latviešiem dod tikai fragmentāru

ieskatu latviešu valodas funkcionēšanā šādos apstākļos. Lai izdarītu nopietnākus secinājumus, nepieciešamas vēl vismaz dažas ekspedīcijas uz tāda tipa latviešu apmetnēm, lai rastos zināms salīdzinājums un varētu izdarīt dažādu faktoru analīzi.

— Tieši par Baškirijas latviešiem pētījumus tuvākajos gados neturpināsim, jo priekšstatu esam guvuši. Tā kā šādu latviešu koloniju Savienībā ir daudz, salīdzināšanai gribam organizēt ekspedīcijas uz citām vietām: Sibīriju, Pievolgas rajoniem, Kaukāzu u. c. Arī šīs kolonijas veidojušās pagājušā gadsimta beigās.

— Vēlreiz atgriezoties pie iepriekšrunātā — kāda ir Baškirijā dzīvojošo latviešu saikne ar dzimteni?

— Pēc Lielā Tēvijas kara ļoti daudz tautiešu atgriezās Latvijā. Šis process turpinās. Līdz ar to saikne kļūst arvien ciešāka. Notiek sarakste, savstarpēji radu, draugu un paziņu apciemojumi. Pašlaik Baškirijas ciemos dzīvo ap tūkstoš latviešu. Viņi kā agrāk vairākumā ir zemkopji. Tādēļ arī tie, kas atgriežas savā tēvu zemē, izvēlas dzīvi laukos. Daudzi bijušie Baškirijas latvieši tagad strādā Lielvārdē, kolhozā «Lāčplēsis», Ventspils rajona Tārgalē un citās lauku saimniecībās. Ir arī rīdžinieki. Šiem cilvēkiem izveidojusies tradīcija — ik gadu jūnija pirmajā svētdienā viņi atbrauc uz Rīgu, lai atkal tiktos. Viņi ļoti interesējas cits par citu, uztur sakarus. Un arī tālajā Baškirijā ik vasaru atvaļinājuma laikā var sastapt ciemiņus no Latvijas.

Intervējusi A. Rožlapa.

.'Dzimtenes Balss', Rīgā, 1986, 20)

Aiz upītes es uzaugu...

1985. gada jūlijā LPSR Zinātņu akadēmija organizēja pirmo zinātniski komplekso ekspedīciju uz Baškīrijas APSR Arhangeļskas rajona ciemiem. Ir zināms, ka 19. gs. beigās Pleurālos iebrauca samērā daudz latviešu izceļotāju — uzņēmīgākie zemnieki un kalpi no Kurzemes un Vidzemes, kuri Baškīrijā iepirka vai rentēja brīvās zemes. K. Šķiltera «Latkoloniju vēsturē» 1926. gadā šai apvidū uzrādītas 1372 latviešu zemnieku saimniecības. Ekspedīcijas mērķis bija apzināt latviešus, kas joprojām tur dzīvo, pētīt saglabāto valodu, pierakstīt viņiem zināmās tautsdziesmas un ziņģes, fiksēt etnogrāfiskas zīņas. Pētniecisko darbu vadīja filoloģijas zinātņu doktore profesore A. Blinkena, ekspedīcijā strādāja dialektologi B. Laumane, A. Sarkanis, A. Vulāne, folkloristi J. Rozenbergs, V. Bendorfs, etnogrāfes M. Slava, L. Jefremova, kino un foto grupa — V. Strautniece un V. Mēbalds. Lai iegūtu salīdzinošu materiālu un bāzi zinātniskiem pētījumiem, līdzīga rakstura ekspedīciju darbu paredzēts turpināt arī citos PSRS apvidos, kuros savulaik, vēsturisko apstākļu nosacītas, veidojušās latviešu kolonijas.

Piedāvājam ieskatu 1985. gada ekspedīcijas fotomateriālos kopā ar fragmentiem no fiksētā izziņas materiāla, saglabājot teicēju runas ipatnības.

Fotoreprodukcija no Annas Krastiņas [Gorkija ciems] albuma. Jaunā dzīvojamā ēka, uzcella pirmās pagaidu mītnes vietā. Uzņēmums izdarīts gadsimta sākumā.

Aleksandrs Apsāns — savulaik strādājis gan elektrostacijas būvē, gan dažādus amatnieka darbus. Tagad sabiedriskā kārtā kļuvis par Gorkija ciema fotogrāfu un mūsu laika hronistu.

ALEKSANDRS APSANS, dzim. 1908. g., no Gorkija ciema.

Viņi jau atbrauca apmieram... tada laikmeta, kad bij tā saucama Stolipinskaja reforma, kad deva zemes uz apdzīvošanu. Tās zemes no valsts bij, no cara valsts — tani laikā. Tad viņas bij no sākuma par velti uz kādu tad 20 vai 25 gadi laiku to atlidzinašanu. Paši paši pirmie latvieši kad iebrauca, viņi — kā? Apmetās kur nebūt, kad nebūt būdu saslēja, ziniet, no kārtīgam. Zagariem appina, un tur dzīvoja, kamēr uzcirta kadu nebūt pagaidu māju. Viņi jau lielaka daļa visi, viņi jau pa vilcieniem maz kas brauca, ar saviem zirgiem brauca — no Latvijas uz šejieni. Nu, brauca jau vairakiem mēnešiem. Šite, redziet, latvieši bij Arhangeļe, tur ar no sakuna daži apmetās. Un tie, kas izbrauca šite, tos sauca par Arhangeles latviešiem. Un no to iesakas Arh-latišskij selškij sovet. Un tā, vot, līdz šo dienu tas turpinājas.

Nu, a to famlij — tas «Maksim Gorkij» — nosaukumu kolektīvam, to, ziniet, pēc 37.—38. gadu tik iedeva. Visupirms mūsu kolektīvs saucās «Jaunā Dzīve». Pēc tam bij «Pēteris Stučka». Un tad, kad, nu, tika nozakāts tas Stučka, kaut gan viņš nebūt to nebija pelnījis, vēlāk viņu rehabilitēja, bet... e, tagad viņš i-cieņā un godā pie Kremli — jūs kapu varbūt i redzējuš, vai? Jā, bet mums vairs to nosaukumu neatgriezta, jo — nu, ko

tad, nu Gorkijs jau ar tāds pat rakstnieks, ko tad tur?

* * *

MARIJA LAPSIŅA, dzim. 1900. g. Mirusi 1983. g., Gorkija ciems (teksts pierakstīts 1983. g. vasarā: — V. S.).

Tā mums bij pašiem lauki. Mēs visi kā jau... izkopts rokā, es jau mazs bij — man neviens nav mācijs. Sak — nemāk? Izkapti, un brāļiem pa priekšu, un plauj! Kad pašiem plavas bij — priekš zirgiem jāsapļauj, nu, maz kas, govēm. Un, ja lietā to kapeiku liek, ieliek, tad uz augšu iet cilvēks.

Vai, latvieši kas bij! Dziedaj, un pa Jaņiem un visiem svētkiem, un ka svētīj! Tagad jau vair nekas nav, tumšs. Ātrak gan mēs dziedaj un bija, un, meit, es jau pulka ko maku. Latviešu dziesmas visas jau man ar ir aizgājušas... aizmirsis no ta, vecums jau. Un, ka viņas vair neturpina, ta viņas aiziet prom pa vēju ar!

Marija Lapsiņa.

ALVINE VECE, dzim. 1907. g., no Gorkija ciema.

Zirgu nebij, ar bulļiem bij jāstrādā, vai, ka mēs mocījast! Man Reinis bij maziņš, uzliek uz to bulli gubiņus vest. Tas bullis

Aiz upītes es uzaugu,
Pār upīti man' aizveda,
Paliek mani bāleliņi
Aiz upītes raudādami.

meža iekša, puika paliek zara gala. Vai, ko pārcieta, kad tā iedomājas, kad tas kolektīvs sakas! Un tagad nobeigts tiklīt, ka viņš mums yair nekas nav. Nāk baškiri un pasaka: kakeje? ko jūs te, ko nāk — jums Latvija zeme! Ko jums te vajag? Vot, man vedekla ierma strada, viņa saka, cik reiz es nav dabūjis — ko jūs te vandas, ta nav jūsu zeme! Ta nav jūsu zeme, jums — Latvija.

ANNA KRASIŅA, dzim. 1924. g., no Gorkija ciema.

Bij pulka tie muzikanti, mēs spēlējām, es saku — mēs braucām uz sabantūjiem, i kur nu bij jābrauc. Un pa brigādēm braucām uzstāties, un klubā spēlējām. Un bij ļoti jauki. Uz vijolēm bij kas spēlēt. A tagad jau viss ir izputējis. Tie jaunie, tie negrib mācīties vairāk. Nu, mani bērni ta spēlēt! Man

Anna Krastiņa cilvēks bez speciālās izglītības, bet ar iedzimtam maksimāli dotībām, glabā daudz laikmetu un vidi raksturojošu attēlu, kuros dažkārt pat nav redzami viņas radi, bet kuri tāpat likušies interesanti un glabājami. Pat eļļas krāsas nav baidījušas pasdarbības maksimāli — dālijas vazē gleznotas uz koka deļa. Uzņemumā redzami Annas Krastiņas mazbērni Sergejs un Iveta.

i dēls, i meita spēlēt — mēs uz mandolinām vienreiz Arhangelē spēlējām. Kādreiz, ka bij laiks, vot, viņi vēl skolā gāj, ta jau mēs spēlējām mājās, bet tagad katrs savā dzīvē, katram savas rūpes ir un tā... Neiznak vairāk.

* * *

Man 8 vai 9 gad, ka bij. Viņi atbrauca te 35. gadā vai 34. iz-

brauca tie latvieši no Maskavas («Prometeja» aģitbrigāde un Valsts latviešu teātris «Skatuve» — V. S.). Ta viņi dziedāj te. Vai kā, cik labi patikās! Sīto pašu «Spriguliti» dziedāj. Un tad dziedāj: «Pieci gadi kalpiņš biju, pieci kalpa kažociņi» — to es atcerās labi. Teātris ar bij. Ko nebūt viņi rādij, bet to es nemāku pateikt. Visu viņi rādij, dziedāj un... ļoti viņi tā. Labi laiki bij šite.

dienas, vai kas... Uz bērēm tāpat. Maz jau cep tagad, ka reiz i gatava maizīte. Baltmaizi visādi taisa. Āboļu pīrāgus, biežpiena. Ta mums te tadas kaļinas aug, ta kaļinu pīrāgus, ievogu. Tas i no krieviem. Ievogas laiž vairākas reizes caur gaļmašīnu, viņas pieliek, nu, tikpat kā bieža masa. Tur pieliek cukuru, pieliek — mums kādreiz ir tāda povidla — to pieliek klāt, ta viņ garšīgāk ir. Un

Skats Gornija ciemā. Priekšplānā esošā cellne savulaik bijusi viensēta, tad pārvesta uz ciemu, kalpojusi kā dzīvōjamā ēka, vēlāk — ciema klubs. Tagad neapdzīvota. Pēc vietējo ieskata — neglīta (jaunais klubs celts no baļņajiem ķieģeļiem).

Alina Zvaigzne (blakus mazmeita Inese), kas atceras tautas ticējumus un labprāt dalās latviešu ēdlienu un dzērienu gatavošanas pieredzē. Viņas meita Nellija Freimane pašlaik ir PSKP Arhangeļskas rajona komitejas sekretāre.

ZVAIGZNE ALINA JĒKABA m.,
dzim. 1928. g., no GorkiĶa ciema.

Bet tie LĶgotĶu ēdieni, tie jau mums. Tie krieviem nav. Ne baĶķirieni, ne krieviem. Tos mēs tomēr ievēro. Un tā tagad lĶgot kādreiz saietam kopā, te kād 2 vai 3 Ķad atpakaļ — viengad lĶgoja. Nu, bet to sieriĶu jau izsien un sviestiĶu. Kad saka, ka Jāņam piens, Jāņam siers un sviests... lai tas vismaz tani dienā tad i pietiekoĶs visiem.

Kādreiz jau bij, es atminu, es vēl lerna strādāj, un ta pirmās dienas jau Ķajām palīdzēt tas govis pieradināt tai tabūnā. Un ta nu, ka nācām mājās, ta lĶistiĶamies a to ūdeni. Bet tagad tas ir atĶajis. Daudz kas jau ir izgājis. Vot, aitiĶas mēs laiĶ ārā, ta Ķani — no vecākiem, no vecmātes — ir iesākuĶi: tad maizĶti appem visiem uz riĶķi, un ta iedo tai vienai. Ta saka, ka visi kopā turās, un visi nāk mājās, tas tabūns.

Tad likai ar saka, ka, vot, viciĶu, ka pirmo dienu aizdzen ĶoliĶu, ta to viciĶu vajĶ atnest uz māju un kurnebūtas nolĶikt, lai viĶ stāv, ta tā ĶotiĶa nāks mājās, to es atminu. Kādreiz i pate es tagad ar saku — tā viciĶa jānes uz mājām, jānolĶiek!

Uz visām ĶodĶbām rudzu maizi cep. Vai kāzas vai tur dzimĶšanas tad piragam virsu. Kādreiz liek vēl vaku virsū, kādreiz lĶpatas, prosto plāni. ĶarĶiĶs pirags, nav rugĶs nemaz. Vēl ir speĶa piragi. SpeĶum kādreiz pielĶiek risus klāt, vai

speĶi vienu paĶu. OliĶas pielĶiek klāt vai sipoliĶus. Nu, sipoliĶus noteĶkti pielĶiek klāt! Todus jau pastāvĶgi cep.

* * *

Nu tā LatvĶija jau laikam pievelĶtos latvieĶu cilvĶkus, pēc to jau mēs ilĶgojas. Ja mēs pa radio vai televĶzoru uzdzird latvieĶu valodu, ta mums liekas, ka pavisam citādāk ir. Man tēvs, māte i dzimuĶi LatvĶijā. Tā ir mūsu valoda, tā ka tā viĶa ir tuva, lai dara, ko ĶriĶ. Man jau abas meitas lasa pa latviski.

Agnēze Brancs — GornlĶja ciema dvēselĶskāķals cilvĶks. Taufasdziesmu un ziĶģu Ķlabātāja. DaĶās stundās no viĶas plerakĶstiĶs ĶandriĶ tikpat daudz dziesmu, cik no visiem pārējiem teĶcējiem kopā.

AGNĒZE BRANCs, dzim. 1905. g., no GornlĶja ciema.

Mamma jau nav ĶriĶbējusi, un mammai brāli tur palĶikuĶies — tie neviens nav ĶriĶbējusi, ka tā mamma brauc projam no to LatvĶiju. Viram liela dūĶa, mammai jau kāda tā dūĶa bij, to nezĶin, bet tam viram tā dūĶa liela — tas ĶriĶ sev saimnieks būt. Un iebrauc te, viĶ sak, ienāc te tani meĶā, viĶ sak, vairāk nekas nebĶij, kā lieli koki, un, kas bij sasiets tani pauniĶa, nolĶika apakĶ to koku, un no to mēs sākām strādāt.

* * *

Man dĶkti ĶriĶbējās uz adāmĶmiĶiĶu mācĶties adīt, man tā ĶriĶbējās — a visiem speĶkiem. Es neko citu negriĶbēj, ka tik es varētu iemācĶties adīt! Nu, nebĶij te nekur. Nekādas maĶinas te nebĶij, vajdzēj uz TabĶnsku braukt, tur — projām. Nu, kur tur var aizbraukt? NebĶij

jau tie spēki ar nemaz tādi, mēs jau bijām sainē 8 bērni. Viens bralītis nomira, nu tad 7. Es i brudiereju, i šuvu, i visu ko! I šuvu visādas drēbes: virsdrēbes un apakšdrēbes, un... vot, sāka rokas un kājas noņemt... Adij un tamborēj — visādus rokdarbus es strādāj. Bet a to šūšan jau nebij laika tos tambordarbus un to adīšan. Es taču kād 13 meiteņ izmācīj šūt! Nu nekā — nu nāca un prasīja, un nekā nevarēj. Un man tāda žēlīga sirds bij: es domāj — ka es ir iemācījies, lai nu mācas citi jaunie arī! Vot, tagad Latvija dzīvo man mācekles: tāda Avotiņa Anna, tā pie manim mācījās šūt. Emsiņu Zelma pie manim mācījas šūt. Daudz meitenes es izmācīju.

Spodrite Bērziņa no Belsovas ciema, laulas medicīnās zintnece, iedāvināja pret daudzām kaitēm lietojamo «dzīvo matu» arī mūsu ekspedīcijas dalībniekiem.

SPODRITE BĒRZIŅA, dzim. 1912. g., no Belsovas ciema.

Viens man prasīj: a ko jūs ārstē? Es teic — es nezin. Nu, kā es var teikt, a ko? Viņš man teica: a kād spēku mēs?... kāds magnet-spēks iekšā esot! Bet tie ir vārdi. Nu, bet, vsjoravno, spēks i. Jā, es jūtu to. Nu, ka i dziļi iekšā, ta, zināms, ka tā nejut. A ka tā vairāk i, kur vaina, tur jūt, tūlīt.

Māras vārdi tad i, kad sicva dzemdē bērnu. Jā, jā — tās sāpes noņemt. Tos tu ar gribi? Kāpēc viņus sauc par Māras vārdiem — es to nezin. Nebij tais vārdos... Varbūt — bij jau tie vārdi izdzisuši, man bij jāpatulko viņi, nevarēj saprast. Viņi bij sadīluši dikti.

Ko es jums var teikt? visādi pārdzīvojumi i — kas nav pārdzīvots! Cilvēks jau... Tā jau sāka: tu apzin cilvēku, ar ko tu runā! Un a katru cilvēku tu visu nerunāsi. Katram cilvēkam i sava runa. Ar visiem cilvēkiem vienu runu nevar runāt. Ar katru cilvēku sava runa jārunā. Tā, kā sapas.

* * *

RACENS ELVIRA JĀNA m., dzim. 1926. g., no Livānijas ciema.

Te jau ātrāk latvieši vien dzīvāj, ka jau bij tie... pa savām mājām, ta jau bij latvieši visi, neviena cita tautieša nebija. Tagad jau i samaisīti. Ka tur jāsaka — kurš vairāk, ta tur jādomā i un jāraksta. Pa Jāņiem salasījāmies, tie latvieši, mēs te visi — tā Bettante un Olgas tante, un visi tie latvieši. Ja pa latviski dzied, ta uzreiz liekas taisni tā interesanti... Ja mēs i kopā, tad kādreiz latviešu sievas uzdzied pa latviski.

* * *

Alīna Kronberga no Livānijas ciema. Glabā interesantas atmiņas par pirmajiem iecerotajiem Baškīrijā; no viņas pierakstītas vairākas tautasdziesmu melodijas, tradīciju apraksti.

Arhangeles latviešu koris, divdesmitie gadi. Fotoreprodukcija no Annas Krastiņas albuma.

Pauline Paspārne. Viņas vecāki nākuši no Novgorodas kolonistiem Pauline šobrīd ir Gorkļa cema vecākā iedzīvotāja.

PAULINE PASPĀRNE, dzim. 1895. g., no Gorkļa cema.

Brudierēja a mašīnu, a šuj ar rokām. Es, miļā meitiņ, es vēl tagad daru. Vot, ziemā, kad i vaļas, tad tas priekš manim tas vismīļākais darbs. Es papriekš uzziņē uz papiriņu. Tagad es... vienreiz tād bij — divielus šuvu, karināj divielus — man jau ar kaut kur i tie. Es tagad viņai aizsūtī to divieli (draudzenei, kas no Baškīrijas aizbraukusi uz Latviju — V. S.). A viņai kaimiņiete no Latvijas (tā viņa i mūsējā, a tā i tā). viņa tagad, tur i kād tād izstāde bijusi un kas. Un viņa tagad to manu divieli aiznesusi uz to izstādi. Un tagad dabūjusi l. vietu! Un atsūta man kleiti — drēbi viņai iedevusi par to.

Livānijas ciems. Annas Dūčes skapis, ievērojams ar īpatno fakturējumu un dekoratīvo augšdaļu, kurā attēlots mitoloģiskais pasaules koks. Vietējā meistara darinājums.

Anna Dūče no Livānijas ciema. Vienu no pirmajām slaucējām Baškīrijā, kas 1936. gadā apbalvota ar Ļeņina ordeni un 1939. gadā ierakstīta Vis-savienības lauksaimniecības izstādes goda grāmatā.

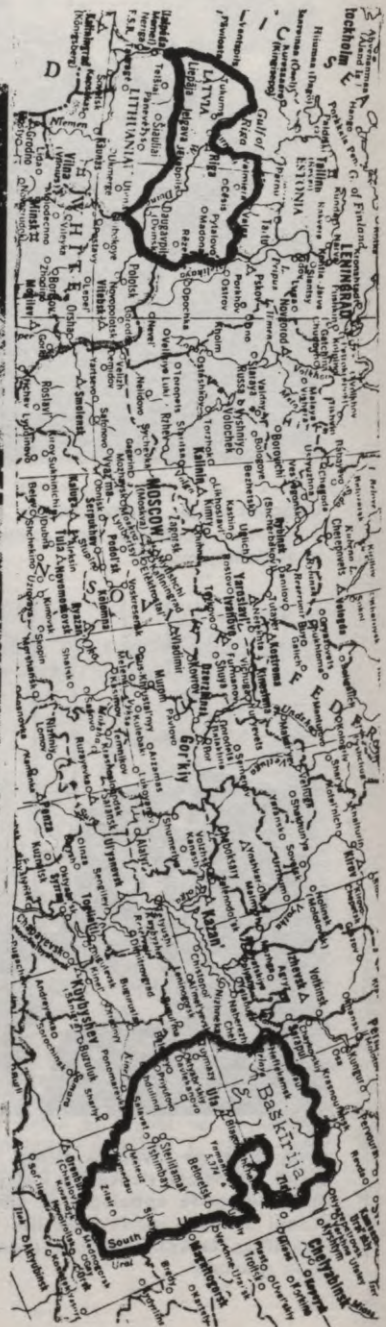

Vera Čirule no Bakaldinas ciema. Beigusi Ļeņingradas pedagoģisko tehnikumu, strādājusi Taras apgabala Kurzem-Ozolciemā latviešu vidusskolā, vēlāk atgriezusies Bakaldinā. Visu mūžu strādājusi pedagoģisku darbu.

Ekspedīcijas dalībnieki svētoīenas ekskursijā Urālū priekšalnēs. No kreisās: V. Mēhalds, J. Rozenbergs, E. Lau-
ne, A. Sarkamīšs, A. Blīnkens, A. Vuļāne.

Materiālu par latviešiem Boškrijā
sagatavojuši VAIRA STRAUTNIECE.

P I E L I K U M S III (76)

Te Jēkabs Kalniņš atceras epizodi Liepājas raidītājā 1944. g. rudens pusē (varēja būt ap augusta-septembra miju), kad Unāms teica sparīgu patriotisku runu, ko esmu pieminējis savās atmiņās 'Liepājas gadi' (krājumā 'Pretmeti', 1979), bet otrā rītā, visiem par pārsteigumu, viņš bija kluslīdēt aizkuļojis uz Vāciju.

Ar Jāni Vinteru esam patāli skolas biedri (viņš 1930/31. mācību gadā skolotāju institūtā bija pēdējā, es pirmajā klasē) un 1936/37. mācību gadā Liepājas Blaumaņa pamatskolā vienu gadu bijām kolēģi. Kad Kristaps Allažs pārņēma Izglītības nodaļas vadību pilsētas valdē, Vinters nāca viņa vietā par Blaumaņa skolas pārzini, bet 1941. g. rudenī ieņēma 14. jūnijā aizvestā Allaža vietu kā Izglītības nodaļas vadītājs. Viņš man piedāvāja skolas pārzina vietu 5. skolā Republikas ielā, ko pieņēmu. Ar Vinteru man vienmēr attiecības bijušas koleģiāli korektas, kaut arī šur tur esam bijuši atšķirīgos iekārtos. Viens tāds jautājums bija mūsu nacionālā situācija. Vinters bija agresīvs, kamēr es, kaut komisariātā par ultrapatriotu apzīmēts, daudz piesardzīgāks, uzmanīgāks. Liepājas novada dziesmu svētkos man viņa uzstāšanās likās aplam provokatoriska un pašu lietai kaitīga. Par karogu vairs neatceļos, bet labi atmiņā palicis goda mielasts pilsētas viesnīcas zālē, kur bija ielūdzis arī augstākos vācņungus, kas viņam nemaz nebija jādara, un kurus savā uzrunā 'pagodināja' tikai pašās beigās pēc visām latviešu amatpersonām. Neērtības sajūta bija liela, izjutu to kā takta trūkumu un urrāpatriotisku bravūru nevietā. Vinters pēc tam nodaļas vadītāja amatu zaudēja, un viņa vietā nāca Zemītis, 1. skolas pārzinis. Līdzīgi nepatīkami bija ar skolās izplatītajām pagrīdes lapiņām, kas man likās negudra izrīcība un, kā šķita, notika ne bez Vintera ziņas. Mani tādas izdarības biedēja, saņemtās lapiņas tūlīt iznīcināju, jo uzskatīju, ka pārāk bīstamas un musinošas, ja nonāktu rokās pusaudžu jaunatnei, pie tam varēja mūs smagi iegāzt arī drošības policijā, jo skolas personāla sastāvā bija kāds ļoti neuzticams darbinieks. Vecāki nāca pie manis un brīdināja, ka manā skolā darbojoties slepenais dienests. Savas nepatīkšanas iznāca arī komisariātā, bet ar von Sassu varēja iztikt. Ja arī viņam tiku denuncēts (īpaši par rakstnieku rītiem, to progammām, krietnais Otto Upīte, Čakstes skolas pārzinis, kas tur darbojās kā tulkis, tādus spridzekļus tad neīstāzēja). Turpretī nopietnākas nepatīkšanas draudēja no vācu drošības dienesta (SD) puses, kas slepeni bija jau pratinājis četrus manis vadītās skolas skolotājus - tos ar vāciskiem uzvārdiem. Vēl svaigā atmiņā bija skolu jauniešu tragēdijas baigajā gadā, un tā arī tagad kā drauds acu priekšā spokojās iespējamība, ka iekrist varētu kāds no patriotiskajiem vecāko klašu puikām. Tad pilsētas vecākais J. Blaus man pasvilpa, lai laižos, ka taisās par karstu, un man laimējās, ienirstot nepārskatāmajā Vācijas chaosā. Tas bija pretīgs un juceklīgs laiks.

Bet cik jocīgi: Vinters vēlāk kļuva būvuzņēmējs Ņujorkā, es tepiklīcējs Melburnā, vienīgi mūsu 'slepenais dienests' izkalpoja savu pensiju kā skolotājs kādā Austrālijas skolā.

(AP)

P I E L I K U M S IV (122)

14-A Mravlag Manor
Elizabeth, New Jersey 07202

6. janvāri, 1975.g.

LAIKA Redakcijai
7307 3rd Ave
Brooklyn, New York 11209

Godājamie kungi:

Pēdējos 3 - 4 gados vairākas reizes esmu mēģinājis paņemt jautājumu "Lasītāju Balsis" par Rīgas Filmu. Manas vēstules vienmēr tika noraidītas par šīs Latvijas mantas stāvokli. Personīgās sarunās man ir paskaidrots, ka ... "jautājums par daudz jūtīgs" ... , ... "pierādījumu nav, un Jekste sūdzēs tiesā" ... , ... "ko nu vecas lietas cīlīt" ... , un citādi.

Pieņemot LAIKU, varētu atkal jautāt, kā tas ir, ka nav modē izteikt savas domas vai komentēt par jautājumiem, kas tikai vienam (vai nedaudziem) cilvēkiem varētu būt jūtīgi, bet ir no svara visai pārejai latviešu saimei trimdā. Pat rediģētā formā mans jautājums nekad nav parādījies. Vai tad tiešām taisnība tikai tiem kam vairāk naudas ?

Tagad nosūtu jums klātpielikumā kopiju no 12. septembra, 1949.g. vēstules sūtnim K. Zaripam par Rīgas Filmu. Vēstule ir kopīgi parakstīta no A. Jekstes, A. Bērziņa, E. Žubura, V. Lapenieka un A. Daņelevska. Noraksta pareizība ir apliecināta no LCK kancelejas priekšnieka, V. Ždanovska.

Es lūdzu jūs sastādīt pēc jūsu domām pienācīgu rakstu un kopā ar augšminētās vēstules kopiju ievietot laikrakstā. Jūs taču skaitaties žurnālisti - tāpēc dariet žurnālistu darbu un publicējiet, kas ir publicējams. Cik ilgi taisnību var turēt apslēptu ? Šāds raksts reiz par visām reizēm novērstu tautiešu spekulēšanu par šo svarīgo jautājumu.

Ja jūs nebūtu ar mieru pienācīgu rakstu ievietot no savas puses LAIKĀ, tad lūdzu atbildēt man, vai jūs būtu ar mieru rakstu ievietot par maksu kā personīgu sludinājumu. Es ceru, ka ALA varbūt pat būtu ar mieru sludinājumu segt, vai arī ievietot pati savu rakstu. Tāpēc šīs vēstules pilnu kopiju nosūtu arī Ilgāram Spilnerim.

Ar patiesu cieņu,

J. A. Mednis
J. A. Mednis

Pielikumā vēstules kopija.

Francijā K. Berenda un daudz citiem.

Godājamais H. RUDZĪTIS, kungs:

Jūsu izdoto avīzi "Laiks" esmu abonējis kopš tās iznākšanas. Esmu pavisam mazs gariņš, bet bez "Laika" dzīvot nevaru. Vienīgā mana iebilde, pret "Laiku", ka tas neieliek "Lasītāju Vēstulēs" to ko iesūta, saīsina, līdz ar to zaudē orgiņālo domu - jebšu neieliek nemaz, kā tas man nācās piedzīvot ar filmu "Latvija 50.gados", kā arī tagad, kur iesūtīju l.31.74. atbildi uz B.Klinta "Lasītāja vēstulēs" ielikto - 1973.g. decembrī, rakstu "Izdevīgs apdrošinājums".

Es laikam biju vienīgais, kas tik aktīvi, iestājas pret A.Jekstes lielo prasību ALA'i par šās filmas uzņemšanu. Filmā "Latvija 50.g." bija daudz no agrāk uzņemtam filmām Vācijā, Blombergas noņemne, kuņas toreiz uzņēma filmu režisors - V. Lapenieks.

Šās filmas dēļ mums pārtrūka draudzība ar Alfrēdu Bērziņu, kaut tā starp mums bija pastāvējusi ilgāk kā 40 gadus.

Kad A. Bērziņš man piezvanīja un jautāja kāpēc es viņam nekādu rakstu par šo filmu nenesūtot - jo V. Korsts, viņam zvanījis un sacījis, kad viņš no manis rakstu par šo filmu saņemis. Pēc labas 1/2 stundas - ko mēs toreiz pa telefonu runājām ar A. Bērziņu - es jautāju - Ja K. Ulmanis būtu Bērziņa vietā vai tas arī būtu A. Jeksti tā aizstāvējis un ne trimdinieka saimi - uz to Bērziņš man atbildēja ar - jā. Tad nu mums vairāk kopēja ceļa nebija. Vai A. Bērziņam šai filmā "Latvija 50 gados" būtu kāda speciāla intrese? Nav otra tāda trimdinieka brīvaja pasaulē kuņam - viņa uzņemuma pamatā būtu Latvijas valsts manta, kātas ir A. Jekstem un ko es esmu pierādījis ar V. Lapenieka apliecinājumu.

Tā kā "Laiks" šo manu rakstu pret A.Jekstes lielo prasību no ALA's neielika, man tas prasīja daudz puļu un līdzekļu, rezultātā tomēr panācu, ka A. Jekste savu lielo prasību par filmas "Latvija 50 gados" uzņemšanu nesāņēma.

No ALA's pr-ka U.Gravas es saņēmu pateicību par sniegto informāciju, arī no plkv. A.Plensnera, no Latviešu pārstāvības Zviedrijā J. Tepfera. Atbildi saņēmu no Latviešu pārstāvības Francijā K. Berenda un daudz citiem.

Alfrēds Bērziņš tur ilgu naidu - ja vien cilvēks nedomā tā kā viņš, tas jo krasi izpaudās mūsu sanāksmē, laikā kad vēl A. Klīve aktīvi darbojās komitejā Latvijas Brīvībai. Es piezvanīju A. Klīvem un jautāju vai nebūtu vēlams noskaidrot Rīgas filmas mantas stāvokli, kuru izmanto A. Jekste, kādi ir ienākumi un kur tie paliek? A. Klīve manam priekšlikumam piekrita - es lūdzu lai to paziņo A. Bērziņam ar. Norunātā laikā es biju Ņujorkā, Komitejas Latvijas Brīvības telpās. Tūdaļ es uzstādīju A. Bērziņam minēto jautājumu - varu piebilst, ka tik sasutušu A. Bērziņu es nebiju redzējis. A. Bērziņš neka skaidri nepateica, vienīgi to - ka Rīgas filma esot pārorganizēta uz akciju pamatiem, kas to tā pārorganizējis nepateica - un ka daļa no akcijām jau glabājas sūtniecībā Vašingtonā. Neatbildeja - cik ir bijusi liela peļņa, kas to saņem, cik maksā akcija un kas ir tiesīgs tās iegūt?

Gadus 1½ pēc minētas sanāksmes iznāca Grāmatu drauga apgādā A. Bērziņa grāmata "Labi gadi". Šai grāmatā ir daudzas nepareizības:

- 1) 86. lpp. Zemnieku Savienības darbā - A. Bērziņš raksta, ka viņš 1924. g. Latvijas De Jure dienā - bijis no partijas nozīmēts runāt "Zemnieku sanāksmē" Liezerē - Z. Meierovica vietā, kurš tanī laikā ir bijis aizkavēts Liezerē ierasties.
Tas ir galīgi nepareizi. Tas nebija - De Jure dienā, bet gan 18. novembris. A. Bērziņš ir labs runātājs. Tanī pat dienā lietišķas Zemnieku sanāksmes notika Cesvainē, Kārdabā, vakarā Liezerē. Liezere no Cesvaines ir apm. 7 km., tas viss tā pa ceļam labi sanāk un lūk - es biju tas, kas A. Bērziņu izvadāja.
- 2) 90. lpp.
A. Bērziņš raksta par Cesvaini - kur viņš bijis kopā ar K. Ulmani, bet nemin kas tas ir bijis par sarīkojumu. Vēl bez jau Bērziņa minētā K. Ulmana šai sarīkojumā piedalījās Ed. Virza. Šī bija izcila Zemnieku diena - rīkota Cesvaines draudzes apmērā (8 pagasti), Pie Brīvas Zemes iznāca speciāls pielikums, 1½ lapas sludinājumi, kurus es savācu no tirgotājiem, sabiedriskām organizācijām, kas deva partijai ienākumu ap. 1000 latu apmērā. Cesvaines Kulturas b-bas telpās 600 sēdvietu bija pārpildītas. Uz referātbau tika uzlikta ieejas maksa. A. Bērziņš savā grāmatā "Labi gadi" aizmirsis šīs lietas, labi izdevusās Zemnieku dienas rīkotāju Medni.

Mūsu telefona sarunas laikā, kas jau ir minēts iepriekš, es šo vīru izrīcību par Cesvaines Zemnieku dienas sarīkojumu atgādāju, ka arī pateicu Bērziņam, manis nepieņemšana ir nesvarīga, to K. Ulmanis pieminēja nākošā "Zemnieku Savienības Kongresā, Rīgā, aizraudoš^{ka} rīko Zemnieku dienas, pat uz referātiem uzliktot ieejas maksu, ka tas ir bijis Cesvainē, lai partijai vairāk ienāktu līdzekļi. Šai pāša no A. Bērziņa neminēta sīka - Zemnieku dienas sarīkojumā mums notika pārruna ar K. Ulmani - jo tikko pārbūvētai biedrības zālei trūka apakšgriestu. Šo griestu pabeigšanai K. Ulmanis apsolīja savu atbalstu. Tani pāša diēna un laikā Cesvainē notika otrs sarīkojums - to rīkoja Dr. Lesnieks savā doktorāta-Berga partijas # 15. sarīkojumu. Kad oficiālais pārrunas šai - Zemnieku diēna bija beigusas - K. Ulmanis nemēdza uzturēties pārejā jautrā daļā - un tā es vīpu aizvadīju pie tirgotāja Ezernieka, kur bija sarunātas naktsmājas. Ap plkst. 11-iem vakarā K. Ulmanis aicināja mani pie sevis. Es biju sevi satraukts, kas tad varētu būt noticis? Kad es ieradās K. Ulmanis man jautā - cik apmeklētāju bijis tani otra sarīkojumā? Uz to es nevarēju atbildēt, bet griezās ar pretjautājumu, vai K. Ulmanis nav bijis apmierināts ar mūsu sarīkojumu? Nē - vīps atbild - vēl vairāk kā apmierināts.

Pēc šīs Zemnieku dienas noslēgšanas es aizbraucu uz Rīgu - kur Zemnieku savienības biroja Freidenfeldam nokārtoju maksājumu partijai sapemdams kvīti. Tagad man vajadzēja satikt K. Ulmani - Freidenfelds, visu izmeklējās, vīpu neatrada, ieteica man vakarā aiziet uz Terbatas ielu, kur K. Ulmanis dzīvoja. To es arī izdarīju. Mūsu pārrunas K. Ulmanis jautāja - kā ir izdevusies Zemnieku diēna? Es vīpam parādīju iemaksas kvīti. Uz to vīps atbildēja - ka to var izdarīt tikai zemnieki. Vēl vīps man skaidroja - ka ir jātaisa valdība, jāpērk balsis, lai dabūtu cauri kādu likumu, kas atbalstītu lauksaimniecību. Ar K. Ulmana gādību, Cesvaines kultūras biedrība sapēma neatmaksājamu pabalstu 1000 latu apmēra minēto griestu nobeigšanai. Tani laikā Cesvaines kultūras b-bas pr-ks bija Cesvaines pamatskolas parzinis - Ozoliņš.

3) 114 lpp. Saeimas deputāts.

A. Bērziņš raksta, ka vīps saeima iekļuvis šau Alukšnes zemnieku draugu neatlaidības dēļ - sasodīti nepareizi. Es esmu vēl vienīgais starp dzīvājiem brīvā pasaule - kas visu laiku bijis Latvišu Zemnieku Savienības Madonas rajona valdes loceklis. Luk, man šī A. Bērziņa iekļūšana saeima ir

pavisam skaidra. Es biju tas, kas A. Bērziņu ievada Madonas rajonā. Aizvien es aizbraucu uz Rīgu - kā arī aizgāju uz Akadēmisko sekciju, kuru partija bija noorganizējusi, lai sagatavotu nākotnei jaunus darbiniekus. Vienā tādā reizē referēja patīkams jauns cilvēks - koorferents bija A. Klīve. Pēc šā referāta, kas man patika, mēs iepazīnāmies - tas bija Alfrēds Bērziņš. Pārbraucis mājās - L.Z.S. Madonas rajona valdes sēdē ziņoju, kā arī ieteicu - ka mums šis A. Bērziņš ir jādabū uz Madonu - tā A. Bērziņš ienāca Madonas rajonā. Latviešu Zemnieku Savienības centris deva Madonas rajonam motocikli ar piekabes vāgi - kuru vadīja un lietoja partijas vajadzībam Adolfs Jozeps. A. Jozeps bija Madonas rajona valdes sekretārs. Vīps vienmēr vadīja saimības vēlēšanu Madonas rajonā. Madonas rajona valdes sēdē tika izlemts, ka vēlēšanu listes jāstripo K. Ulmanis - lai izceltu A. Bērziņu. So domu A. Jozeps - apbraukājot visus pagastus Madonas rajona - informēja Latviešu Zemnieku Savienības darbiniekus par šādu valdes lēmumu. Rezultāts izrādījās pareizs - A. Bērziņš saimībā ieguva. A. Bērziņam šī doma bija zināma, jo A. Jozeps par visām lietām to informēja. A. Jozeps darbojas - pretizlūkosanas daļā - bija eskadrona komandiers 9-tā Madonas Aizsargu pulkā. A. Jozeps ienākot komunistiem Latvijā - bija pirmais upuris, kuru komunisti noslepka. Par šo tik pasaižlīdzīgo darbu A. Bērziņa labā - grāmātā "Labi gadi" nav ne vārda. Arī šo gadījumu es esmu Bērziņam atgādinājis.

Runājot vēl par A. Jeksti man visu laiku jau no Blombergas laikiem uz vīpu gruzda. A. Jekste - man nedeļa mašīnu - lai aizvestu maizī - kura bija savākta, plkv. Osa grupai Vesterbura. Prasīja atlīdzību par mašīnas lietošanu. Jā - kur tad lai es to ņemu? Atlika meklēt citu mašīnu, kas šo savākto un tik nepieciešamo maizī karavīriem aizvestu par brīvu. Laimīgā kārtā tādās gadījās. Mašīnas īpašnieks saucās - Sveķis. Mani šai palīdzības darbā atbalstīja bijušais mežzinis no Pampajiem - Hartmanis un bijušais Cēsu apr. mašīnu inspektors Rāconis.

Pie plkv. Osa grupas es biju 5 - 6 reizes. Vienā tādā reizē es nodevu ziedošanu no Blombergas nometnes DM 8000, jo par šādu maksu - kā man to paskaidroja plkv. Osis varot nopirkt vienu lūcellopu - tas karavīriem kaut drusku uzlabotu zupas saturu.

Man vēl tagad glabājas pateicības raksts no plkv. Oda bar
viņa grupai sniegto palīdzību.

Lai neiznāktu pārpratums manā rakstā, K. Ulmanis mēs, Latviešu
Zemnieku Savienības Madonas rajonā, striņojām tādēļ, ka K. Ulmanis
bija stingra aizmugure citos vēlēšanas apgabalos.

Jākaabs Alfreds Mēdnis
Bijusais-brīvais Latvija, L.Z.S. Madonas
rajona valdes loceklis
Jākaabs Alfreds MRDNIS.

14 A Mravlag Manor
Elizabeth, N.J.
07202

P I E L I K U M S V (122)

Rīgas Filmas
Blumberga
12.9.1949 g.

Ļoti liels kociņš.

Ja jau agrāk to esam deklarējusi, tad no savas puses darīsim visu iespējamo, lai mums uzticēto mantu nogādātureiz atpakaļ brīvā Latvijas valstī un tur nodotu to pēc pierādībām. Ka esam spējīgi savus solījumus pildīt, to pierāda mūsu līdzšinējā rīcība, jo - vispirms - esam mantas atpakaļ atguvuši un izglābuši; otrkārt - esam tās saglabājuši, treškārt - esam tās ievērojami pavairojuši, kā tas labam saimniekam pienākas. Līdz ar to nevienam nedrīkstētu būt šaubu ne par mūsu spējam, ne godīgumu. No mūsu apsaimniekošanā esošās mantas nekā nav gājis zudumā, ko, diemžēl nevar sacīt par visām Vācijas esošām Latvijas valsts vai sabiedrības mantām.

Nebūdami pārliecināti, vai Jūs, sātņa kungs, jau esiet informēti arī par Padomju Savienības iestāžu pretenzijām uz Latvijas valsts mantu, kurā ir kā atrodoties Rīgas Filmas rīcībā, šai sakrībā mēs atļaujamies ziņot, ka šo Padomju Savienības iestāžu pretenzijas līdz šim mums ir iedevies leimīgi atvairst.

Oterams, ka drīzumā Londonā ieradīsies kods no Rīgas Filmas valdes locekļiem. Ja Jūs, augsti godāts sātņa kungs, būtu vēlēšanās, tad viņi ar Jūsu laipnu piekrišanu personīgi sarunā varētu sniegt šī raksta papildināšanai vēl sīkākus paskaidrojumus.

Ar cieņu

Rīgas Filmas valde:

/A. Jekste/ /A. Barņiņš/
/Ed. Zubiņš/ /V. Lapciņš/
/A. Dapeļevskis/

Par noraksts

(Rīgas Filmas valdes vēstule sūtnim K. Zariņam)

KAD LOKS NOSLĒDZAS

Pēc Sarkanarmijas atkāpšanās 1941. gadā Rīgas Filma pārņēma savā pārziņā arī nacionalizētos kinoteātrus. Līdz ar vācu armijas ienākšanu Rīgā, no Berlīnes ieradās Ostland Film GmbH ar vadītājiem Igaunijas baroniem fon Dēnu un fon Taubi, vēlāk ieradās arī Latvijas barons fon Engelharts, kas bija vācu SS majors.

Šie kungi bija saprātīgi un humāni. Rīgas Filmu pārņēma un ieskaitīja Ostland Filma GmbH ar visu inventāru un personālu, katram darbiniekam paliekot savā darbā.

Pēc atbrīvošanas no Salaspils koncentrācijas nometnes man bija aizliegts vienu gadu dzīvot Latvijā. Tāds pat noliegums bija arī inž. A. Jekstem, kam bija jānododas uz Berlīni Ostland Filmas galvenās pārvaldes darbā.

Pateicoties inž. A. Jekstes pūlēm un Ostland Filmas vadībai, Rīgas Filmu ar visu inventāru pārskaitīja Latvijas pašpārvaldes rīcībā. Man Ostland Filmas vadība piedāvāja darbu šini uzņēmumā Ukrainā, Baltkrievijā, Igaunijā vai Lietuvā. Tā kā Lietuvā bija finanču daļas vadītājs Voldemars Korsts, ar ko strādāju kopā Rīgas Filmā un tur dzīvoja manas mātes radi, kas bija zemgalieši, tad aizbraucu uz Lietuvu kā kinoteātru daļas vadītājs. Inž. A. Jekste atteicās braukt uz Berlīni un iestājās brīvprātīgi Latvijas leģionā.

Vēlāk kāda vācu SS vienība Rīgas Filmai atņēma uzņemamās aparatūras un tās nolaupīja. Rīgas Filmas produkcijas daļu kopā ar Inventāru un tehnisko personālu ieskaitīja armijā, Kurta Egerta SS daļā. Visus materiālus pārveda uz Blombergu, Vācijā. Mums palika Ziemeļblāzmas studija un Kregermuiža.

Kad drīkstēju atgriezties Latvijā, tūlīt atstāju Lietuvu un pārnācu uz Rīgas Filmu kā finanču saimniecības vadītājs. Bet arī mums pienāca brīdis, kad bija jāevakuējas uz Vāciju. Devāmies uz Līepāju ar atlikušo Inventāru, kā arī Kregermuižas dzīvo Inventāru. Pie manis atradās visa Rīgas Filmas nauda, lielāka summa. Tā man sagādāja lielas grūtības, tā visur bija jānēsā līdzī, jo bija ball, ka tā nepazūd. Bez tam Līepāju no gaisa bumboja. Naudu lešuvu divēli, uzsēju to uz krūtīm zem veļas. Tas gan nebija droši un ļoti traucēja.

Llepājā atradās Ostland Filmas vadība. Norunājām, ka naudu iemaksāšu viņiem uz Rīgas Filmas vārda galvenajā pārvaldē, lai to pārvestu uz Berlīni. Vēlāk dabūšu no Ostland Filmas naudu atpakaļ.

Bija jānodās uz Vāciju. Daļa no darbiniekiem vēl palika Llepājā kopā ar mantām un dzīvo Kregermulžas Inventāru, ko apšolīja ar nākamo transportu evakuēt. Bet tas valrs netika darīts, viss palika Llepājā.

Kad nonācām Copotā, mums nelāva atstāt nometni, bet rež. V. Lapenleks izkārtēja, ka tikām ārā. Kad bijām nosūtījuši mantas uz Birģell, arī pašī turp devāmies. Kurta Egerta kompānijas tehniskais personāls skaitījās ple armijas, bet tie dzīvoja privātās mājās. Vācu pārstāvis bija Krauzs (ne filmas hroniķis latvietis Ed. Kraucis!). Rež. Lapenleks bija sev sagādājis apmešanās vietu Nausnīcas ciemā, netālu no Birģeles ciema. Arī man sagādāja Nausnīcā apmešanos pie ciema vecākā, virs lopu kūts, neapkurināmā istabīnā.

Mūsu cilvēkiem un tehniskam personālam vajadzēja naudu. Dabūju komandējumū uz Pozenī. Bijū sarakstījis ar paziņu, kas dzīvoja mazā viesnīcīnā, ap 12 km no Berlīnes. Devos turp un lalmīgā kārtā dabūju apmešanās iespējas uz pāris dienām. Satikāmies ar rež. V. Pūci un kopā devāmies apmeklēt Alfrēdu Bērziņu.

Redzoties prieks bija liels. Valcāju, val ministrs negrib pārcelties uz Nausnīcu. Ar prieku viņš to darītu, bet viņš nedrīkstot atstāt Berlīni, esot Gestapo uzraudzībā un viņam īk nedējas policijā jāreģistrējoties. Nevarot arī Berlīni bez speciālas atļaujas atstāt. Norunājām vēl reiz tikties, kad braukšu atpakaļ no Pozenes.

Pozenē bija viss mierīgi, gaisu uzbrukumu nebija. Bija neparasts skats, jo poļiem uz krūtīm un muguras bija dzeltens burts „P.” Tie nedrīkst liet pa letni, tiem jāliet pa lelu. Bērni koka tupelēs ar dzelzs stangām lauž ledu no leļām. Poļu bērniem skolas slēgtas. Poļiem jāiepērkas atsevišķos veikalos, tiem ir tikai puse no pārtikas devas, ko saņem vācieši, kas papildu devās vēl saņem medijumus un citas lietas. Sievietes bez sevišķas atļaujas nedrīkst precēties. Dzelzceļa stacijā poļiem tikai viena kase, vāciešiem vairākas. Ielu dzelzceļā tie drīkst braukt tikai priekšējā platformā. Tiem atņemtas mājas, rūpnīcas, darbnīcas un veikali, pašī izmesti uz ielas ar to, kas mugurā. No mājas nedrīkst nekā ņemt, ne traukus, ne veļu, ne citas lietas. Te apmetušies Baltijas valstu reparahtanti, kam plešķirti poļu ipašumi.

Pozenē lebraucot, Ikvienam jāreģistrējas policijā, bet atstājot jāizreģistrējas. Tā kā esmu Kurta Egerta kompanijas komandējumā, man visas lietas palīdz izkārtot Ostland Filmas darbinieki. Mani novieto speciālā karavīrlēm celtā baraku pilsētīnā. Te viņi par nopelniem kaŗā pavada speciālo atvaļinājumu, satiekas ar sievām, kas atbruc te clemotles un kopā pavadit atvaļinājumu.

Meklēju iespējas dabūt mūsu naudu, kas pēc divām nedēļām nebija pienākusi. Pozenel tuvojās Sarkanā armija, tur radās uztraukums, cilvēki bēga, arī es devos uz Berlīni. Berlīnē Pozenes bēgļiem Izdeva speciālas atļaujas, kas deva iespēju pilsētu atstāt. Tāpat izsniedza brīvbiļetes uz tām vietām, kur bēgļi gribēja braukt. Visu to velca kāda sievlešu organizācija.

Aizeju uz Iestādi. Dokumentus pārbauda Gestapo viri, uz sienām plakāti, kas bridina no spiegiem. Tāpat kā pārējie bēgļi saņemu sviestmaizes, kafiju, konfektes. Stājos rindā, bet tieku aizsūtīts pie kādiem speciāliem kungiem. Skatos, kurā rindā stāties, vēroju, kur būtu kāda jauna meitene. Pie galda atkal pārbauda papirus. Nolieku papirus uz galda, bet uzlieku roku uz sava vārda. Prasa, kā mani sauc. Šaku Alfreds Bērziņš. Varu saņemt atpakaļ savus dokumentus, ko lieku kabatā. Dievs stāvējis man klāt. Saņemu atļauju atstāt Berlīni un doties uz Jēnu, man iedod brīvbiļeti. Steidzos pēc iespējas ātri atstāt telpas. No prieka jūtos laimīgs, bet stipri saguris no pārdzīvotā. Zinu, ka ministrs Bērziņš tagad ir glābts.

Ir jau vēla pēcpusdienu, kad došos uz ceļojuma biroju, lai iegādātos biļeti. Saņemot biļeti, izbraukšanas atļauju patur. Braucu uz viesnīcu, pēc tam kopā ar savu draugu ejam pie ministra Bērziņa. Atskan gaisa uzbrukuma trauksme, jāiet patvertnē, bet pēc laika varam turpināt savu ceļu. Pie Bērziņa uzskavējamies tikai īsu laiku. Izstāstu, ka viņš var man braukt līdz uz Jēnu. Tikko esam atkal uz ielas, atskan trauksme, kaut ir saulaina diena. 1945. gada 3. februārī bija liels amerikāņu uzbrukums Berlīnei, berlinieši teica, ka ar tepiķi noklājuši visu Berlīni. Ejam caur uguns un dzirksteļu lietu, mājas brūk, ielās deg dzelzceļu vagoni. Cilvēki slid kā ēnas, daudzi nosisti guļ uz ielas vai drupās, bet paniku neredz. Berlinieši pie tā pieraduši. Mums jāiet patvertnē, zeme tric un ligojās, sprādzieni turpinās. Kad uzlidojumu atsauc, liekās, ka visa Berlīne deg. Nav vairs nekādas satiksmes, uz viesnīcu jāiet kājām. Nomazgājos, bet jūtos tik noguris, ka nedzirdēju vairs nākamo trauksmi, ne arī klauvējienus pie durvīm.

Ar Bērziņu bijām norunājuši satīkties 6. februāri pie Frīdriha ielas dzelzceļa pieturas. Uz turieni jādodas kājām, un ierodos tur tikai plkst. 11, kaut norunāts bija 10. Stacija sabumbota, nevaru sameklēt ministri. Tikai ap plkst. 4, kad gribu doties projām, ierodas Bērziņš. Atvainojās, ka nav ātrāk paspējis, jo nav nekādas satiksmes, visur jāiet kājām. Kopā kājām dodamies uz manu viesnīcu.

No rīta ejam abi uz citu piestātni, pie stacijas viņš iet pa priekšu, es sekoju gabaliņu aiz viņa. Laimīgi tiekam cauri policijas pārbaudei. Vagonā sēžam atsevišķi, kaut viens otru varam redzēt. Laimīgi sasniedzam Jēnu.

Dodamies uz Nausnīcas ciemu, kur ciema vecākais aizdomīgi noskatās uz Bērziņu. Dokumenti ir kārtībā, dāvanas palīdz nokārtot formalitātes. Saņemam uzturēšanās atļauju, mūs pieraksta aprīņa valdē. Eju pie zemniekiem palīgā strādāt lauku darbus, lai gūtu viņu draudzību. Pret samaksu no viņiem dabūjam litru piena dienā, kaut viņiem tikai divas gotiņas un viena kaza. Ar govīm apstrādā laukus, tās jūdz orē, arī slauc pienu, bet tas ir maz.

Īsi priekš amerikāņu armijas ienākšanas ciemā ierodas Gestapo vīri, kas apspriežas ar ciema vecāko par neuzticamām personām. Pārdzīvoju paniskas bailes. Ministrs Bērziņš aizbraucis pie režisora V. Lapenieka klausīties aizliegtās radio ziņas par amerikāņu panākumiem. Pie manis istabā atstāti divi revolveri ar municiju. Uzeju istabas augšā un abus ieročus iebāzu izkultajos graudos, kas tur glabājas. Pēc tam varu brīvāk uzēlot. Apkārtējos ciemos nošāva dažus ārzemniekus, bet Nausnīcas ciemā vienu poļu strādnieku. Gaŗās kolonnās pa šoseju dzen koncentrācijas nometnēs ieslodzītos, nelaimīgus cilvēkus. Kas nespēj iet, tos nošauj un atstāj grāvīmalā guļam. Amerikāņi apšauda cilvēkus, kas strādā uz laukiem, mēs bēgam uz krūmu jaunaudzī. Tikai ar amerikāņu ienākšanu ciemā jūtamies brīvi un atpestīti no visām briesmām.

Pēc kādas nedēļas ciemā ierodas Alfreds Valdmanis, kas grib ar Bērziņu aprunāties, ko darīt leģiona karavīru un bēgļu labā. Biju klāt pie sarunām.

Bērziņš domā, ka lietas nevar kārtot ne viņš, ne Valdmanis. Viņš ir Ulmaņa valdības loceklis, bet Valdmanis Hitlera laika ģenerāldirektors. Būtu jānodibina padome ar kādiem 20 cilvēkiem, kur būtu arī Bērziņš, Valdmanis, ģenerālis Bangerskis un citi. Jālūdz, lai piedalās profesori Kundziņš, Gulbis un Švābe, kas nav

bijuši sakaros ne ar vienu režimu. Viņi varētu kārtot leģiona karavīru un bēgļu lietas Eizenhovera štābā un pie sabiedroto valdības iestādēm. Ši padome izstrādātu vadlinijas un profesori varētu apmeklēt iestādes.

Valdmanis paliek ciemā pa nakti. Norunā, ka pēc divām dienām Valdmanis atkal atbrauks un tad sāks organizēt padomi. Lai Bērziņš pa šo laiku nekur nebrauc. Valdmanis tomēr neatbrauca, bet bija ieradies viens pats Eizenhovera štābā, lai kārtotu latviešu lietas. Vai viņš izdaria labu vai sliktu, to es nezinu. Par šo Valdmaņa rīcību daļā no latviešu vadības bija sašutums, bet Bērziņš atrunāja no kaut kādas rīcības pret Valdmani. Citādi sabiedroto vadība varētu šaubīties, kas latviešus reprezentē. Turpmāk lietas uzņēmās kārtot minētie trīs profesori.

Klīda valodas, ka Tiringu atdos krieviem. Lai pārliecinātos par baumu patiesību Bērziņš, Jekste un Valfrīds Lēmanis ar mašīnu aizbrauca apskatīties. Viņi solījās būt atpakaļ pēc pāris dienām. Kad bija nedēļa pagājusi, ņēmu divriteni un braucu viņus meklēt. Vakarā atgriežoties no kalna lejā, pārlūza priekšējais ritenis. Nokritu uz galvas uz šosejas. Kad atjēdzos, novilkos līdz grāvja malai, bet viss ķermenis sāpēja. Ar mokām pārvilkos mājās, bet no rīta mani pārveda uz pārsienāmo punktu. Kreisā koka bija lauza, labajai leplīsis kauls. Kreiso roku leģipsēja līdz plecam.

Kādu rītu isi pirms Jāņiem levēroju lielu kolonnu sarkanarmijas karavīru soļojam pa šoseju. Bērziņš aizgājis uz kaimiņu ciemu apmeklēt tautiešus. Ar Bištēviņa auto steidzamies meklēt Bērziņu. Samedlējām viņu, bet viņš sūtīja mūs brīdināt dzejnieci Kezberī.

Jekste ar dažiem vīriem no Kurta Egerta kompanijas bija izvācis dažas mantas. Ar grūtībām nonācām Jēnas bēgļu nometnē, kur bija ap 500 baltiešu. Bērziņš ar Jeksti mēģina dabūt no amerikāņu komandanta vilcienu un vagonus baltiešu bēgļu izvešanai. Kad tas neizdodas, Bērziņš sarunā kādu igauņieti, kas labi runā angļiski, un mani, lai dotos uz Eizenhovera štābu lūgt palīdzību.

Amerikāņu karavīri nosprostojuši visus ceļus un neļauj Jēnu atstāt. Tikal ar grūtībām pa apkārceļiem tiekam cauri amerikāņu postenim. Tad igauņiete sāk raudāt un pleprasa, lai viņu ved atpakaļ, jo vīrs palicis Jēnā. Bērziņš vienmēr galants pret dāmām un grib doties atpakaļ, tikal mani protesti par glābjamiem baltiešiem palīdz. Satiekam kādu latvieti no Jēnas, kas uz Bērziņa lūgumu apsolās pavadīt igauņieti uz Jēnas nometni. Tāpat viņš apsolās

nodot ziņu, lai glābjās, kas var, un nometni atstāj kājām, jo velti gaidīt uz amerikāņu palīdzību.

Tālākā ceļā automašīnai pārlūst ass. Mani atstāj tuvējā bēgļu nometnē, bet Bērziņš dodas meklēt auto, lai tiktu uz Eizenhofera štabu. Par mani rūpējās trīs latvietes, kas apkopj arī dažus latviešu invalīdus. Netālu no šīs apmetnes ir nometne, kur novietoti ļaudis, ko amerikāņi izdevuši krieviem. Pēc nedēļas atbrauc auto, lai mani aizvestu uz Blombergu, angļu zonā. Jekste un Rīgas Filmas ļaudis par kukuļiem dabūjuši iespēju pievienoties pēdējam amerikāņu karavīru transportam un arī ieradusies angļu zonā.

Valdmanis vēlāk Ņufoundlandē, Kanadā, bija premjēra Smolvuda diēnestā kā augsts rūpniecības uzbūves direktors ar lielām pilnvarām un premjēra uzticību. Kādu dienu pie premjēra ieradās kāds cilvēks no Vācijas. Viņam bijis norunāts ar Valdmani tikties pirms divām dienām lidostā Gandera, bet tā kā miglas dēļ nav nākušas lidmašīnas, tad viņš devies uz Seintdžonzu. Viņš atvedis naudu, kas esot Vācijas rūpnieku maksājums premjēram. Vācijas nedrošā stāvokļa dēļ tie gribot pārcelties uz Ņufoundlandi. Premjērs bijis pārsteigts, nav sapratis, kas par lietu. Vācietis centies izskaidrot vēlreiz. Tad premjērs pateicies un visu lūdzis uzrakstīt, paņēmis naudu un rakstu. Kad ierodas Valdmanis, premjērs prasa paskaidrojumu. Valdmanis atzīstās, viņu notiesā uz trim gadiem cietumā un konfiscē vairāk kā 500.000 dolārus, kas noguldīti uz viņa vārda bankās.

Bērziņš pārcēlās uz Ņujorku. Darbojās Amerikas latviešu apvienībā, Apspiesto tautu asemblejā, Komitejā Latvijas Brīvībai, Brīvās pasaules latviešu apvienībā un citās organizācijās.

Ar ministri Bērziņu tikos vēlreiz. Tas bija 1977. gada decembra sākumā Ņujorkā, kad viņš jau bija mūža mājā. Tad viņam pateicos par labiem, laimīgiem un grūtiem gadiem. No viņa atvadoties, novēlēju viņam saldu dusu. Dievs lai uzņem viņu savā valstībā !

(Valdmanis no 1947. gada septembra bija IRO darbinieks Ženevā, 1948. gadā izceļoja uz Kanadu, kur sākumā strādāja Imigrācijas pārvaldē. Ņufoundlandes valdība viņu 1949. gadā uzaicināja par saimniecības attīstības ģenerāldirektoru, kur ar valsts kapitālu uzcēla 15 jaunas fabrikas. 1954. gada februāri demisionēja. Red.)

('Treji Vārti' 64)

VĒL PAR JUBILEJAS FILMU

Filma „Latvija 50 gados” ir paraugs tam, kā sabojāt var labu lietu. Katram jau skaidrs, ka materiālu izvēle nevarēja būt neierobežota, ka bija jāiztiek ar mazumu, bet tad arī ar to vajadzēja apieties pieticīgi, godīgi, nevis ķerties pie visādiem „Drum und Dran” un, pārblīvējot skajruni, mēģināt aizmiglot ekrāna trūkumus. Nu ir iznācis tāds kā reklāmu biroja izdevums — ar pompu: pa augšu plivinās teicēja balss, pa apakšu dragā patriotiski motīvi, kas pie tam vēl nespēj noturēties tonī. Tie tūkstoši, kas gāja šo filmu skatīties, gribēja redzēt Latvijas vēstures fragmentus, un būtu bijis sagaidāms, ka tie tiktu parādīti ar respektu un netraucēti.

Rādot fotografijas vai grāmatu lappuses, paskaidrojumi varēja būt lietišķāki, pastāstot, kādā gadījumā uzņēmums izdarīts un kas ir tie, kas bildē redzami. Mēmās chronikas varēja apstādināt un tāpat paskaidrot, kas tie steidzīgie ļaudis tādi ir un ko viņi labu dara. Bija pat tāda epizode, kur skaņu chronikā kāds runāja, taču nebija iespējams saprast, ko sacīja tas, kas plātīja muti, jo pāri visam skaļi savu patētiku deklamēja teicēja balss, bet pa apakšu dīzeļa riklē hauroja pavadmūzika. Tā dzīva ekrāna epizode tika tiši noslicināta. Un skatītājam uzmācās jautājums: kāpēc? Aiz nemākulības vai ar nolūku? Jeb abi divi kopā? Atbilde, ka darišana ar pēdējo versiju, nāca pamazām, vērojot materiāla izlasi un apdari: kas parādīts, kas noklusēts, kas izcelts, kas nē.

Filma neaizmirsā ne Tobago, ne Gambijas, padīžojās kā ar Ķemeru viesnīcu, tā Minox kameru. Bet ignorēts palīka pats lielākais, nozīmīgākais notikums mūsu kultūras vēsturē: dainu sakārtošana un izdošana. Dainas ir mūsu tautas gara uzcelta piramīde. Barontēva mūžs un darba beigu posms vēl iesniedzās Latvijas laikā, kad arī dainas tika izdotas. Ja nebija kustīgās filmas, būtu pieticis arī ar dažiem uzņēmumiem un paskaidrojumiem. Galu galā mums, vēstures nolādētajiem trimdiniekiem, vienīgi šajā piramīdē slēpjas mūsu pestīšana, jo tur ir saglabāts tas, kas mums nu putēt put: pati latviešu tautas dvēsele. — Tāpat filmā nemanām kāda liela dzejnieka, kuŗš tika uzskatīts kā pati latviskā gara personifikācija un kuŗam bija lieli, ļoti lieli nopelni Latvijas tapšanā: Kārļa Skalbes. Toties mums parāda Alfrēdu Bērziņu, Jūliju Druvu u. c. Pats par sevi tas nav nekas slihts, visi pašu ļaudis, ir itin interesanti paskatīties, kā gadi kādreiz bieži redzētajās sejās iezīmējuši vecumu, bet — nelaime samēros. Tas vispār mūsu posts: allaž mums pietrūkst mēra sajūtas.

Nepiederot pie tiem, kas ienīst Kārli Ulmani, tomēr 34. g. atsvaidzināšanu 70-tos gados izjūtu kā bezgaršību. Jo 15. maijs nebija sasniegums, ar ko būtu jālepojas, bet ļaunuma sekas, operācija, kuŗai šis ļaunums bija jānovērš. Taču neizdevās šī operācija: ļaunums tikai pārgrupējās un palīka. Kamēr sekmes gan radās saimniecībā, tikmēr kultūras dzīvē augšana tika apturēta gluži kā bonzai dārziņā. Savu pundurību tad maskējām ar lielu troksni un pompu (gluži kā šai filmā). Mēs gavilējām „Atdzimšanas dziesmu”, bet pašas atdzimšanas kā nebija, tā nebija, jo tādas nevarēja būt: renesanse ir garīgs process, kas necieš, ka kritikai un brīvai domai aizspiež muti. Pašas dabas ultimāts nosaka, ka pasaulē nebūs būt ne divām vienādām lietām, ne parādībām un ka enerģija rodas no berzes. Bet tā tālā maija apvērsums mūsu gara dzīvei uzspieda pretējo (vienveidību), un pēc turpat 40 gadiem, plašajā pasaulē izkļīduši, vēl netiekam no šitās ģeķības vaļā.

Pompozs ir arī pats filmas nosaukums. Patiesībā te kopā salīktas divas neatkarīgas filmas: viena — Latvijas laika chroniku fragmenti, otra — dziesmu svētki Klīvlāndē. Kāpēc tad tā tās arī nenosauca?

Pēdējā būtu tehniski nevainojama krāsu filmā uzņemta chronika, ja vien skaņas mehanika būtu tikusi apmierinošāk atrisināta. Skaļrunis nerroja kā kori, tā solisti. Materiāla redakcijā tas pats pomps: sēdes, pieņemšanas, runas, runas, kas nekā nepasaka, apsveikumi, varenas sēžu zāles, milzīgi konferenču galdi...

Filmāi sākoties, neviļus prātā iešāvās Jonesco „Rhinoceros” izrāde — aiz akustiskas līdzības. Beigās bija tā kā žēl izdoto dolaru, jo sajūta bija tāda, ka esi ticis „paķerts uz muļķi”. Bet dolari ripo kasē skanēdami, un kungi var berzēt rokas. Arī ar brāķi var tikt pie naudas, ko nu par to, un pie lielas naudas, bet nelaime tikai tā, ka pazūd klientūra. Lai tad nu runasvīri vēlāk nesūkstas.

Visu kopā ņemot: mākslā allaž svarīga lieta ir reducēšana, vienkāršošana, ne lipināšana klāt. Turēšanās pie patiesības bez liekas stukatūras. Tas attiecas arī uz filmu. Kur to varēja izveidot vienkārši, lēti un labi, tā nu uzpūsta un saķēpāta, jo to veidojusi 15. maija galma nevarība.

A. Plaudis

(‘Tilts’, Minneapolis, 1971, 116/117)

P I E L I K U M S VIII (128)

AP 23. 3. 1979. E. Jurkam:

Jūsu "Atbalss" marta-aprīļa numurā esat pāri nodarījis mūsu disidentiem, kā Pāvilam Brūverim, Viktoram Kalniņam, varbūt arī Jānim Šmitam. Jūsu tekstos nāk laukā nepatika pret viņiem, zobgalība, bet nav faktisku pamatojumu, kas ļautu secināt, ka šie cilvēki būtu neuzticami. Pārmets viņiem par nezināšanu ir nevietā, jo tur vispār viss iekārtots tā, lai cilvēks maz ko zinātu, lai viņam nebūtu pārskata par lietām, parādībām. Taču lielāku ignoranci par to, kādu parāda trimdas latvieši, gan grūti iedomāties. Krievu disidentu kustība, piem., ir mums galīgi nesaprasta un ignorēta, viņu rakstiem mēs nesekojam, bet spriežam, izejot no pašu 1919. un 1941. g. pieredzes, izejot no tālās pagātnes epizodēm, principus, sakarības neizpratuši, atbilstības kustībai neizsekojuši. Manuprāt labāk desmit padomju pakalpiņu atstāt neatklātu, nekā vienu krietnu cilvēku nevietā apvainot. Absurds te tāds: nekas nav tik viegli izdarāms kā apvainot kādu nepamatoti, bet neko nav tik grūti atspēkot kā nepamatotu apvainojumu - pierādīt to, ko neesi darījis. Man tāds iespaids, ka disidentu neuzticības jautājumā Jūs esat krietni vien pārcenies. Viņiem varētu gan pārmet, ka nav palikuši dzimtenē pie savas tautas, lai cīnītos tālāk, bet aizlaidušies lapās tāpat kā mēs.

P I E L I K U M S IX (146)

U.S. Department of Justice

AARyan:sab
146-2-47-P.8

Washington, D.C. 20530

May 8, 1981

Mr. Osvalds Akmentins
President
Latvian Press Society in America
Post Office Box 48
Dorchester, MA 02122

Dear Mr. Akmentins:

Thank you for your letter of April 19.

This Office is sending several attorneys to Latvia shortly where, accompanied by defense counsel, they will interrogate several Latvian witnesses whose testimony may be useful in our cases. I assure you that defense counsel will have every opportunity to cross-examine these witnesses. This provision was one of the conditions I imposed as necessary to the taking of depositions, to protect the rights of defendants.

Our experience in past visits has been that witnesses are not coerced or controlled by government officials, and that their answers to questions on examination and cross-examination are theirs alone. The final judges, of course, are the U.S. courts that will hear these cases, and I am confident that these courts will consider the evidence in all fairness.

I hope this will allay your concerns. I appreciate your views, and I thank you for writing.

Yours truly,

A handwritten signature in cursive script, appearing to read "Allan A. Ryan, Jr.".

Allan A. Ryan, Jr.
Director
Office of Special Investigations
Post Office Box 28603
Washington, D.C. 20065

Šī vēstule no ASV tieslietu ministrijas liecina, ka neraugoties uz latviešu iesniegumiem, ASV valdība jau nosūtījusi uz okupēto Latviju savu izmeklēšanas kadrus, un tie tie, ka tur padomju apstākļos iedzīvis "patiesas liecības" tiesā "kā par noziegumiem" apvainotiem latviešiem. Par pēdējo mēs gan šaubamies, jo uz patiesām liecībām un lieciniekiem var cerēt tikai naivie, kam nav bijusi pierdze padomju iekārtā. Varam jau teikt tagad, ka padomju p i e r e d z e ir, lai iznīcinātu latviešu patriotus, kas cīnījās pret tiem kara laikā.

Pārsteidz arī legālais stāvoklis, jo Latvija ir okupēta zeme un šo okupāciju un inkorporāciju nav atzinusi ASV valdība.

Kā tad gan var šādi valdības pārstāvjus uz okupētu valsti ārlietu ministram Hēigam par to vajadzētu zināt.

Arī Allens Raiens, "īpašais izmeklētājs", parāda ārkārtīgu naivitāti savos pieņēmumos par padomju iekārtu un praksi. Ja viņam nav vaļes iepazīties ar kapitāldarbiem, kā Solženičina vai Barrons sacerējumiem, tad par to, kas ir un kā darbojas komūnisms, viņu informētu arīniecīgākās brošūras, ko izdevuši dažādu tautību bēgļi no Pad. Savienības, kuru skaits arvien pieaug, kā arī populāri amerikāņu žurnāli kā "The Review of the News" u. d. c.

Padomju Savienība tiek nostādīta kā tiesiska valsts, ha-ha! Par tieslietu jautājumiem tieši tieslietu ministrijai vajadzētu būt nomodā. Mēs domājam, ka ASV Tieslietu departaments rīkojas pretēji ārlietu departamentam, kas uzsver, ka krievu dominācija Latvijā ir nelegāla, ko arī nesen prezidents nesen paziņoja, ka padomju vadoni ir meli un neuzticami cilvēki.

R e d a k c i j a

(Vēstnesis', Bostonā, 1981)

Auslieferungsründe

Was mag in den Köpfen jener Leute vorgehen, die die Auslieferung des Esten Karl Linna betrieben? Diesem werden Massenmorde in Estland während des Krieges vorgeworfen. Jene Morde könnten zur gleichen Zeit geschehen sein, als die polnischen Offiziere auf Befehl Stalins zu Tausenden bei Katyn umgebracht wurden. Die Katyn-Mörder standen nie vor Gericht und die Afghanistan-Mörder auch nicht. Ein Regime, das bedenkenlos über Leichen geht und nicht daran denkt, die eigenen Mörder vor Gericht zu stellen, verfolgt nach über 40 Jahren einen mutmaßlichen Täter aus der Kriegszeit.

Nicht weniger verblüffend ist, daß die Vereinigten Staaten von Amerika tatsächlich einen seither nicht straffällig geworde-

nen eigenen Staatsangehörigen an eine Macht ausliefern, der sie selbst immer wieder verbrecherisches Verhalten vorwerfen.

Was in Amerika vor sich geht, ist auch noch aus einem anderen Grunde nicht zu verstehen. Die Vereinigten Staaten anerkennen die gewaltsame Eingliederung (Annexion) der baltischen Staaten Estland, Lettland und Litauen in den Sowjetstaat nicht. Eine Auslieferung ist nur gerechtfertigt, wenn es sich um Straftaten handelt, die auf dem Staatsgebiet des Staates begangen wurden, der diese beantragt. Nach Auffassung der Vereinigten Staaten sind die Verbrechen des Esten Linna also nicht auf dem Staatsgebiet der Sowjetunion begangen worden. Wieso dann die Auslieferung?

Ute Lukas, Ehningen

Frankfurter Allgemeine Zeitung

Von Amerika an die Sowjetunion ausgeliefert

Die Auslieferung des am 6. August 1919 in Tartu/Estland geborenen Karl Linnas an die Sowjetunion fordert einige Bemerkungen heraus.

1. Die Sowjetunion, von der die unabhängige Republik Estland bekanntlich unter Androhung von Waffengewalt 1940 annektiert worden ist, hat mit Linnas, einem estnischen Staatsbürger (vor seiner Einbürgerung in den Vereinigten Staaten) rechtlich nichts zu schaffen, sie ist nicht zuständig.

2. Nach dem „Digest of Cases in Litigation“ gehörte Linnas zwischen 1941 und 1943 dem Bewachungspersonal eines Konzentrationslagers in Tartu an. Als junger Mann von 22 bis 24 Jahren konnte er aber nicht der Kommandant gewesen sein. Kommandant war Juchana Juriste, ein ehemaliger Offizier der estnischen Armee. Daß Linnas in dem vom 16. bis 20. Januar 1962 in Tartu veranstalteten Schauprozess mit Juriste angeklagt und in Abwesenheit zum Tode verurteilt wurde, ist nicht zuletzt darauf zurückzuführen, daß er zwei Jahre zuvor, am 5. Februar 1960, amerikanischer Staatsbürger geworden war. Denn die sowjetischen Behörden verfolgten mit dem Prozess in Tartu 1962 ganz bestimmte politische Absichten; es kam ihnen darauf an, die Träger des Unabhängigkeitsgedankens in Estland einzuschüchtern und die estnische „Buržuazija“ sowie die Vereinigten Staaten zu kompromittieren.

3. Über die Linnas zur Last gelegten Untaten in Tartu kann ohne Kenntnis stichhaltiger Akten nichts ausgesagt werden. Die von dem sowjetischen KGB dem Office of Special Investigations (OSI) des Department of Justice zur Verfügung gestellten Unterlagen sind, wie die Erfahrung und zahlreiche Vorfälle zeigen, jedenfalls fragwürdig, bedürfen zumindest in jedem Falle eine genauesten Überprüfung. Dasselbe gilt für die in der Sowjetunion im März/April 1981 durchgeführte Zeugenbefragung.

4. Um nur ein Beispiel herauszugreifen: Das OSI hat auf der Grundlage von KGB-Material 1983 Ermittlungen gegen den kalmückischen Hauptmann der deutschen Wehrmacht A. Boldyrev wegen angeblicher Untaten in Elista im Januar 1943 eingeleitet. Die Botschaft der Vereinigten Staaten beantragte mit Verbalnote 31 vom 17. Januar 1983 die Herausgabe meiner Unterlagen an das OSI. Wenn ich auch diesem Wunsch nicht nachgegeben bin, so konnte ich als Sachverständiger im Militärgeschichtlichen Forschungsamt doch unschwer nachweisen, daß die Stadt Elista bereits im Dezember 1942 von sowjetischen Truppen eingenommen worden ist. Ein Blutbad hat in Elista im Januar 1943 allerdings stattgefunden, aber, wie sich herausstellte, von Sowjetorganen unter der kalmückischen Bevölkerung inszeniert, als Vergeltung für deren Zusammenarbeit mit der deutschen Besatzungsmacht. Das hatte mir seinerzeit auch schon der in Kalmückien einst befehlsführende General der Panzertruppe a. D. Graf von Schwerin, der ehemalige Sicherheitsbeauftragte von Bundeskanzler Adenauer, mitgeteilt.

5. Linnas ist jedenfalls 18 Jahre lang nach dem in Tartu ergangenen und von der Sowjetpropaganda verbreiteten Todesurteil von den Justizbehörden der Vereinigten Staaten unbehelligt geblieben. Erst am 29. November 1979 bequeme sich das neugeschaffene OSI anscheinend aus Opportunitätsgründen zur Aufnahme von Ermittlungen in seiner Sache. Die ihm zur Last gelegten Untaten liegen jetzt über 44 Jahre zurück.

Es sei die Frage erlaubt, wie sich dies alles mit abendländischen Rechtstraditionen zusammenreimt. Der verstorbene amerikanische Professor Julius Epstein hat die Zwangsauslieferungen an die Sowjetunion einst eine Schande für die Vereinigten Staaten genannt.

Dr. Joachim Hoffmann, Wissenschaftlicher Direktor, Militärgeschichtliches Forschungsamt, Freiburg i. Br.

P I E L I K U M S X (187)

Probably the most superficially damning collection of documents on the Jewish conspiracy is in the State Department Decimal File (861.00/5339). The central document is one entitled "Bolshevism and Judaism," dated November 13, 1918. The text is in the form of a report, which states that the revolution in Russia was engineered "in February 1916" and "it was found that the following persons and firms were engaged in this destructive work":

- (1) Jacob Schiff ..... Jew
- (2) Kuhn, Loeb & Company ..... Jewish Firm
- Management: Jacob Schiff ..... Jew
- Felix Warburg ..... Jew
- Otto H. Kahn ..... Jew
- Mortimer L. Schiff ..... Jew
- Jerome J. Hanauer ..... Jew
- (3) Guggenheim ..... Jew
- (4) Max Breitung ..... Jew
- (5) Isaac Seligman ..... Jew

The report goes on to assert that there can be no doubt that the Russian Revolution was started and engineered by this group and that in April 1917

Jacob Schiff in fact made a public announcement and it was due to his financial influence that the Russian revolution was successfully accomplished and in the Spring 1917 Jacob Schiff started to finance Trotsky, a Jew, for the purpose of accomplishing a social revolution in Russia.

The report contains other miscellaneous information about Max Warburg's financing of Trotsky, the role of the Rheinisch-Westphalian syndicate and Olof Aschberg of the Nya Banken (Stockholm) together with Jivotovsky. The anonymous author (actually employed by the U.S. War Trade Board)² states that the links between these organizations and their financing of the Bolshevik Revolution show how "the link between Jewish multi-millionaires and Jewish proletarians was forged." The report goes on to list a large number of Bolsheviks who were also Jews and then describes the actions of Paul Warburg, Judus Magnes, Kuhn, Loeb & Company, and Speyer & Company.

The report ends with a barb at "International Jewry" and places the argument into the context of a Christian-Jewish conflict backed up by quotations from the Protocols of Zion. Accompanying this report is a series of cables between the State Department in Washington and the American embassy in London concerning the steps to be taken with these documents:³

(Antony C. Sutton, 'Wall Street and the Bolshevik Revolution',

Trotsky and his family arrived in New York aboard the steamer *Monserat* on January 13, 1917. Although he was never known to have a steady job, the Trotskys lived in a fashionable apartment and travelled around in a chauffeured limousine. For some time the source of his wealth was unknown.

Trotsky left New York aboard the S.S. *Kristianiafjord* bound for Petrograd to organize the Bolshevik phase of the Russian Revolution. When the ship docked at Halifax, Nova Scotia, on April 3, 1917, the Trotsky party was detained by Canadian authorities under instructions received from the British Admiralty in London.

Within hours, great pressure was brought to bear on Canadian authorities by high officials in both Washington and London to gain the release of Trotsky. Official records of the incident, recently declassified by the Canadian government, reveal that the authorities knew that Trotsky's group were "Socialists leaving (America) for purposes of starting revolution against present Russian government . . ." (*Wall Street and the Bolshevik Revolution*, by Antony G. Sutton, Arlington House publishers, 1974, p. 28). Trotsky and his group were quickly released.

Mr. Sutton, of the Hoover Institute, Stanford University, goes on to throw a great deal of light on this period of history. Through the Hoover Institute, Mr. Sutton had access to government files.

"President Woodrow Wilson was the fairy godmother [presumably under instructions from "Col." House and his backers] who provided Trotsky with a passport to return to Russia to 'carry forward' the revolution. This American passport was accompanied by a Russian entry permit and a British transit visa. Jennings C. Wise, in *Woodrow Wilson: Disciple of Revolution*, makes the pertinent comment, 'History must never forget that Woodrow Wilson, despite the efforts of the British police, made it possible for Leon Trotsky to enter Russia with an American passport' (Sutton, p. 25).

"In April, 1917, Lenin and a party of 32 Russian revolutionaries, mostly Bolsheviks, journeyed by train from Switzerland across Germany through Sweden to Petrograd, Russia. They were on their way to join Leon Trotsky to 'complete the revolution.' Their trans-Germany transit was approved, facilitated and financed by the German General Staff" unknown to the Kaiser (p. 39). At

this time Max Warburg, the brother of Paul and Felix Warburg, leading instruments in shackling the "Federal" Reserve System on the American nation, was high up in German intelligence. Max was also the head of the Rothschild/Warburg bank in Frankfurt. VERY INTERESTING! Can anyone doubt that the International Bankers were running the whole show from behind the scenes?

Lenin and Trotsky joined forces (the original revolution, led by Kerensky, had begun in March) and within seven months through cunning, corruption and deception they were able to hire enough other criminals and make enough deals to impose, by brutality, what Lenin called "all power to the Soviets." The Bolsheviks snatched control of a few cities, the main one of which was Petrograd. It was years before Lenin and his gang secured control of the whole country.

Russian General Arsene De Goulevitch in *Czarism and the Revolution* states that "the main purveyors of funds for the revolution, however, were neither the crackpot Russian millionaires nor the armed bandits of Lenin. The 'real' money primarily came from certain British and American circles which for a long time past had lent their support to the Russian revolutionary cause . . .

"The important part played by the wealthy American banker, Jacob Schiff, in the events in Russia . . . is no longer a secret" (pp. 223-232, and see *Red Symphony*, p. 252).

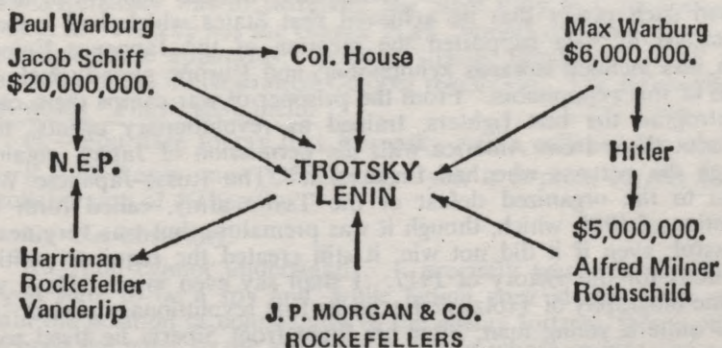
This was confirmed by the *New York Journal American* of February 3, 1949: "Today it is estimated by Jacob's grandson, John Schiff, that the old man sank about \$20,000,000 for the final triumph of Bolshevism in Russia."

De Goulevitch shows that another Russian general claimed that the revolution was "engineered by the English, more precisely by Sir George Buchanan and Lord (Alfred) Milner . . . In private conversations I have been told that over 21 million rubles were spent by Lord Milner in financing the Russian Revolution" (p. 230).

It should be noted that Milner [a front for the Rothschilds] was a leading member of the secret "Round Table" organization whose "influence . . . can hardly be exaggerated" (Quigley, pp. 130-133). There can be no question that the real powers behind the scenes created and paid for the Russian Revolution.

(Des Griffin, 'Fourth Reich of the Rich', Emisary Publications, 1976, 1984)

FINANCING BOLSHEVIK REVOLUTION

Schiff spent millions to overthrow the Czar and more millions to overthrow Kerensky. He was sending money to Russia long after the true character of the Bolsheviks was known to the world. Schiff raised \$10 million, supposedly for Jewish war relief in Russia, but later events revealed it to be a good business investment. (Forbes, B. C., *Men Who Are Making America*, pp. 334-5.)

According to de Goulevitch:

“Mr. Bakhmetiev, the late Russian Imperial Ambassador to the United States, tells us that the Bolsheviks, after victory, transferred 600 million roubles in gold between the years 1918 and 1922 to Kuhn, Loeb & Company [Schiff's firm].”

(Gary Allen, 'None Dare Call It Conspiracy', Concord Press, 1971)

If all that which we can guess in the light of these facts is true, then, I think, we could even determine who invented this terrible machine of accumulation and anarchy, which is the financial International. At the same time, I think, he would be the same person who also created the revolutionary International. It is an act of genius: to create with the help of Capitalism accumulation of the highest degree, to push the proletariat towards strikes, to sow hopelessness, and at the same time to create an organization which must unite the proletarians with the purpose of driving them into revolution. This is to write the most majestic chapter of history. Even more: remember the phrase of the mother of the five Rothschild brothers: “If my sons want it, then there will be no war.” This means that they were the arbiters, the masters of peace and war, but not emperors.

Well, then listen to a small story: "They" isolated the Tsar diplomatically for the Russo-Japanese War, and the United States financed Japan; speaking precisely, this was done by Jacob Schiff, the head of the bank of Kuhn, Loeb & Co., which is the successor of the House of Rothschild, whence Schiff originated. He had such power that he achieved that States which had colonial possessions in Asia supported the creation of the Japanese Empire, which was inclined towards xenophobia; and Europe already feels the effects of this xenophobia. From the prisoner-of-war camps there came to Petrograd the best fighters, trained as revolutionary agents; they were sent there from America with the permission of Japan, obtained through the persons who had financed it. The Russo-Japanese War, thanks to the organized defeat of the Tsar's army, called forth the revolution of 1905, which, though it was premature, but was very nearly successful; even if it did not win, it still created the required political conditions for the victory of 1917. I shall say even more. Have you read the biography of Trotzky? Recall its first revolutionary period. He is still quite a young man; after his flight from Siberia he lived some time among the emigres in London, Paris, and Switzerland; Lenin, Plekhanov, Martov and other chiefs look on him only as a promising newcomer. But he already dares during the first split to behave independently, trying to become the arbiter of the reunion. In 1905 he is 25 years old and he returns to Russia alone, without a party and without his own organization. Read the reports of the revolution of 1905 which have not been "pruned" by Stalin; for example that of Lunatcharsky, who was not a Trotzkyite. Trotzky is the chief figure during the revolution in Petrograd. This is how it really was. Only he emerges from it with increased popularity and influence. Neither Lenin, nor Martov, nor Plekhanov acquire popularity. They only keep it and even lose a little. How and why there rises the unknown Trotzky, gaining power by one move greater than that which the oldest and most influential revolutionaries had? Very simple: he marries. Together with him there arrives in Russia his wife—Sedova. Do you know who she is? She is associated with Zhivotovsky, linked with the bankers Warburg, partners and relatives of Jacob Schiff, i.e. of that financial group which, as I had said, had also financed the revolution of 1905. Here is the reason why Trotzky, in one move, moves to the top of the revolutionary list. And here, too, you have the key to his real personality. Let us jump to 1914. Behind the back of the people who made the attempt on the Archduke there stands Trotzky, and that attempt provoked the European War. Do you really believe that the murder and the war—are simple coincidences? . . . as had been said at one of the Zionist congresses by Lord Melchett. Analyze in the light of "non-coincidence" the development of the military actions in Russia. "Defeatism" is an exemplary word. The help of the Allies for the Tsar was regulated and controlled with such skill that it gave the Allied ambassadors the right to make an argument of this and to get from Nicholas, thanks to his stupidity, suicidal advances, one after another. The mass of the Russian cannon fodder was immense, but not inexhaustible. A series of organized defeats led to the revolution. When the threat came from all sides, then a cure was found in the form of the establishment of a

democratic republic—an “ambassadorial republic” as Lenin called it, i.e. this meant the elimination of any threat to the revolutionaries. But that is not yet all. Kerensky was to provoke the future advance at the cost of a very great deal of blood. He brings it about so that the democratic revolution should spread beyond its bounds. And even still more: Kerensky was to surrender the State fully to Communism, and he does it. Trotzky has the chance in an “unnoticed manner” to occupy the whole State apparatus. What a strange blindness! Well that is the reality of the much praised October revolution. The Bolsheviks took that which “They” gave them.

G.—You dare to say that Kerensky was a collaborator of Lenin?

R.—Of Lenin—no. Of Trotzky—yes; it is more correct to say—a collaborator of “Them.”

G.—An absurdity!

R.—You cannot understand . . . precisely you? It surprises me. If you were to be a spy and, while hiding your identity, you were to attain the position of commander of the enemy fortress, then would you not open the gates to the attacking forces in whose service you actually were? You would not have become a prisoner who had experienced defeat? Would you not have been in danger of death during the attack on the fortress if one of the attackers, not knowing that your uniform is only a mask, would have taken you for an enemy? Believe me; despite the statues and mausoleum—Communism is indebted to Kerensky much more than to Lenin.

G.—You want to say that Kerensky was a conscious and voluntary defeatist?

R.—Yes to me that is quite clear. Understand that I personally took part in all this. I shall tell you even more: Do you know who financed the October revolution? “They” financed it, in particular through those same bankers who had financed Japan in 1905, i.e. Jacob Schiff, and the brothers Warburg; that means through the great banking constellation, through one of the five banks who are members of the Federal Reserve, through the bank of Kuhn, Loeb & Co.; here there took part also other American and European bankers, such as Guggenheim, Hanauer, Breitung, Aschberg, the “Nya Banken” of Stockholm. I was there “by chance,” there in Stockholm, and participated in the transmission of funds. Until Trotzky arrived I was the only person who was an intermediary from the revolutionary side. But at last Trotzky came; I must underline that the Allies had expelled him from France for being a defeatist. And the same Allies released him so that he could be a defeatist in allied Russia. . . . “Another chance.” Who arranged it? The same people who had succeeded that Lenin passed through Germany. Yes, “They” were able to get the defeatist Trotzky out of a Canadian camp to England and send him on to Russia, giving him the chance to pass freely through all the Allied controls; others of “Them”—a certain Rathenau—accomplishes the journey of Lenin through enemy Germany. If you will undertake the study of the history of the revolution and civil war without prejudices, and will use all your enquiring capabilities, which you know how to apply to things much less important and less obvious, then when you study informations in their totality, and also study separate details right up to anecdotal happenings, you will meet with a whole series of “amazing chances.”

—Let me finish this little story, and then we shall both arrive at conclusions. From the time of his arrival in Petrograd Trotzky was openly received by Lenin. As you know sufficiently well, during the interval between the two revolutions there had been deep differences between them. All is forgotten and Trotzky emerges as the master of his trade in the matter of the triumph of the revolution, whether Stalin wants this or not. Why? This secret is known to the wife of Lenin—Krupskaya. She knows who Trotzky is in fact; it is she who persuaded Lenin to receive Trotzky. If he had not received him, then Lenin would have remained blocked up in Switzerland; this alone had been for him a serious reason, and in addition he knew that Trotzky provided money and helped to get a colossal international assistance; a proof of this was the sealed train. Furthermore it was the result of Trotzky's work, and not of the iron determination of Lenin that there was the unification round the insignificant party of the Bolsheviks of the whole Left-wing revolutionary camp, the social-revolutionaries and the anarchists. It was not for nothing that the real party of the "non-party" Trotzky was the ancient "Bund" of the Jewish proletariat, from which emerged all the Moscow revolutionary branches, and to whom it gave 90% of its leaders; not the official and well-known Bund, but the secret Bund, which had been infiltrated into all the Socialist parties, the leaders of which were almost all under its control.

G.—And Kerensky too?

R.—Kerensky too. . . , and also some other leaders who were not Socialists, the leaders of the bourgeois political fractions.

G.—How is that?

R.—You forget about the role of freemasonry in the first phase of the democratic-bourgeois revolution?

G.—Were they also controlled by the Bund?

R.—Naturally, as the nearest step, but in fact subject to "Them."

G.—Despite the rising tide of Marxism which also threatened their lives and privileges?

R.—Despite all that; obviously they did not see that danger. Bear in mind that every mason saw and hoped to see in his imagination more than there was in reality, because he imagined that which was profitable for him. As a proof of the political power of their association they saw that masons were in governments and at the pinnacle of the States of the bourgeois nations, while their numbers were growing all the time. Bear in mind that at that time the rulers of all the Allied nations were freemasons, with very few exceptions. This was to them an argument of great force. They fully believed that the revolution would stop at the bourgeois republic of the French type.

G.—In accordance with the picture which was given of the Russia of 1917 one had to be a very naive person to believe all this. . .

R.—They were and are such. Masons had learned nothing from that first lesson which, for them, had been the Great Revolution, in which they played a colossal revolutionary role; it consumed the majority of masons, beginning with the Grand Master of the Orleans Lodge, more correctly the freemason Louis XVI, in order then to con-

tinue to destroy the Girondistes, the Hebertistes, the Jacobins etc. . . . , and if some survived it was due to the month of Brumaire.

G.—Do you want to say that the freemasons have to die at the hands of the revolution which has been brought about with their co-operation?

R.—Exactly so. You have formulated a truth which is veiled by a great secret. I am a mason, you already knew about that. Is that not so? Well, I shall tell you this great secret, which they promise to disclose to a mason in one of the higher degrees, but which is not disclosed to him either in the 25th, nor the 33rd, nor the 93rd, nor any other high level of any ritual. It is clear that I know of this not as a freemason, but as one who belongs to "Them". . .

G.—And what is it?

R.—Every masonic organization tries to attain and to create all the required prerequisites for the triumph of the Communist revolution; this is the obvious aim of freemasonry; it is clear that all this is done under various pretexts; but they always conceal themselves behind their well-known treble slogan. (Liberty, Equality, Fraternity—Transl.) You understand? But since the Communist revolution has in mind the liquidation, as a class, of the whole bourgeoisie, the physical destruction of all bourgeois political rulers, it follows that the real secret of masonry —is the suicide of freemasonry as an organization, and the physical suicide of every more important mason. You can, of course, understand that such an end, which is being prepared for every mason, fully deserves the secrecy, decorativeness and the inclusion of yet another whole series of secrets, with a view to concealing the real one. If one day you were to be present at some future revolution then do not miss the opportunity of observing the gestures of surprise and the expression of stupidity on the face of some freemason at the moment when he realises that he must die at the hands of the revolutionaries. How he screams and wants that one should value his services to the revolution! It is a sight at which one can die . . . but of laughter.

((Šīs ir sarunas starp Staļina agentu G. un K. Rakovski viņa nopra-
tināšanās, kā tās pēc protokola publicētas D. Griffin'a grāmatā 'Fourth
Reich. . . ' Rakovskis bija viens no trockistu grupas, ko 1937. g. tiesā-
ja Maskavā, bet viņš tika cauri ar cietuma sodu vien. Šai 52 lappušu
garajā protokolā vēl atzīmēšanas vērta ir šāda Rakovska replika: 'In
reality Christianity is our only real enemy. . . '))

Vinstons Čerčils, britu kara ministrs: 'Šī kustība starp žīdiem nav
nekas jauns. Tā ir pasauli aptveroša konspirācija civilizācijas sagra-
vei. Tai kustībai bijusi skaidri redzama loma franču revolūcijas tra-
gēdijā. Tā ir bijusi galvenais virzītājs spēks ikvienā no 19. g. s. ne-
mieriem, līdz tagad šī savādo cilvēku banda, nākusi no lielo Eiropas
un Amerikas pilsētu pagrīdes, ir sagrabusi krievu tautu aiz skausta
un uzkundzējusies pār milzu impēriju.'

('London Illustrated Sunday Herald', 1920. g. februarī)

((Kādu palīdzību no amerikāņiem Padomju Savienība saņēma II pasaules kara laikā, tas visiem diezgan skaidrs, bet mazāk būs zināms tas, ka masīvi žīdu kapitāli ir palīdzējuši arī Hitleram - nevien tikt pie varas un sagraut republiku, bet arī visu karalaiku)).

Paul Warburg was a director of American I.G. Farben while Max Warburg was a director of I.G. Farben.

There exists irrefutable documentary evidence of a further role of international bankers and industrialists in the financing of the Nazi Party and the *Volkspartei* for the March 1933 German election. A total of three million Reichmarks was subscribed by prominent firms and businessmen, suitably "washed" through an account at the Delbrück Schickler Bank, and then passed into the hands of Rudolf Hess for use by Hitler and the NSDAP. This transfer of funds was followed by the Reichstag fire, abrogation of constitutional rights, and consolidation of Nazi power.

The question posed in this chapter is the accusation that some Wall Street financiers (the Rockefellers and Warburgs specifically have been accused) directly planned and financed Hitler's takeover in 1933, and that they did this from Wall Street.

We have provided photographic evidence (page 64) of the bank transfer slip for 400,000 marks from I.G. Farben to Hitler's "Nationale Treuhand" political slush fund account administered by Rudolf Hess.

On this trip Warburg reportedly discussed German affairs with "a Jewish banker" in Hamburg, with an industrial magnate, and other Hitler supporters. One meeting was with banker von Heydt and a "Luettebrunn." The latter stated that the Nazi storm troopers were incompletely equipped and the S.S. badly needed machine guns, revolvers, and carbines.

((Citi vācu žīdi, kā Openheima bankieri, slēdza mieru ar nacionālsociālistiem, un viņiem tika piešķirts īpašs statuss - 'goda ārietis'))).

In the next Warburg-Hitler meeting, Hitler argued that "the Soviets cannot miss our industrial products yet. We will give credit, and if I am not able to deflate France myself, then the Soviets will help me." Hitler

The \$15 million was accepted for the legal takeover road, not for the revolutionary plan. The money was transferred from Wall Street to Hitler via Warburg as follows—\$5 million to be paid at Mendelsohn & Company, Amsterdam; \$5 million at the Rotterdamsche Bankvereinigung in Rotterdam; and \$5 million at "Banca Italiana."

said he had two plans for takeover in Germany: (a) the revolution plan, and (b), the legal takeover plan. The first plan would be a matter of three months, the second plan a matter of three years. Hitler was quoted as saying, "revolution costs five hundred million marks, legal takeover costs two hundred million marks—what will your bankers decide?"

A vital question, only partly resolved, is the extent to which Hitler's accession to power in 1933 was aided *directly* by Wall Street financiers. We have shown with original documentary evidence that there was *indirect* American participation and support through German affiliated firms, and (as for example in the case of I.T.T.) there was a knowledgeable and deliberate effort to benefit from the support of the Nazi regime. Was this indirect financing extended to direct financing?

After Hitler gained power, U.S. firms and individuals worked on behalf of Naziism and certainly profited from the Nazi state. We know from the diaries of William Dodd, the American Ambassador to Germany, that in 1933 a stream of Wall Street bankers and industrialists filed through the U.S. Embassy in Berlin, expressing their admiration for Adolf Hitler —

Herr Dr. Hjalmar S c h a e r t

auf Grund der heute erfolgten Wahl hiermit von 17. März 1933 ab auf die Dauer von vier Jahren zum Präsidenten des Reichsbank-Direktoriums ernannt.

Berlin, den 17. März 1933.

Berlin, den 16. März 1933.

Die Mitglieder des Generalrates

Der Reichspräsident.

Paul Hindenburg
Paul Hindenburg

Der Reichskanzler:

Joseph Goebbels

Adolfa Hitlera
 paraksts

Makša Warburga
 paraksts

Weyss

Weyss

Ohlmann

Weyss

Dr. J. J. J. J.

Hindenburg

Weyss

Behind the battle fronts in World War II, through intermediaries in Switzerland and North Africa, the New York financial elite collaborated with the Nazi regime. Captured files after the war yielded a mass of evidence demonstrating that for some elements of Big Business, the period 1941-5 was "business as usual." For instance, correspondence between U.S. firms and their French subsidiaries reveals the aid given to the Axis military machine — while the United States was at war with Germany and Italy.

Henry Ford and Edsel Ford respectively contributed money to Hitler and profited from German wartime production. Standard Oil of New Jersey, General Electric, General Motors, and I.T.T. certainly made financial or technical contributions which comprise *prima facie* evidence of "participating in planning or carrying out Nazi enterprises."

c. Morgan and Company had tremendous prestige with the German authorities, and the Germans boasted of the splendid cooperation of Morgan and Company;

f. Morgan and Company constantly sought its ends by playing one government against another in the coldest and most unscrupulous manner.

... the powers of financial capitalism had another far reaching aim, nothing less than to create a world system of financial control in private hands able to dominate the political system of each country and the economy of the world as a whole.

The Rockefellers are, of course, also interested in the drug and chemical industries in Latin America. In brief, an American monopoly under influence of Rockefeller would have replaced a Nazi I.G. Farben monopoly.

I.G. Farben won this round in Washington, but more ominous questions are raised when we look at the bombing of Germany in wartime by the U.S.A.A.F. It has long been rumored, but never proven, that Farben received favored treatment — *i.e.*, that it was not bombed. James Stewart Martin comments as follows on favored treatment received by I.G. Farben in the bombing of Germany:

Shortly after the armies reached the Rhine at Cologne, we were driving along the west bank within sight of the undamaged I.G. Farben plant at Leverkusen across the river. Without knowing anything about me or my business he (the jeep driver) began to give me a lecture about I.G. Farben and to point at the con-

*trust between the bombed-out city of Cologne and the trio of untouched plants on the fringe: the Ford works and the United Rayon works on the west bank, and the Farben works on the east bank.*⁵

While this accusation is very much of an open question, requiring a great deal of skilled research into the U.S.A.A.F. bombing records, other aspects of favoritism for the Nazis are well recorded.

At the end of World War II, Wall Street moved into Germany through the Control Council to protect their old cartel friends and limit the extent to which the denazification fervor would damage old business relationships. General Lucius Clay, the deputy military governor for Germany, appointed businessmen who opposed denazification to positions of control over the denazification proceeds. *William H. Draper of Dillon, Read, the firm which financed the German cartels back in the 1920s, became General Clay's deputy.*

(Pēc pamatīgās dokumentācijas A.C. Suttons* nonāk pie slēdziena, ka no Amerikas puses

1) notikusi sadarbība ar Wehrmachtu (Chase Bank, Morgan Bank, Ford Motor Co.);

2) palīdzēts nacionālsociālistu režīmam tā 4-gadu plānā sagatavoties karam ekonomiski (Standard Oil of New Jersey);

3) palīdzēts izveidot un apbruņot nacionālsociālistu kara mašīnēriju (I. T. T.);

4) uzkrāti nacionālsociālistu režīmam svarīgi karamateriāli (Ethyl Corp.);

5) vājināti nacionālsociālistu potenciāli ienaidnieki (American I. G. Farben);

6) palīdzēts ienaidniekam propagandas dienestā, spionāžā (American I. G. Farben un Rockefellerera public-relations man Ivy Lee).)

(Pēc A.C. Sutton'a grāmatas 'Wall Street and the Rise of Hitler')

* Antonijs Suttons dzimis Londonā 1925. g. Studējis Londonas, Göttingenas un Kalifornijas universitātēs. Vēlāk ekonomijas profesors Kalifornijas valsts universitātē Losandželosā, pētnieks (Research Fellow) pie Ilvera institūta Stanforda universitātē kara, revolūcijas un miera jautājumos. Pētījumu rezultātā radās masīvais 3-sējumu darbs 'Western Technology and Soviet Economic Development'.

(Žīdu protokolu izvilkumi, pēc satura grupēti)

M ē r ķ i :

We desire that there should be in all States of the world, besides ourselves, only the masses of the proletariat, a few millionaires devoted for our interests, police and soldiers. . . we have the power whenever we like to create disorders or to restore order. (37)

The aristocracy was interested in seeing that the workers were well fed, healthy and strong. We are interested in just the opposite - in the diminution, the killing out of the goyim. . . (27)

There is nothing more dangerous to us than personal initiative. . . We must so direct the education of the goyim communities that whenever they come upon a matter requiring initiative they drop their hands in despairing impotence. (34)

Par audzināšanu :

Sensuality worse than all else disorganizes the capacities of the mind and clearness of views. . . By keeping education on purely materialistic lines, the Jews have loaded the Gentiles with heavy chains with which they have harnessed them to their 'Supergovernment'. (89)

* Šeit daži izvilkumi, grupēti pēc satura, ņemti no 1921. g. angļu izdevuma 'World Conquest through World Government', The Protocols of the Learned Elders of Zion, Translated from the Russian of Serguei A. Nilus by Victor E. Marsden. - Žīdi darīja visu, lai protokolus diskreditētu kā viltojumu, līdz 1933. g. Šveicē panāca tiesas izmeklēšanu un, nevaicoties nelikumību, beidzot viņiem 1935. g. 14. maijā izdevās panākt ilgoto spriedumu, taču Šveices kriminālās apelācijas tiesa 1937. g. 1. novembrī to atcēla kā aplamu. Taču žīdi nebūtu žīdi, ja viņi ietu taisnu ceļu: viņi joprojām ignorē šo galīgo lēmumu un atsaucas uz anulēto kā uz īsto, sludinot tālāk pasaulei, ka protokoli esot viltojumi. Kas ar tiem iepazīties, tam, nākot klāt vēl turpat vesela gadsimta jauniem notikumiem, kas precīzi sakrīt ar protokolos sacīto, par to īstenību nav vairs ne mazāko šaubu.

The system of bridling through is already at work in the so-called system of teaching by object lessons, the purpose of which is to turn the goyim into unthinking submissive brutes waiting for things to be presented before their eyes in order to form an idea of them.(69)

Classicism, as also any form of study of ancient history, in which there are more bad than good examples, we shall replace with the study of the programme of the future. We shall erase from the memory of men all facts of previous centuries which are undesirable to us. (68)

... we shall destroy among the goyim the importance of the family and its educational value and remove the possibility of individual minds splitting off, for the mob, handled by us, will not let them come to the front nor even give them a hearing. . . (44)

In counties known as progressive and enlightened, we have created a senseless, filthy, abominable literature. (59)

In order not to annihilate the institutions of the goyim before it is time we have touched them with craft and delicacy, and have taken hold of the ends of the springs which move their mechanism. These springs lay in a strict but just sense of order: we have replaced them by the chaotic licence of liberalism. We have got our hands into the administration of the law, into the conduct of elections, into the press, into the library of the person, but principally into education and training as being the corner-stones of a free existence.

We have fooled, bemused and corrupted the youth of the goyim by rearing them in principles and theories which are known to us to be false although it is by us that they have been inculcated. (42)

Religija:

We have long past taken care to discredit the priesthood of the goyim, and thereby to ruin their mission on earth, which in these days might still be a great hindrance to us. Day by day its influence on the peoples of the world is falling lower. Freedom of conscience has been declared everywhere, so that now only years divide us from the moment of the complete wrecking of the Christian religion. . . The King of the Jews will be the real Pope of the Universe, the patriarch of an international Church. (70)

. . . it will be undesirable for us that there should exist any other religion than ours. (57)

Prese:

. . . so-called 'Great Power'- the Press. . . is already entirely in our hands. (38)

Through the Press we have gained the power to influence while remaining ourselves in the shade; thanks to the Press we have got the gold in our hands, notwithstanding that we have had to gather it out of oceans of blood and tears. But it has paid us, though we have sacrificed many our people. Each victim on our side is worth in the sight of God a thousand goyim. (25)

. . . by means of our press, arousing a blind confidence in these theories. . . think carefully of the successes we arranged for Darwinism, Marxism. . . (24)

Those fools who will think they are repeating the opinion of a newspaper of their own camp will be repeating our opinion that seems desirable for us. (53)

Ekonomija:

. . . economic sciences form the principal subject of the teaching given to the Jews. . . because in substance everything will be settled by the question of figures. (39)

Foreign loans are leeches which there is no possibility of removing from the body of the State... parasitic profits were useful for us... (80/81)

... foreign loans... have fed us with the national moneys of goyim. (82)

Economic crises have been produced by us for the goyim by no other means than the withdrawal of money from circulation. (78)

Z e m e :

... deprive them of their land... (36)

... it is indispensable for us to undermine all faith, to tear out of the minds of the goyim the very principle of Godhead and the spirit, and to put in its place arithmetical calculations and material needs... all the nations will be swallowed up in pursuit of gain... in order that freedom may once for all disintegrate and ruin the communities of the goyim, we must put industry on a speculative basis: as a result, what is withdrawn from the land by industry will slip through their hands and pass into speculation, that is, to our classes. The intensified struggles... have already created, disenchanted, cold and heartless communities. Their only guide is gain, that is Gold, which they will erect into a veritable cult. (31)

M e t o d e s :

... we are ready and able to crush with irresistible power all expression or manifestation thereof at every moment and in every place, that we have seized at once everything we wanted and shall in no case divide our power with them... Then in fear and trembling they will close their eyes to everything, and be content to await what will be the end of it. The goyim are a flock of sheep, and we are their wolves. And you know what happens when the wolves get hold of the flock?.. (49)

... among those making attacks upon us will also be organs established by us, but they will attack exclusively points that we have pre-determined to alter. Not a single announcement will reach the public without our control. (51)

Who and what is in a position to overthrow an invisible force? And this is precisely what our force is. Gentile masonry blindly serves as a screen for us and our objects... (30)

... we have set all forces in position one to another... we have armed all parties... a little more, and disorders and bankruptcy will be universal... (26)

... we shall keep to opposite tactics and assume the mask of honesty and compliancy... in this way the goyim will continue to accept us as the benefactors and saviours of the human race. (38)

We have not counted the victims of the seed of the goy cattle, though we have sacrificed many of our own, but for that we have now already given them such a position on the earth as they could not even have dreamed of. The comparatively small numbers of the victims from the number of ours have preserved our nationality from destruction. (62)

... if any States raise a protest against us it is only pro forma at our discretion, for their anti-Semitism is indispensable to us for the management of our lesser brethren... And the weapons in our hands are limitless ambition, burning greediness, merciless vengeance, hatred and malice. (40)

Galīgais atrisinājums:

Our right lies in force. The result justifies the means. Let us in our plans direct our attention not so much to what is good and moral as to what is necessary and useful. Before us is a strategic plan from which we cannot deviate without running the risk of seeing the labour of many centuries brought to naught. (19)

Our kingdom will be an apologia of the divinity Vishnu. . . one-third of our subjects will keep the rest under observation from a sense of duty, on the principle of volunteer service to the State. It will then be no disgrace to be a spy and informer. . . Just as nowadays our brethren are obliged at their own risk to denounce to the kabal apostates of their own family. . . (71)

. . . our kingdom will be distinguished by a despotism of magnificent proportions as to be at any moment and in every place in a position to wipe out any goyim who oppose us by deed or word. . . Reared on analysis, observation, on delicacies of fine calculation, in this species of skill we have no rivals. . . (32)

Surely there is no need to seek further proof that our rule is predestined by God? Surely we shall not fail with such wealth to prove that all that evil which for so many centuries we have had to commit has served at the end of ends the cause of true well-being - the bringing of everything into order? . . True force makes no terms with any right, not even with that of God. (85)

These forces now triumph in manifestations of robbery and every kind of violence under the mask of principles of freedom and rights. They have overthrown all forms of social order to erect on the ruins the throne of the King of Jews; but their part will be played out the moment he enters into his kingdom. Then it will be necessary to sweep them away from his path, on which must be left no knot, no splinter. (87)

. . . for truth is one, and in it there is no place for progress. Progress, like a fallacious idea, serves to obscure truth so that none may know it except us, the Chosen of God, its guardians. Who will ever suspect then that all these peoples were stage-managed by us according to a political plan which no one has so much as guessed at in the course of many centuries? (57)

Mūsu trimdas preses redaktori ir saimnieciski vai administratīvi, ne kultūras darbinieki. Ne arī kādā no četrām lielākajām avīzēm Rietumos (Ņujorkā, Toronto, Minsterē un Melburnā) pastāv literārā vai mākslas nodaļa ar lietpratēju redakoru tās vadībā. Trimdā notikusi atkāpšanās no iegājušās tradīcijas, pēc kuras vai nu pār visu izdevumu vai tā literāro nodaļu atbildīgs bija kāds no rakstnieku saimes. Piemēram:

- 'Pēterburgas Avīzēs' (1862-65) tāds bija Juris Alunāns un pēc viņa Krišjānis Barons,
- 'Pēterburgas Avīzēs' (1901-05) - Andrievs Niedra, Rūdolfs Blaumanis,
- 'Jaunības Literatūrā' - Atis Ķeniņš,
- 'Rīta Skaņās' - Līgotņu Jēkabs,
- 'Austrumā' - Andrievs Niedra, Teodors Zeiferts,
- 'Dienas Lapā' - Jānis Rainis, Āronu Matīss,
- 'Jaunā Dienas Lapā' - Hermanis Asars, Augusts Deglavs,
- 'Staros' - Fricis Bārda, Hermanis Asars,
- 'Apskatā' - Jēkabs Janševskis,
- 'Jaunajā Ražā' - Teodors Zeiferts,
- 'Lātvijā' - Rūdolfs Blaumanis, Anna Brigadere, Arturs Bērziņš, Eduards Vulfs, Augusts Saulietis,
- 'Kāvos' - Kārlis Škalbe,
- 'Dzelmē' - Kārlis Štrāls,
- 'Zalktī' - Atis Ķeniņš, Augusts Saulietis, Jānis Rozentāls,
- 'Rītā' - Jānis Asars,
- 'Domās' - Andrejs Upīts,
- 'Druvā' - Fricis Adamovičs, Ludis Bērziņš, Teodors Zeiferts,
- 'Jaunākās Ziņās' - Arturs Bērziņš, Kārlis Škalbe, Jānis Kārklīšs,

'Līdumā' - Antons Austrīņš,
 'Varavīksnē' - Kārlis Skalbe,
 'Jaunajā Latvijā' - Kārlis Skalbe,
 'Tautas Balsī' - Jēkabs Janševskis,
 'Kurzemes Vārdā' - Haralds Eldgasts,
 'Brīvā Zemē' - Jānis Ezeriņš, Edvarts Virza,
 'Sociāldemokratā' - Valdis Grēviņš, Kārlis Dzīlleja,
     Jānis Grots,
 'Kāvos' (laikrakstā) - Jānis Lapiņš, Linards Laicēns,
 'Vārdā' - Andrejs Upīts,
 'Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā' - Teodors Zeiferts,
 'Latvijas Kareivī' - Aleksandrs Plensners, Jānis Grīns,
 'Latvijas Vēstnesī' - Jānis Akmens, Kārlis Skalbe,
 'Latvī' - Jānis Grīns, Olgerts Liepiņš,
 'Ritumā' - Pāvils Rozītis,
 'Latvju Grāmatā' - Rūdolfs Egle,
 'Atpūtā' - Jānis Kārklīņš,
 'Piesaulē' - Kārlis Skalbe,
 'Daugavā' - Jānis Grīns, Jānis Kadilis.

Polītiski atspoguļodami visas varavīksnes krāsas, šie visi ir radoši gara darbinieki, domātāji, meklētāji ar plašu skatu mūsu kultūras pasaulē. - Un tagad? Nekā vairs no tā. 'Laiku' vada technokrats-birokrats. 'Austrālijas Latvieti' izdod un redīgē vadonības publicists, 'Brīvo Latviju' - Kurzemes partizāns (tas viss, ko par viņu zinām) un 'Latvija Amerikā' ir Daugavas Vanagu izdevums, kurā redaktori bieži mainījušies, visi būdami vienādi sveši mūsu kultūras dzīvē. - Šī parādība, kas iezīmējās jau Vācijā, kad literāro izdevumu redakcijās parādījās mācītāji ('Ceļā', 'Sauksmē') vai izdevumu redīgēja izdevējs pats ('Laiks'), nu ir kļuvusi par normu. Ko tad varam sagaidīt? Tas norāda uz garīgu bankrotu.

Kā mūsu avīzes saprot savu uzdevumu, parāda apvienotā Eiropas laikraksta redakcijas deklarācija savas darbības sākumā, kas iespiesta 'Brīvās Latvijas' 2. numurā 1986. g. 13. oktobrī. Uz to tiku reagējis ar lasītāja vēstuli:

22.10.86.

Godātais Redaktora kungs,

laikraksta 2.n-rā bija pārskats par Jūsmalas konferenci un tur komentēta N.Heilonda izteikta par to, cik nenozīmīga ir ASV padomju varas neatzišana Baltijas telpā. Bet īstenībā viņš nemaz nav runājis nepareizi. ASV rīcība ir bijusi un joprojām ir divkosīga: no vienas puses prezidents gan paraksta deklarāciju, kas zināmu datumu izsludina par Baltijas tautu dienu un kas, protams, Amerikai nemaksā ne plika centa. No otras - Amerikas Padomju Savienībai uzbūvēja Ventspilī modernu ostu, kur tagad liela naftas vada galapunkts. Darbu izpildīja Occidental Petroleum, ko vada tas pats žīds Hammers, kas pēc revolūcijas ar Ļeņina ziņu čekas salaupto mantu kambaros piepakoja pilnus koferus ar cara un baznīcas dārglietām un aizveda uz Ameriku pārdot, lai kremlim tiktu ārņemju valūta. -Bet ne jau ASV vien ir divkosīga, tāda ir arī Rietumvācija, kas nav vēl ne anulējusi, ne citādi distancējusies no krimināla Ribentropa līguma ar Molotovu, kad pirktis un pārdots tika tas, kas nepiederēja ne vienam, ne otram.

Savā ievadrakstā Jūs sakāt "...mums politiku nenovēršami stājas pirmajā vietā. Tai seko kultūra..." Aplam, aplam, redaktora kungs! Cik ilgi tad vēl ribināsīm tas Latvijas atbrīvošanas bungas? Es nezinu nevienas zemes, kas būtu atbrīvota ar muti vien, vienmēr izšķirēja bijusi vara. Un kā gan kāds var iedomāties Latvijas atbrīvošanu tagad? Kur ir tā vara un kā to tad izdarīs? Tas taču ir pārāk skaidrs, ka mūsējā nav vairs pagaidu trinda, ka esam iestiguši ilggadīgā. Un tādai ir citādi uzdevumi nekā tai, ar kādu nodarbojas mūsu sabiedrība. Daudzas tautas ir savas valstis pazaudējušas, daudzas nekad pie savējās nav tikušas, taču nav tādāji viņas izputējušas. Kāda tauta sairst tikai tad, kad tā vairs nekopj savu kultūru. Cik ilgi izmēs savas valstis atjuunošanu bija jāgaida grieķiem? Cik ilgi žīdiem? Bet, savu kultūru kopdami, viņi pārdzīvoja gadu tukstotus bez savas valstis. Sen bija laiks mums to saprast un nodoties nopietnākam kultūras darbam un tāda atbalstīšanai, jo vienīgi tajā pastāv mums cerība svešniecību, svešas varas jūgu pārciest un izturēt. Mījinieki sen ir atmodušies, tikai mēs, kam būtu jādarī tas, ko viņi nespēj, vēl gulām. Bet Jūs nu domājat, ka jāturpina tālāk politiskā pirotehnika, kas sen jau apnikusi. Tā taču ir tukša niekošanās, dārga turklāt, un pavedina nost no nopietna darba. Tad jaunais laikraksts būt tikai gurlaicīga propagandas lapa, kas ar to vien, ka paudis Rīgai pretējus uzskatus, vēl nepacelsies kvalitātē. Pārāk bieži mēs esam sekojuši maldīguņim. Tā vāckungji mums atāva taisīt pašu valdību zemē, ko tiem jau bija atņēmis krievs. 1945.g. februārī Podsdamā tika arānēts valdības dibināšanas cirkus, un mūsu vadītājiem personām nebija tikdrudz saprāta kā nepiedalīties tajā. Un tā nu vairāk kā 40 gadu pēc tam mēs vēl joprojām turpinām tukšo saukļu retoriku. Kad tad beidzot stāsimies pie darba? Līdz šim tas bijis pamests tikai atsevišķu personu patapai. Sabiedrība to dažkārt gan izmantojusi savai reprezentācijai, bet atbalstījusi ir tikai ar muti un uz papīra. Kamēr milzu summas izšķiestas par tukšu, kultūras dzīve ir tikusi badināta. Biju cerējis, ka jaunais laikraksts darbu sākot būs nopietnāk pārvērtējis vērtības un rūpīgāk pārdomājis prioritātes.

To saku, Jums labu vēlēdums -

Lasītājs gan noprātīs, ka šī vēstule netika publicēta. Pat atbildēts uz to netika. -AP

KULTŪRAS FONDS

Kas ir kultūras fonds? Zem šāda virsraksta R. Legzdīņš šī laikraksta 11. n-rā ir lūkojis dot atbildi. Taču viņa kritiski iekrāsotie paskaidrojumi paceļ vairāk jautājumu nekā dod skaidrības.

Jautājumi tad būtu šādi: kur ir šis anonīmais fonds, un kas to sastāda? Priekšnieks esot kāds Tālivaldis Bērziņš. Bet kas ir šis kungs? Kādi ir viņa nopelni latviešu kultūrā un kāda viņa kapacitāte izvērtēt citu pienesumus tajā? Kas un ar kādām kvalifikācijām ir citi fonda locekļi? Protams, šis jautājums vairs neattiecas ne uz Legzdīņu, ne Andrupu, kas labi zināmi, bet kas, pēc Legzdīņa paša paskaidrojumiem spriežot, figurē tur tikai vārda pēc, kamēr lēmēji citi. Kas izraugās fonda locekļus un pēc kādiem principiem? Kur var iepazīties ar šī fonda statūtiem? Kādēļ nepublicē arī to, kā iepriekš apdalītie līdzekļi pieteiktajiem projektiem realizējušies?

Divains Legzdīņa paskaidrojumā liekas tas punkts, pēc kura apbalvojumus pieprasot apbalvojamie paši. Tad jau tas nozīmē, ka K. f. darbojas pēc sociālās palīdzības principiem, kas taču nekādi nevar aizstāt tos, pēc kādiem būtu vērtējama garīga izcilība un apdalāmi tās apliecinājumi.

Būtu ieteicams šo un varbūt vēl citus jautājumus šai sakarā izgaismot izmēļošā rakstā. Protams, nevarētu prasīt, lai tādu dotu šī fonda loceklis.

Cik apgrūtinošas un neērtas var būt saskares ar šo tik mīklaino sabiedrisko iestādījumu, lai ilustrē manīs paša pieredzi. — Pirmo reizi ar K. f. saskāros 1977. g., kad ar kādu kolektīvu rakstu krājumu valūtas svārstību dēļ biju spiests meklēties pēc palīdzības. Griezos pie vietēja K. f. pārstāvja ar priekšlikumu, lai fonds nopērk kādu simtiņu šī krājuma apdalīšanai bibliotēkām un skolām. Te nu man izdevība fondam pateikties, ka tas tiešām sava atbalsta neliedza un nopirka 4 eksemplārus. Tas nekas, ka uz samaksu bija jāgaida ļoti ilgi un ne bez atgādinašanas.

Tad š. g. piešķirumos figurē 1.700 dolaru summa vārdā neminētai personai kāda mana darba turpināšanai. Absurdi? Manuprāt tā iet tad, kad naudas vairāk nekā saprašanas. Mani pūlīni kontaktēt šo fondu vai saņemt atbildi no personām, kas tur it kā darbotos, palikuši vēltīgi.

Un beidzot vēl viena saskare — netieša. Man gadījās iepazīties ar kādu korespondenci, kas rādīja, kā kāds laureāts cīnījies par saviem lauriem un arī tos izcīnījis. Atklājums bija tik spēcīgs un neiedomājami neparasts, ka šokēja lasītāju. Iespāids tad palicis tāds, ka arī te lietas kārtu "pa blatu".

A. Pludis
Australijā

(¹Brīvā Latvija¹ 1987. g. 23. februārī)

P I E L I K U M S XIV

Lasītājam, kam te skartās problēmas interesē, ieteicams iepazīties ar šādiem darbiem:

- 1) Bībele, vecā Derība, īpaši levītu viltojumi Mozus grāmatās V u. c.
- 2) World Conquest through World Government; the Protocols of the Learned Elders of Zion, 1902/1903 Moskowskija Wiedomosti; 84th Impression 1968 Bloomfield Books, Suffolk, England.
- 3) The French Revolution by Nesta H. Webster, 1919, 1969, 1983.
- 4) History and Destiny of Jews by Dr. Josef Kasteln, 1933.
- 5) The Controversy of Zion by Douglas Reed, 1978, Delphin Press, Durban; Veritas Publishing Co., Australia. 1985.
- 6) Wall Street and the Bolshevik Revolution by Antony C. Sutton, 1981 Arlington House, N. Y.
- 7) Wall Street and the Rise of Hitler by Antony C. Sutton, 1976 Bloomfield Books.
- 8) Fourth Reich of the Rich by Des Griffin, 1976, 1984 Emisary Publications, USA.
- 9) None Dare Call It Conspiracy by Gary Allen, 1972, Concord Press, California.
- 10) The Zionist Connections II by Alfred M. Lilienthal, 1983, Veritas.
- 11) They Dare to Speak Out by Paul Finley, Lawrence Hill, 1985, USA.
- 12) The Life of an American Jew in Racist Marxist Israel by Jack Bernstein, The Noontide Press, USA.
- 13) The Zionist Factor by Ivor Benson, Veritas 1986, 1987.
- 14) Darkness Visible by Walton Hannah, Veritas.
- 15) United Nations Conspiracy by Robert W. Lee, Veritas.
- 16) Tragedy and Hope by Carroll Quinley, 1966, Macmillan N. Y.

I N D E K S S

(Kur norādes attiecas uz avotiem svešvalodās, ciltautu personu vārdi atzīmēti oriģinālrakstībā)

- Ābelīte 83
 Adamovičs Fricis 304
 Adenauers Konrads 285
 Agranovs-Sorensens 165
 Akmens Jānis 305
 Akmentiņš Osvalds 283
 Aleksandrs I 159
 Allažs Kristaps 129, 265
 Allen Gary 308
 Alnors 83
 Alunāns Juris 304
 Andersons Edgars 22, 35
 Andrupis Jānis 307
 Apsāns Aleksandrs 251, 256
 Apsītis Hermanis 112, 118
 Aptekers Haims 165
 Arājs Viktors 141
 Arlens M. J. 21, 74
 Asars Hermanis 304
 Asars Jānis 304
 Aschberg Olof 286, 291
 Austrinš Antons 304
 Averbachs Leiba 165, 174
 Bakhmetiev 289
 Balodis Jānis 106, 107, 115, 134
 Baltkājs Aleksandrs 112, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 121
 Bangerskis Rūdolfs 33, 276
 Bārda Antons 207
 Bārda Fricis 228, 304
 Barons Krišjānis 280, 304
 Barron's John's 284
 Bendorfs V. 250, 255
 Benjaminš Jānis 112, 113, 114, 115, 118
 Benson Ivor 308
 Bērends K. 266, 267
 Bergengrīns Verners 221
 Bergmanis Kārlis 195
 Bergsons H. 12
 Bergis Pēteris 90
 Berija L. 17, 42
 Berklaivs Edgars 152
 Berķis Krišjānis 100, 111
 Berlīngs Orests 70
 Bermans Mendels 165
 Bernstein Jack 308
 Bērziņa Kristīne 251
 Bērziņa Spodrīte 261
 Bērziņš Alfreds 63, 65, 67, 70, 71, 89-111, 114-121, 122, 124, 125, 133, 134, 135, 266, 287, 268, 269, 270, 274, 375, 276, 277, 278, 280
 Bērziņš Arturs 304
 Bērziņš Jānis 251
 Bērziņš Ludis 16, 19, 24, 31, 193, 194, 195, 198, 304
 Bērziņš Tālivaldis 307
 Bērzkalne Vera 253
 Bilmanis Alfreds 109, 115
 Bištēviņš 277
 Bite Dora 251
 Blaumanis Rūdolfs 228, 304
 Blaus Jānis 127, 265
 Blaus Pēteris 94, 95, 101, 106, 111, 122, 127
 Blinkena Aina 250, 252, 253, 255, 264
 Blumfelds 162
 Bogolubskis Andrejs 156
 Boldyrevs A. 285
 Bolšteins Ludvigs 148
 Borodins Michaels 173
 Brancs Agnēze 260
 Brauns 159

- Breikšs Leonīds 85, 112, 113, 116
 Breitungs 291
 Brenners 165
 Brigadere Anna 304
 Broņs Sauls 165
 Brūveris Pāvils 127, 282
 Buchanan George 288
 Bukharins N. 127
 Burgs Dāvids 166
 Burke Edmunds 247
 Burtņieks Jānis A. 194, 195
 Būmeistars Juris 151
 Bušs Kr. 86

 Cehars 165
 Celmiņš Hugo 108
 Chmieļnickis Bogdans 158
 Chruščova Nina 229, 237
 Cielēns Felikss 24
 Cīrule Vera 263
 Clay Lucius 297

 Čakste Jānis 123, 130
 Čakste Ringolds 123
 Čuibe Mirdza 41, 43

 Daļins Levins 162
 Dambītis Roberts 32, 106
 Dankers Oskars 33, 63, 179
 Daņeļevskis A. 266, 272
 Dardzāns Pēteris 13, 81, 82
 Dārziņš A. 272
 Dauge Anna 6, 190-240, 244, 245
 Dāvids 129
 Deglavs Augusts 304
 Dēns, von 273
 Derevjanskis 104
 Dermanis Vilis 90
 Diamantsteins 163
 Disraeli Benjaminš 110
 Djikijs Andrejs 156, 178, 179, 182
 Dodd William 295
 Dombrovskis Augusts 228
 Draper William H. 297

 Draviņa-Rūķe Velta 50
 Dravņieks Arvīds 28
 Drekslers 143
 Druva Jūlijs 280
 Dūče Anna 251, 263
 Dunsdorfs Edgars 108, 110
 Džeksons (Jackson) 146
 Dzeržinskis F. E. 17, 165, 172
 Dzilleja Kārlis 305
 Džugašvili (sk. Staļins) 17

 Eckhards 86
 Egle Rūdolfs 305
 Eglītis Andrejs 11
 Eichvalds 132
 Einbergs Bernhards 141
 Eksiperī de St. 12, 200, 205
 Eldgasts Haralds 305
 Engelharts, von 273
 Epstein Julius 285
 Esops 205
 Etkinds Efims 127
 Ezeriņš Jānis 305
 Ezernieks 269

 Feldmanis Jūlijs 67
 Findlejs P. -182, 185, 308
 Firins Semjons 165
 Forbes B. C. 289
 Fords G. R. 146
 Ford Edsel 296
 Ford Henry 296
 Frains Louis 173
 Franks Hanss 194
 Freibergs Jānis 230
 Freidenfelds 269
 Freimane Nellija 251, 259
 Frenkels J. F. 165, 177
 Fridrichsons Jānis 112, 114, 115,
 116, 117, 118, 121
 Furceva J. 166

- Gandijs Mahatma 247
 Gaņeckis-Firstenbergis 172,173
 Goebels J. 119
 Gecs Auguste 84
 Gecs Ištvars 84
 Germanīks Jankels 165
 Gordons Eiframs 76, 77, 78,
 79, 80, 81, 123
 Ginsburgs 160, 162
 Ginsburgs-Koļcovs 165
 Goldenbachs-Ārjanzanovs 165
 Goppers Kārlis 108
 Goulevitsch Arsene 288
 Gorbačovs Michails 178
 Graef Olga 85
 Grauds Gunars 131
 Grava Nikolajs 122
 Grava U. 267
 Grebзде Irma 208
 Grēviņš Valdis 132, 305
 Griffin Des 288, 289, 293, 308
 Grīnbergs Mārtiņš 86
 Grīns Aleksandrs 112, 113
 Grīns Jānis 113, 305
 Grots Jānis 305
 Gruzenbergs 162
 Gubelmans-Jaroslavskis 165,
 168, 172
 Guggenheim 291
 Gulbis Edvards (Anderss) 16, 19
 Gulbis Vilis Gustavs 112
 Gulbis Fricis 226
 Gurevičs A. 162, 165
 Halpers 162
 Hammers A. 306
 Hammeršelds D. 209, 247
 Hanauer Jerome 286, 291
 Hannah Walton 308
 Hāns 32
 Hartmanis 270
 Hassels 32
 Heifetz 165
 Helfands 165
 Hess Rudolf 294
 Heydt, von 294
 Hiršfelds 165
 Hitlers A. 42, 78, 81, 97, 102, 126,
 130, 145, 173, 174, 181, 187, 243,
 289, 294, 295
 Hoffmann Joachim 285
 Hopkins Harijs 180
 House E. M. 289
 Iksens Andrejs 20
 Irbe Viktors 81, 82
 Ivans Briesmīgais 157
 Jagoda Heršels 80, 165, 177
 Jānis XXIII 229
 Jānis Pāvils II 206, 226, 247
 Jansons Jānis Alberts 12, 34, 50
 192, 195, 201, 247
 Janševskis Jēkabs 304, 305
 Jefremova L. 250, 255
 Jekelns 143
 Jekste A. 122, 125, 266, 267, 268,
 270, 272, 273, 277, 278
 Jemeljanovs 96
 Jivotovsky 286
 Jozeps Ādolfs 270
 Jungs C. G. 12, 74
 Jureņevs-Ganfmanis 165
 Jurka Ernests 116, 117, 119, 127,
 282
 Juvars Kārlis 10, 14, 25, 31
 Kadilis Jānis 305
 Kaganovičs Lazars 165, 171
 Kahn Otto H. 286
 Kalējs Oskars 9, 32
 Kalmanovičs Moise 165
 Kalniņš Bruno 76, 77, 80, 81,
 82, 115, 119, 151, 152

- Kalniņš Jēkabs 6, 8, 13, 62-189, 242, 244, 265
 Kalniņš Pauls 129
 Kalniņš Viktors 282
 Kameņevs L. B. 80, 165
 Kangisers 131, 164
 Karčevskis Antonots Otoll4, 115, 117, 118, 119, 121
 Kārklis Jānis 106, 304, 305
 Kārklis Kārlis 16, 19
 Karpis Ansis 14
 Karters (Carter J. E.) 154
 Kastein Josef 308
 Katrīna II 158, 159
 Kaufmans Maksis 76, 77, 78
 Kaulis Edgars 42
 Kaulis Zigfrīds 253
 Kerenskis A. F. 288, 289, 291, 292
 Kings Mārtiņš Luters 247
 Klāns Pāvils 11
 Kirchenšteins Augusts 106, 132
 Klīdzējs Jānis 133, 139, 188
 Klimaitis 142
 Klints B. 267
 Klīve Ādolfs 119, 268, 270
 Kļaviņš Roberts 32
 Koce 109
 Kociņš E. 109
 Kogans Moise 178
 Kogens Lazars 165
 Kolbaszewskis 237
 Kolbenheyers E. G. 197
 Korsts Voldemārs 267, 273
 Krafts Rūdolfs 128
 Krastiņa Anna 251, 255, 258
 Krastiņš Vilis 125
 Kraucs E. 274
 Krause 143
 Krausts 42
 Krauzs 274
 Krievs Kārlis 123
 Krīgena Maija 127
 Krīgens 75
 Kronberga Alīna 261
 Kronvalds Atis 250
 Krūmiņš (kpt.) 100, 104
 Krūmiņš (milicis) 26
 Krupskaja 292
 Kūglers 86
 Kundziņš Kārlis 19, 276
 Kvinlijs (Quinley) K. 110, 308
 Ķeniņš Atis 304
 Ķezbere Elza 277
 Ķirpe Līksma 51
 Ķīselis Jānis 108, 112, 113, 115, 116
 Laicēns Linards 304
 Lange 143
 Lapenieks Vilis 266, 267, 272, 274, 276
 Lapiņš Jānis 305
 Lappuķe Edgars 45
 Lapsiņa Marija 256
 Laumane B. 250, 255, 264
 Lecis Juris 17
 Lee Ivy 297
 Lee Robert W. 308
 Legzdiņš Roberts 307
 Lejiņš Jānis 76, 77, 78, 79, 80, 116
 Lejiņš Pauls 67
 Lēmanis Valfrīds 277
 Lepe Jēkabs 132
 Lesnieks 269
 Lichts 144
 Lielozols E. 145
 Liepiņš Olgerts 11, 14
 Līgotņu Jēkabs 304
 Lilienthal Alfred M. 157, 308
 Linnas Karl 284, 285
 Lipšics 129, 131
 Litvinovs-Finkelšteins 165
 Lohse 143

- Lozovskis-Drizdo Salamans 177
 Ludviķis XVI 109
 Lukas Ute 284
 Lunačarskis A. 290
 Lurjē (Lāriņš) 167
 Lachveckis-Maiskis 162
 Leņins Vl. I. 162, 163, 171, 172, 173,
 288, 289, 290, 291, 292
 Lubimovs-Kozlovskis 165
 Magnes Judus 286
 Maikapars Teodors 112, 113
 Maiskis I. M. 165
 Majakovskis Vladimirs 203
 Makušinskis K. 197
 Malcenieks Valdemārs 112,
 113, 116
 Mao-Tse-Tungs 173
 Margers 105
 Margolisi 160
 Mariazins Levs 165
 Markus 165
 Marsden Victor E. 298
 Martinsons 90
 Martov 290
 Mēbalds V. 255, 264
 Mednis Edvīns 19
 Mednis J. A. 122, 266-271
 Meierovics Zugfrīds A. 107, 130,
 268
 Meire Golda 76, 178
 Melchett 290
 Melngailis Emīls 198
 Menūhins Jehudi 74
 Mernere 161
 Miesnieks Jonass 25
 Milner Alfred 288, 289
 Milošs O. V. 203
 Mindenbergs Harijs 34, 70
 Minirs 162
 Molotovs 109, 169, 174, 306
 Moody 200
 Morbergs Kristaps 228
 Morgans Frederiks 180
 Morgans J. P. 289
 Morgenthaus Henrijs 180, 181
 Munters Vilhelms 97, 102, 107,
 109, 134, 148
 Mūrnieks Nikolajs 84
 Musolīni B. 175
 Nachamkess-Steklovs 166
 Neilands N. 306
 Neimanis Oskars 104, 106, 124
 Niedra Andrievs 304
 Nilus Sergejs A. 298
 Nonācs O. 123, 130
 Novakovskis 162
 Openheims 294
 Orlovs G. 158
 Oertega y Gasset 247
 Osis 270, 271
 Ozoliņa Lonija 251
 Ozoliņš Konstantīns 6, 16, 48-61,
 68, 69, 237, 241, 242
 Ozoliņš V. 116
 Ozols 269
 Panins Dimitrijs 127
 Pankoks Miķelis 82
 Paspārne Paulīne 251, 262
 Pauļuks Kārlis 9, 17
 Pāvils, apustulis 195
 Plekhanov G. V. 290
 Plensners Aleksandrs 129, 267,
 305
 Podolinskis Sergejs 140, 154
 Pommers Jānis 63, 111-121, 125
 Poruks Jānis 204, 228
 Prauls Kārlis 104, 108
 Pūce V. 274
 Puškins A. 174

- Rācens Elvīra 261
 Rācenis 270
 Radeks-Sobelmans K.B. 165
 Radomiļskis-Urickis 162, 163
 Rainis Jānis 198, 229, 251, 304
 Rajkevičs Antonijs 227
 Rakovskis Ch. G. 289-293
 Rancāns Jāzepts 66
 Rapa Jānis 198, 201
 Rappoportis Jēkabs 165
 Rathenau W. 291
 Rayan Allan A. 283
 Reed Douglas 77, 184, 308
 Regans R. 151
 Ribentrops J. 109, 169, 174
 Rikovs 127
 Rinkmanis Aleksandrs 251
 Robežnieks Ādolfs 117, 121
 Rockefeller 289, 294, 296
 Ropps, von 123
 Rotschilds 289
 Rozentāls Jānis 304
 Rozenbergs Alfreids 32
 Rozenbergs Arons 165
 Rozenbergs Jānis 250, 253, 255, 264
 Rozītis Pāvils 133, 135, 305
 Rožlapa A. 254
 Rubiņins 165
 Rudums Jānis 107
 Rudzītis Dāvids 100
 Rudzītis Helmars 72, 207, 208, 267
 Rudzītis Jānis 135, 201
 Rutmanis 66
 Rūzvelts Franklins 180, 181, 182
 Sābris Alberts (sk. Gordons)
 Sanders Visvaldis 86
 Sarkanis Alberts 251, 252, 254, 264
 Sarma Jānis 51
 Sārums Mārcis 228
 Sauers 143
 Saukels Fr. 176
 Saulietis Augusts 304
 Schiff Jacob 162, 286, 288, 289, 290
 Schiff John 288
 Schiff Mortimer L. 286
 Schwerin, von 285
 Seligman Isaac 286
 Sīlis Teodors 150, 151
 Skalbe Kārlis 12, 198, 217, 232, 280, 304, 305
 Skujenieks Margers 107, 108
 Slava M. 250, 255
 Slutzkis 166
 Smolvuds 278
 Sokrats 29
 Solžeņicins A. 17, 127, 284
 Sovina Lidija 253
 Spēks Eglons 131
 Spēks Jākabs 131, 132
 Splīts Krišs 132
 Spure Žanis 24
 Staļins J. 20, 42, 126, 130, 165, 169, 174, 177, 241, 284, 290, 293
 Strautniece V. 251, 252, 255, 264
 Strazdiņš Ludvigs 132
 Stulpiņš Jānis 112, 113
 Sudmalis Jānis 82
 Sutton Antony G. 287, 293, 297, 308
 Svanidze 165
 Sveķis 270
 Svenne Dzintars, Arta 8, 19, 33
 Sverdlovs 165, 174
 Šatzkis 165
 Šillers Rūdolfs 67
 Širmani 160
 Šķilters K. 255
 Šmits Jānis 282
 Šneiders 162
 Šrōders 141
 Štālekērs 141, 142, 144
 Šteinbergs 165

- Šteins 165
 Štrāls Kārlis 304
 Šubs (Shub) Davids 172
 Šurins 165
 Šustins 111
 Švābe Arvēds 65, 90, 128, 276
 Švarcs 162
 Šveicers Alberts 12, 247

 Taube, von 273
 Tenese Vilma 249
 Tepfers J. 267
 Terēze 247
 Thomas a Kempis 209
 Tichovskis H. 208
 Tilmanis Arturs 128
 Tolstojs Levs 12
 Toma Velta 201
 Tomass 172, 173
 Traubergs Edvards 129
 Trejs 27
 Trillisers 165
 Trockis-Bronsteins L. 79, 162,
 165, 286, 287, 289, 290, 291, 292
 Tupesis 88
 Turks Jānis 66

 Ulmanis Kārlis 19, 22, 23, 24, 90,
 91, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 100,
 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109,
 110, 114, 115, 118, 120, 122, 123, 124,
 125, 126, 129, 130, 133, 134, 147, 148,
 149, 150, 188, 267, 268, 269, 270,
 271, 276, 280
 Ul'rikh's 127
 Unāms Žanis 75, 90, 265
 Upīte (Ulrichs) Otto 70, 75, 83,
 84, 85, 86-87, 88, 89, 127, 129,
 265
 Upīts Andrejs 251, 304, 305
 U Thants 247

 Vācietis J. 79
 Vaisbergs 165
 Vaits (White-Weiss) D. 180, 181
 Valdheims Kurts 185
 Valdmanis Alfreds 65, 66, 115,
 128, 276, 277, 278
 Valters Juris 129
 Valters Miķelis 22, 89, 123, 124,
 125, 129, 130, 134
 Vanags Arturs 41
 Vanags Kārlis 66, 145, 149, 150,
 152
 Vanags (tirgotājs) 112
 Veicers J. 165
 Veckalniņš 112, 113, 116
 Veče Alvīne 256
 Veidnieks Kornēlijs 94
 Veinsteini 161
 Veisa Milda 251
 Veiss V. 141
 Vernere Vilma 251
 Vidiņš 132
 Viesturs (virsaitis) 192
 Vietrovs 95, 96, 97, 98, 99, 101,
 102, 103, 106, 110, 111, 122, 133
 Vilks Algerds, Sarmīte 19
 Vilks Herberts 6, 7-47, 52, 60,
 69, 241
 Vilks I. 45-47
 Vinavers 162
 Vinters Jānis 70, 75, 76, 265
 Virza Edvarts 133, 135, 268, 305
 Visocki 160
 Višinskis Andrejs 17, 93, 98,
 106, 107, 127, 134
 Vīzentāls 141
 Vladimirsķis Moise 165
 Volodarsķis -Kogens 162, 166
 Vulāne A. 250, 255, 264
 Vulfs Eduards 304
 Vulfsons Mavriķis 178

Warburg Felix 286, 288
Warburg Max 288, 289, 294, 295
Warburg Paul 286, 288, 289
Webster Nesta H. 308
Wilson Woodrow 287
Wiltons Roberts 162
Wise Jennings C. 287
Wolf, von 9
Zakarias 157
Zālītis Jānis 129
Zaratustra 183
Zariņš Kārlis 122, 266
Zass(Sass), von 70, 76, 86, 265
Zeiferts Teodors 304, 305
Zeļenskis A. 165

Zemītis J. 265
Ziedonis Imants 203
Zariņš Kārlis 122, 266
Zass(Sass), von 70, 76, 86, 265
Zeiferts Teodors 304, 305
Zeļenskis A. 165
Zemītis J. 265
Zinovjevs-Apfelbaums 163, 165
Zlatopoļski 160
Zvaigzne Alīna 259, 260
Zvirgzdiņš 132
Ždanovs A. 178
Žīds Jānis 166
Žuburs Eduards 94, 95, 100, 101,
122, 266, 272, 273-278

3.40 K

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0302016464

ISBN 0 9590263 8 X